

กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488 - 2545

โดย

นางสาวยุวรี โชคสวนทรัพย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

กิจการสถาบันเทีงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488 - 2545

โดย
นางสาวยุวรี โชคสวนทรัพย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา
ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

PLACES OF AMUSEMENT IN BANGKOK, 1945 - 2002 A.D.

By

Miss Yuwaree Choksuansap

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Arts

Department of History

Graduate School

Silpakorn University

2011

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ กิจการสถานบันเทิงใน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488 - 2545 ” เสนอโดย นางสาวยุวรี โชคสวนทรัพย์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพร ภู่งศ์พันธุ์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพร ภู่งศ์พันธุ์)

...../...../.....

50205207 : สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา

คำสำคัญ : สถานบันเทิง โชนนึ่งสถานบันเทิง การจัดระเบียบสังคม

ยูวรี โชคสวนทรัพย์ : กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2488 - 2545.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.วรพร ภู่งศ์พันธ์. 187 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบันเทิง รวมถึงผลสะท้อนของกิจการสถานบันเทิงต่อสังคมกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ.2488 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนต่างแสวงหาความบันเทิงหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองยุติ บรรดากิจการสถานบันเทิงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพื่อตอบสนองผู้ใช้บริการในแต่ละยุคสมัย การศึกษาจบลงใน พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นปีที่กิจการสถานบันเทิงขยายตัวอย่างไร้ทิศทางจนไม่อยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

จากการศึกษาพบว่ากิจการสถานบันเทิงในประเทศไทยโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกอย่างต่อเนื่อง โดยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม ได้แก่ การเกิดสถานบันเทิงเพื่อตอบสนองทหารอเมริกันในประเทศไทยช่วงสงครามเวียดนาม การปรับตัวของสถานบันเทิงเพื่อความอยู่รอด และความนิยมในการเที่ยวสถานบันเทิงของคนกรุงเทพฯ ซึ่งส่งผลให้เกิดการขยายตัวเป็นแหล่งสถานบันเทิงต่างๆ การเติบโตของกิจการสถานบันเทิงเป็นไปอย่างไร้ทิศทางจนกลายเป็นปัญหาสังคมซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการแอบแฝงการค้ายาเสพติดและการค้าประเวณีตามสถานบันเทิง อีกทั้งยังตั้งอยู่ใกล้กับสถานศึกษาซึ่งถือเป็นการผิดกฎหมาย ทำให้รัฐบาลต้องดำเนินการแก้ไข โดยการจัดระเบียบสังคมและจัด โชนนึ่งสถานบันเทิงเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

50205207 : MAJOR : HISTORICAL STUDIES

KEY WORDS : PLACE OF AMUSEMENT, ZONING OF PLACE OF AMUSEMENT, POLICY TO CONTROL SOCIAL ORGANIZATION

YUWAREE CHOKSUANSAP : PLACES OF AMUSEMENT IN BANGKOK, 1945 - 2002 A.D.. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.WORAPORN POOPONGPAN, Ph.D.. 187 pp.

The research aims to study the history and transformation of amusement place and their effects on Bangkok's society since 1945 which was a time when people sought after pleasure after the end of World War II. The amusement place transformed and adapted constantly for them to be able to lure customers in the each era. The study was illustrated until the year 2002 when place of amusement were uncontrollably expanded far beyond the scope of the law.

The study found that the place of amusement in Thailand, especially in Bangkok, were constantly influenced by Western culture and they continue changing along with social context, for example, the place of amusement catered for the American troops in Thailand during the Vietnam War. The striving to survive of entertainment businesses combined with the demand from Bangkok's residence was resulted in the expansion of various entertainment centers. The disordered growth of entertainment businesses brought about several social problems, reflecting from covert drug trade and prostitution On-premises. Furthermore, a number of place of amusement were illegally established close to educational institutions. As a result, Thai government then released the amending policy to control social organization and zoning of place of amusement aiming to keep its society in order.

Department of History Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2011
Student's signature
Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วพร ภูพงษ์พันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาชี้แนะแนวทาง ให้คำแนะนำ และติดตามการทำ วิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์อย่างไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบ ขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำในประเด็นต่าง ๆ ที่เป็น ประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร ที่จุดประกายหัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และ ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล ที่คอยห่วงใยพร้อมทั้งเป็นกำลังใจเสมอ มา รวมถึงคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่าน ที่ อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ตลอดการศึกษา ขอขอบคุณคุณจรรยา ม่วงวัดท่า เจ้าหน้าที่ภาควิชา ประวัติศาสตร์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในทุกด้าน

ขอบพระคุณอาจารย์ธนวัฒน์ ทองเพิ่ม เป็นอย่างสูงที่เข้าใจ ห่วงใย และให้ความ ช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา ขอบพระคุณ ดร.สุวิษญ์ รัศมิภุติ ในความกรุณาให้ข้อมูล สัมภาษณ์ ขอบพระคุณอาจารย์สาระ มีผลกิจ ที่คอยถามไถ่ด้วยความห่วงใยตลอดการศึกษา และ ขอบพระคุณอาจารย์อรรธยา ธนาฐิตากร ที่ให้ความช่วยเหลือตลอดจนกรุณาช่วยแปลบทคัดย่อ ภาษาอังกฤษ

ขอขอบคุณ คุณณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ คุณวัลลี นวลหอม คุณธิษณา วีระเกียรติสุนทร และ คุณเพชรรุ่ง เทียนปิวโรจน์ เพื่อนที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือซึ่งกัน และกันเสมอมา รวมถึงขอขอบคุณในความห่วงใยจากเพื่อน ๆ คนอื่นที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ทั้งหมด

ท้ายที่สุด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่สามารถสำเร็จลุล่วงได้ หากไม่ได้รับความเข้าใจ ความ ห่วงใย และกำลังใจจากคนในครอบครัว กราบขอบพระคุณมารดาผู้เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ขอบคุณน้องสาวที่คอยเป็นกำลังใจและเป็นกำลังใจสำคัญของครอบครัวแทนตลอดช่วงเวลาของ การศึกษา หากคุณประโยชน์อันใดที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอบุชาเพื่อทดแทนคุณของบิดาผู้ ล่วงลับซึ่งหวังจะเห็นความสำเร็จของลูกตราบนานชีวิต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	12
ขอบเขตของการศึกษา.....	12
วิธีการศึกษา	12
แหล่งข้อมูล	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	13
คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา.....	13
ข้อตกลงเบื้องต้น	15
2 กิจการสถานบันเทิงในอดีต	16
ความบันเทิงในสังคมไทยเดิม	18
ความบันเทิงของราชสำนัก	21
ความบันเทิงของราษฎร.....	24
ความบันเทิงในสังคมไทยหลังสนธิสัญญาเบาริ่ง (พ.ศ.2398–2426).....	26
การปรับปรุงวัฒนธรรมบันเทิงของชนชั้นนำ.....	30
อิทธิพลด้านความบันเทิงแบบตะวันตกในวิถีชีวิตของชนชั้นนำ.....	35
การแต่งกาย.....	38
แฟชั่น	38
กิจการสถานบันเทิงในยุคแรกเริ่ม (พ.ศ.2426-2488).....	39
รูปแบบของกิจการสถานบันเทิง	40
โรงบ่อนเบี้ย	41
โรงละครปรีนซ์เทียเตอร์	43
โรงภาพยนตร์.....	47

บทที่	หน้า
โฮเต็ล.....	49
ผับ(Pub) หรือ บาร์(Bar).....	51
เหลา.....	52
ไนท์คลับ.....	52
คอฟฟี่ช้อป.....	55
เบียร์ฮอลล์.....	56
ความบันเทิงสมัยสงคราม (พ.ศ.2484-2488).....	57
รูปแบบความบันเทิงภายใต้ภาวะสงคราม.....	60
ไนท์คลับยามสงคราม.....	61
เบียร์ฮอลล์ของญี่ปุ่น.....	62
ความบันเทิงในฐานะเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาล.....	63
การควบคุมการแสดงละครและดนตรี.....	67
3 กิจการสถานบันเทิงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ.2488-2521).....	70
กิจการสถานบันเทิงยุครับวัฒนธรรมอเมริกัน (พ.ศ. 2488 – 2512).....	71
การรับวัฒนธรรมแบบอเมริกันของคนไทย.....	75
การปรับตัวของกิจการสถานบันเทิงหลังสงคราม.....	83
การส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ...	85
การออกพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509.....	87
พัฒนาพงษ์ : การปรับตัวจากย่านธุรกิจเป็นย่านบันเทิง.....	90
การปรับตัวของสถานบันเทิงเมื่อถอนกองกำลังทหารอเมริกันกลับประเทศ	
พ.ศ. 2512 2521.....	92
การถอนกองกำลังทหารสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศไทย.....	93
จากอะโกโก้สู่อิสโก้.....	97
4 กิจการสถานบันเทิงกับการบริโภคนิยมในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2521-2545).....	102
กิจการสถานบันเทิงยุคปรับตัวเพื่อความอยู่รอด (พ.ศ.2521-2530).....	107
รัฐบาลกับการควบคุมกิจการสถานบันเทิง.....	109
ผู้ได้รับผลกระทบจากการควบคุมกิจการสถานบันเทิง.....	112

บทที่	หน้า
การส่งเสริมการท่องเที่ยว : นโยบายที่สวนทางกับการควบคุม กิจการสถานบันเทิง	115
โสเภณี : เพศพาณิชย์ที่แอบแฝงในสถานบันเทิง	118
ยุคเฟื่องฟูของกิจการสถานบันเทิง (พ.ศ.2530 – 2540).....	121
ผับ บาร์	125
คอกเทลเล้าจ์	127
คาเฟ่.....	127
คิสโก้เชค.....	127
คาราโอเกะ	128
เอนเตอร์เทนเมนท์คอมเพล็กซ์.....	129
แหล่งหรือย่านสถานบันเทิงของคนกรุงเทพฯ	130
กรณีศึกษานักลงทุนสถานบันเทิง กำพล วัชรพล.....	135
RCA : อาร์ซีเอแหล่งสถานบันเทิงในยุคบริโภคนิยม	137
กิจการสถานบันเทิงในยุคจัดระเบียบสังคม (พ.ศ. 2540-2545)	139
การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของกิจการสถานบันเทิง	141
ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากสถานบันเทิง	144
จัดโซนนิ่งสถานบันเทิง : การดูแลกิจการสถานบันเทิงของรัฐ ในยุคจัดระเบียบสังคม	148
5 บทสรุป.....	151
บรรณานุกรม.....	156
ภาคผนวก	169
ภาคผนวก ก พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2546	170
ภาคผนวก ข กำหนดวันเวลาเปิดปิดของสถานบริการ พ.ศ. 2547.....	182
ภาคผนวก ค เนื้อเพลงเวลคัม ทู ไทยแลนด์.....	185
ประวัติผู้วิจัย.....	187

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Statement and Significance of the Problem)

ปัจจุบันสังคมไทยพยายามพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตกโดยมีกรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความทันสมัย แฟชั่น ทำให้คนมีความต้องการวัตถุมมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันสภาพการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ก็ทำให้เกิดความเคร่งเครียดไปพร้อมกัน สถานะบันเทิงจึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวกรุงเทพมหานคร เมื่อเสร็จสิ้นจากงานประจำในแต่ละวันทำให้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยความรื่นรมย์ การเที่ยวเตร่ตามสถานบันเทิงนอกจากจะเป็นการผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว ยังบ่งบอกถึงรสนิยมและฐานะของผู้ไปใช้บริการอีกด้วย

ในอดีตสังคมไทยไม่มีสถานบันเทิงเช่นปัจจุบัน เนื่องจากมีวิถีชีวิตรวมถึงความเชื่อในเรื่องของประเพณี พิธีกรรม ศาสนา และวัฒนธรรมที่ซึมซับความบันเทิงไว้กับชีวิตประจำวันอย่างไม่รู้ตัวมาโดยตลอด เห็นได้จากการชมมหรสพ โขน ละคร การฟังดนตรีปี่พาทย์จากงานพิธีกรรมทางศาสนา อาทิ พิธีเทศน์มหาชาติ และพิธีทำบุญเลี้ยงพระ หรืองานสมโภชเฉลิมฉลองต่างๆ ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นส่วนประกอบในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับงานยังสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ชมผู้ฟังด้วย¹ นอกจากนี้วัฒนธรรมทางด้านความบันเทิงดังกล่าวยังพบว่า สถานะบันเทิงประเภทหนึ่งซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวสยามอย่างมากได้แก่ โรงบ่อนเบี้ย บ้านทีกของ ลา ลูแบร์ กล่าวถึงความชื่นชอบในการเล่นพนันของชาวสยามไว้ว่า “ชาวสยามรักเล่นการพนันเสียเหลือเกิน จนกระทั่งฉิบหายชายคนหรือไม่กี่ชายบุตรธิดาของตนให้ตกเป็นทาส ด้วยในประเทศนี้ถ้าลูกหนี้คนใดไม่มีเงินทองหรือข้าวของดีราคาให้เจ้าหนี้แล้วก็จะขายลูกเต้าของตนเพื่อชำระหนี้สินไปได้”²

¹ภัทรวิ ภูษฎาภิรมย์, วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550), 5.

²มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร(กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2548), 221-222.

โรงบ่อนเบี้ยจึงเป็นสถานที่หย่อนใจของชาวสยามเรื่อยมา กระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การเล่นพนันทำให้ราษฎรเสียดทรัพย์และได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก จึงมีพระบรมราชโองการให้ลดจำนวนโรงบ่อนเบี้ยลงอย่างเป็นทางการเป็นลำดับจนสามารถยกเลิกโรงบ่อนเบี้ยได้อย่างสมบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 6

วัฒนธรรมด้านความบันเทิงในอดีตแบ่งออกเป็นความบันเทิงของราชสำนักและความบันเทิงของราษฎร ความบันเทิงของราชสำนักมักจะมีมหรสพที่สมโภชหลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรม ซึ่งส่งเสริมสถานภาพของพระมหากษัตริย์ให้สูงส่งกว่าราษฎรทั่วไป พระราชพิธีต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีพิธีกรรมเพื่อสื่อให้เห็นสถานภาพของพระมหากษัตริย์ที่เปรียบดั่งสมมติเทพและเกิดเป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่สามารถลอกเลียนได้ มหรสพหรือความบันเทิงที่จัดโดยราชสำนักเพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสรับชม เป็นการสะท้อนถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่สามารถบันดาลความสุขและความเจริญให้กับราษฎรได้ ส่วนความบันเทิงที่สืบต่อกันมาในหมู่ราษฎรนอกจากจะจัดในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาแล้ว ยังมีความบันเทิงที่จัดเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว อาทิ การเล่นดนตรีและร้องรำทำเพลง ซึ่งชาวสยามชื่นชอบกันมาก ดังที่ เซอร์จอห์น เบาริง ราชทูตอังกฤษที่เดินทางเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้บันทึกไว้ว่า “ชาวสยามเป็นคนที่ชอบดนตรี และเป็นเจ้าของเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด ทั้งประเภทเครื่องเป่าและเครื่องสาย นึ่ง ฉาบ กลองต่างๆ ทั้งใหญ่และเล็กหลายชนิดมีรูปทรงประหลาด”³ ดนตรีจึงเป็นความบันเทิงในวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน

ความบันเทิงเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมและมีการแลกเปลี่ยนระหว่างราชสำนักกับราษฎร ดังประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ได้มีการอนุญาตให้ละครในหรือละครที่ใช้ผู้หญิงแสดงจากที่เคยถูกจำกัดไว้เฉพาะราชสำนักก็ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ราษฎรนำไปเล่นได้ เพียงแต่มีข้อห้ามเกี่ยวกับเครื่องแต่งตัวละครและเครื่องยศบางอย่างเท่านั้น⁴ ต่อมาเมื่อชาวตะวันตกเข้ามาอยู่อาศัยในสยามเพิ่มมากขึ้นหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริง เห็นได้จากก่อนหน้านี้ในแต่ละปีมีเรืออังกฤษไม่

³เซอร์จอห์น เบาริง, ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม 1 (กรุงเทพฯ : มุลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2547), 149.

⁴“ประกาศว่าด้วยเรื่องละครผู้หญิง แลเรื่องหมอเรื่องช่าง,” ใน ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503), 161.

ถึง 4 ลำ ที่เข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ แต่หลังจากทำสนธิสัญญากลับมีเรือสินค้าเข้ามากรุงเทพฯ ปีหนึ่งหลายร้อยลำ จึงเกิดนโยบายบริหารและปรับปรุงประเทศให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก โดยมีชนชั้นปกครองเป็นชนกลุ่มแรกที่เปิดรับวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน

เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 5 สยามมีการพัฒนาประเทศตามแนวทางตะวันตกเกือบทุกด้าน นับตั้งแต่ประเพณีในราชสำนัก การปรับปรุงระบบสังคมด้วยการเลิกระบบไพร่ ระบบทาส การส่งพระราชโอรส พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางไปศึกษาวิทยาการแขนงต่างๆ ในทวีปยุโรป การเปิดโรงเรียนสอนตามแบบแผนตะวันตกในสยาม เพื่อจะได้บุคลากรมาเป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงประเทศ โดยไม่ให้ประเทศมหาอำนาจใดใช้ความล่าช้าของสยามเป็นข้ออ้างในการล่าอาณานิคม เช่นประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระบบเงินตรา ราษฎรไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานและมีโอกาสในการประกอบอาชีพ รวมทั้งประกอบกิจกรรมทางการค้าทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โลกทัศน์ของชนชั้นนำในขณะนั้นเปิดกว้างและมีการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกดังเช่น เจ้าพระยามหิทรศกัธธำรง(เพ็ง เพ็ญกุล) เจ้าของ โรงละครปรีนซ์เทียเตอร์ มีการจัดแสดงละครในโรงแสดงโดยเก็บเงินค่าเข้าชมเป็นรายได้⁶ นับว่าเป็นกิจการด้านความบันเทิงรายแรกของสยามและเป็นแบบอย่างให้แก่โรงละครในสมัยหลังต่อมา ขณะเดียวกันตามโรงบ่อนเบี้ยเห็นว่ามีทรสพต่างๆ เป็นที่นิยมของคนทั่วไป จึงได้จัดให้มีการแสดงมหรสพโดยไม่ต้องเสียเงินค่าเข้าชมอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการเรียกลูกค้าให้เข้าไปเล่นการพนัน⁷ ก่อนจะมีการยกเลิกโรงบ่อนเบี้ยในภายหลัง

จากเดิมที่ความบันเทิงเคยเป็นกิจกรรมร่วมกันของคนหมู่มาก จึงค่อยๆ เปลี่ยนเป็นความพอใจส่วนบุคคลและหาซื้อได้ตามความต้องการ นอกจากโรงมหรสพยังมีโรงฉายภาพยนตร์จากต่างประเทศซึ่งได้รับความนิยมไม่น้อย เนื่องจากมีการจัดแสดงเป็นภาพเคลื่อนไหวต่าง ๆ กล่าวได้ว่าเป็นความบันเทิงสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสยาม

⁵จจร สุขพานิช, ข้อมูลประวัติศาสตร์:สมัยบางกอก (กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534), 137-174.

⁶สุจิตต์ วงษ์เทศ, “รวมข้อเขียนเกียรติยศ ของ มนตรี ตราโมท และ จิตร ภูมิศักดิ์,” ใน ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมกรุงเทพฯ จากดนตรี ลาวดวงเดือน (กรุงเทพฯ : มติชน, 2548), 128.

⁷เสฐียร โกเศศ, ฟื้นความหลัง เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สยาม, 2547), 130.

ความบันเทิงที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากกลุ่มชนชั้นนำขณะนั้น ได้แก่ การเดินลีลาศ ซึ่งจัดขึ้นในงานเลี้ยงสังสรรค์เป็นบางโอกาสตามคลับ สโมสร บ้านเรือนของชาวตะวันตก หรือ บ้านเรือนของชนชั้นนำชาวสยาม⁸ แต่ก็เป็นเพียงแค่การเดินรำเพื่อความบันเทิงชั่วคราวซึ่งชั่วคราวไม่ได้ เกิดเป็นธุรกิจการค้า

ต่อมารายการทั่วไปได้รับการศึกษามากขึ้น รวมถึงมีโอกาสทางการค้า การประกอบอาชีพ ทำให้เกิดกลุ่มพ่อค้าซึ่งนิยมการเลียนแบบวิถีชีวิตของชนชั้นนำในขณะนั้น ได้จัดตั้งกิจการสถานบันเทิงต่าง ๆ ขึ้น ได้แก่ ผับ (Pub) บาร์ (Bar) ไนท์คลับ (Night Club) และภัตตาคารของคนจีนที่เรียกว่า “เหลา” ซึ่งเป็นภัตตาคารขนาดใหญ่โอโถง สถานบันเทิงที่กล่าวมานี้ นอกจากจะมีบริการอาหารและเครื่องดื่มแล้วมักจะมีบริการเต้นรำรวมถึงจัดการแสดงความบันเทิงต่าง ๆ ให้กับผู้มาใช้บริการอีกด้วย

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลชุดแรกโดยพระยามโนปกรณนิติธาดาได้จัดให้มีการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ประชาชนได้ใช้สิทธิบนพื้นฐานแห่งอำนาจประชาธิปไตยและยอมรับอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 3 ของประเทศต่อจากรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีการใช้อำนาจทางการเมืองสร้างนโยบายรัฐนิยมขึ้น โดยให้เหตุผลว่า เพื่อให้ประเทศมีความทัดเทียมกับมหาอำนาจตะวันตก ทำให้สังคมไทยในช่วงนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ อาทิ การห้ามกินหมาก การเปลี่ยนแปลงการแต่งกายให้เป็นสุภาพชนตามที่รัฐบาลกำหนด และสวมหมวกทุกครั้ง ที่ออกจากบ้าน รวมถึงการประยุกต์เพลงไทยเดิมเป็นเพลงไทยสากลเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายสร้างชาติสู่ความทันสมัยและความมีอารยะ มีการใช้ความบันเทิงเป็นตัวเชื่อมในการถ่ายทอดนโยบายของรัฐบาลสู่ประชาชนผ่านบทเพลงจากวงดนตรีของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีครูเอื้อ

⁸จรัสวัฒน์ แสงทอง, “ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ.2426-2475”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 176.

⁹เครื่องแต่งกายของผู้ชายต้องสวมหมวก ใส่เสื้อชั้นนอกคอเปิดหรือปิด สวมกางเกงขาขาแบบสากล สวมรองเท้าหุ้มส้นหรือหุ้มข้อและถุงเท้า เครื่องแต่งกายของผู้หญิงต้องสวมหมวก ใส่เสื้อนอกคลุมไหล่ สวมผ้าถุงหรือกระโปรง ใส่รองเท้าหุ้มส้น

สุนทรสนาน เป็นหัวหน้าวงและเป็นข้าราชการประจำของกรมประชาสัมพันธ์ขณะนั้น ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นวงดนตรีสุนทราภรณ์เพื่อรับจ้างเล่นตามโรงแรมและไนท์คลับชื่อดังนอกเวลาราชการ

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ รัฐบาลประกาศความบันเทิงเช่นการเดินรำตามสถานที่ต่าง ๆ ในภาวะสงคราม ร้านค้าห้ามจำหน่ายสุราระหว่าง 22.00 นาฬิกา ถึง 05.00 นาฬิกาในวันรุ่งขึ้น¹⁰ กิจการสถานบันเทิงจึงเริ่มปิดตัวลง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้รัฐบาลใช้ความบันเทิงเป็นเครื่องมือในการวางแบบแผนวัฒนธรรมได้ง่ายขึ้น อาทิ การปลุกฝังให้รำวง การสนับสนุนให้ฟังเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ เป็นต้น เมื่อสิ้นสุดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองในปี 2488 กรุงเทพมหานครในฐานะเมืองหลวงของไทยมีความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจและสังคมอีกครั้งหลังจากสงคราม¹¹ รัฐบาลเร่งพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงโดยมีสหรัฐอเมริกาคอยช่วยเหลือในเรื่องเงินทุนมายังภาครัฐบาลมากกว่าภาคเอกชน เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมที่ต้องการให้ประชาชนชาวไทยเป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจ จึงไม่เปิดโอกาสให้นักทุนเอกชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนในประเทศไทยทำการค้าได้อย่างเสรี การลงทุนจึงออกมาในรูปแบบการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจจำนวนมากโดยมีรัฐบาลเป็นผู้กำกับเงินกู้ กล่าวได้ว่ารัฐเป็นผู้ครอบงำเศรษฐกิจและกิจการส่วนใหญ่ของประเทศมาตลอดสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รวมถึงกิจการสถานตากอากาศบางปูซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสถานลีลาศยอดนิยมของคนกรุงเทพฯ ก็เป็นหนึ่งในกิจการของรัฐบาลจอมพล ป. เช่นกัน

กระทั่งรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามาบริหารประเทศ นโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมของรัฐบาลชุดก่อนถูกลดบทบาทลง โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนได้ประกอบกิจการอย่างเสรี และพยายามปล่อยการค้าอุตสาหกรรมซึ่งรัฐบาลดำเนินการอยู่ อาทิ อุตสาหกรรมน้ำตาล ให้เอกชนเป็นผู้ประกอบกิจการต่อไป การสนับสนุนการลงทุนในภาคเอกชนของรัฐบาลชุดนี้เท่ากับเป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีในกลุ่มพ่อค้าชาวจีนให้มีความผูกพันต่อสังคมไทยและเป็นกลไกใน

¹⁰ สจข. บก.สูงสุด 1/200 ประกาศห้ามการเดินรำในที่สาธารณะสถาน.

¹¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม, 2546), 149.

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อมา¹² อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจเสรีนิยมอย่างแท้จริง นโยบายของรัฐบาลยังส่งเสริมให้ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาอย่างมาก เห็นได้จากแถลงการณ์ร่วมหลายฉบับ อาทิ แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก์ ในปี 2505 สหรัฐอเมริกาแสดงเจตจำนงช่วยเหลือประเทศไทยในการต่อต้านการรุกรานจากคอมมิวนิสต์ทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผย¹³ ทั้งนี้ข้อตกลงเรื่องการก่อตั้งหน่วยสันติภาพอเมริกันนับเป็นเรื่องเด่นชัดที่สุดจนเป็นสาเหตุให้กองทหารสหรัฐอเมริกาเข้ามาอยู่ในประเทศไทย¹⁴ ในปี 2510 รัฐบาลมีนโยบายเรื่องของ R&R Service หรือ Rest and Recreation เพื่อให้พื้นที่ในประเทศไทยเป็นสถานที่พักผ่อนของกองทหารสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของสถานเริงรมย์ยามราตรีในย่านพัฒนาพงษ์¹⁵ ทำให้กิจการสถานบันเทิงประเภทไนท์คลับขยายตัว รวมถึงมีบาร์อะโกโก้เกิดขึ้นเพื่อรองรับทหารอเมริกัน ขณะเดียวกันวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบอเมริกันเริ่มได้รับความนิยมในหมู่มุคนไทยโดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของแฟชั่นการแต่งกาย อาหารการกิน ความบันเทิง ฯลฯ การเดินลีลาสเริ่มหมดความนิยมลงโดยมีการเดินรำในจังหวัดร้อยเอ็ดโรลด์ ทวิสต์ และฮอบบิทเข้ามาแทนที่ รัฐบาลเห็นว่าลักษณะของท่าเต้นสอไปในเชิงช่วยุกามารมณ์จึงมีประกาศห้ามไม่ให้เดินรำในลักษณะดังกล่าวตามสาธารณะสถาน นอกจากนี้ยังเกิดการทะเลาะวิวาทบ่อยครั้งตามสถานบันเทิง กรมตำรวจจึงมีการยกร่างพระราชบัญญัติควบคุมรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีเกี่ยวกับสถานบริการ เพื่อเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยและกรรมการ

¹²สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, “การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองไทย,” ใน โครงการวิจัยชุด : การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 17.

¹³แถมสุข นุ่มนนท์, ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ : สภาสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2525), 13.

¹⁴เรื่องเดียวกัน, 15.

¹⁵พิเชษฐ สายพันธ์, “บางลำพู และ สีลม พื้นที่ และ ตัวตน ในอัตลักษณ์ของคนเมือง,” ใน 30 ปีไทยคดีศึกษา (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), 97.

พิจารณาร่างกฎหมายในปี 2506¹⁶ เป็นผลให้พระราชบัญญัติควบคุมสถานบริการ พ.ศ. 2509 เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก

เมื่อสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาถอนกองกำลังทหารออกจากประเทศไทย ทำให้สถานบันเทิงในบริเวณที่มีทหารอเมริกันไปเที่ยวกันมากต่างได้รับผลกระทบ รัฐบาลจึงส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงเงินตราต่างประเทศเข้ามาทดแทน สถานบันเทิงที่ขาดรายได้จากทหารอเมริกันจึงหันมาให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวต่างชาติไปพร้อม ๆ กับการปรับเปลี่ยนรูปแบบความบันเทิงเพื่อตอบสนองผู้ใช้บริการชาวไทยมากขึ้น ปัจจัยหนึ่งที่น่าสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวของกิจการสถานบันเทิงคือระยะเวลาของการคืนทุนและเก็บเกี่ยวผลกำไรสามารถทำได้ในระยะเวลาอันสั้น โดยจะต้องมีการแสวงหาความบันเทิงรูปแบบใหม่เพื่อดึงดูดลูกค้าอยู่เสมอ

ก่อนทศวรรษ 2520 กลุ่มคนไทยที่เที่ยวสถานบันเทิงส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและมีอำนาจในการซื้อสูงซึ่งจะใช้เวลาหลังเลิกงานเพื่อพบปะสังสรรค์ ฟังดนตรี และเต้นรำ แต่เมื่อประเทศไทยพัฒนาประเทศตามแบบอย่างสหรัฐอเมริกามากขึ้น คนไทยส่วนใหญ่จึงเลียนแบบวัฒนธรรมอเมริกันในทุกด้านรวมถึงความบันเทิงรูปแบบใหม่อย่างดิสโก้เทค¹⁷ ซึ่งเป็นสถานบันเทิงประเภทแรกที่ขยายเป้าหมายมายังกลุ่มวัยรุ่น แม้จะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการซื้อน้อยกว่ากลุ่มวัยทำงานแต่ปรากฏว่าได้รับการตอบรับอย่างดี สันนิษฐานว่าอิทธิพลจากสื่อภาพยนตร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศทำให้กลุ่มวัยรุ่นต่างนิยมดนตรีดิสโก้เทคอย่างมาก ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของภาพยนตร์เรื่องวัยอลวน นำแสดงโดยไพโรจน์ สวรรค์บุตร และ ลลนา สุลาวัลย์ ในขณะนั้น

¹⁶สจข. มท 0201.2.1.23/89(45) ร่าง พ.ร.บ. ควบคุมสถานบริการและการแสดงบางประเภท.

¹⁷ดิสโก้เทคเป็นสถานบันเทิงที่มีบริการเครื่องดรัม ดนตรี และมีพื้นที่สำหรับเต้นรำ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากสถานบันเทิงประเภทอื่นคือ การใช้แสงเลเซอร์เป็นองค์ประกอบในการทำให้เกิดสีสันวูบวาบและมีการบรรเลงเพลงหรือดนตรีในจังหวะเร็วด้วยเครื่องเสียงที่ดังมาก ซึ่งมีดีเจคอยเปิดเพลงจากแผ่นโดยไม่มีการหยุดพัก การเต้นรำไม่มีการบังคับท่าทาง ผู้ใช้บริการนิยมเดินไปตามลีลาเฉพาะตัวของแต่ละคน ดิสโก้เทคได้รับอิทธิพลจากดนตรีแนวดิสโก้ซึ่งเป็นดนตรีแดนซ์ประเภทหนึ่งที่มีจังหวะสนุกสนาน เพลงดิสโก้ที่คนส่วนใหญ่รู้จัก อาทิ Lady Bump, That's The Way (I Like It), Y.M.C.A , Hand up เป็นต้น และภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับดิสโก้ อาทิ Saturday Night Fever , Thank God It's Friday เป็นต้น

เมื่อการเที่ยวสถานบันเทิงกลายเป็นค่านิยมของคนในสังคม รูปแบบความบันเทิงจึงต้องเปลี่ยนไปตามยุคสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการของคนเที่ยว ทำให้กิจการสถานบันเทิงเติบโตอย่างรวดเร็วจนยากแก่การควบคุม ประกอบกับพื้นที่ในกรุงเทพมหานครมีจำกัดและการวางผังเมืองไม่เคยถูกออกแบบให้รองรับสถานบันเทิงจำนวนมาก จึงพบว่าที่ตั้งของกิจการหลายแห่งผิดจากข้อบังคับตามกฎหมาย กล่าวคือตั้งอยู่ใกล้กับสถานศึกษา ศาสนสถาน ที่อยู่อาศัยของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ แต่ด้วยผลประโยชน์ทับซ้อนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐปล่อยปละละเลยขาดการควบคุมดูแลอย่างเต็มที่ เป็นผลให้เกิดช่องทางธุรกิจที่ผิดกฎหมายแอบแฝงให้เห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นครั้งคราว จนกระทั่งปี 2545 นับว่าเป็นช่วงที่กิจการสถานบันเทิงขยายจนอยู่ในภาวะที่น่าเป็นกังวล จึงเกิดการจัดระเบียบสังคมและการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

กล่าวได้ว่าการพัฒนาประเทศตามแบบอย่างตะวันตกส่งผลต่อคนไทยและสังคมไทยในทุกด้าน คนไทยมีค่านิยมในการใช้ชีวิตแบบชาวตะวันตก โดยเชื่อว่าเป็นความทันสมัยและจะได้รับการยอมรับจากสังคม กิจการสถานบันเทิงจึงเกิดขึ้นจากการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกโดยผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะตัว แต่รูปแบบของความบันเทิงที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยกลับกลายเป็นปัญหาสังคมและยากต่อการควบคุม

ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษามุ่งหวังที่จะทำความเข้าใจความเป็นมาของกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานครช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตั้งแต่ พ.ศ.2488 เนื่องจากเป็นช่วงที่มีปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและการเมืองหลายอย่างที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบันเทิงและสภาพสังคมของกรุงเทพมหานครอย่างเห็นได้ชัด การศึกษาจะสิ้นสุดในพ.ศ.2545 ซึ่งเป็นช่วงที่กิจการสถานบันเทิงขยายตัวอย่างไร้ทิศทางและปราศจากการควบคุม จนตกอยู่ในภาวะที่น่าเป็นกังวลขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เกิดการจัดระเบียบสังคมและการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย แม้ในความเป็นจริงรัฐจะมีการตรวจตราอย่างเข้มงวดแต่ก็เป็นเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถศึกษาผลต่อเนื่องได้อย่างแท้จริง

การศึกษางานเขียนที่เกี่ยวข้องกับกิจการสถานบันเทิงทั้งที่เป็นวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความ พบว่ามีความหลากหลายในการนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับสถานบันเทิง ทั้งในงานเขียนประวัติศาสตร์ที่อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบันเทิงในสังคมไทย งานเขียนเกี่ยวกับ

ผลกำไรทางธุรกิจ พฤติกรรมของผู้ใช้บริการ อาชีพแอมแปงในสถานบันเทิง รวมถึงลักษณะทางกายภาพของสถานบันเทิงที่มีผลกระทบต่อการจัดระเบียบสถานบันเทิง กลุ่มงานศึกษาดังกล่าวได้แก่

วิทยานิพนธ์ของภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491-2500” วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมบันเทิงแบบตะวันตกที่เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมแบบไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งรัฐมุ่งเน้นการปรับปรุงประเทศตามมาตรฐานตะวันตกโดยละเอียดปัจจัยอื่นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม แม้ว่างานศึกษานี้จะไม่ได้เกี่ยวกับกิจการสถานบันเทิงโดยตรง แต่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายเกี่ยวกับบริบททางสังคมรวมถึงความบันเทิงซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ อาทิ ภาพยนตร์ เพลงไทยสากล การเดินลีลาศ ซึ่งกลายเป็นบันเทิงนิยมในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมคนกรุงเทพฯ ที่มีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงสูงกว่าพื้นที่อื่น

งานเขียนที่อธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยและการรับวัฒนธรรมความบันเทิงจากตะวันตกส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลร่วมสมัย รวมถึงเกร็ดความรู้ บันทึกความทรงจำ ได้แก่ หนังสือชีวประวัติเรื่อง “ชีวิตเหมือนฝัน” ของ คุณหญิงมณี สิริวรสาร ซึ่งเป็นสตรีในสังคมชั้นสูงโดยเป็นบุคคลร่วมสมัยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงแรกรับวัฒนธรรมแบบตะวันตก ชิวประวัติถูกบันทึกมาจนถึงช่วงทศวรรษ 2530 อันเป็นช่วงเวลายุคเฟื่องฟูของกิจการสถานบันเทิง จึงทำให้เห็นภาพสะท้อนของสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย

หนังสือเรื่อง “เกร็ดจากอดีต” และ “ขุดจากอดีต” ของ ยุธิษฐิติยร เป็นเกร็ดความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นการบอกเล่าวิถีชีวิตและการพักผ่อนของคนไทยและเป็นเรื่องราวของกิจการสถานบันเทิงแบบตะวันตกในยุคแรก ๆ มีการอธิบายรูปแบบของสถานบันเทิงรวมถึงกลุ่มผู้รับประโยชน์จากสถานบันเทิง อาทิ กิจการเบียร์ และกิจการสุรา เป็นต้น เกร็ดความรู้เหล่านี้แม้จะเป็นการเล่าเรื่องโดยไม่มีการวิเคราะห์แต่ก็สามารถนำมาเป็นข้อมูลอ้างอิงโดยใช้หลักฐานร่วมสมัยประกอบในการศึกษาได้

วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจการสถานบันเทิงในเรื่องของการดำเนินธุรกิจและการลงทุน ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของ ภัคญฎกานต์ ทวีทิพย์รัตน์ เรื่อง “รูปแบบและกลยุทธ์การ

ดำเนินธุรกิจสถานบันเทิง กรณีศึกษาผับ เจ อาร์ มิวสิค ฮอลล์” วิทยานิพนธ์มหำบัณฑิตสาขาวิชาการประกอบการ มหาวิทยาลัยศิลปากร แม้จะเป็นสถานบันเทิงในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งอยู่นอกเหนือพื้นที่ในการศึกษา แต่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจรูปแบบและวิธีการดำเนินกิจการของสถานบันเทิง รวมถึงการสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อทำให้งจรของธุรกิจสามารถดำเนินต่อไปได้ นอกจากนี้ยังมีบทความจากวารสารเรื่อง ธุรกิจบันเทิง แสงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ ทำให้ทราบถึงผลประโยชน์ของกิจการสถานบันเทิงที่สามารถทำกำไรให้แก่ผู้ลงทุนได้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้ธุรกิจประเภทนี้เติบโตมาทุกยุคสมัย

ส่วนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนที่มีความสัมพันธ์กับสถานบันเทิงแบ่งออกเป็นผู้รับบริการ และ ผู้ให้บริการ งานที่เกี่ยวกับผู้รับบริการส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาเรื่องพฤติกรรมรวมถึงค่านิยมของคนที่ยกกลางคืน โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อไปแดนซ์และดื่มสุรา ซึ่งการดื่มสุราเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ขาดสติจนนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ชั่วคราว งานเขียนดังกล่าวได้แก่

วิทยานิพนธ์ของ นันทยา คงประพันธ์ เรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมและสาเหตุของการเที่ยวสถานเริงรมย์ของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาหมำบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นส่วนใหญ่นิยมเที่ยวสถานบันเทิง ซึ่งงานศึกษาชิ้นนี้ทำให้ทราบว่าสถานบันเทิงประเภทผับได้รับความนิยมมากที่สุด รวมทั้งทราบอัตราเฉลี่ยในการใช้จ่ายเงินเพื่อเที่ยวสถานบันเทิงแต่ละครั้งของวัยรุ่น

วิทยานิพนธ์ของ ชัยนาม นักรั เรื่อง “อิทธิพลของผับต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นศึกษากรณีวัยรุ่นที่เคยไปใช้บริการผับย่านถนนอาร์ซีเอ กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาหมำบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นที่นิยมไปเที่ยวตามสถานบันเทิง การศึกษาทำให้ทราบว่าวัยรุ่นสมัยใหม่มีค่านิยมในการดื่มสุราและยอมรับเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนเวลาอันควรมากขึ้น

วิทยานิพนธ์ของ ตวิษา นาคะเวช เรื่อง “ความคุ้มค่าในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกลางคืนของนักศึกษาเขตทองหล่อ” วิทยานิพนธ์ปริญญาหมำบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มนักศึกษาที่เลือกเที่ยวในเขตทองหล่อซึ่งเป็นแหล่งสถานบันเทิงมีระดับที่ทราบกันดีว่าหรูหรา ทันสมัย และมีราคาแพงที่สุดใน

กรุงเทพฯ ทำให้ทราบว่าความสำคัญของตราสินค้ามีส่งผลให้คนที่เขามีความรู้สึกที่ดีต่อสถาน
บ้านเท็งแม้จะต้องจ่ายในราคาที่สูงกว่า

ส่วนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับผู้ให้บริการในสถานบ้านเท็งของ จงจิตต์ โสภณคณาภรณ์
เรื่อง “การเข้าสู่งานบริการทางเพศแบบแอบแฝงของสตรีที่มีการศึกษาในสถานเริงรมย์ : กรณีศึกษา
ค็อกเทลเล้าจน์ ผับ และคาราโอเกะ” วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้สตรีบางกลุ่มตัดสินใจเข้าสู่งาน
บริการทางเพศตามสถานบ้านเท็งเริงรมย์ ในการศึกษาพบว่านอกจากปัจจัยทางการเงินแล้ว
พฤติกรรมการเลียนแบบและวิถีบริโภคนิยมก็เป็นส่วนที่ผลักดันให้สตรีเข้าสู่งานบริการทางเพศ
เช่นกัน

สำหรับงานวิจัยของ สมรรถพล ตามพันธุ์ เรื่อง “เกณฑ์การออกแบบลักษณะทาง
กายภาพและการจัดระเบียบเขตควบคุมสถานบริการ:แนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมและ
การปรับปรุงกฎหมาย” คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็น
การศึกษาลักษณะทางกายภาพของอาคารที่จัดตั้งเป็นสถานบ้านเท็งและการจัดระเบียบเขตควบคุม
สถานบริการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบอาคารสถานบริการให้สอดคล้องกับกฎหมาย
การศึกษาพบว่า การจัดระเบียบเขตควบคุมสถานบริการ โดยการบังคับใช้กฎหมายหรือมุ่งแก้ไข
ทางกายภาพแต่เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่สามารถสร้างความเป็นระเบียบได้อย่างสมบูรณ์ ต้องมีการ
ปรับปรุงทั้งตัวกฎหมายควบคู่กันไปกับลักษณะทางกายภาพของเขตควบคุมสถานบริการและ
อาคารสถานบริการ

เมื่อพิจารณาการศึกษาที่ผ่านมาเห็นได้ชัดว่า ส่วนใหญ่การศึกษามักจะเน้นไปที่
ประเด็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจการสถานบ้านเท็ง แต่ยังไม่เคยมีการศึกษาถึงความเป็นมา
และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบ้านเท็งในแต่ละยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความ
สนใจศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของกิจการสถานบ้านเท็ง รูปแบบความบ้านเท็ง และผล
สะท้อนของกิจการสถานบ้านเท็งต่อสังคมกรุงเทพมหานครในฐานะเมืองหลวงซึ่งเป็นต้นแบบให้แก่
กิจการสถานบ้านเท็งในจังหวัดอื่นเป็นสำคัญ

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Goal and Objective)

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2488-2545
2. ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกิจการสถานบันเทิงใน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545
3. ศึกษาผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงกิจการสถานบันเทิงต่อสังคม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545

ขอบเขตของการศึกษา (Scope or Delimitation of the Study)

ศึกษาความเป็นมาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร รวมถึงผลสะท้อนของกิจการสถานบันเทิงที่ส่งผลกระทบต่อสังคม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนต่างแสวงหาความบันเทิงหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองยุติ บรรดากิจการสถานบันเทิงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพื่อตอบสนองผู้ใช้บริการในแต่ละยุคสมัยโดยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การศึกษาจบลงในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นปีที่กิจการสถานบันเทิงขยายตัวอย่างไร้ทิศทางจนไม่อยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ทำให้เกิดนโยบายการจัดระเบียบสังคมและการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงเพื่อควบคุมดูแลกิจการสถานบันเทิงให้ดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

วิธีการศึกษา (Method of Study)

การศึกษาเรื่องดังกล่าวมีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำเสนอตามแนวทางประวัติศาสตร์เชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นต้นและหลักฐานประเภทอื่นๆ คือ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ผลงานการวิจัย บทความทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัย แล้วนำข้อมูลหรือหลักฐานที่ได้มาวิเคราะห์

แหล่งข้อมูล

1. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ และ พระราชวังสนามจันทร์
2. หอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ห้องสมุดศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร
5. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
6. สำนักงานสถิติแห่งชาติ
7. การศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์
8. อินเทอร์เน็ต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545
2. เข้าใจปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545
3. เข้าใจถึงผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงกิจการสถานบันเทิงต่อสังคม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

สถานบันเทิง หมายถึง สถานประกอบการที่จัดไว้เพื่อให้บริการด้านความบันเทิงในยามค่ำคืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าเป็นหลัก ซึ่งจัดให้มีบริการเต็มรูปแบบถึงการบริการด้านความบันเทิงต่าง ๆ อาทิ การแสดงดนตรี การแสดงตลก และการร้องเพลง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจำหน่ายอาหาร สุรา และเครื่องดื่มประเภทต่าง ๆ ให้แก่ผู้มาใช้บริการ

สถานบริการ หมายถึง สถานประกอบการด้านความบันเทิง โดยหวังประโยชน์ในทางการค้า สถานบันเทิงจึงเป็นส่วนหนึ่งภายใต้ความหมายของสถานบริการ ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2546 ดังนี้

(1) สถานเต้นรำ รำวง หรือรอกเง็ง เป็นปกติธุระประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีผู้บริการ

(2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีผู้บําเรอสำหรับ ประนินบัคลูกค้ํา

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้ํา เว้นแต่

(ก) สถานที่ซึ่งผู้บริการได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทยตามกฎหมาย ว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ หรือได้รับยกเว้นไม่ต้องขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยตามกฎหมายดังกล่าว หรือสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล

(ข) สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งจะต้องมีลักษณะของสถานที่ การบริการหรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย ประกาศดังกล่าวจะกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานนั้นด้วยก็ได้ หรือ

(ค) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายหรือให้บริการ โดยมีรูปแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(ก) มีดนตรี การแสดงดนตรี หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิงและยินยอมหรือปล่อยให้คนร้อง นักแสดง หรือพนักงานอื่นใดนั่งกับลูกค้ํา

(ข) มีการจัดอุปกรณ์การร้องเพลงประกอบดนตรีให้แก่ลูกค้ํา โดยจัดให้มีผู้บริการขับร้องเพลงกับลูกค้ํา หรือยินยอมหรือปล่อยให้พนักงานอื่นใดนั่งกับลูกค้ํา

(ค) มีการเดินหรือยินยอมให้มีการเดิน หรือจัดให้มีการแสดงเดิน เช่น การเดินบนเวทีหรือการเดินบริเวณโต๊ะอาหารหรือเครื่องดื่ม

(ง) มีลักษณะของสถานที่ การจัดแสงหรือเสียง หรืออุปกรณ์อื่นใดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(5) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดงดนตรี หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง ซึ่งปิดทำการหลังเวลา 24.00 นาฬิกา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการศึกษาจะใช้คำว่า “สถานบันเทิง” เมื่อต้องการกล่าวถึงสถานบันเทิงทุกประเภทที่ทำการศึกษา
2. ในการศึกษาจะใช้คำว่า “สถานบริการ” เมื่อมีการกล่าวถึงพระราชบัญญัติสถานบริการ หรือการอธิบายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดสถานบริการ
3. สถานบันเทิงในการศึกษานี้ ต้องการศึกษสถานบันเทิงยามค่ำคืนสำหรับให้บริการในการกิน ดื่ม เต้นรำ ร้องเพลง และการบริการความบันเทิงต่าง ๆ แก่ผู้มาใช้บริการ ได้แก่ ไนต์คลับ ผับ บาร์ ดิสโก้เธค ค็อกเทลลานจ์ คอฟฟี่ชอป คาเฟ่ คาราโอเกะ
4. สถานอาบอบนวด แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของสถานบริการ แต่อยู่นอกเหนือการศึกษา

บทที่ 2

กิจการสถานบันเทิงในอดีต

เป็นที่ทราบกันดีว่า ความบันเทิงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับมนุษย์มาช้านานจนไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเกิดขึ้นในยุคสมัยใด หากอ้างอิงสังคมพุทธศาสนาเป็นไปได้ว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลหรือก่อนหน้านั้น ดังเรื่องราวในพระวินัยปิฎกที่เกี่ยวกับพระสารีบุตร และ พระโมคคัลลานะ

พระสารีบุตร ๑ พระโมคคัลลานะ ๑ ท่านทั้ง ๒ ได้ทำตีกากันไว้ว่า ผู้ใดพบ
อมตธรรมก่อน ผู้นั้นจงบอกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ได้ยินว่าท่านทั้ง ๒ นั้น ในเวลาเป็น
คฤหัสถ์มีชื่อปรากฏอย่างนี้ว่า อุปติสสะ โกลิตะ มีมาณพ ๒๕๐ เป็นบริวาร ได้ไปดู
มหรสพซึ่งมี ณ ยอดเขาสิริคคสมชช¹

แม้ในทางวินัยสงฆ์การชมมหรสพถือเป็นการผิดศีลตามบัญญัติข้อ ซึ่งจะตีระวางที่ระวิ
สุกะทัสสะนา เวระมณีสิกขาปะทังสะมาதியามิ กล่าวคือ ห้ามมิให้ดูและฟัง ฟ้อนระบำ ขับร้องและ
เครื่องดนตรีต่างๆ ซึ่งเป็นข้าศึกแก่กุศล หมายถึง การห้ามทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ มิให้เกิด
ความตกลงคองต่างๆ แต่ในกลุ่มฆราวาสยังคงต้องการความบันเทิงเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

กิจการสถานบันเทิงในยามค่ำคืนที่มีสุราและอาหารจำหน่ายพร้อมกับการให้บริการ
ด้านความบันเทิง อาทิ การเต้นรำ และการฟังดนตรี เป็นรูปแบบความบันเทิงใหม่ที่เพิ่งรู้จักในหมู่
คนไทยช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกโดยผ่านมาจากชนชั้นนำของไทย
ก่อนที่จะเกิดการเลียนแบบในหมู่ราษฎรจนกลายเป็นความนิยมเรื่อยมา จนกระทั่งเข้าสู่ภาวะ

¹พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และอรรถกถา (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2530. มหามกุฏราช
วิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ สร้างน้อมเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องใน
วโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบ พระนักษัตร), 130.

สงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลประกาศให้สงครามบั่นทอนทุกชนิดเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในยามสงคราม ทำให้สถานบันเทิงส่วนใหญ่ซบเซาและปิดตัวลง

การศึกษาเรื่องกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545 จำเป็นต้องศึกษาถึงความบันเทิงในอดีตเพื่อนำมาวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้กิจการสถานบันเทิงกลายเป็นความนิยมของคนในสังคม โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งเห็นความเปลี่ยนแปลงด้านความบันเทิงชัดเจนที่สุดตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง โดยสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

ความบันเทิงในสังคมไทยเดิม ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาความบันเทิงในวิถีชีวิตคนไทยสัมพันธ์กับความเชื่อในเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบพิธีกรรม อาทิ การฟังดนตรีที่พาทยจากงานสมโภชเฉลิมฉลองต่าง ๆ ซึ่งมีความเชื่อว่าจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเป็นมงคลแก่ชีวิต และการได้รับชมมหรสพหลังจากงานสมโภชก็เป็นสิ่งที่ทำให้คนในสังคมเกิดความสนุกสนาน กล่าวได้ว่างานพิธีกรรมมีดนตรีเพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พิธีครบถ้วนพร้อมกับสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง ส่วนมหรสพเป็นการสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชม นับว่าเป็นการผ่อนคลายอย่างหนึ่งในสังคมไทย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมไทยเริ่มเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกโดยผ่านทางชนชั้นนำเป็นกลุ่มแรก ส่งผลให้ความบันเทิงเช่นการละครได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกเช่นกัน

ช่วง พ.ศ. 2398-2426 เป็นช่วงที่สยามเปิดประเทศเพื่อค้าขายกับตะวันตกซึ่งเป็นผลมาจากการทำสนธิสัญญาเบาริง ราชสำนักและชนชั้นสูงในขณะนั้นเริ่มเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของชาวตะวันตกซึ่งมีส่วนส่งเสริมให้ชนชั้นสูงมีโลกทัศน์ที่เปลี่ยนไป ต่อมาในรัชกาลที่ 5 ทรงมีนโยบายในการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับตะวันตก ทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ ๆ ในสังคมไทย อาทิ การตัดถนนเพิ่มขึ้นหลายสายเพื่อความสะดวกในการคมนาคม การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคอย่างไฟฟ้าและน้ำประปา และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งในรัชกาลนี้คือ การยกเลิกระบบไพร่ ทาส เพื่อมอบเสรีภาพให้แก่ราษฎร ทำให้ราษฎรเกิดโอกาสทางการค้าและการประกอบอาชีพ เป็นผลให้ พ.ศ. 2426 เกิดโรงละครปรีณซ์เทียเตอร์เป็นโรงมหรสพแห่งแรกที่มีการเก็บเงินค่าเข้าชม ทำให้ความบันเทิงซึ่งเคยเป็นกิจกรรมทางสังคมเริ่มเปลี่ยนเป็นการจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการค้าและต้องใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อความบันเทิงนั้น

ช่วง พ.ศ. 2426-2484 กล่าวได้ว่าเป็นยุคแรกเริ่มของการเกิดกิจการสถานบันเทิงตามอย่างตะวันตก เนื่องจากมีชาวตะวันตกเข้ามารับราชการและค้าขายในประเทศไทยมากขึ้น ทำให้เกิดสถานบันเทิงสำหรับใช้เป็นที่พบปะสังสรรค์และร่วมดื่มกินตามวิถีการพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการสร้าง “ร้านกาเฟนริง” ในรูปแบบคอฟฟี่ช็อปที่บริการอาหารและเครื่องดื่มประเภทสุรา รวมถึงจัดให้มีการแสดงดนตรีและการเต้นลีลาศขึ้นเป็นแห่งแรกของเมืองไทยบริเวณสนามเสือป่าซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมมหรสพ ขณะเดียวกันกลุ่มพ่อค้าชาวจีนต่างลงทุนในกิจการต่างๆ รวมถึงกิจการสถานบันเทิงในรูปแบบภัตตาคารจีนที่เรียกว่า “เหลา” โดยจัดให้มีดนตรีบรรเลงและมีพื้นที่สำหรับเต้นรำลีลาศซึ่งเป็นที่นิยมในขณะนั้น ต่อมาจึงเกิดการพัฒนาขึ้นเป็นไนท์คลับเพื่อให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตก กิจการสถานบันเทิงเริ่มได้รับความนิยมเรื่อยมาจนกระทั่งเข้าสู่ภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลประกาศให้งดความบันเทิงทุกชนิดเพื่อความเรียบร้อยเรียบร้อยในยามสงคราม ทำให้สถานบันเทิงส่วนใหญ่ซบเซาและปิดตัวลง

ช่วง พ.ศ. 2484-2488 เป็นช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำจากภาวะสงคราม ผู้คนต่างลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้สถานบันเทิงบางแห่งต้องปิดตัวลง ขณะเดียวกันสถานบันเทิงและรูปแบบความบันเทิงบางประเภทที่สามารถตอบสนองความต้องการของทหารญี่ปุ่นในยามสงครามก็สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ อาทิ ระบายานายหญิง และเบียร์ฮอลล์ของชาวญี่ปุ่น ในภาวะสงครามรัฐบาลใช้ความบันเทิงเป็นเครื่องมือในการทำให้ประชาชนยอมรับนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล อาทิ การส่งเสริมให้ร่างเป็นความบันเทิงในยามสงคราม การปลูกฝังภาพยนตร์และบทเพลงปลุกใจให้กับประชาชน

2.1 ความบันเทิงในสังคมไทยเดิม

วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยเดิมสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรมโดยมีศาสนาเป็นพื้นฐานหลักในการดำรงชีวิต มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครองภายใต้แนวคิดการปกครองแบบราชาธิปไตยบนพื้นฐานของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตามแบบวรรณะ “กษัตริย์” ในอินเดีย ผสมผสานกับแนวคิดแบบ “ธรรมราชา” ของพุทธศาสนานิกายเถรวาทซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากลังกาวงศ์ซึ่งเข้าสู่ดินแดนไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อันเป็นแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ควรจะปกครองประชาชนโดยธรรม และมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม คติการสร้างวัดใน

สังคมไทยได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากอินเดีย ซึ่งเป็นความเชื่อหลังจากพระพุทธเจ้าทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่หากกล่าวถึงก่อนสมัยพุทธกาลยังไม่ปรากฏการสร้างที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวร ด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์ทางโลก จึงทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยพื้นฐาน คือ “รุกขมุลเสนาสนะ” หมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์พร้อมเหล่าสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปรากฏว่ามีผู้เลื่อมใสศรัทธาพากันเป็นทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้ที่ยินดีบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ดังเช่นพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งกรุงราชคฤห์ ทรงถวาย “เวฬุวัน”² ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธองค์และเหล่าพุทธสาวก ซึ่งพระองค์ทรงรับไว้ด้วยเหตุผลทางวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์มิใช่มุ่งเน้นให้บำเพ็ญวิปัสสนาเท่านั้น หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการจาริกออกไป ณ ที่ต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนด้วย จึงเป็นมูลเหตุที่อนุญาตให้พระภิกษุสามารถรับอารามที่เหล่าพุทธศาสนิกชนถวายได้ อาทิ ปุพพารามวิหาร ที่นางวิสาขาสร้างถวาย แต่ถือได้ว่าเวฬุวนารามเป็นวัดแห่งแรกของพุทธศาสนา

ต่อมาความเชื่อในการสร้างวัดภายหลังจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เกิดขึ้นหลังจากการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปได้บังเกิดพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ขึ้น พระมหากษัตริย์จากแคว้นต่าง ๆ ซึ่งได้รับพระบรมสารีริกธาตุก็ได้จัดสร้างพระสถูปเพื่อบรรจุพระบรมธาตุ จากนั้นพุทธศาสนิกชนต่างก็ไปสักการบูชาพระสถูปและช่วยกันรักษาพร้อมทั้งสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ณ ที่แห่งนั้น จึงได้เกิดเป็นวัดขึ้น³ เมื่อพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์พร้อมด้วยราษฎรมีความศรัทธาใน

²เวฬุวัน แปลว่า สวนไม้ เดิมเป็นพระราชอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งตั้งอยู่นอกกรุงราชคฤห์ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้เสด็จไปยังเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชการบริพารพากันไปเข้าเฝ้า หลังจากทรงสดับธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสจึงถวายสวนเวฬุวันเป็นพุทธบูชา ด้วยทรงเห็นว่าเป็นที่สงบร่มรื่นเหมาะสำหรับอยู่บำเพ็ญธรรมของพระสงฆ์ และถือกันต่อมาว่าสถานที่นี้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา เรียกว่า วัดเวฬุวันมหาวิหาร

³สมเด็จพระยาচারงราชานุภาพ, มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย (พระนคร : ไสภณพิพิธธรรมสาร, 2471), 4-5.

พระพุทธศาสนา วัชรจึงเป็นศูนย์กลางและเป็นตัวแทนของความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจะสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน เนื่องจากเป็นสถานที่ศึกษาศิลปวิทยาการ เป็นที่รวมของพระภิกษุสงฆ์เป็นที่เก็บคัมภีร์ทางศาสนา และพระพุทธรูปต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย⁴

รูปแบบของความบันเทิงในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงมีความสัมพันธ์กับศาสนา ประเพณี พิธีกรรม เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นพระราชประเพณีหลวงหรือประเพณีราษฎร์ หากมีการประกอบพิธีกรรมก็จำเป็นต้องมีดนตรีและมหรสพเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พิธีศักดิ์สิทธิ์ถูกต้องครบถ้วน

ดนตรี คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมนุษย์คิดว่าการใช้ภาษาพูดทั่วไปไม่สามารถสื่อสารได้ เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่อาจบันดาลให้สัมฤทธิ์ผล มนุษย์จึงนำเอาภาษาพูดที่มีการเปล่งเสียงพิเศษมาใช้สำหรับการอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งก็คือการสวด เมื่อมีการเปล่งเสียงในเวลาสวดมนุษย์จะรู้ว่าควรต้องใช้เสียงลักษณะใดเพื่อสรรเสริญให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ เมื่อการสวดทำให้ทำนองแตกต่างไปจากการพูดปกติทั่วไปจึงเกิดเป็นการขับร้องต่อมา⁵ รวมทั้งมีการใช้เครื่องดนตรีเข้าไปบรรเลงประกอบในพิธีกรรมเพื่อให้เกิดจังหวะที่ถูกต้อง จากดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้มนุษย์เริ่มนำไปใช้ในกิจกรรมอื่น เช่น กิจกรรมเพื่อความบันเทิง ทำให้ดนตรีกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์⁶ การบรรเลงเครื่องดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ เช่น ฆ้อง กลอง ประสมวงกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่มีเสียงดัง เช่น ปี่ ระนาดเอก ฉิ่ง กลายเป็นวงปี่พาทย์ แตร สังข์ บัณเฑาะว์ มโหระทึก กลายเป็นวงแตรสังข์⁷

มหรสพ หมายถึงการแสดงหรือการละเล่นที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจอันได้แก่ โขน ละคร และการแสดงอื่นๆ ที่เป็นวัฒนธรรมทางศิลปะการแสดงประจำถิ่น ซึ่งมี

⁴รอง ศยามานนท์และคณะ, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), 36.

⁵เด่นดวง พุ่มศิริ, การศึกษาและวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านในแนวศิลปกรรม (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2528. พิมพ์ในงานศพ เด่นดวง พุ่มศิริ), 28.

⁶พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์, ปฐมบทดนตรีไทย (นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550), 22-23.

⁷ภัทราวดี ภูชฎาภิรมย์, วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2549), 7-8.

ลักษณะรูปแบบคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปตามลักษณะนิสัย ภูมิประเทศ และวัฒนธรรมประจำถิ่น รวมทั้งการรับวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ผสมผสานกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ⁸ มหรสพที่สะท้อนความสูงส่งของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ โขน หนังใหญ่ ซึ่งจะเล่นเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์ตามคติความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าในลัทธิพราหมณ์-ฮินดู และละครในหรือละครผู้หญิงซึ่งดำรงฐานะเป็นศิลปะชั้นสูงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ โดยใช้เล่นในงานสมโภชของหลวงเท่านั้น ส่วนความบันเทิงของราษฎรมักจะมุ่งเน้นเรื่องความสนุกสนานเป็นหลักไม่ได้มีแบบแผนมากนัก อาทิ ละครนอก ละครชาตรี การระบำ การแสดงหุ่น เป็นต้น มหรสพของไทยนอกจากเป็นการจัดขึ้นเพื่อสมโภชในงานมงคลต่างๆ แล้ว งานอวมงคลดังเช่น พระราชพิธีการออกพระเมรุถือเป็นงานออกทุกข์ จึงนำเอามหรสพสมโภชมาเล่นเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อเจ้านายสวรรคตหรือสิ้นพระชนม์ลงจะเสด็จกลับสู่สรวงสวรรค์ งานถวายเพลิงพระศพจึงเสมือนเป็นการส่งเสด็จอีกทั้งยังได้สนองพระมหากรุณาธิคุณและเป็นการเทิดพระเกียรติแก่เจ้านายเป็นครั้งสุดท้าย กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมความบันเทิงด้านดนตรีและมหรสพการแสดง นอกจากจะเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางศาสนาหรือเพื่อแสดงออกในด้านความบันเทิงแล้ว ยังเป็นสื่อในการแบ่งแยกความแตกต่างทางสถานภาพระหว่างราชสำนักกับราษฎรอีกด้วย

2.1.1 ความบันเทิงของราชสำนัก

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ราษฎรให้การยอมรับนับถือเป็นชนชั้นปกครองมาตั้งแต่อดีตตามความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากลัทธิพราหมณ์-ฮินดู ว่าพระมหากษัตริย์เป็นอวตารของเทพเจ้าซึ่งเป็นผู้อยู่เหนือมนุษย์และธรรมชาติ สามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ตามพระประสงค์ ขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์จะต้องแสดงให้อาณาประชาราษฎร์เห็นว่าพระองค์มีสถานภาพอันสูงส่งไปพร้อม ๆ กับการมอบความปกติสุขให้กับราษฎร ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดพิธีกรรมเฉพาะขององค์พระมหากษัตริย์เพื่อสร้างสถานภาพให้แตกต่างจากคนทั่วไป ดังเช่นพิธีกรรมในกฎมนเทียรบาล อาทิ พระราชพิธีราชาภิเษก พระราชพิธีอินทราชาภิเษก และ พระราชพิธี 12 เดือน เป็นต้น

⁸กรมศิลปากร, มหรสพของไทย (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2526), 1.

พระราชพิธีของราชสำนักแม่จำกัดไว้เฉพาะพระมหากษัตริย์แต่ขณะเดียวกันราษฎรก็พลอยได้รับความบันเทิงจากงานสมโภชที่จัดขึ้นในบางพระราชพิธี ดังเช่นหลักฐานจากพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ว่า ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 25 เป็นงานพระราชพิธีพิเศษขึ้นและทรงโปรดฯ ให้มีการเล่นตีกด่าบรรพชั้ในงานนั้นด้วย ธานีต อยู่โพธิ์ สันนิษฐานว่าเป็นการเล่นชกนาคตีกด่าบรรพชั้เหมือนเดียวกับพระราชพิธีอินทราภิเษกซึ่งกล่าวไว้ในกฎมนเทียรบาลสมัยกรุงศรีอยุธยา⁹

เอกสารคำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงพระราชพิธี 12 เดือนไว้ว่า ในเดือนอ้ายมีการจัดพิธีเฉลิม หรือ พิธีชักว่าวเรียกกลม¹⁰ ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาประเทศสยามในสมัยอยุธยา ช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ว่า “ว่าวของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามปรากฏในท้องฟ้าทุกคืนตลอดระยะเวลา 2 เดือนของฤดูหนาว และทรงแต่งตั้งขุนนางคอยผลัดเวียนเปลี่ยนเวรกันถือสายป่านไว้”¹¹ อันเป็นช่วงที่ข้าวเบอกำลังออกรวงและพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวต่อไป นับว่าเป็นสัญลักษณ์ในการประกาศให้ราษฎรได้รับรู้ว่ากำลังจะถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว อีกทั้งยังเป็นการทำให้ราษฎรยอมรับว่าพระมหากษัตริย์คือสมมติเทพที่สามารถดลบันดาลให้เกิดความสุขความเจริญแก่พวกตนได้

พระราชพิธีต่างๆ สืบเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ดังเช่น พระราชพิธีลงทรงสนามเฉลิมพระปรมาภิไธยเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ พระราชโอรสองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร อันเป็นตำแหน่งรัชทายาท ในครั้งนั้นมีการแห่เสด็จเลียบพระนครโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคออกประทับพลับพลาหน้าท้องสนามไชย พระราชทานเหรียญที่ระลึกในการพระราชพิธีวันหนึ่ง

⁹ธานีต อยู่โพธิ์, ศิลปะละครรำ หรือ คุ้มือนาฏศิลป์ไทย (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531), 10.

¹⁰คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับ หลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พระนคร : คลังวิทยา, 2507), 265.

¹¹มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม, 156.

และมีกระบวนการพยุหยาตราในท้องน้ำและแข่งเรืออีกวันหนึ่ง¹² ราษฎรจึงมีโอกาสดูรับชมพิธีแข่งเรือซึ่งไม่สามารถหาชมได้ในยามปกติ นับว่าเป็นการทำให้เกิดการยอมรับว่าพระมหากษัตริย์คือสมมติเทพที่สามารถบันดาลความสุขความบันเทิงให้กับราษฎรได้

งานสมโภชหลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรมของราชสำนัก มักจะมีการแสดงมหรสพต่าง ๆ ซึ่งปรากฏหลักฐานอยู่ในพงศาวดาร วรรณคดี รวมถึงภาพจิตรกรรมประดับผนัง อาทิ โขน หนังใหญ่ ละครใน มหรสพเหล่านี้มีคติความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและความศักดิ์สิทธิ์ของลัทธิพราหมณ์-ฮินดู โดยนำมาเป็นเครื่องราชูปโภคเพื่อสะท้อนฐานะที่สูงส่งของพระมหากษัตริย์

โขน และ หนังใหญ่ ส่วนมากจะเลือกเล่นเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์ อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการกำเนิดของเทพเจ้า อีกทั้งยังสื่อถึงพระราชอำนาจและบุญบารมีของกษัตริย์ ซึ่งสันนิษฐานว่าประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดียโดยผ่านมาทางขอมอีกที ทั้งนี้ปรากฏหลักฐานจากภาพศิลาสลักบริเวณปราสาทหินพิมาย จ.นครราชสีมา และ ปราสาทหินพนมรุ้ง จ.บุรีรัมย์ ตอนพระลัทธิมณเฑียรนาคบาศ กับ ภาพศิลาสลักบริเวณปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา ตอนชกนาคในพิธีกวนเกษียรสมุทร สันนิษฐานว่าเป็นที่มาของการเล่นชกนาคศึกดำบรรพ์ ซึ่งเป็นที่มาของ โขน ในภายหลัง การเล่นโขนนี้ ชนิด อยู่โพธิ์ ให้ความเห็นว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับศิลปะการรำละครของอินเดียได้แถบฝั่งมะละบาร์ ที่เรียกกันว่า กถักกพิ ซึ่งแยกออกได้ 2 คำ คือ กถ แปลว่า นิยาย และ กพิ แปลว่า การเล่น เมื่อรวมเป็น กถักกพิ จึงได้ความหมายว่า การเล่นเรื่องนิยาย¹³

ละครใน หรือละครผู้หญิง สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าเกิดจากละครนอกผสมกับโขนและระบำ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายประมาณรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยได้รับอิทธิพลจากความบันเทิงของราษฎรที่เรียกว่าละครนอก หรือละครผู้ชาย เมื่อครั้งที่มีรับสั่งให้หาละครชาวบ้านเข้าไปเล่นในวัง¹⁴

¹²ประยูร ธิดิทธิพันธ์, พระราชประเพณี และ ประเพณีชาวบ้าน (กรุงเทพฯ : ปรีทศน์ศาสตร์, 2524), 219.

¹³ชนิด อยู่โพธิ์, โขน (กรุงเทพฯ : อรุณสภา, 2526), 8-13.

¹⁴รายละเอียดละครใน คูใน กัทรวดี ภูษณาภิรมย์, วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2549), 13-15.

มหรสพบางอย่างของราษฎรยังปรากฏเป็นที่ชื่นชอบของคนในราชสำนัก จึงได้มีการจัดหามาแสดงอยู่เสมอๆ อาทิ การไต่ลวด การลอดบ่วง การเล่นไม้สูง เป็นต้น ลา ลูแบร์ บันทึกไว้ว่า ราชสำนักสยามมักจัดให้มีการแสดงการเล่นไม้สูงถวายสมเด็จพระนารายณ์เสมอ และพระองค์ยังโปรดนักแสดงลอดบ่วงที่มีความสามารถในการโจนร่มมาก ถึงขนาดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ชุบเลี้ยงแต่งตั้งให้เป็นขุนนางอยู่ในพระบรมมหาราชวัง¹⁵

นอกจากมหรสพยังมีดนตรีของราชสำนักอย่างวงมโหรีเพื่อขับกล่อมตามพระราชประเพณีขององค์พระมหากษัตริย์และในกลุ่มชนชั้นสูง ทำให้เกิดเป็นค่านิยมของชนชั้นสูงในการมีโรงมหรสพและวงมโหรีเป็นของตนเองเพื่อประดับฐานะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการพัฒนาวงปี่พาทย์เป็นดนตรีเพื่อใช้ฟังในยามว่าง จึงเกิดค่านิยมการอุปถัมภ์วงปี่พาทย์เพื่อส่งเข้าประชันในกลุ่มชนชั้นสูงด้วยกัน

สันนิษฐานได้ว่าความบันเทิงของราชสำนักมีการกำหนดแบบแผนและมีความประณีตงดงามเพื่อสะท้อนฐานะให้แตกต่างจากราษฎรทั่วไป แม้จะมีการรับวัฒนธรรมความบันเทิงของราษฎรไปใช้แต่ก็มีการนำไปปรับปรุงให้สอดคล้องกับแบบแผนของราชสำนักก่อนเสมอ

2.1.2 ความบันเทิงของราษฎร

ความบันเทิงของราษฎรมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาและการประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับราชสำนัก เมื่อเสร็จสิ้นจากพิธีกรรมมักจะมีมหรสพตามมา เพียงแต่ไม่ได้กำหนดแบบแผนและมีความประณีตเหมือนราชสำนัก แต่จะเน้นให้เกิดความสนุกสนานเป็นหลัก อาทิ เมื่อเสร็จสิ้นจากพิธีการบวชก็จะจัดให้มีการแสดงละครชาตรีหรือละครนอกโดยดำเนินเรื่องราวให้เกิดความสนุกสนานเท่านั้น การจัดมหรสพหรืองานรื่นเริงของราษฎรมักจะใช้พื้นที่วัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม อีกทั้งยังเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ระหว่างคนในสังคมเพื่ออวดความมั่งมีอีกด้วย¹⁶

¹⁵ มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม, 153-154.

¹⁶ อकिन รพีพัฒน์, สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ : พ.ศ.2325-2416 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, 2518), 27.

การศึกษาเรื่องความบันเทิงของราษฎรก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ค่อนข้างขาดแคลน เอกสาร เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับ พระราชพงศาวดาร การปกครอง สภาพ เศรษฐกิจและสังคม ไม่ได้บันทึกเรื่องราวของความบันเทิงไว้ชัดเจนนัก แต่เอกสารของชาวต่างชาติ ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยมีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับลักษณะนิสัย ทัศนคติ ชีวิตความเป็นอยู่ การใช้เวลาว่าง และความบันเทิงของชาวสยามไว้อย่างน่าสนใจ

ในสมัยอยุธยาช่วงรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์ เมื่อ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาประเทศไทย ได้บันทึกเรื่องราวที่แสดงให้เห็นว่ามีความบันเทิงมากมายสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวสยาม อาทิ การได้รับชมละครจีนหรือจิว โขน ละคร ระบำ หุ่นกระบอกสยาม หุ่นกระบอกลาว การชนช้าง การชนไก่ การเล่นไม้สูง การเล่นว่าวกระดาษ มวยปล้ำ มวยชก การแข่งเรือ การเล่นดอกไม้เพลิง เป็นต้น¹⁷

ลา ลูแบร์ ให้ความเห็นว่านอกจากความบันเทิงของคนไทย ยังพบว่าชนชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในพระนครศรีอยุธยาต่างก็มีความบันเทิงเฉพาะกลุ่มต่างกันไป ทำให้ได้รับความสนใจจากชาวสยาม เช่นการแสดงหุ่นกระบอกของชนชาติลาว “การแสดงหุ่นกระบอกที่มาจากประเทศลาวนั้น ยังมีคนชอบดูมากกว่าของประเทศสยามเสียอีก แต่ไม่ว่าจะเป็นหุ่นกระบอกของชาติไหนในสองประเทศนี้ ก็เป็นมหรสพพื้น ๆ ไม่ขึ้นหน้าขึ้นตาในประเทศด้วยกันทั้งคู่”¹⁸ และความบันเทิงที่ชาวสยามชื่นชอบมากคือการเล่นจิวของชาวจีน ทำให้ชาวสยามชอบไปดูจิวต่างๆที่ฟังไม่รู้เรื่อง¹⁹ ความนิยมในการดูจิวยังแพร่หลายมาถึงชนชั้นสูงในสมัยหลังด้วย ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในเรื่อง “ตำนานวังหน้า” ว่า จิวในวังหน้าเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 2 เนื่องจากรมพระราชวังบวรฯ ในรัชกาลนั้นโปรดให้หัดทั้งละครและจิวผู้หญิง ซึ่งปรากฏโรงจิวตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ภายในบริเวณวังหน้าด้วย²⁰ กล่าวได้ว่า ชาวสยามมีการรับความบันเทิงจากชนชาติอื่นโดยปรับเปลี่ยนให้เข้ากับท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและยังคงสืบเนื่องมาถึงรัตนโกสินทร์

¹⁷ มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม, 152-159.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 153.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 152.

²⁰ ทศนา ทศนมิตร, จากจิววังหน้า ถึงโขน ละครไทย, (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2554), 11-13.

นอกจากความบันเทิงจากการชมมหรสพแล้ว ราษฎรยังมีความบันเทิงสอดแทรกอยู่ในเทศกาลงานประเพณีตามฤดูกาลสำคัญต่างๆ อาทิ ในฤดูเก็บเกี่ยวจะมีการเล่น “เพลงเกี่ยวข้าว” โดยมีคนถือเกี่ยวขึ้นเรียงรายกันเป็นแถว ร้องเพลงไปพลาง เกี่ยวข้าวไปพลาง บทและคำนำที่ขับก็แล้วแต่จะจำได้ไม่มีการกำหนดแบบแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรื่นเริงเพลิดเพลินเป็นสำคัญ²¹ ในเทศกาลเล่นเรือ ได้แก่ ไหว้พระ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า จะมีการเล่น “เพลงเรือ” หนุ่มสาวมักลงเรือโดยลำพังชายและหญิง เวลาพายเรื่อนั้นมักร้องเพลงสั้นตามที่จำได้ให้เกิดความเพลิดเพลิน หรือเป็นการนำเรือไปจอดประหลุมกัน โดยเรือผู้ชายร้องเพลงสั้นเกี่ยวเรือผู้หญิงและเรือผู้หญิงร้องโต้ตอบกลับมา²² เป็นต้น

ความบันเทิงของราษฎรแม้จะมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาและการประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับราชสำนัก แต่ก็ไม่ได้มีการกำหนดความบันเทิงให้มีแบบแผนเหมือนกับราชสำนักเท่าใดนัก ส่วนใหญ่จะขาดความประณีตงดงามและเน้นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเท่านั้น ซึ่งบางครั้งมีการสอดแทรกความตลกโปกฮาเข้าไว้ด้วยกัน โดยถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากความทรงจำและขาดการบันทึกเรื่องราว ความบันเทิงของราษฎรเช่นการเล่นเพลงต่างๆ จึงมีบทร้องไปตามความทรงจำของผู้เล่นซึ่งบทร้องเหล่านั้นอาจไม่เหมือนเดิมในการเล่นเพลงแต่ละครั้ง

2.2 ความบันเทิงในสังคมไทยหลังสนธิสัญญาเบาริ่ง (พ.ศ.2398–2426)

สังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงยึดมั่นกับเรื่องศาสนา ความศรัทธาในพุทธศาสนาก่อให้เกิด ประเพณี พิธีกรรม ที่จะนำมาซึ่งความปอกติสุขในสังคมและส่งผลต่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของราษฎรสำหรับการจัดพิธีกรรม การจัดมหรสพสมโภช การละเล่นต่าง ๆ ซึ่งคนในสังคมสามารถมีกิจกรรมความบันเทิงร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องใช้จ่ายเงิน แต่ลักษณะสังคมเช่นนี้เริ่มเปลี่ยนไปภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง เนื่องจากสังคมไทยเริ่มรับแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตกจากชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาติดต่อการค้ามากขึ้น หมอบรัดเลย์บันทึกไว้ในปี 2399 ว่า “มีเรือกำปั่นพ่อค้าทอดอยู่ในแม่น้ำถึง 60 ลำ เพราะเหตุ

²¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *สาส์นสมเด็จพระ เล่ม 23*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2526) 178.

²²เรื่องเดียวกัน, 179.

ที่ได้ทำหน้าที่สัญญาเกี่ยวกับต่างประเทศการค้าขายเจริญขึ้นรวดเร็ว ไม่เคยมีเหมือนเช่นนี้มาแต่ก่อน”²³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงมีประกาศให้ราษฎรได้ทราบว่า เมื่อทำสัญญาแล้วมีเรือต่างประเทศเข้ามาค้าขาย ณ กรุงเทพฯ ถึง 103 ลำ ส่วนเรือกรุงเทพฯ ก็ได้ออกไปค้าขายต่างประเทศถึง 37 ลำ²⁴

ใจความสำคัญในสนธิสัญญาได้กำหนดให้ชาวตะวันตกอยู่อาศัยและสามารถเช่าซื้อที่ดินได้โดยกำหนดเขตให้อยู่ภายในพระนครหรือห่างกำแพงพระนครออกไป 200 เส้น (4 ไมล์) ในระยะเรือพายจะไปถึงได้ใน 24 ชั่วโมง²⁵ โดยจะอยู่ตั้งแต่ปากคลองผดุงกรุงเกษมด้านใต้ลงไป ซึ่งมีศูนย์กลางชุมชนสำคัญในระยะแรกคือ สถานกงสุลชาติต่าง ๆ เรียงรายไปตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา และมีย่านธุรกิจของชาวตะวันตกอยู่สองฟากถนนเจริญกรุง ได้สะพานพิทยเสถียรลงไปยังย่านบางรัก รวมถึงเขตถนนที่ตัดใหม่ในบริเวณนี้²⁶ อาทิ ถนนพระรามสี่ ถนนสีลม ภายหลังได้มีการตัดถนนสายสำคัญเชื่อมกับถนนเจริญกรุงตอนใต้ เช่น ถนนสุรวงศ์ ถนนสาทร ถนนสีพระยา ซึ่งตัดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ถนนสายนี้กลายเป็นย่านการค้าของชาวตะวันตกและเป็นถนนสายสำคัญด้านเศรษฐกิจของกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา²⁷ ชาวตะวันตกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสยามมีความต้องการแรงงานท้องถิ่นเพิ่มขึ้น จึงมีประกาศให้คนสยามสามารถทำอาชีพรับจ้างชาวตะวันตกเพื่อทำงานหาเลี้ยงชีพได้

²³“จดหมายเหตุหมอบรัดเลย์” ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12** (พระนคร : ม.ป.ท., 2462. พิมพ์แจกในงานศพหม่อมเจ้าชายสว่างาม), 45.

²⁴“ประกาศให้ใช้เงินเหรียญนอก (ครั้งที่ 1)” ใน **ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2547), 119.

²⁵“ประกาศว่าด้วยเขตที่ซึ่งฝรั่งจะเช่าหรือซื้อได้” ใน **ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4**, 96.

²⁶สาวิตรี ทัพพะสุด, “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวไทย จีน และตะวันตกในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2398-2453” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), 57-58.

²⁷สรานุมิตร์ ประชาอุทิต, “กิจการไฮเต็ลในประเทศไทย พ.ศ. 2406-2478” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 36.

ใครจะไปรับจ้างคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งอยู่ให้ใช้ทำการในบ้านในเรือนในเรือของคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งนั้นก็ดี จะรับเอาการของคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งมาทำในบ้านในเรือนของตัวแลที่ใดๆ ก็ดี หรือจะเป็นแต่อยู่ในบ้านเรือนของตัว ไปทำการของคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งตามเวลาดังครุที่ไปสอนหนังสือสอนภาษา แลคนไปจ้างชุดต่อเรือแลอื่นๆ นั้นก็ดี โปรดให้ทำหมดทุกอย่างมิได้ห้าม คนทั้งปวงที่อยากจะใครรับจ้าง จงได้ค่าจ้างเป็นผลประโยชน์ของตัวเลี้ยงชีวิตเถิด ไม่มีความผิดอันใดเพราะที่รับจ้างคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งนั้นเลย²⁸

ชาวตะวันตกที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากพวกพ่อค้าหรือนักเดินทางก็เป็นพวกมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนา จึงเกิดความต้องการจ้างแรงงานคนซึ่งมีชาวจีนอพยพเป็นแรงงานรับจ้างแล้ว และขณะนั้นระบบไพร่ ทาสยังคงอยู่ ทำให้เกิดความยากลำบากในการจ้างงาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงทรงอนุญาตให้ราษฎรสามารถรับจ้างชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสยามได้

การเดินทางเข้าสู่ประเทศสยามของชาวตะวันตกยังทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความบันเทิงของคนไทยในทัศนะของชาวตะวันตกอีกด้วย ดังเช่นสังฆราชปาลเลกัวซ์ ซึ่งเดินทางเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้บันทึกสิ่งบันเทิงของชาวสยามทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อาทิ การเล่นซ่อนหา ลิงชิงหลัก การเล่นหมากรุกจีน การเล่นว่าว ความนิยมในการชมจิว นาฏศิลป์ และการละคร²⁹ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับสมัยอยุธยา ยิ่งเป็นการตอกย้ำว่าความบันเทิงในสมัยอยุธยามีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

นอกจากความบันเทิงดังกล่าวแล้ว ปาลเลกัวซ์ยังบันทึกเพิ่มเติมว่าชาวสยามสามารถสัมผัสกับความบันเทิงในระหว่างปีได้จากงานทางศาสนา งานเฉลิมฉลองหรือสมโภช³⁰ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวสยามไม่เคยขาดความบันเทิง

²⁸“ประกาศอนุญาตให้ชาวกรุงฯรับจ้างฝรั่ง” ใน ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4, 107.

²⁹มงเซญูร์ ปาลเลกัวซ์, เล่าเรื่องกรุงสยาม แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2549), 161-162.

³⁰เรื่องเดียวกัน, 165.

สแตนตัน แมรี บัคส์ลีย์ มิซซันนารีชาวอเมริกันที่เดินทางเข้ามาเป็นครูสอนหนังสือในโรงเรียนกุลสตรีวังหลังสมัยรัชกาลที่ 5 บันทึกไว้ว่า “ชาวสยามเป็นชนชาติที่ได้รับความบันเทิงอยู่ตลอดเวลาโดยไม่จำเป็นต้องมีวันหยุดพักผ่อน ชาวสยามสามารถหาความสุขได้จากงานประเพณีรื่นเริงที่มีต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังรู้จักวิธีที่จะพักผ่อนหย่อนใจกันได้โดยไม่ต้องออกจากบ้านไปที่ไหนอีกด้วย”³¹ การบันทึกของชาวต่างชาติสามารถสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณีของชาวสยามในแง่มุมที่หลากหลาย โดยเฉพาะการมองเห็นภาพความบันเทิงได้ชัดเจนขึ้น

เมื่อชาวตะวันตกเดินทางเข้าสู่ประเทศสยามอย่างต่อเนื่อง ที่พักแรมสำหรับคนเดินทางที่เรียกว่าโฮเต็ล(Hotel) จึงเกิดขึ้น อาทิ โฮเต็ลโอเรียนเต็ลที่มีชื่อเสียงมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีชาวตะวันตกเป็นผู้ดำเนินการในปี 2407 ซึ่งไม่ปรากฏชื่อเจ้าของกิจการ เพียงแต่มีการประกาศแจ้งความไว้ในหนังสือพิมพ์ Bangkok Calendar ของหมอบรัดเลย์³² จากนั้นถูกอัครราชทูตเมื่อเดือนมิถุนายน 2408³³ และในปี 2419 ได้มีนักเดินเรือชาวสวีเดนสองคน คือ H. Jarck และ C. Salje สร้างโรงแรมขึ้นมาอีกครั้ง³⁴ โฮเต็ลทั่วไปมีพัฒนาการมาจากสถานที่พักแรมประเภทอินน์ (Inn) ซึ่งมีราคาถูก โดยจัดแยกส่วนของห้องพักกับส่วนของการพบปะสังสรรค์ที่เรียกว่าพับบลิค เฮ้าส์ (Public House) ซึ่งต่อมาได้ย่อคำให้สั้นลงและนิยมเรียกว่าพับ (Pub) ว่าเป็นส่วนสำคัญ ธิดา สาระยา ให้ความเห็นว่า ในทัศนะของชาวยุโรปการใช้เวลาพบปะสังสรรค์ร่วมดื่มและรับประทานอาหารเป็นวัฒนธรรมเชิงการค้าและวิถีชีวิตของการพักผ่อนหย่อนใจ³⁵

ในสังคมชาวตะวันตกเช่นประเทศอังกฤษ มีวัฒนธรรมในการพบปะสังสรรค์ กิน ดื่ม พุดคุย หลังเวลาเลิกงานมาตั้งแต่สมัยโบราณ พับ (Pub) ในอังกฤษจึงมีอยู่เป็นจำนวนมาก กิจกรรมที่มีอยู่ภายในโฮเต็ลนอกจากการขายห้องพักให้กับผู้เข้าพักแล้ว ยังมีบริการอื่น ๆ เพื่อชักชวนให้ผู้คน

³¹สแตนตัน แมรี บัคส์ลีย์, สยาม คือบ้านของเรา, แปลโดย เด็กวัดฯ รุ่น 100 (กรุงเทพฯ: คณะบุคคล วัฒนา รุ่น 100, 2550), 146.

³²ปรีชา แดงโรจน์, การโรงแรม ฉบับนิสิตนักศึกษา (กรุงเทพฯ : ยูไนเต็ลโปรดักชั่น, 2530), 67.

³³ประวัติความเป็นมาของโรงแรมโอเรียนเต็ล เข้าถึงโดย

http://www.ohap.th.edu/ohap_history.htm. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2555.

³⁴ปรีชา แดงโรจน์, การโรงแรม ฉบับนิสิตนักศึกษา, 81.

³⁵ธิดา สาระยา, ประวัติศาสตร์เก็บตกจากยุโรป (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2538), 58.

เข้าไปใช้จ่ายเงิน อาทิเช่น การจำหน่ายสุราฝรั่ง การจำหน่ายอาหาร การแสดงดนตรี หรือ การแสดงพิเศษ การขายสินค้านำเข้าจากต่างประเทศที่ยังไม่มีในเมืองไทย การเล่นเกมกีฬาประเภทบิลเลียด ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากโฆษณาตามหน้าหนังสือพิมพ์ขณะนั้น

กิจการสถานบันเทิงในยุคแรกเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชาวตะวันตกในประเทศไทยเท่านั้น สันนิษฐานว่าสถานบันเทิงรูปแบบดังกล่าวยังไม่เป็นที่รู้จักของคนไทยเท่าใดนัก แต่พบว่าในปี 2426 เกิดโรงละครปรีนซ์เทียเตอร์ ซึ่งเป็น โรงมหรสพและเป็นกิจการด้านความบันเทิงแห่งแรกในประเทศไทยที่มีการเก็บเงินค่าเข้าชม ทำให้ความบันเทิงซึ่งเคยเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันในสังคมกลายเป็นกิจกรรมเชิงการค้าที่ต้องจ่ายเงินเพื่อหาซื้อได้ตามความพอใจ

2.2.1 การปรับปรุงวัฒนธรรมบันเทิงของชนชั้นนำ

กล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเรื่องแนวคิดสมัยใหม่ของชนชั้นนำเริ่มต้นขึ้นเมื่อรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ตะวันตกเริ่มเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบเริ่มตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกทั้งสิ้นยกเว้นประเทศสยาม พระมหากษัตริย์จึงต้องเร่งปรับปรุงบ้านเมืองเข้าสู่ความมีอารยะและปกครองประเทศอย่างระมัดระวัง ดังที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งขณเฑาะ์เกล้าสวรรคตว่า “การศึกษาศาสตร์ทั้งญวนและพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่ช่างพวกฝรั่งให้ระวังให้คืออย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว”³⁶

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกเพื่อมาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย กล่าวได้ว่าพระองค์ทรงรักษาประเทศสยามให้รอดพ้นจากภัยตะวันตกไว้ได้ ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ภายใต้การปกครองของมหาอำนาจยุโรป ตัวอย่างแนวคิดที่ทันสมัยของพระองค์สะท้อนออกมาให้เห็นในเรื่องการศึกษาของพระราชโอรสและพระราชธิดา ทรงส่งเสริมการศึกษาให้ทันสมัย มีการศึกษาภาษาอังกฤษและวิชาการแบบ

³⁶เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2 (พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2504), 188.

ตะวันตกควบคู่ไปกับการศึกษาตามราชประเพณีโบราณ ทรงส่งเสริมให้สตรีในวังได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษจากภรรยาของมิชชันนารีอเมริกัน อาทิ นางบริดเลย์ นางมัตตูน นางสมิท หลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้เพียงสี่เดือน ต่อมาใน พ.ศ. 2405 ได้ว่าจ้างให้นางแอนนา เลียวโนเวนส์ ชาวอังกฤษเข้ามาเป็นครูถวายพระอักษรให้พระราชโอรสและพระราชธิดา³⁷ เพิ่มเติม

แนวคิดอันทันสมัยอีกประการหนึ่งก็คือทรงสนับสนุนให้มีความบันเทิงในรัชกาลของพระองค์ ก่อนหน้านี้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ละครที่แสดงโดยผู้หญิงอนุญาตให้มีแต่ในราชสำนักเท่านั้น ต่อมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวละครผู้หญิงหายไปเพราะพระองค์ไม่โปรดจึงตัดสินใจไม่ให้เล่น เนื่องจากพระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องการค้าขายเป็นหลัก แต่เมื่อเข้าสู่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่ากรมละครหลายราย จะทำให้บ้านเมืองครึกครื้นและเป็นเกียรติยศแก่แผ่นดิน จึงโปรดให้ราษฎรฝึกเล่นได้ตามสะดวก ละครผู้หญิงหรือละครในซึ่งเป็นความบันเทิงเฉพาะสำหรับพระมหากษัตริย์มาแต่เดิมก็โปรดให้เล่นได้ไม่มีการห้าม หากมีงานหลวงจะได้โปรดให้หาเข้ามาเล่นถวายทอดพระเนตรบ้าง โดยมีข้อยกเว้นไม่อนุญาตให้แต่งกายหรือติดเครื่องประดับบางชนิดที่เป็นการเทียบเคียงเครื่องราชูปโภค หรือ เครื่องแสดงชั้นยศ เทียบเท่ากับชนชั้นสูง ดังประกาศห้ามไม่ให้ทำซ่างเพื่อเล่นละครเป็นซ่างเผือก³⁸

มาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ พระราชวงศานุวงศ์แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยผู้ใดเล่นละครผู้ชายผู้หญิงก็ได้ทรงรังเกียจเลย ทรงเห็นว่ามิใช่ละครหลายรายดี บ้านเมืองจะได้ครึกครื้น จะได้เป็นเกียรติยศแผ่นดิน เคี้ยวนี้ท่านทั้งปวงเห็นว่าละครในหลวงมีขึ้นก็ห้ามใครเล่นละครเหมือนอย่างแต่ก่อนไม่ คอยจะกลัวผิดแลชอบอยู่ การอันนี้มิได้ทรงรังเกียจเลย ท่านทั้งปวงเคยเล่นอยู่แต่ก่อนอย่างไรก็ให้เล่นไปเถิด ในหลวงมีการงานอะไรบ้างก็จะได้โปรดหาเข้ามาเล่นถวายทอดพระเนตรบ้าง จะได้พระราชทานเงิน โรงรางวัลให้บ้าง ผู้ใดจะเล่นก็เล่นเถิด ขอยกเสียแต่รัดเกล้า

³⁷ล่อทอง อัมรินทร์รัตน์, “การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), 27.

³⁸“ประกาศห้ามไม่ให้ทำซ่างเล่นละครเป็นซ่างเผือก” ใน ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4, 63.

ยอดอย่างหนึ่ง เครื่องแต่งตัวลงยาอย่างหนึ่ง พานทองหีบทองเป็นเครื่องยศอย่างหนึ่ง เมื่อบททำขวัญยกแต่ไตรสังข์อย่างหนึ่ง แล้วอย่าให้ชุกบุตรชายบุตรหญิงที่เขาไม่สมควรเอามาเล่นละคร ให้เขาได้ความเดือดร้อนอย่างหนึ่ง ขอห้ามไว้แต่การเหล่านี้ให้ท่านทั้งปวงเล่นไปเหมือนอย่างแต่ก่อนเถิด³⁹

กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของการละครให้เป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่ประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะสยามกำลังอยู่ในช่วงเปิดการค้ากับตะวันตก จึงจำเป็นต้องปรับปรุงประเทศหลาย ๆ ด้านให้ทัดเทียมกับตะวันตก และยังเป็นการถ่ายทอดความบันเทิงในราชสำนักสู่ราษฎรอีกด้วย

ในรัชกาลนี้มหรสพอย่างโจน ละคร หุ่น หนัง จี๊ว เพลง และการเดินรำต่างๆ ซึ่งราษฎรนิยมเล่นอยู่เป็นจำนวนมากนั้น เป็นโอกาสให้จินนิ่มเห็นช่องทางในการหาประโยชน์ จึงทำเรื่องกราบบังคมทูลขอเป็นผู้รับเรียกภาษีเป็นรายแรก โดยอ้างว่าเป็นหนทางทำให้พระราชทรัพย์ของหลวงเพิ่มพูนยิ่งขึ้น เนื่องจากผลจากสนธิสัญญาเบาริ่งทำให้รัฐต้องยอมให้นานาประเทศมีการซื้อขายสินค้ากับราษฎรได้อย่างเสรี ทำให้รายได้ของรัฐตกต่ำลงและขาดแคลนเงินทุนเพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้ทันสมัย จึงได้กำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีประเภทใหม่ขึ้นอีก 14 ประเภท⁴⁰ ซึ่งรวมถึงภาษีมหรสพด้วย เมื่อใดที่จัดให้มีการเล่นมหรสพจึงต้องแจ้งแก่เจ้าภาษีให้รู้ก่อน หากไม่แจ้งจะทำการปรับไหมเป็น 2 เท่า โดยยกเว้นละครข้างในที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ไปเล่นในวังเจ้าและบ้านขุนนาง เล่นฉลองวัดวาอารามและเล่นเพื่อการสมโภช ไม่ต้องเรียกเก็บภาษี⁴¹ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มหรสพประเภทต่างๆ มีมากขึ้นโดยไม่มีการกำหนดลักษณะการเล่น การ

³⁹“ประกาศว่าด้วยละครผู้หญิงแลเรื่องหมอเรื่องช่าง” ใน ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4, 77-78.

⁴⁰ ภาษีที่มีการจัดเก็บเพิ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้แก่ 1.ภาษีฝิ่น 2.ภาษีสุกร 3.ภาษีปลาสด 4.ภาษีปลาทู 5.ภาษีไหม 6.ภาษีขี้ผึ้ง 7.ภาษีผ้า 8.ภาษีหม้อหวด 9.ภาษีดัง 10.ภาษีเตาหล่อ 11.ภาษีม้าเดือ โกลน 12.ภาษีแจวพาย โกลน 13.ภาษีพนัน 14.ภาษีมหรสพ รวมถึงการนำภาษีอากรที่ยกเลิกการจัดเก็บไปแล้ว เช่น อากรค่าน้ำ และอากรรักษาเกาะมาใช้ใหม่

⁴¹ สจข. ม.ร 4 รล-กท/25 สารตรา ว่าด้วยนำตั้งเจ้าภาษีโจน ละคร หุ่นหนัง 4 เมือง

เรียกเก็บภาษีอากรไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร จึงมีการกำหนดประเภทของมหรสพและแก้พิกัต์อัตราภาษีขึ้นใหม่

ตารางที่ 1 การกำหนดประเภทของมหรสพและการกำหนดอัตราพิกัต์ภาษีอากร

ที่	ประเภทการเล่น	รายการ	กลางวัน		กลางคืน		กลางคืน / กลางวัน	
			บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
1	โขนเจรจา	ใช้ภาคแลเจรจา หรือ โขนหน้าจอใช้ภาคแลเจรจา ไม่มีร้องเช่นละคร	4		4		4	
2	ละครโรงใหญ่	คือโขนร้องแลภาคเจรจาปนกัน เล่นตามโรงหรือเล่นหน้าจอ หรือละครเล่นเรื่องต่างๆ หรือลิเก เล่นอย่างไทย หรือละครชาตรีเล่นอย่างไทย หรือการเล่นซึ่งเป็นทำนองเดียวกันมีจำนวนตัวออกรำไม่ใช่จำนวนคนมากตั้งแต่ 20 ตัวขึ้นไปรวมทั้งตลกด้วย	20		20		40	
3	ละครโรงกลาง	คือวิธีการเล่นเช่นละครโรงใหญ่แต่จำนวนตัวรำต่ำกว่า 20 ตัวลงมาถึง 10 ตัว รวมทั้งตลกด้วย	10		10		16	
4	ละครเบ็ดเตล็ด	คือวิธีการเล่นเช่นละครโรงใหญ่แต่จำนวนตัวรำต่ำกว่า 10 ตัวลงมา รวมทั้งตลกด้วย	6		6		12	
5	ลิเกแขก	คือมีแต่รำนาแขก ไม่มีพิณพาทย์ไทย คนที่ตีรำนาลูกขึ้นเดินตามภาษา	2		2		3	
6	ละครชาตรี ละครแขก	เล่นโดยวิธีเป็นชาตรี แลละครแขกแต่ไม่มีพิณพาทย์ไทย ตัวรำแต่ 7 ตัวลงมา รวมทั้งตลกด้วย	1		1		2	
7	ละครชาตรี ชนิดต่างๆ	เล่นคล้ายละครไทย มีพิณพาทย์ไทยปนด้วย ตัวรำต่ำกว่า 10 ตัวลงมา รวมทั้งตลกด้วย	6		6		12	

ที่	ประเภท การเล่น	รายการ	กลางวัน		กลางคืน		กลางคืน / กลางวัน	
			บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
8	จิวโรงใหญ่	คือจิวร้องรำมีเหล่าโก๊จิว จำนวนตัวรำแต่ 20 คนขึ้นไป	10		10		16	
9	จิวโรงเล็ก	การเล่นวิธีเดียวกับจิวโรงใหญ่ แต่จำนวนตัว รำต่ำจาก 20 ตัวลงมา	8		8		12	
10	หุ่นต่างๆ	คือการเชิดรำด้วยหุ่นเช่นหุ่นไทย หุ่นจีน หุ่น กระบอก	2		2		4	
11	หนังต่างๆ	คือการเชิดรำด้วยภาพเช่นหนังไทย หนังจีน หนังตลุง หนังแขก	2		2		4	
12	สักรวา	คือคนร้องรับไม่ได้เดินรำ มี กิ่ง กรับ โทน รำมา คิดจำนวนคน 10 คนลงมาเปนวง 1	2		2		4	
13	เพลงรำ	คนร้องรับแล้วลุกขึ้นรำเดินไม่มีพิณพาทย์ไทย คิดจำนวนคนร้องแลรำ 10 คนต่อวง	2		2		4	
14	เสภา	คือคนร้องไม่มีคนรำแลมีแต่กรับ ถ้ามีพิณ พาทย์รับ คิดค่าพิณพาทย์อีกส่วนหนึ่ง	1		1		2	
15	เสการำ	คือคนร้องแลมีคนรำทำบท จำนวนคนรำต่ำ กว่า 8 คนต่อวง ถ้ามีพิณพาทย์คิดอีกส่วนหนึ่ง	2		2		4	
16	กลองยาว	นับจำนวนคนตีกลอง 4 กลอง เรียกว่าวง 1 ลูก คู่ตีกรับถึงเพียง 8 คน ถ้ากลองเกิน 4 หรือลูกคู่ เกิน 8 นับเปน 2 วง หรือ 3 วงขึ้นไปตาม จำนวนราววง 1	1		1		2	
17	ลาวแพน	คือคนร้องหรือรำมีคนเป่าแคนรวมตั้งแต่ 4 คน ลงมาเรียกวง 1		32		32	1	
18	แอ่วลาว	คือคนร้องหรือรำกับคนเป่าแคนรวมตั้งแต่ 7 คนลงมาเรียกวง 1	1		1		2	
19	มอญรำ ทวयरำ	คือคนร้องรำต่ำจาก 8 คนลงมา มีเครื่องพิณ พาทย์ตามภาษาแต่ไม่ใช่พิณพาทย์ไทย	1		1		2	

ที่	ประเภทการเล่น	รายการ	กลางวัน		กลางคืน		กลางคืน / กลางวัน	
			บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
20	พิณพาทย์ มโหรีเครื่อง ใหญ่	คือเครื่องดีดสี่ตีเป่า เช่น พิณพาทย์ เครื่องสาย ไทย จีน ฝรั่งเศส หีบเพลงนับจำนวนคนหรือ จำนวนเครื่องดีดสี่ตีเป่าแต่ 12 คน หรือ 12 สิ่ง (ไม่ใช่อย่าง) ขึ้นไปถึง 24 คัดเปนวนว 1 ถ้าเกิน 24 คน คัดอีกวง 1	2		2		4	
21	พิณพาทย์ มโหรีเครื่อง เล็ก	วิธีเล่นทำนองเดียวกับพิณพาทย์เครื่องใหญ่ แต่จำนวนคนจำนวนเครื่องดีดสี่ตีเป่าต่ำกว่า 12 ลงมา	1		1		2	
22	ลูกบท	คือเล่นพิณพาทย์แล้วมีคนร้องรำเล่นตลกโดย วิธีต่างๆ จำนวนคนร้องรำต่ำกว่า 8 คนลงมา ต้องเสียนอกจากค่าพิณพาทย์	2		2		4	
23	คฤหัสถ์จ้อวอด	คือคฤหัสถ์ร้องรำเล่นตลกในการศพ จำนวน คนแต่ 8 คนลงมาคิดเป็นวง 1	3		3		6	

ที่มา : สจข. ม.ร 5 น/138 ควรแก้พิภักด์ตราการเก็บเงินอากรมหรศพเสียใหม่เพื่อให้เป็นระเบียบ

เห็นได้ว่าความบันเทิงซึ่งเป็นพื้นฐานชีวิตของคนไทยได้รับความนิยมนิยมและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยเรื่อยมา จนทำให้รัฐแสวงหาผลประโยชน์จากความบันเทิง โดยการเรียกเก็บภาษีจากผู้จัดมหรศพซึ่งมีรายได้ดีในสมัยรัชกาลที่ 4 และ รัชกาลที่ 5

2.2.2 อิทธิพลด้านความบันเทิงแบบตะวันตกในวิถีชีวิตของชนชั้นนำ

กล่าวได้ว่ายุคเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกในสังคมไทยเป็นผลมาจากการดำเนินการค้ากับชาวตะวันตกตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อการค้าของชาวตะวันตกในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ชนชั้นนำเองก็เห็นถึงความสำคัญที่ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ทันสมัยอย่างชาวตะวันตก ตัวอย่างที่ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงคือการตัดถนนสายแรกขึ้นใน

กรุงเทพมหานครนั้นคือถนนเจริญกรุง ซึ่งเป็นการร้องขอจากชาวตะวันตกเพื่อให้มีสถานที่ขี้อ้อออกกำลังกาย ผลพลอยได้จากการตัดถนนทำให้การเดินทางสะดวกสบายมากขึ้น การตัดถนนสายอื่นจึงเกิดตามมา ทำให้วิถีชีวิตจากการเดินทางทางน้ำเปลี่ยนไปเป็นการเดินทางทางบกแทน

การเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเด่นชัดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะในสังคมไทยมี “สิ่งใหม่” เกิดขึ้น คำว่าสิ่งใหม่ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ไม่อาจพบเห็นได้ทั่วไปในขณะนั้น ชนชั้นนำจึงเป็นกลุ่มแรกในการรับวัฒนธรรมเหล่านั้นเข้ามา รูปแบบการแต่งกาย ทรงผม เครื่องประดับของสตรีในราชสำนักล้วนได้รับอิทธิพลจากตะวันตก อาทิ ทรงผมซึ่งแต่เดิมไว้ทรงดอกกระพุ่มได้เปลี่ยนเป็นการนิยมไว้ผมยาวลงมาถึงกลางหลังและหวีเสยด้านหน้าให้ตั้งสูง ทรงผมนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพบ) เป็นผู้นำคนแรกในการไว้ผมยาว⁴² ส่วนการแต่งกายของสตรีในราชสำนักมีการเปลี่ยนแปลงไปยิ่งในช่วงหลังจากพระองค์เสด็จกลับจากยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2440 ได้มีการดัดแปลงแฟชั่นของสตรีชาวยุโรปให้เข้ากับเมืองไทย เช่น ชาวยุโรปสวมเสื้อเอวเข้ารูป แขนพองคล้ายบอลูน ประดับประดาด้วยลูกไม้ สวมถุงมือถือพัดในเวลาออกงาน ก็ปรับให้สตรีในราชสำนักสวมเสื้อฝรั่งที่ตัดด้วยผ้าลูกไม้ และนิยมเรียกเสื้อที่มีแขนพองแบบฝรั่งว่า “เสื้อแขนหมูแฮม” หรือ “ขาหมูแฮม” นุ่งโจงกระเบนด้วยผ้าไทย⁴³ เป็นต้น

นโยบายส่วนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาประเทศและสร้างมิตรภาพกับชาวตะวันตกนั้น คือการส่งพระราชโอรส พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางไปศึกษาวิชาการแขนงต่างๆ ในทวีปยุโรป เพื่อศึกษาแนวทางอย่างตะวันตกและกลับมาพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป บรรดาเจ้านายและขุนนางเหล่านี้เมื่อกลับจากต่างประเทศแล้วก็จะถูกเรียกว่านักเรียนนอก ซึ่งรับวัฒนธรรมการใช้ชีวิตแบบชาวตะวันตกกลับมาด้วยจนเกิดเป็นคำไทยที่

⁴²ดวงฤทธิ์ แคสปลอดทุกซ์, ราชพัสดราภรณ์ฝ่ายใน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (เอกสารประกอบการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติครบรอบ ๑๕๐ ปี พระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ตะวันตกในตะวันออก : สังคมไทยสมัยรัชกาลที่ห้าถึงปัจจุบัน จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 21 กันยายน 2547), 9.

⁴³สาระ มีผลกิจ, ราชสำนักฝ่ายใน สมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส), 189.

เรียกว่า “โก้หฺร่าณ” คือเปรียบเทียบผู้ที่เคยไปยุโรปแล้วชอบอ้างธรรมเนียมต่าง ๆ เหมือนกับพวกแขกที่ชอบอ้างคัมภีร์โก้หฺร่าณ ต่อมาก็ย่อเหลือแต่คำว่า “โก้”⁴⁴

ช่วงรัชสมัยนี้ราษฎรสามารถสัมผัสกับวัฒนธรรมตะวันตกและสิ่งใหม่ในสังคมไทย อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น อาทิ การมีรถยนต์ รถราง ระบบไฟฟ้า น้ำประปา โทรเลข และการเข้ามาตั้งห้างร้านของชาวตะวันตกในประเทศไทย เป็นต้น สินค้าจากตะวันตกนั้นมีราคาแพงอีกทั้งยังขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้บริโภคซึ่งต้องเป็นผู้มีความพร้อมในการจับจ่าย ซึ่งก็คงจำกัดอยู่ที่ชนชั้นนำนั่นเอง ห้างร้านที่มีชื่อเสียงในสังคมชั้นสูงสมัยนั้น ได้แก่ ห้างแรมเซย์ เวกฟิลด์ ห้างเบคแมน ในหนังสือพระประวัติศรีเสลา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส เล่าถึงค่านิยมของชนชั้นนำสมัยนั้นไว้ว่า

จะตัดเสื้อตามร้านแจ็ก ก็เป็นของเรียกว่าไม่ได้แก้ตัว ผ้าก็เป็นของมีค่านิยมเขา ตัดที่ห้างฝรั่งเสียเงินมากกว่าแต่เป็นการที่ปรารถนาโดยความเต็มใจ เครื่องใช้เครื่องแต่งเรือนตามร้านแขกมีศรีสุขของห้างไม่ได้ ทั้งไม่พอใจเข้าร้านแขกเห็นเสียศรี ทั้งเขาเรียกเงินสดด้วย ชื่อของห้างเขาต้อนรับจับสู้เขาไว้หน้าไม่ต้องซื้อเงินสด เป็นแต่เขาจดบัญชีและให้ลงชื่อไว้ก็พอ ต่อเมื่อมากเข้าจึงส่งใบเสร็จมาเก็บเงินเป็นคราว ๆ ของที่ขายนั้นเป็นของปราณีตออกหน้าได้ ด้วยการฉ้อฉลนี้ ห้างจึงได้เป็นที่โคจรของเรา เห็นอะไรเข้าช่างอยากได้ไปทั้งนั้น ชื่อเชื่อเหมือนได้เปล่า จะต่อราคาก็เห็นเสียภูมิจานดูเป็นคนปอนไป⁴⁵

⁴⁴พิริยะ ไกรฤกษ์, ปกิณกะในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ความเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม (เอกสารประกอบการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติครบรอบ 150 ปี พระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ตะวันตกในตะวันออก : สังคมไทยสมัยรัชกาลที่ห้าถึงปัจจุบัน จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 21 กันยายน 2547), 12.

⁴⁵พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส (พระนคร : ม.ป.ท., 2514. พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี แด่วันสิ้นพระชนม์ แห่ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส วันที่ 1-7 สิงหาคม), 25-26.

ความนิยมในการซื้อสินค้าจากห้างร้านของชนชั้นนำนั้นสันนิษฐานว่า ค่านิยมในตัวสินค้าที่มีความประณีตมากกว่า เมื่อเลือกสินค้าแล้วก็เพียงแค่เซ็นชื่อไว้ไม่ต้องชำระเงินสด จากนั้นห้างร้านก็จะรวบรวมใบเสร็จเพื่อเรียกชำระเป็นคราวไป เป็นการสะดวกต่อผู้ซื้อ อีกทั้งยังได้รับเกียรติมากกว่าร้านค้าของชนชาติอื่น สิ่งที่สะท้อนถึงการได้รับอิทธิพลจากตะวันตกของชนชั้นนำคือการแต่งกายและการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการแต่งแฟนซี

การแต่งกาย ช่วงแรกที่ชนชั้นนำสตรีสมัยรัชกาลที่ 5 รับผิดชอบการแต่งกายแบบตะวันตกมาประยุกต์ใช้มักจะนิยมสวมเสื้อแขนกระบอกและหมวกใบทับ สวมเกือกบูตกับถุงเท้าหุ้มตลอดน่อง ส่วนทรงผมนิยมไว้ผมทรงปีกรอบศีรษะทำนองเดียวกับผู้ชายแต่ปล่อยให้ผมยาวลงมาประบ่า หรือไว้ผมทัด ซึ่งเป็นทรงตัดเกรียนรอบ ๆ ศีรษะ แต่ชาวต่างประเทศเห็นว่าแปลกตา จึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนมาไว้ผมยาวแทน ขณะที่สตรีในราชสำนักได้นำแบบเสื้อของยุโรปมาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะกับภูมิอากาศของเมืองไทย โดยสวมเสื้อฝรั่งที่ตัดด้วยผ้าลูกไม้ แต่นุ่งโจงกระเบนด้วยผ้าไทย นิยมเรียกเสื้อที่มีแขนพองแบบฝรั่งว่า “เสื้อแขนหมูแฮม” หรือ “เสื้อขาหมูแฮม”

แฟนซี ในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีกิจกรรมหย่อนใจตามแบบตะวันตก อาทิ การเล่นโครเกต์ การเล่นชายของ และที่นิยมกันมากในหมู่เจ้านายและสตรีราชสำนักคือ การแต่งแฟนซี ซึ่งมักแต่งกันเฉพาะในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น งานปีใหม่ งานขึ้นตำแหน่งหรือวังเจ้านายพระองค์อื่น ๆ งานแฟนซีที่เอิกเกริกหรูหราที่สุดคือ งานแฟนซีเดรสบอลล์ ณ วังบูรพาภิรมย์ จะมีชาวต่างประเทศได้รับเชิญมาร่วมงานด้วย งานเช่นนี้ถือเป็นโอกาสให้ฝ่ายหน้าและฝ่ายในได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีการประกวดกันอย่างสนุกสนาน⁴⁶

ความบันเทิงที่แสดงให้เห็นถึงการพักผ่อนหย่อนใจของชนชั้นนำตามอย่างตะวันตกได้แก่ การจัดตั้งสโมสรต่าง ๆ⁴⁷ เลียนแบบคลับ (Club) ที่ชาวตะวันตกขอจัดตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 อาทิ

กรีฑาสโมสร จัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ในการสร้างความพร้อมเพียง ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มชนชั้นนำสยาม

⁴⁶ สาระ มีผลกิจ, ราชสำนักฝ่ายใน สมัยรัตนโกสินทร์, 196-197.

⁴⁷ ตจข. ม.ร.5 น/317 สโมสร สมาคม

สโมสรับันเทิงทัศนาศนา เป็นสโมสที่รวบรวมสิ่งของโบราณของประเทศ อาทิ พระพุทธรูป เทวรูป เงินทอง ตราแผ่นดิน เป็นต้น

สโมสคารุลโมฮาบา เป็นที่พบปะสังสรรค์สำหรับแขกมลายูซึ่งเป็นคนในบังคับ อังกฤษ โดยมีกิจกรรมต่างๆ อาทิ คริกเก็ต ฟุตบอล ห้องสำหรับอ่านหนังสือ เป็นต้น

คลับของชาวตะวันตกตั้งขึ้นมาเพื่อให้มีการพบปะพูดคุยสังสรรค์ระหว่างคนที่มาอาศัย อยู่ต่างบ้านต่างเมือง บางครั้งก็มีการสังสรรค์ในเวลากลางคืนซึ่งเป็นเวลาพักจากกิจวัตรประจำวัน อาทิ การเดินรำ การพบปะพูดคุย และการเล่นบิลเลียด⁴⁸ ดังนั้นการจัดตั้งสโมสจึงเป็นการบ่งบอก ธรรมเนียมที่เปลี่ยนไปตามตะวันตกด้วย ทำให้การเดินรำ หรือ การเดินลีลาศเป็นความบันเทิงที่ได้รับความนิยมมากในกลุ่มชนชั้นนำ ดังที่ปรากฏหลักฐานในสาระสังเขปเอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระ อยุธยาดำรงราชานุภาพ⁴⁹ อาทิ บัทรทูลเชิญเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและร่วมเดินรำในงาน เถลิงพระชนม์พรรษาสมเด็จพระพันปีหลวง บัทรทูลเชิญร่วมประชุมและร่วมการเดินรำในงาน เถลิงพระชนม์พรรษา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ทั้งนี้ ที่การเดินลีลาศไม่เคย ปรากฏมาก่อนในสังคมไทย ดังบันทึกของปาลเลกัวซ์เมื่อได้เห็นพิธีแต่งงานของชาวสยาม “การ เสด็จสมรสกระทำขึ้นที่บ้านของบิดามารดาฝ่ายหญิง มีมิโหรี่ ลีเก การเล่นต่าง ๆ และมีการเลี้ยงใหญ่ ทั้งวันทั้งคืน ไม่มีการลีลาศเพราะไม่เป็นที่รู้จักกันในประเทศสยาม”⁵⁰ ธรรมเนียมการเดินลีลาศจึงถือ ว่าเป็นสิ่งใหม่ในสังคมไทยก่อนจะถ่ายทอดสู่ราษฎรในภายหลัง

2.3 กิจการสถานบันเทิงในยุคแรกเริ่ม (พ.ศ.2426-2484)

การรับวัฒนธรรมตะวันตกเริ่มเด่นชัดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เห็นได้จากการที่ชนชั้นนำเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศตะวันตกและราษฎรเองก็มี โอกาสทางการศึกษามากขึ้น ทำให้มีการเปิดรับวิถีชีวิตและแนวคิดสมัยใหม่แบบตะวันตกเข้าสู่ สังคมไทย บรรดาสิ่งของหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยเป็นการรับรู้ในสังคมไทยว่าเป็น

⁴⁸ Mr. And Mrs. Emile Jottrand, *In Siam: The Diary of a Legal Adviser of King*

Chulalongkorn's Government, translated by Walter E.J. Tips (Bangkok: White Lotus, 1996), 22.

⁴⁹ สจข. ม.สบ.2.16/3 บัทรทูลเชิญ

⁵⁰ มงเซญอร์ ปาลเลกัวซ์, *เล่าเรื่องกรุงสยาม*, 155.

“สิ่งใหม่” กิจกรรมสถานบันเทิงจึงนับรวมอยู่กับสิ่งใหม่ที่ว่านี้เช่นเดียวกัน แม้ว่าโรงละครปรินซ์เทียเตอร์จะเป็นกิจการความบันเทิงรูปแบบโรงมหรสพซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี 2426 แต่กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ในสังคมไทยที่ส่งเสริมให้มีการดำเนินกิจการด้านความบันเทิงอื่นๆ ตามมา

ช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คนไทยรับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทยมาได้ระยะหนึ่งแล้วและเริ่มซึมซับกับวัฒนธรรมที่ทันสมัยเหล่านั้น แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้คนไทยเกิดความรักชาติโดยนำลัทธิชาตินิยมเข้ามาใช้ พร้อมทั้งทรงวางแบบแผน ศิลปะ การดนตรี นาฏศิลป์ให้มีเอกลักษณ์เป็นไทย โดยการจัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นมาควบคุมดูแล แต่ขณะเดียวกันเมื่อราษฎรมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นจากโอกาสทางการศึกษาและการมีหนังสือพิมพ์จำนวนมากในสังคมไทยยุคนั้น อาทิ กรุงเทพเดลิเมล์ จีนโนสยามวารศัพท์ หนังสือพิมพ์ไทย เป็นต้น กิจกรรมสถานบันเทิงแบบใหม่ที่ไม่เคยปรากฏในสังคมไทยเริ่มเกิดขึ้นโดยพ่อค้า นายทุน ที่เล็งเห็นผลประโยชน์จากกลุ่มผู้ขายที่มีรสนิยมในการเที่ยวกิน ดื่ม และชื่นชอบการชมระบำนั่งน้อยห่มน้อย กิจกรรมสถานบันเทิงประเภท เหลา ไนต์คลับ เบียร์ฮอลล์ และคณะระบำจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับผู้ใช้บริการกลุ่มนี้ จนกระทั่งเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง สถานบันเทิงต่างๆ จึงซบเซาลง⁵¹

2.3.1 รูปแบบของกิจการสถานบันเทิง

หากกล่าวถึงการเริ่มต้นกิจการด้านความบันเทิงแห่งแรกในประเทศไทย ผู้คนทั่วไปจะทราบกันดีว่าเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเป็นผู้ริเริ่มการเก็บเงินค่าเข้าชมมหรสพเป็นท่านแรก โดยมีโรงละครเป็นของตนเองภายใต้ชื่อว่า “โรงละครปรินซ์เทียเตอร์” ซึ่งนับว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการยกเลิกระบบไพร่ ทาส ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ราษฎรมีอิสระในการประกอบอาชีพรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านความบันเทิงจากที่เคยเป็นกิจกรรมร่วมกันในสังคมมาเป็นการซื้อหาได้ตามความพอใจส่วนตัว ทั้งนี้สิ่งสำคัญประการหนึ่งเมื่อกกล่าวถึงเรื่องของมหรสพ ดนตรี การละคร ของราชสำนักและชนชั้นนำสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ ความนิยมในการจัดตั้งและอุปถัมภ์วงดนตรีหรือคณะละครเป็นของตนเอง ดังที่ปาลเลกัวซ์บันทึกว่า คนไทยชื่นชอบในการดนตรีมาก บรรดา

⁵¹ ชูชัยเชียร[นามแฝง], ชูตจากอดีต (พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2514). 28.

เจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ต่างก็มีวงมโหรีของตน⁵² การประชันวงดนตรีเป็นสิ่งที่ชนชั้นนำให้ความสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นความบันเทิงแล้ว ชัยชนะจากการประชันถือเป็นการสร้างบารมีและความภาคภูมิใจให้กับผู้อุปถัมภ์ด้วย จุดเริ่มต้นของมหรสพเก็บเงินในประเทศไทยจึงมีพื้นฐานมาจากคณะละครของชนชั้นนำไทยเช่นกัน

ก่อนหน้าที่จะมีมหรสพเก็บเงินเกิดขึ้นนั้น ปรากฏว่ามีโรงบ่อนเบี้ยซึ่งเป็นความบันเทิงเพื่อหย่อนใจสำหรับชาวบ้านทั่วไปมาก่อน แต่เมื่อมหรสพเป็นที่ชื่นชอบอย่างมากในหมู่คนไทย จึงทำให้โรงบ่อนเบี้ยต่างจัดหามหรสพมาแสดงให้คนได้ชมฟรีอยู่เป็นประจำเพื่อเป็นการเรียกลูกค้า ซึ่งโรงบ่อนนี้ นับว่าเป็นความหย่อนใจที่คนไทยชื่นชอบมาเป็นเวลานานจนกระทั่งมีการยกเลิกอย่างเป็นทางการในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังที่ Ernest Young นักเขียนชาวอังกฤษที่เคยรับราชการในกระทรวงธรรมการสมัยรัชกาลที่ 5 บันทึกเรื่องราวจากประสบการณ์เมื่อครั้งที่มีโอกาสเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทยว่า “ชาวสยามโปรดปรานการพนันเป็นชีวิตจิตใจ ตั้งแต่รัฐบาลมีคำสั่งห้ามมิให้ประชาชนเล่นการพนันเสีย โชคจำพวกไฟหรือลูกเต๋า และยกเลิกการออกสลากกินแบ่ง พวกเขาจึงผ่อนคลายจากการพนันลงบ้าง”⁵³ โรงบ่อนมักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีผู้คนหนาแน่นและมีร้านอาหารหรือขนมอยู่ในละแวกเดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักพนันที่สามารถหาซื้อสิ่งต่างๆ ได้สะดวกโดยไม่ต้องออกไปไกล โรงบ่อนจึงนับว่าเป็นความบันเทิงอย่างหนึ่งของชาวบ้านระดับล่างทั่วไป

ต่อมาเมื่อความบันเทิงแบบตะวันตกเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย ทำให้รูปแบบความบันเทิงมีมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งการรับความบันเทิงแบบตะวันตกในระยะแรกมีการรับผ่านมาจากชนชั้นนำก่อนที่จะถ่ายทอดสู่ประชาชนทั่วไป ทำให้กิจการสถานบันเทิงอย่าง ไนต์คลับ ผับ บาร์ เบียร์ฮอลล์ และคอฟฟี่ช็อป เริ่มเกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นต้นมา

โรงบ่อนเบี้ย การเล่นพนัน เล่นถั่วและโปเป็นของชาวจีนซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเข้ามาถึงเมืองไทยเมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าชาวจีนนำเข้ามาเมื่อครั้งเดินทางมาติดต่อค้าขายกับไทย

⁵² มงเซญัวร์ ปาลเลกัวซ์, เล่าเรื่องกรุงสยาม, 228-229.

⁵³ Ernest Young, “มองสยาม” รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 2, แปลโดยสฤตรัตน์ ธาราศักดิ์ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2535), 330.

ตั้งแต่โบราณ ชาวจีนนำการเล่นถั่ว⁵⁴ มาเผยแพร่ที่เมืองไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย และนำการเล่น โป⁵⁵ เข้ามาเผยแพร่ในกรุงศรีอยุธยาช่วงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองหรือสมเด็จพระนารายณ์⁵⁶ และนิยมเล่นกันเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โรงบ่อนจะมีการแต่งตั้งเจ้าภาษีอากรซึ่งเรียกกันว่า “ขุนพัฒนา” ในสมัยรัชกาลที่ 4 บรรดาขุนพัฒนาต่างก็พยายามคิดหาวิธีให้คนพากันมาเล่นเบี้ยที่บ่อนของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อนำส่งเงินรายได้ส่งให้แก่หลวงตามที่ได้ตกลงไว้ วิธีการเรียกให้คนเข้าบ่อน อาทิ ติดตลาดร้านรวงให้ครึกครื้น⁵⁷ และห้ามทรสพต่าง ๆ มีงิ้วละคร มาเล่นให้คนดูที่หน้าบ่อน โดยมีจุดประสงค์จะให้คนไปดูมหรสพแล้วเลยเข้าไปเล่นเบี้ย⁵⁸ ผู้ที่เข้าไปเล่นพนันในโรงบ่อนมีทั้งคนชั้นกลางๆ ซึ่งนิยมเล่นถั่ว หากเป็นคนชั้นล่างหาเข้ากินค้ำมีเงินทองน้อยจะนิยมเล่น

⁵⁴ถั่ว เป็นการเล่นพนันที่ใช้เบี้ยหย่อยอย่างที่ผู้เล่นหมากรุกเป็นอุปกรณ์การเล่น “ถั่ว” เพี้ยนมาจากคำว่า “ท้าว” ในภาษาจีน แปลว่าแฉกเบี้ย วิธีการเล่นคือ เจ้ามือจัดหาเบี้ยเป็นจำนวนมากๆ กองไว้ข้างหน้า แล้วเอาถั่วครอบลงไปกลางกองเบี้ย เมื่อกวาดเบี้ยที่เหลืออยู่ข้างนอกถั่วออกไปให้พ้นแล้วก็ยกถั่วที่ครอบออกไป แล้วใช้ไม้ที่ทำไว้โดยเฉพาะที่ลงไปที่กองเบี้ย แยกแบ่งเบี้ยเหล่านั้นคราวละ 4 เบี้ยเรื่อยไปจนกว่าจะหมด เบี้ยในกองเรียกว่าแฉกเบี้ย ถั่วแฉกครั้งสุดท้ายเหลืออยู่เบี้ยเดียวเรียกว่า “หน่วย” ถั่วเหลือ 2 เบี้ยเรียกว่า “สอง” ถั่วเหลือ 3 เบี้ยเรียกว่า “สาม” แต่ถั่วเหลือครบ 4 เบี้ยเรียกว่า “ครบ”

⁵⁵โป เป็นการเล่นพนันชนิดหนึ่งซึ่งแยกออกเป็น “โปปิ่น” และ “โปกำ” วงสำหรับการเล่นโปปิ่นมีก้ำจำกัดคนเล่นให้น้อยกว่าถั่ว ภายในบ่อนจึงมีโปหลายวง การเล่นโปปิ่นจะมีโปทองเหลือง รูป 4 เหลี่ยม มีฝาครอบตัวมิดเหมือนกับกล่อง ที่ตัวโปมีช่อง 4 เหลี่ยมพอใส่ลิ้นโปลงไปเต็มพอดีไม่ให้ลิ้นโปมีรูปร่างเหมือนลูกบาศก์ทั้ง 6 ด้านสามารถพลิกไปมาได้ ทาสีขาวซีกหนึ่ง สีแดงซีกหนึ่ง เหมือนกันทั้ง 6 ด้าน เวลาเล่นเจ้ามือเอาลิ้นลงในโปไม่ให้คนแทงเห็น แล้วปิดฝาโปออกมาตั้งให้คนแทง ขอมให้คนแทงปิ่นโปไปตามชอบใจ จนตกลงว่าจะตั้งตลับโปให้ด้านไหนตรงกับแต้มไหนแล้วจึงเปิด ถั่วลิ้นโปซีกขาวตรงกับสีไหนแต้มไหนก็ถือว่าโปออกแต่นั้น ส่วนโปกำวิธีการเล่นคือถือกำด้วยเบี้ยและแฉกเบี้ยทำนองเดียวกับถั่วแต่กองเบี้ยน้อยกว่า และปล่อยให้คนแทงเห็นกองเบี้ยแฉกหนึ่งพอให้คาดแต้ม แล้วเอาถั่วครอบกองเบี้ยมิให้เห็น จนกระทั่งแทงเสร็จแล้วจึงเปิดถั่วออกนับเบี้ย

⁵⁶พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “ตำนานเรื่องเลิกละบายเล่นบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม” ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 17 (พระนคร : ไสภณพิพิธธรรมานการ, 2462 พิมพ์ในงานศพ หลวงอุดรภักดิ์พานิช), 4.

⁵⁷ติดตลาดร้านรวง หมายถึงการชักนำให้มีร้านค้าต่างๆ มารวมกันอยู่ในละแวกเดียวกับบ่อนเพื่อให้เกิดความครึกครื้นและให้นักพนันซื้อหาสิ่งต่างๆ ได้สะดวก อาทิ ร้านขายอาหารและขนม เป็นต้น

⁵⁸ส.พลาชน้อย[นามแฝง], เล่าเรื่องบางกอก, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2525), 384.

ไปปั่นไปกำ ส่วนคนอื่นก็จำพวกหนึ่งคือคนขอทานหรือคนติดฝิ่นมักจะเข้าไปเดินวนเวียนในโรงบ่อนเพื่อคอยคว้าใครรวยถั่วไปก็จะเข้าไปรบกวณขอส่วนแบ่ง ซึ่งอาจจะได้บ้างหรือไม่ได้เลย⁵⁹

ความชื่นชอบในการเล่นพนันไม่ได้อยู่เพียงแคในกลุ่มชาวบ้านทั่วไป แต่ยังเป็นที่ยอดนิยมของชนชั้นนำอีกด้วย ซึ่งพบว่ามีกรลักลอบเล่นการพนันในวังเจ้านายและตามบ้านข้าราชการอยู่เสมอ⁶⁰ ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะยกเลิกโรงบ่อนให้หมดไปเนื่องจากการทำให้ราษฎรสูญเสียทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก และหลงมัวเมาอยู่กับการพนันตามโรงบ่อนใหญ่ๆ ซึ่งมีอยู่ในกรุงเทพฯ ถึง มี 126 ตำบล และมีบ่อนเล็ก ๆ อีกประมาณ 277 ตำบล⁶¹ จึงทรงโปรดฯ ให้ลดจำนวนโรงบ่อนทั่วราชอาณาจักรลงทีละน้อย จนเข้าสู่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนี้ต่อมาและทรงยกเลิกโรงบ่อนเบ็ยรวมถึงโรงหวยได้ทั้งหมดในวันที่ 1 เมษายน 2460

โรงละครปรีณซ์เทียเตอร์ เมื่อปี 2425 สยามจัดงานสมโภชฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปีโดยจัดให้มีนิทรรศการแสดงสินค้าแบบตะวันตกที่เรียกว่า นาเซนแนลเอกซฮิบิเชอน⁶² ซึ่งเป็นการนำสิ่งของในราชอาณาจักรมาจัดแสดง เพื่อให้เห็นถึงทรัพยากรอันหลากหลายของประเทศไทย และเป็นการแสดงให้เห็นอารยธรรมที่บ่งบอกถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเทียบเท่ากับตะวันตก เมื่อจัดงานไปได้ระยะเวลาหนึ่งปรากฏว่าปริมาณผู้ชมน้อยลงไม่คึกคักเหมือนช่วงแรก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงษ์วรเดช ในฐานะสภานายกจึงเชิญคณะละครของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง(เพ็ง เพ็ญกุล) ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเพียงคณะละครในอุปถัมภ์ของตนเองแต่เป็นคณะละครที่มีชื่อเสียงและมีคนกล่าวขวัญถึงอยู่เสมอ เสฐียรโกเศศบันทึกเรื่องราวของละครเจ้าพระยามหินทรไว้ว่า “มีคนอยากดูละครเจ้าพระยามหินทรฯ แต่ไม่มีโอกาสได้ดู เพราะละครแต่ก่อนเล่นเป็นงานหา แต่ถ้าเป็นละครของเจ้านายใหญ่โตหรือเป็น

⁵⁹ เสฐียรโกเศศ, *ฟื้นความหลัง เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สยาม, 2547), 143-144.

⁶⁰ ตจข. ร.5 น/197 เรื่องติดบ่อนถั่ว บ่อนไฟในวังเจ้าและบ้านข้าราชการ

⁶¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “ตำนานเรื่องเลิควัยและบ่อนเบ็ยในกรุงสยาม” ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 17, 33.

⁶² ตจข. ร.5 บ 15/2 เรื่องบายูชีสิ่งของนาเซนแนลเอกซฮิบิเชอน

ของผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ก็มักไม่มีใครกล้าไปหามาแสดง”⁶³ ทำให้การจัดแสดงละครของคณะเจ้าพระยามหินทรฯ ในช่วง 8 วันสุดท้ายของงานมีผู้คนแวะเวียนเข้ามาดูกันอย่างคึกคัก แม้ว่าจะต้องเรียกเก็บเงินค่าเข้าชมแต่คนดูก็ไม่ได้ลดลง กลับส่งผลให้จำนวนผู้ชมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เหตุการณ์นี้จึงแสดงให้เห็นว่าการที่มีผู้เข้าชมงานเพิ่มขึ้นมีสาเหตุมาจากสิ่งจูงใจด้านความบันเทิงเป็นหลัก

เมื่องานฉลองกรุงเสร็จสิ้นแล้วเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเห็นว่ามีผู้นิยมละครเป็นอย่างมาก จึงคิดปรับปรุงคณะละครให้ทันสมัยโดยตั้งเป็นโรงละครขึ้นที่บ้านและเก็บค่าเข้าชมจากคนดูเพื่อเป็นรายได้ โดยตั้งชื่อโรงละครว่า ปรินซ์เทียเตอร์ ในปี พ.ศ. 2426⁶⁴ นับว่าเป็นการเริ่มต้นกิจการเกี่ยวกับความบันเทิงแห่งแรกในประเทศไทยที่มีการเก็บเงินค่าเข้าชมการแสดง⁶⁵ จากหนังสือที่สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ตอบกับพระยาอนุমানราชชน ทำให้ทราบว่า วิธีการเก็บเงินจากคนดูเช่นนี้เป็นการเลียนแบบมาจากวัฒนธรรมตะวันตก

เรื่องละครเจ้าพระยามหินทร ท่านคาดพลาดไปมาก เพราะท่านไม่รู้ทันคำว่าวิก ไม่ใช่หมายความว่า ๗ วัน หมายถึงเดือน เดือนหงายเป็นทางสะดวกแก่คนที่จะไปดูละคร ก็ตกอยู่ในราว ๗ วัน หรือยิ่งหย่อนไปกว่าก็มี ในการเก็บเอาเงินคนดูก็ไม่ใช่เอาอย่างละครแขกฟาร์ซี ละครแขกพวกนั้นมาทีหลังเจ้าพระยามหินทรเล่นเก็บเงินเป็นไหน ๆ จนมีโรงวิกเอาอย่างไปตั้งเต็มเมือง แล้วแขกพวกนั้นจึงมาเช่าโรงเข้าสวมโรงวิกของเจ้าพระยามหินทรเกิดแต่ท่านมีละครอยู่ ท่านก็จะเล่นดูของท่าน เพื่อการจัดแก้ไขในเรื่องที่เล่นอยู่ หรือเรื่องที่จะเล่นต่อไปภายหน้าหากคนพลอยอยากดูละครของท่าน ท่านจะตัดสินใจให้เป็นธรรมว่าจะให้ใครเข้าดูและไม่ให้เข้าดู ก็มีอย่างใดที่ผู้เก็บเงินเสีย

⁶³ เสฐียร โกเศศ, *ฟื้นความหลัง เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สยาม, 2547), 129.

⁶⁴ กัทรวดี ภูษณาภิรมย์, *วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย*, 39.

⁶⁵ สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ, *ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมกรุงเทพฯ จากดนตรี ลาวดวงเดือน* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2548), 128.

มิได้ การเก็บเงินคนผู้นั้นท่านเอาอย่างฝรั่งมา ด้วยตัวท่าน ได้เคยเห็นมาเมื่อได้ไปยุโรป
ในคณะทูตพิเศษของไทย⁶⁶

เนื่องจากเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าหมื่นสรรเพชภักดี เคย
เป็นหนึ่งในคณะราชทูตไทยออกไปเจริญพระราชไมตรีกับพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษ เมื่อปี
พ.ศ. 2400 ในฐานะอุปทูต⁶⁷ จึงเป็นไปได้ว่าท่านมีโอกาสพบเห็นความบันเทิงแบบตะวันตกและ
นำมาประยุกต์ใช้ภายหลัง ความบันเทิงแบบตะวันตกที่ท่านพบเห็นนั้นปรากฏเรื่องราวบางตอนอยู่
ในนิราศลอนดอน ว่า

เข้าในโรงที่เล่นเห็นพิลึก	ทำเป็นตึกใหญ่กว้างขวางสร้างสรรค์
แสงประทีปส่องสว่างดั่งกลางวัน	มีช่องชั้นห้องหับสำหรับดู
แต่ห้องหนึ่งนั้นคิเป็นที่หลวง	ห้องทั้งปวงไม่มีทีจะสู้
ผนังพนักสักหลาดเอาลาดปู	ให้พวกเราเข้าอยู่ทั้งทนาย
ดูละครเขาเล่นเห็นวิเศษ	แต่งตามเพลงามสะอาดประหลาดหลาย
จับเรื่องเมืองแขกขุนเกิดวุ่นวาย	เข้าทำร้ายรบอังกฤษไม่คิดเกรง ⁶⁸

ข้อความในนิราศตอนนี้สันนิษฐานได้ว่า เมื่อครั้งที่คณะราชทูตไทยเดินทางไปอังกฤษ
ในครั้งนั้น ได้นำเอาแบบอย่างของการละครแบบตะวันตกมาผสมผสานกับการละครแบบไทย
ดังเช่นละครของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ได้มีการตกแต่งโรงละครให้มีความหรูหราและให้
นักแสดงแต่งตัวอย่างสมจริงกว่ายุคก่อน

⁶⁶ พูนพิศ อมาตยกุล บรรณาธิการ, เพลงดนตรี : จากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ ถึง พระยา
อนุমানราชชน, 121.

⁶⁷ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่
5 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2545), 105.

⁶⁸ หม่อมราโชทัย, นิราศลอนดอน (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2504), 46.

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่ามีการรับวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในการละครไทย คือการใช้สรรพนามเรียกขานโรงละครว่า “วิก” ซึ่งเป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ สันนิษฐานว่าโรงละครเจ้าพระยามหินทร์ฯ ใช้เรียกเป็นแห่งแรก⁶⁹ เนื่องการไปชมมหรสพในสมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้า การแสดงจึงมีกำหนดเล่นเฉพาะเดือนหงาย เพราะต้องอาศัยแสงจันทร์ในการชมจึงจะมองเห็น ดังนั้นการแสดงได้เดือนละ 1 สัปดาห์ จึงเป็นที่มาของคำว่า “วิก” คือ week ในภาษาอังกฤษ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงส่งเสริมให้ราษฎรรักษาดี โดยการนำลัทธิชาตินิยมเข้ามาใช้ วิไลเลขา ถาวรจนสาร ให้ความเห็นว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบในประเทศอังกฤษเป็นเวลาถึง 9 ปี ทำให้พระองค์เล็งเห็นอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับวัฒนธรรมไทยจากการพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตก จึงมีความมุ่งหมายที่จะรักษาความเป็นไทยไว้ต่อไป ทรงมีพระราชดำริว่า แม้คนไทยจะต้องสร้างความเจริญแบบตะวันตกก็จริง แต่การละทิ้งวัฒนธรรมไทยก็เท่ากับนำประเทศกลับไปสู่สมัยบ้านป่าเมืองดอย⁷⁰ ในช่วงนี้คนไทยเองมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น นอกจากการได้รับการศึกษาสมัยใหม่แล้ว การเกิดหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในขณะนั้น ทำให้ราษฎรมีอิสระให้การวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมไทยผ่านสิ่งพิมพ์เหล่านี้

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิงประเภทมหรสพในยุคนี้เข้าสู่ความเป็นแบบแผนอย่างไทย เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความสนพระทัยส่วนพระองค์ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ ภาษา และวรรณคดี จึงมีการจัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นเพื่อกำหนดแบบแผนนาฏศิลป์ให้เป็นเอกลักษณ์ของไทย และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมมหรสพขึ้นในปี พ.ศ. 2454 แม้ว่าพระองค์จะสนับสนุนความเป็นไทยแต่ก็พระองค์ก็เป็นผู้นำในการริเริ่มละครพูดแบบตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทย พระราชนิยมในรัชกาลของพระองค์คือ ทรงโปรดปรานและส่งเสริมสนับสนุนการละครเป็นอย่างมาก ละครบางเรื่องได้ทรงร่วมแสดง

⁶⁹พูนพิศ อมาตยกุล บรรณาธิการ, เพลงดนตรี : จากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ ถึง พระยาอนุমানราชชน, 120.

⁷⁰วิไลเลขา ถาวรจนสาร, ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2545), 139-142.

กับเหล่าข้าราชการด้วย อาทิ ละครเรื่องพระร่วง ทรงรับบทเป็นนายมัน ปีนยาว ซึ่งไม่เคยปรากฏในรัชกาลใดมาก่อน พัฒนาการละครในช่วงเวลานี้ยังเปลี่ยนจากละครร้องมาเป็นละครพูดอีกด้วย

ในช่วงรัชกาลที่ 6 เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การใช้วิถีชีวิตเลียนแบบชาวตะวันตกของเหล่าชนชั้นนำและบรรดาขุนนางชัดเจนขึ้น โดยสะท้อนผ่านนิยายเรื่องสี่แผ่นดิน ในตอนที่แม่พลอยตัวละครเอกเห็นความเปลี่ยนแปลงของคุณเปรมสามีว่า “การแต่งเนื้อแต่งตัวนั้น ดูพิถีพิถันเอาสวยเอางามกว่าแต่ก่อน ทำทางก็ดูทะมัดทะแมงกระเดียดไปทางฝรั่ง หมากพลูบุหรี่ยี่ที่เคยกินก็เปลี่ยนไปเป็นบุหรี่ยี่กระป๋องจากนอก และที่พลอยรู้สึกตะขิดตะขวงใจแต่ไม่กล้าห้ามปรามก็คือ คุณเปรมเริ่มกินเหล้าฝรั่งจากนอกชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีราคาแพง”⁷¹ กลุ่มคนอย่างคุณเปรมนี้จัดอยู่ในประเภทขุนนางที่ถูกเรียกว่า กลุ่มสยามหนุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศ ส่วนมากเป็นผู้ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมตะวันตก⁷² บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และนักเรียนที่ไปรับการศึกษาจากต่างประเทศก็ได้กลับมารับราชการเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง ระบบการศึกษาภายในประเทศเองก็ได้รับการพัฒนาให้เป็นแบบตะวันตกด้วย

โรงภาพยนตร์ นอกจากโรงละครแล้ว โรงภาพยนตร์หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าโรงหนังได้เกิดขึ้นพร้อมกับค่านิยมในการไปดูหนังเพื่อความบันเทิงยามว่าง โรงหนังวังเจ้าปรีดาและโรงหนังพัฒนากรได้รับความนิยมอย่างมาก การฉายหนังในยุคแรกมีเพียงแค่ภาพเคลื่อนไหวไม่มีเสียงในฟิล์มที่เรียกว่าหนังเงียบ ดังนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือคนทำเสียงประกอบหนัง อาทิ ฉากม้าวิ่งก็ใช้กะลาเคาะกับพื้นเพื่อให้เข้าจังหวะ อีกหนึ่งสิ่งตรง เพราะช่วยกลบเสียงเครื่องฉายหนังซึ่งมีเสียงดังมากและคอยบรรเลงเพลงให้เข้ากับภาพที่อยู่บนจอ นอกจากนั้นยังทำหน้าที่บรรเลงเพลงหน้าโรงหนังประมาณ 1 ชั่วโมงก่อนหนังฉาย การไปดูในสมัยนั้นหนังสามารถชมได้เพียงวันละ 1 รอบ เครื่องฉายมีเพียงเครื่องเดียวในโรงหนัง เมื่อฉายหนังจบ 1 ม้วนจึงต้องหยุดพักเครื่องแล้วเปิดไฟเพื่อเปลี่ยนฟิล์ม การฉายหนังจึงใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง เริ่มตั้งแต่เวลาสองทุ่มไปจนถึงห้าทุ่มหรือเที่ยงคืน⁷³ ลักษณะของโรงหนังสมัยก่อนก็เป็นเพียงโรงสังกะสีไม่มีแอร์เช่นในปัจจุบัน ไฟฟ้าแม้จะมีใช้แล้วแต่ก็มีในจำนวนจำกัด การฉายหนังจึงจำเป็นต้องฉายในเวลากลางคืนเพื่อลดความร้อน

⁷¹ วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*, 6.

⁷² เรื่องเดียวกัน, 130.

⁷³ สุพร ทองธิว, “100 ปีภาพยนตร์ในประเทศไทย,” *สารคดี* 150, 13 (สิงหาคม 2540): 89-91.

โรงหนังเป็นที่นิยมมากจึงมีจำนวนมากขึ้นและจำเป็นต้องกำหนดมาตรการความปลอดภัยไว้ด้วย เพื่อไม่ให้เกิดเหตุเพลิงไหม้เช่นหลายครั้งที่ผ่านมา

เวลานี้การเล่นมหรสพซึ่งเอกชนหรือบริษัทต่างๆ ได้ ตั้งขึ้นเก็บประโยชน์จากคุณสถานที่เล่นมโหรีศพ มีจิว ลีเก ละคร และภาพยนตร์เป็นต้น / ห้องฉายภาพยนตร์ หมายความว่าห้องที่ตั้งเครื่องยนต์สำหรับฉายด้วย โคมไฟหรือด้วยเครื่องฉายอันประกอบด้วยแรงไฟทุกชนิด 1.ให้มีทางเข้าออกเพียงพอ 2.มีช่องทางเดิน 3.เครื่องดับเพลิงป้องกันอัคคีภัย⁷⁴

การชมมหรสพของไทยยังคงได้รับความนิยมไม่เสื่อมคลาย แต่เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นมหรสพประเภทโรงหนังแทน การที่โรงหนังสามารถแทนโรงละครและโรงลิเกแบบเก่าได้ในเวลาไม่นาน ทั้ง ๆ ที่การฉายหนังในสมัยนั้นก็เป็นหนังของชาวตะวันตกที่เรียกกันว่าหนังฝรั่งทั้งสิ้น เป็นเพราะการฉายหนังในความรู้สึกรักของคนไทยก็คือการแสดงอย่างหนึ่งที่มีผู้แสดงเป็นคนจริง ๆ เคลื่อนไหวได้ เป็นการแสดงที่สื่อถึงเหตุการณ์ปัจจุบันของมนุษย์ที่สัมผัสได้และหนังบางเรื่องก็ยังสอดคล้องกับความเป็นจริงในช่วงเวลานั้น อาทิ เรื่องมหากษัตริย์นโปเลียนกับมเหสี เรื่องประลองยุทธ์ของเมืองอังกฤษ⁷⁵ เมื่อเข้าสู่ช่วงรัชกาลที่ 7 ภาพยนตร์หรือหนังถูกพัฒนาให้เกิดเสียงในฟิล์มไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องหรือคนช่วยทำเสียงประกอบอีกต่อไป การไปชมภาพยนตร์ในโรงหนังก็ไม่จำเป็นต้องใช้เวลานานเท่าที่ผ่านมา ในปี 2475 เป็นปีที่มีการเฉลิมฉลองพระนครครบรอบ 150 ปี ก็มีการสร้างโรงหนังเฉลิมกรุงและเฉลิมไทยขึ้นด้วย จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่สองโรงหนังจึงซบเซาลงไป

ต่อมากิจการสถานบันเทิงรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่โรงมหรสพได้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการตามลักษณะของกลุ่มผู้ใช้บริการต่างกันไป ประกอบกับการเกิดขึ้นนายนายทุนขึ้นใน

⁷⁴ สจข. ม.ร 6 น/10 ร่างพรบ.ป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแก่การเล่นมหรสพ (18 มี.ค. 2460 – พ.ล. 2464)

⁷⁵ วิวัฒน์ พันธจารุนิธิ, ทัศนะภาพประวัติศาสตร์แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (กรุงเทพฯ : กิติการพิมพ์, 2526), 681.

สังคมไทย ทำให้บรรดาพ่อค้า นายทุน ต่างริเริ่มกิจการที่คิดว่าจะทำกำไรให้กับตนเอง จึงเริ่มมีรูปแบบกิจการสถานบันเทิงใหม่ๆ ขึ้น ดังเช่นบริเวณสี่กั๊กพระยาศรี มีห้างขายเพชรพลอย ทองรูปพรรณ จำนวนมาก มีภัตตาคาร ร้านอาหาร บาร์เบียร์ รวมไปถึงร้านบิลเลียดชื่อดังอย่างร้าน เตียฮวดและเตียเฮงเปิดดำเนินการ⁷⁶ กิจการสถานบันเทิงดังกล่าว ได้แก่

โฮเต็ล⁷⁷(Hotel) หรือที่พักคนเดินทางในความรู้ของคนไทย เกิดขึ้นตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการดำเนินการของชาวตะวันตก นอกจากจะเป็นที่พัก แรมแล้วยังมีสถานบันเทิงสำหรับการพบปะสังสรรค์ ร่วม กิน ดื่ม ตามวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของ ชาวตะวันตกขึ้นภายในโฮเต็ลด้วย ต่อมาเมื่อชนชั้นนำไทยเริ่มเห็นว่ากิจการ โฮเต็ลแบบตะวันตกนั้น สามารถเป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่บ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง โปรดให้สร้าง โฮเต็ลรถไฟที่หัวหินขึ้นเป็นแห่งแรกซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทาง โดย รถไฟมาจากเมืองมลายูของอังกฤษ จากนั้นจึงโปรดให้สร้าง โรงแรมราชธานีในกรุงเทพมหานคร เป็นลำดับต่อมา สืบเนื่องมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วังพญาไทซึ่งเคยเป็นที่ ประทับของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชชนนี ก็ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นโฮเต็ลพญาไท ซึ่ง หุรรุราและมีชื่อเสียงที่สุดสมัยนั้น คนที่ไปใช้บริการส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติและชนชั้นนำไทย

พระราชวังพญาไท ในสมัยรัชกาลที่ 7 ใครๆก็ทราบว่าเป็นสถานที่หรูที่สุดใน กรุงเทพมหานคร พระนครในวันพุธและวันเสาร์ย่อมมีสุภาพบุรุษและสตรีทั้งชาวพระนคร และชาวต่างประเทศไปชุมนุมหาความเบิกบานกันมากมาย ตัวตึกชั้นล่างเป็นเฉลียง ยาวมีคนเดินกันขวักไขว่ มีโต๊ะตั้งอยู่เป็นหย่อมๆ เสียงพูดทั้งภาษาฝรั่งและไทยดังแห่ง บ่อยวังยกเครื่องดื่ม หลีกคนที่เดินและนั่งด้วยความลำบาก ห้องเต็นท์ที่ออกจะแคบก็ ก้องไปด้วยเสียงดนตรีฝรั่งบรรเลงเพลงเต็นท์รำ ไทยจับคู่กับฝรั่ง ฝรั่งจับคู่กับไทย จีน

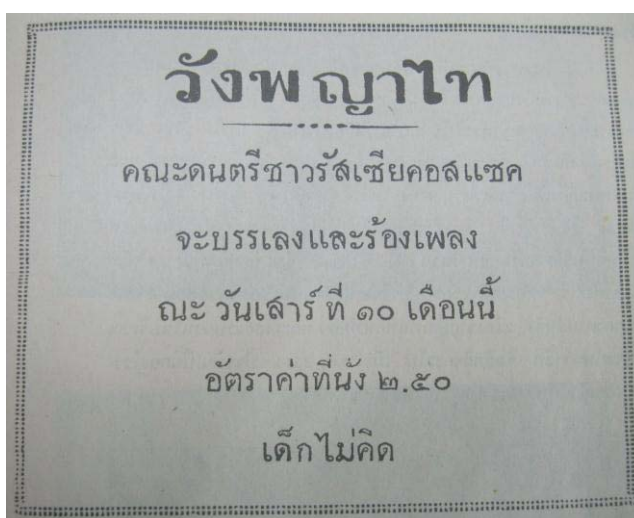
⁷⁶โกวิท ตั้งตรงจิตร, *เรียงร้อยรอยอดีต 2* (กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2549), 130.

⁷⁷โฮเต็ล(Hotel) ในความหมายที่แท้จริงคือสถานที่พักแรม แต่ในการศึกษานี้จำเป็นต้องยกตัวอย่าง โฮเต็ลเป็นสถานบันเทิงเนื่องจาก ภายในโฮเต็ลจะจัดให้มีสถานที่กินดื่มตามวัฒนธรรมของชาวตะวันตก ซึ่งใน สังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชั้นสูงมักจะจัดให้มีการรื่นเริงและการเดินรำตาม โฮเต็ล

กับไทย ไทยกับจีน ไทยต่อไทย ประคองกันก้าวเท้าเดินตามจันทระคนตรี ไหลต่อไหล
 สীগัน ทรวงต่อทรวงประสานกัน มือต่อมือสัมพันธ์กัน⁷⁸

นิยายเรื่อง “ศัตรูของเจ้าหล่อน” ประพันธ์โดย มล.บุปผา นิมมานเหมินทร์ ในปี 2472 ได้บรรยายถึงสภาพของโฮเต็ลพญาไทว่าเป็นสถานที่ทันสมัยหรูหราที่สุดในพระนคร จากเนื้อหาทำให้เห็นบรรยากาศของโฮเต็ลที่เต็มไปด้วยผู้คนที่เข้าไปแสวงหาความบันเทิง โดยเฉพาะการเดินลีลาซิ่งซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในสมัยนั้น หรือการฟังดนตรี พุดคุย กินดื่ม สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากชาวตะวันตกทั้งสิ้น

ภาพที่ 1 : ประกาศเชิญชวนร่วมงานรื่นเริงที่โฮเต็ลพญาไท

ที่มา : “ประกาศเชิญชวนร่วมงานรื่นเริงที่โฮเต็ลพญาไทในหนังสือพิมพ์ไทย ต.ค.2473” ใน ปรีชา
 แดงโรจน์, การโรงแรมฉบับนิสิตนักศึกษา (กรุงเทพฯ : ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2530), 107.

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 2475 รัฐบาลให้ขยายถนนราชดำเนินออกเพื่อ
 สร้างตึกและให้สร้างโรงแรมขึ้นอีก 2 แห่ง คือ โรงแรมรัตนโกสินทร์และโรงแรมสุริยานนท์ ใน

⁷⁸ ดอกไม้สด[นามแฝง], ศัตรูของเจ้าหล่อน (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2517), 67-68.

เวลานั้นคำว่าโฮเต็ลเริ่มหมดไปโดยมีคำว่าโรงแรมเข้ามาแทนที่ พระยาอนุমানราชชนซึ่งเคยทำงานในโฮเต็ลโอเรียนเต็ลเล่าว่า คนสมัยก่อนนั้นเรียกโฮเต็ล ต่อมา เมื่อกระทรวงมหาดไทยมีการออกพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2478 และให้นิยามของสถานที่พักแรมชั่วคราวว่าโรงแรม คำว่าโฮเต็ลจึงหมดไป⁷⁹ แม้กระนั้น โรงแรมซึ่งมีราคาแพงจึงถูกจำกัดไว้สำหรับนักการเมืองหรือชนชั้นสูงที่มีวิถีชีวิตสมัยใหม่เท่านั้น เนื่องจากประชาชนทั่วไปไม่ได้ชื่นชอบทั้งโรงแรมและโฮเต็ล เมื่อจำเป็นต้องเดินทางก็มักจะพักตามวัดหรือพักอยู่กับญาติ และคนไทยส่วนใหญ่ยังมีความรู้สึกว่าการที่พวกนี้เป็นอโคจรสถาน⁸⁰ เนื่องจากโฮเต็ลส่วนใหญ่ที่เกิดจากการลงทุนของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนก่อนมีการออกพระราชบัญญัติโรงแรม เพื่อควบคุมกิจการให้ดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มักจะเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า โฮเต็ลในย่านชุมชนชาวจีนเป็นสถานที่สำหรับการค้า โสเภณีแอบแฝง⁸¹

ผับ(Pub) หรือ บาร์(Bar) เป็นคำเรียกโดยย่อของชาวตะวันตกในการใช้เรียกพับลิคเฮ้าส์(Public House) หรือ พับลิคบาร์(Public Bar) มีต้นกำเนิดจากที่พักคนเดินทางประเภท Inn หรือ Tavern ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นสถานที่หย่อนใจสำหรับการพบปะสังสรรค์ กินดื่ม และยังเป็นสถานที่สำหรับการนินทาอีกด้วย⁸² ชาวสยามรู้จักบาร์ หรือ ผับ เป็นครั้งแรกจากโฮเต็ลแบบตะวันตก สถานบันเทิงรูปแบบนี้ไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ตั้งอยู่ในโฮเต็ลเสมอไป สามารถตั้งขึ้นเดี่ยวๆ ได้ ในประเทศไทยยังไม่เคยมีผู้ใดสร้างบาร์หรือผับแบบตะวันตกแยกออกไปเดี่ยว ๆ จนกระทั่งพระยาภักดีนรเศรษฐ (เลิศ เศรษฐบุตร) ได้ตั้งบาร์แบบตะวันตกขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 ในห้างและโรงน้ำแข็งของตนเอง บริเวณเชิงสะพานพิทยเสถียรเป็นอาคารสูง 6 ชั้น โดยจำหน่ายสุราต่างประเทศและเบียร์สดซึ่งไม่มีจำหน่ายในสยาม อาหารที่จำหน่ายเพื่อใช้แกล้มกับสุราหรือเบียร์มีแฮมที่เป็นหมูเค็มดิบบีบมะนาวราดด้วยไส้กรอกฝรั่ง เม็ดบัวคั่ว มันฝรั่งทอดกรอบและเนยแข็ง อุณหภูมิภายในบาร์มีความเย็นในตัวเพราะตั้งอยู่ในบริเวณ โรงผลิตน้ำแข็ง เปิดจำหน่ายเวลา 11.00-

⁷⁹ เสฐียร โภเศษ[นามแฝง], *ฟื้นความหลังเล่ม 2*, 66.

⁸⁰ นิพนธ์ แจ่มดวง, *ย่างหนทางไทยของ ส. ศิวรักษ์* (กรุงเทพฯ: ศักยิตสยาม, 2550), 43-44.

⁸¹ สราญมิตร ประชาอุสิทธิ์, “กิจการโฮเต็ลในประเทศไทย พ.ศ. 2406-2478” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 89.

⁸² Bethan Ryder, *Bar and Club Design* (London : Laurence King, 2002), 7-8.

20.00 น. ลูกค้าที่มาใช้บริการส่วนมากเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และชาวต่างชาติ ภายหลังจากเลิกกิจการไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง⁸³ บาร์ของนายเลิศแม่เป็นบาร์ของคนสยามแต่มีการบริการแบบตะวันตกแท้ ๆ สินค้าส่วนใหญ่ก็เป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศซึ่งมีราคาแพง ดังนั้นผู้ที่เข้ามาใช้บริการจึงเป็นระดับสุภาพชนมีเงินเหลือใช้ในการจับจ่ายมากพอ

นอกจากบาร์ของนายเลิศแล้วยังมีบาร์ชวนหลีแถวถนนพายุรัตน์ ซึ่งเป็นของพ่อค้าชาวจีนกวางตุ้งเกิดขึ้น ถือว่าเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งในสมัยนั้น มีการจำหน่ายสุรา จำหน่ายอาหาร มีแตรวงบรรเลงรวมถึงการแสดงเบ็ดเตล็ดที่จัดไว้บริการทุกคืน สิ่งที่ทำให้บาร์ชวนหลีเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปนั่นคือการจัดให้มีการเต้นลีลาศซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก⁸⁴

เหลา เป็นทั้งสถานที่พบปะสังสรรค์และเป็นภัตตาคารซึ่งขึ้นชื่อเรื่องอาหารจีน เหลาชื่อดังแห่งหนึ่งซึ่งได้รับความนิยมจากพ่อค้าหรือนายทุนชาวจีนคือ ภัตตาคารห้อยเทียนเหลา หรือชื่อไทยว่า หยาดฟ้าภัตตาคาร มีอาหารจีนและฝรั่งขายหลายรายการ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2455 ที่ถนนเยาวราชเป็นตึกสูง 3 ชั้น โดยมีเจ้าของคือตระกูลลำซ่า ภายหลังจากถูกไฟไหม้ จึงย้ายไปตั้งที่ตึก 4 ชั้นอยู่ที่ถนนเสือป่า ในช่วงที่คนไทยนิยมการเต้นรำลีลาศกันมาก เหลาแห่งนี้จึงจัดพื้นที่สำหรับการลีลาศไว้บริการเช่นกัน ภายหลังจากปิดกิจการลงเมื่อปี พ.ศ. 2530⁸⁵ เนื่องจากคนไทยนิยมไปสถานบันเทิงรูปแบบอื่นมากกว่า ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 แสดงให้เห็นว่า การเต้นรำหรือการเต้นลีลาศในช่วงเวลานั้นเป็นสิ่งที่คนไทยนิยมกันมาก จนต้องมีการดัดแปลงภัตตาคารให้มีบริการเต้นรำเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ

ไนท์คลับ (Night Club) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวยามราตรี หากแปลเป็นภาษาไทยก็คือ “สโมสรราตรี”⁸⁶ ซึ่งมีจุดประสงค์ในการจำหน่ายสุรานานาชนิด การจำหน่ายอาหาร โดยมีการจัดแสดงดนตรีและมีนักร้องไว้บริการ ภายในมีฟลอร์โรว์สำหรับเต้นรำ เป็นกิจการสถานบันเทิงอีกหนึ่งรูปแบบที่มีราคาสูง ยุคแรกนั้นไม่เป็นที่นิยมสำหรับชาวสยามแต่รู้จักกันเฉพาะกลุ่มชาวตะวันตกที่อยู่ในสยามเท่านั้น ไนต์คลับยุคแรกช่วงสมัยรัชกาลที่ 6-7 ที่เคยมีการบันทึกไว้ อาทิ

⁸³ ยุธิยเจียร[นามแฝง], ขุดจากอดีต, 15-18.

⁸⁴ กาญจนาคพันธุ์[นามแฝง], กรุงเทพฯ เมื่อวานนี้, 144.

⁸⁵ เอนก นาวิกมูล, จดหมายเหตุนครประเทศสยาม เล่ม 2 (กรุงเทพฯ:959 พับลิชชิ่ง,2549), 101-103.

⁸⁶ ยุธิยเจียร[นามแฝง], เกล็ดจากอดีต (พระนคร: รวมสาสน์, 2513), 496.

เช่น ไนท์คลับที่ชื่อว่าเซอีฟ⁸⁷ บริเวณหน้าไปรษณีย์กลาง เป็นสถานที่ที่ชาวตะวันตกใช้พักผ่อนหย่อนใจหลังสิ้นสุดจากการทำงานในแต่ละวันซึ่งเป็นเวลาค่ำคืน เพื่อใช้พูดคุยในเรื่องสัพเพเหระร่วมกันดื่ม และฟังดนตรีหรือเต้นรำ ผู้ที่จะเข้าไปใช้บริการเพื่อหาความสำราญต้องมีการสมัครเป็นสมาชิกและมีการเสียค่าบำรุง⁸⁸ ในราคาแพง

ขณะนั้นโรงโสเภณีหลายแห่งเล็งเห็นโอกาสทางการค้า จึงปรับให้มีบริการเต้นรำคล้ายกับไนท์คลับทั่วไป เสฐียรโกเศศได้อธิบายการปรับตัวของโรงโสเภณีในขณะนั้นไว้อย่างน่าสนใจโดยอ้างถึงกลอนเพลงยาวซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ทรงนิพนธ์ไว้ตอนหนึ่งว่า “แล้วจะปลูกโรงรำไว้สำเพ็ง ให้แข่งแข่งหลายภาษาไปหางาน” คำว่าโรงรำในสำเพ็ง เสฐียรโกเศศสันนิษฐานว่า หมายถึงหญิงโสเภณีที่คอยให้บริการแก่ผู้ไปเที่ยวหาความสำราญในยุคนั้น สำนักค้าประเวณีบางแห่งในบริเวณสำเพ็งได้ฝึกสอนลีลาศให้แก่หญิงบริการในสำนักของตนเพื่อดึงดูดให้มีคนมาใช้บริการ

ในยุคนั้นยังมีไนท์คลับที่เรียกว่า “โรงฝรั่งเต้นรำ” ซึ่งมีเพียงหนึ่งหรือสองแห่งแถวบางรักสำหรับให้บริการแก่ชาวต่างประเทศโดยเฉพาะ ผู้หญิงที่เป็นคู่เต้นรำเรียกว่า “พาร์ทเนอร์”⁸⁹ ก็มีแต่ผู้หญิงฝรั่ง⁹⁰ ไนท์คลับได้รับความนิยมจากกลุ่มชายวัยทำงานที่ชื่นชอบการกินดื่ม โดยมีดนตรีบรรเลงและมีพาร์ทเนอร์ร่วมเต้นรำ ดังตัวอย่างไนท์คลับบริเวณสะพานพุทธยอดฟ้า

⁸⁷ ยุธิษเฐียร[นามแฝง], *เกล็ดจากอดีต*, 499.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, 513.

⁸⁹ พาร์ทเนอร์ในที่นี้ หมายถึง หญิงที่คอยเป็นคู่เต้นรำซึ่งเป็นลักษณะของการเต้นลีลาศให้กับนักเที่ยวที่มา คนเดียว โดยส่วนมากจะเคยใช้บริการกันมาก่อนจนรู้จังหวะของกันและกันที่เรียกว่าคู่ขา ทั้งนี้คนที่ไปเที่ยวถือว่าการเต้นรำนอกจากจะได้ความสนุกสนานแล้วยังเป็นการออกกำลังกายด้วย ในที่นี้จึงหมายถึงคู่เต้นจริง ๆ ที่ไม่ใช่หญิงขายบริการทางเพศ

⁹⁰ เสฐียรโกเศศ, *พื้นความหลัง เล่ม 3* (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2547), 20.

ในยามราตรีแต่ละคืนเหมือนกันมีงานมหรรรวมออกร้านขายของกัน ในบรรดาร้านรวงที่มีขึ้นในบริเวณนี้มีร้านขายเหล้ารวมอยู่ด้วยมากมาย ทั้งชั้นเลิศและชั้นพล ๆ⁹¹ ที่มีที่ให้เดินระบำคู่แบบฝรั่ง(ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกกันว่าลีลาศ) ด้วยก็มีอยู่ตรงใต้เชิงสะพาน ที่หรืออาคารอื่นอีกแห่งหนึ่งนั่นคือร้านขายเหล้าของ โรงหนังที่มีชื่อว่า “ศาลาเฉลิมกรุง”⁹²

จากข้อความข้างต้นสันนิษฐานว่า สาเหตุที่เสฐียร โกเศศเรียกในทอล์คลับว่า “ร้านขายเหล้า” เนื่องจากในทอล์คลับเน้นการบริการสุราและเครื่องดื่มมากกว่าการบริการอาหาร

กิจกรรมด้านความบันเทิงอย่างหนึ่งภายในในทอล์คลับได้แก่ การแสดงของคณะระบำซึ่งเป็นระบำสมัยใหม่ที่ได้รับความนิยมจากตะวันตก โดยเครื่องแต่งกายของผู้ระบำไม่ได้ปกปิดร่างกายอย่างมิดชิดเท่าใดนัก ระบำคณะหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีขณะนั้นคือระบำของคณะนายหรั่ง เรื่องนามหรือ ระบำมหาเสน่ห์⁹³ ที่จัดแสดงตามสถานบันเทิงบนตึก 7 ชั้น แถวตลาดบำเพ็ญบุญ และตึก 9 ชั้น แถวเยาวราช เครื่องแต่งกายนุ่งน้อยห่มน้อยของผู้แสดง ทำให้คนส่วนใหญ่เรียกว่าระบำโป๊นายหรั่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปโดยเฉพาะผู้ชาย กิจการของนายหรั่งเป็นที่นิยมแก่คนทั่วไป จึงมีระบำคณะอื่นเกิดขึ้นตามมา อาทิ คณะระบำหยาดฟ้า เป็นการเดินระบำที่ลอกเลียนมาจากระบำโพลีแบร์แยร์ของฝรั่งเศส บนตึก 9 ชั้น ซึ่งเป็นแหล่งที่นักเที่ยวราตรีเข้าไปแสวงหาความสุขจากการดื่มสุราและเบียร์พร้อมชมระบำดังกล่าว ในสมัยนั้นราคาวิสกี้ตราขาวขวดละ 10 บาท เบียร์ไม่เกินขวดละ 2 บาท ขณะที่ตามท้องตลาดขายวิสกี้ตราขาว ขวดละ 6 บาท เบียร์ราคาขวดละ 60 สตางค์

การที่ระบำของนายหรั่งได้รับความนิยมจากคนดูสันนิษฐานว่า การแสดงแต่ละชุดทำให้ดูสมจริงและชวนติดตาม อาทิ ระบำญี่ปุ่นผู้แสดงจะนุ่งชุดกิโมโน ถือร่ม ทำทรงผมและร้ายรำ

⁹¹คำว่าร้านขายเหล้าชั้นพล ๆ ที่เสฐียร โกเศศกล่าวถึงนั้น ผู้ศึกษาไม่ทราบความหมายที่แท้จริงแต่สันนิษฐานจากบริบทของเนื้อหาได้ว่า อาจหมายถึงร้านธรรมดาทั่วไปไม่ได้หรูหราเหมือนร้านขายเหล้าชั้นเลิศ

⁹²เสฐียร โกเศศ, *ฟื้นความหลัง เล่ม 3*, 27.

⁹³หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพของนายหรั่งบันทึกไว้ว่า คณะระบำนายหรั่ง เรื่องนาม ตั้งขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเริ่มต้นจากการตั้งคณะระบำเลียนแบบชาติต่างๆ อาทิ จีน แยก ฝรั่ง ที่เข้ามาทำการแสดงในประเทศไทย จนกระทั่งมีความคิดในการจัดแสดงระบำในชุดนุ่งน้อยห่มน้อย เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพสุจริตและยังไม่เคยมีผู้ใดคิดทำมาก่อน

เหมือนกับสาวญี่ปุ่นจริงๆ และมีการระบำเดี่ยวของนักแสดงสาวสวยชื่อ “สมิหร่า” ซึ่งเป็นดาราชื่อนำของคณะระบำ สมิหร่านอกจากจะมีความชำนาญด้านการระบำ ยังชำนาญด้านการบริการ ด้วยการพบปะพูดคุยกับผู้มาเที่ยวอย่างเป็นกันเอง นับว่าเป็นการชักชวนให้บรรดาชายหนุ่มนิยมมาเที่ยวกันอย่างต่อเนื่อง⁹⁴

กล่าวได้ว่ากิจการสถานบันเทิงเกิดขึ้นจากการเลียนแบบแนวทางของชาวตะวันตก โดยรับผ่านมาจากชนชั้นนำ และค่อย ๆ เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และปรับใช้โดยราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มนายทุนชาวจีนที่มีความชำนาญด้านการค้าและธุรกิจ การลงทุนของนายทุนกลุ่มนี้เป็นผลมาจากปัญหาเศรษฐกิจภายหลังสงครามโลก ครั้งที่ 1 ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการลงทุนด้านการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภค อาทิ สมู ไม้จืดไฟ บูห์รี เบียร์ เป็นต้น นอกจากนี้กรุงเทพฯ ในฐานะเมืองหลวงก็มีการพัฒนาไปเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น การลงทุนด้านกิจการสถานบันเทิงจึงเริ่มเกิดขึ้นในระยะนี้⁹⁵ พร้อมกับการเกิดบุคคลที่มีแนวคิดสมัยใหม่เป็นจำนวนมาก การออกเที่ยวเตร่ในสถานบันเทิงเรียมย์ของชาวกรุงเทพฯ จึงมีมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งเข้าสู่ภาวะสงครามโลกครั้งที่สองกิจการสถานบันเทิงจึงซบเซาและปิดตัวลง

ต่อมาเมื่อทหารญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองบัญชาการในประเทศไทย ในที่คลังของชาวตะวันตกซึ่งเป็นชาติฝ่ายสัมพันธมิตรจึงถูกทหารญี่ปุ่นยึดไว้และใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวญี่ปุ่นต่อไป ส่วนชาวสยามเริ่มนิยมการเที่ยวในที่คลังเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้เอง

คอฟฟี่ช็อป ช่วงปี 2465 ร้านกาแฟนรสิงห์ตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกที่บริเวณสโมสรเสือป่า โดยอยู่ในความดูแลของกรมมหรสพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกรมมหาดเล็กหลวง นับว่าเป็นร้านคอฟฟี่ช็อปแห่งแรกในประเทศไทย มีชนชั้นนำ พ่อค้าชาวไทย และชาวต่างประเทศนิยมไปกันมาก วรรณิการ์ ต้นประเสริฐ ได้รวบรวมบันทึกความทรงจำของขุนพิสิฐนนทเดช ผู้จัดการร้านกาแฟนรสิงห์ ซึ่งเล่าถึงบรรยากาศภายในร้านคอฟฟี่ช็อปว่า

⁹⁴ชาติ เอี่ยมกระสุนธุ์, *เมืองไทยสมัยก่อน*, 104-108.

⁹⁵พรณี บัวเล็ก, *ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 : บทเรียนจากความรู้โรจน์สู่โลกนาฏกรรม* (กรุงเทพฯ : เคสึคไทย, 2545), 463.

...อาคารปลูกสร้างงดงามมาก สถานที่สะอาดโอ่โถง มีสนามหญ้าตัดไต้ะเก้าอี้เต็มไปหมด เครื่องใช้สอยต่าง ๆ เช่น จาน ชาม ช้อนส้อม แก้วน้ำ ถ้วยชา ผ้าปูไต้ะ มีตราตราสิ่งทีดีเยี่ยมประทับอยู่ทุกชิ้น ล้วนสั่งมาแต่ต่างประเทศทั้งสิ้น โดยมากฝรั่งนิยมชมชอบไปพักผ่อนกันมาก จัดดนตรีทุก เสาร์-อาทิตย์ 17.00 ถึง 19.00 โดยคุณพระเจนฯ อำนวยการเพลงด้วยตัวเอง บางวันมีเต้นรำระหว่างน้ำชา เบียร์สดสั่งจากเยอรมันมาจำหน่าย เป็นสถานเต้นรำมีเบียร์สดจำหน่ายแห่งแรก⁹⁶

ร้านกาแฟรสิงห์มีการจำหน่ายอาหารว่างและขนมต่าง ๆ พร้อมทั้งเครื่องดื่ม โดยมีดนตรีของกรมมหรสพบรรเลงเป็นประจำ กล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของร้านกาแฟรสิงห์เป็นต้นแบบของคอฟฟี่ช็อปในสมัยหลัง ซึ่งสถานที่ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องจำหน่ายกาแฟเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีเครื่องดื่มและอาหารว่างพร้อมทั้งมีดนตรีจากกรมมหรสพมาบรรเลงให้ฟัง บางครั้งก็มีการบรรเลงดนตรีประเภทเครื่องสายฝรั่ง⁹⁷ ภายหลังร้านกาแฟรสิงห์ย้ายมาอยู่ในบริเวณวังพญาไทก่อนจะเลิกกิจการในปี 2475 ด้วยเหตุผลทางการเมือง

เบียร์ฮอลล์ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทเบียร์ในประเทศไทยสยามเป็นเครื่องดื่มที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศมาโดยตลอด อาทิเช่น เบียร์ที่ขายในบาร์นายเลิศก็นำเข้ามาจากประเทศเดนมาร์ค ในสมัยรัชกาลที่ 7 เบียร์ต่างประเทศที่มีชื่อเสียงอยู่ในประเทศไทยคือ เบียร์ชุปาโรของญี่ปุ่น และเบียร์ไทเกอร์ของมลายูซึ่งเป็นดินแดนในปกครองของประเทศไทย⁹⁸ การจำหน่ายเบียร์ก่อนหน้านี้นี้ไม่มีร้านจำหน่ายโดยเฉพาะ แต่จะรวมอยู่กับร้านขายสุราทั่วไป อาทิ ผับ หรือ บาร์ ร้านจำหน่ายเบียร์ต่างประเทศแห่งแรกที่ใช้สตรีเป็นผู้เสิร์ฟเครื่องดื่ม คือ บาร์เกษมสุขบริเวณสนามน้ำจืดเมื่อ พ.ศ. 2471⁹⁹ ส่วนใหญ่คนที่ดื่มเบียร์มักเป็นกลุ่มผู้มีฐานะดี เนื่องจากเบียร์ต่างประเทศมีราคาค่อนข้างแพง

⁹⁶ วรรณิกัร ต้นประเสริฐ, พระราชวังพญาไท ในวันวาร์ห้าแผ่นดิน (กรุงเทพฯ : มติชน, 2553), 214.

⁹⁷ ปรีชา แดงโรจน์, การโรงแรมฉบับนิสิตนักศึกษา, 90.

⁹⁸ ยุธิษฐิติร[นามแฝง], ขุดจากอดีต, 24.

⁹⁹ ต. พลายน้อย[นามแฝง], วันก่อนคืนเก่า, 52.

ภายหลังได้เกิดบริษัทผลิตเบียร์เพียงแห่งเดียวของคนไทยคือ บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่¹⁰⁰ ของพระยาภิรมย์ภักดี โดยผลิตและจำหน่ายเบียร์สยามเพื่อแข่งขันกับเบียร์ต่างประเทศในราคาที่ถูกลงกว่าเบียร์ยี่ห้ออื่น พร้อมกับจัดตั้งระบบตัวแทนจำหน่ายเบียร์ของบุญรอดบริวเวอรี่มากมาย โดยใช้ชื่อที่เรียกกันว่าเบียร์ฮอลล์¹⁰¹ สันนิษฐานว่าเพื่อเป็นการกระจายผลผลิตสู่ผู้บริโภคได้ง่ายขึ้น เบียร์ฮอลล์เหล่านี้ไม่ได้จำหน่ายเฉพาะเบียร์อย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังจำหน่ายสุรากลั่นไป โดยจัดให้มีพนักงานสตรีคอยบริการอาหารและเครื่องดื่มรวมทั้งมีนโยบายให้พนักงานเหล่านั้นสามารถร่วมดื่มเป็นเพื่อนกับลูกค้าใช้บริการได้ตามสะดวก ทำให้เครื่องดื่มประเภทเบียร์ขยายตัวไปสู่ทุกชนชั้นในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น

2.4 ความบันเทิงสมัยสงคราม (พ.ศ.2484-2488)

เมื่อ พ.ศ. 2482 สงครามโลกครั้งที่สองได้ปะทุขึ้นในยุโรป ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ต่อเยอรมนีในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483 ทำให้ คณะนิสิต นักศึกษา และประชาชนชาวไทยเดินขบวนเพื่อขอให้รัฐบาลเรียกร้องดินแดนที่ฝรั่งเศสได้ยึดไปจากประเทศไทยเมื่อครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับคืน รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามจึงยื่นข้อเรียกร้องต่อฝรั่งเศสเพื่อขอปรับปรุงดินแดน เมื่อฝรั่งเศสไม่ยินยอมจึงได้นำไปสู่การสู้รบกันในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ท่ามกลางกระแสชาตินิยมอย่างหนัก รัฐบาลต้องการให้ประชาชนเกิดความรักชาติและเป็นตัวแทนในการเรียกร้องดินแดนคืน จึงใช้ความบันเทิงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับประชาชนเนื่องจากเข้าถึงประชาชนได้รวดเร็วที่สุด บทเพลงปลุกใจจึงถูกเปิดอย่างต่อเนื่องผ่านวิทยุกระจายเสียง ขณะนั้น อาทิ เพลงข้ามโขง เพลงจำปาศักดิ์ เพลงเสียมราฐ เป็นต้น สงครามอินโดจีนดำเนินไปจนถึงปลายเดือนมกราคม พ.ศ. 2484 อย่างไม่มีทีท่าว่าจะสงบ ประเทศญี่ปุ่นจึงแสดงความเป็นมิตรด้วยการเข้ามาไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เหตุการณ์จึงจบลงโดยฝรั่งเศสได้มอบดินแดน พระตะบอง เสียมราฐ จำปาศักดิ์ และฝั่งขวาแม่น้ำโขงคืนให้แก่ประเทศไทย เหตุการณ์นี้ได้สร้างเกียรติยศให้แก่หลวงพิบูลสงครามเป็นอย่างมากถึงขั้นได้เลื่อนยศขึ้นเป็นจอมพล¹⁰² ขณะที่รัฐบาลเตรียมพร้อมเพื่อ

¹⁰⁰ สจข. สร.0201.23/10 บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่จำกัด (พ.ศ. 2476-2484)

¹⁰¹ ยูริชเรูเออร์[นามแฝง], ขุดจากอดีต, 25.

¹⁰² สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2534), 28.

รับมือดินแดนคืนและประชาชนชาวไทยต่างรู้สึกขอบคุณญี่ปุ่นในฐานะมิตรที่ดี โดยไม่คาดคิดว่า ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศผู้ก่อสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้นและขอเดินทัพผ่านประเทศไทยไปยังพม่า และมลายู

เมื่อกองทัพญี่ปุ่น โจมตีฐานทัพเรือเพิร์ลฮาเบอร์ของสหรัฐอเมริกาในมหาสมุทรแปซิฟิก อย่างรุนแรงและฉับพลันในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยมีได้ประกาศสงครามล่วงหน้า อังกฤษและสหรัฐอเมริกาจึงประกาศสงครามกับญี่ปุ่นทันที นับเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามมหาเอเชียบูรพา ในวันเดียวกันนั้นเองญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลไทยขอให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ขณะที่ประเทศไทยยังไม่ได้ตอบข้อเสนอและภายหลังการโจมตีฐานทัพเพิร์ลฮาเบอร์เพียงหนึ่งชั่วโมง กองทัพญี่ปุ่นก็ได้ส่งกองกำลังบุกเข้าประเทศไทยทางชายแดนภาคตะวันออก และยกพลขึ้นบกทางชายฝั่งทะเลอ่าวไทย จังหวัดปัตตานี สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และตำบลบางปู สมุทรปราการ

รัฐบาลไทยพยายามเจรจาต่อรองข้อเสนอต่างๆ กับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่เพื่อผ่อนหนักเป็นเบา จนในที่สุดเมื่อรัฐมนตรีหลายคนในที่ประชุมลงความเห็นว่าเป็นว่า “ประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะรบกับกองทัพญี่ปุ่นซึ่งมีกำลังและยุทธโศปกรณ์มากมายนานาชาติ หากขึ้นต่อสู้ไปคงถูกโจมตียับยั้งและไม่มีพันธมิตรเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น”¹⁰³ ประกอบกับญี่ปุ่นได้แจ้งความประสงค์เพียงแต่เดินทัพผ่านประเทศไทยโดยมีสัญญาว่าจะเคารพเอกราช อธิปไตย และเกียรติภูมิของไทย คณะรัฐบาลจึงยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทางผ่านประเทศไทยพร้อมกับทำสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมกัน ส่งผลให้ประเทศไทยเข้าร่วมในเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองโดยจำเป็นต้องประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในฐานะฝ่ายสัมพันธมิตร รัฐบาลไทยอำนวยความสะดวกและแสดงความเป็นมิตรกับญี่ปุ่นเป็นอย่างดี ดังที่รัฐบาลมีคำสั่งให้กองทัพไทยจัดอบรมเหล่าทหารให้มีความเข้าใจตรงกันว่า “ทหารญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรที่จะได้ร่วมมือกันในทางทหารจึงควรปฏิบัติต่อทหารญี่ปุ่นด้วยมารยาทที่ดี เคารพซึ่งกันและกัน อย่าให้มีการกระทำอย่างใดอันจะนำมาในทางเสื่อมเสียนโยบายของชาติ”¹⁰⁴ เห็นได้ว่า การจัดอบรมทหารเช่นนี้เพราะรัฐบาลตระหนักถึงความรู้สึกด้านลบ

¹⁰³ เถมสุข นุ่มนนท์, เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2548), 40.

¹⁰⁴ สจข. บก.สูงสุต1.12/21 ให้อบรมทหารว่าญี่ปุ่นเป็นมิตรกับไทย

ของคนไทยที่มีต่อทหารญี่ปุ่นเป็นอย่างดี คนไทยมองว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้ก่อสงครามและนำความทุกข์ยากทั้งหลายมาสู่ประเทศไทย แต่เมื่อรัฐบาลไทยตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่นแล้ว จึงจำเป็นต้องพยายามหาวิธีควบคุมไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสองประเทศ

สถานการณ์สงครามส่งผลให้กิจการสถานบันเท็งซบเซาลง สันนิษฐานว่า การเที่ยวตามสถานบันเท็งเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นยามสงคราม เนื่องจากค่าอาหารและเครื่องดื่มจะตั้งราคาไว้สูงกว่าร้านค้าทั่วไป ประกอบกับสินค้าอุปโภค บริโภค ขาดแคลน ทำให้มีราคาแพงกว่าในยามเหตุการณ์ปกติ อีกทั้งประชาชนก็มีชีวิตความเป็นอยู่ขูดสน จึงเป็นสาเหตุให้ต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดที่สุด แต่ขณะเดียวกันก็มีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีโอกาสร่ำรวยขึ้นมาจากภาวะสงคราม ที่เรียกกันว่า “เศรษฐีสงคราม” โดยฉวยโอกาสกักตุนสินค้าเพื่อค้าขายให้กับกองทัพญี่ปุ่นและเก็งกำไรเพื่อขายสินค้าในราคาแพงกับคนไทยด้วยกัน อันเป็นที่มาของตลาดมืด

สมัยบ้านเมืองดี ถึงกับรัฐบาลปล่อยเหรียญครึ่งสตางค์ออกมา เพราะข้าวของถูกมาก เช่น ไข่เป็ด 2 ฟอง ราคา 3 สตางค์ เมื่อซื้อก็ต้องซื้อที่ละ 2 ฟอง แต่พอมีเหรียญครึ่งสตางค์ออกมา เราซื้อฟองเดียวก็ได้ โดยจ่ายไป 1 สตางค์ครึ่ง แต่นี่ก็เกิดสงครามเสียแล้ว ในกรุงเทพฯปั่นป่วนทันที ของกินของใช้ขึ้นราคา ของจำเป็นที่จะต้องใช้ประจำวันถูกพ่อค้ากักตุนไว้หลังร้าน เราหาซื้อไม่ได้ เกิดคำว่า ตลาดมืด คือกระซิบซื้อของที่หลังร้าน ได้แก่ ไม้ขีดไฟ สบู่ เทียนไข น้ำมันก๊าด¹⁰⁵

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจในยามสงครามที่ตกต่ำลงอย่างมาก แต่กลุ่มนายทุนที่เลือกทำการค้าขายกับญี่ปุ่นก็มีโอกาสร่ำรวยมากกว่าคนทั่วไป ภาวะสงครามและเศรษฐกิจตกต่ำเป็นสาเหตุให้บรรดากิจการสถานบันเท็งซบเซาลง ขณะเดียวกันพบว่า สถานบันเท็งใดที่สามารถตอบสนองด้านความบันเทิงเรีงรมย์ให้แก่กองทัพญี่ปุ่นก็สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้แม้จะอยู่ในช่วงสงครามดังเช่นเบียร์ฮอลล์ของญี่ปุ่น และไนท์คลับหรือสถานเรีงรมย์บางแห่ง

¹⁰⁵ อัจฉินต์ ปัญจพรรค์, บอมบ์กรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2545), 52-53.

2.4.1 รูปแบบความบันเทิงภายใต้ภาวะสงคราม

สงครามโลกครั้งที่สองก่อตัวขึ้นและได้ส่งผลกระทบต่อให้ผู้คนในสังคมได้รับความเดือดร้อน ประสบกับความยากลำบากและต้องอพยพเร่ร่อนออกนอกพื้นที่เพื่อหนีภัยสงคราม บ้านเรือนถูกไฟไหม้ทำลายจากการทิ้งระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตร ผู้คนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก สินค้ามีราคาสูงขึ้นจนกลายเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม อาทิ การปล้นชิง ลักทรัพย์ อีกทั้งอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ที่พระนครและธนบุรีเมื่อปลายปี 2485 ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของผู้คนเลวร้ายลงไปอีก สภาพเศรษฐกิจ ของกินของใช้ขาดแคลนไปแทบทุกอย่าง ทั้งข้าวสาร ยารักษาโรค น้ำมันก๊าด น้ำตาลทราย ข้าวสาร และเครื่องนุ่งห่มที่ราคาสูงขึ้นอย่างมาก¹⁰⁶

การเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นทำให้คนไทยรู้สึกว่าคุณสมบัติบังคับหลายประการ อาทิ ญี่ปุ่นเรียกร้องให้ไทยส่งสินค้าวัตถุดิบทั้งหมดให้กองทัพของตน ไทยต้องค้าขายกับญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียวทำให้เกิดสินค้าขาดแคลน สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยจึงทรุดหนักยิ่งขึ้น ความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อทหารญี่ปุ่นจึงไม่สู้ดีนัก จากการสัมภาษณ์นางประเทือง ศรีสุข ผู้มีประสบการณ์ร่วมสมัยในสงครามโลกครั้งที่สองและเคยทำงานเป็นเด็กรับใช้ทหารญี่ปุ่นแล้วว่า

สมัยสงครามโลกคนไทยส่วนใหญ่เกลียดญี่ปุ่นมากเพราะมันโหดร้าย เมื่อก่อนตรงข้ามกับโรงพักวัดพระยาไกรตรงที่เป็นอีสต์เอเชียติกพวกญี่ปุ่นก็เข้ามาอยู่ อายุ 11-12 ขวบก็ไปทำงานตรงนั้น เป็นโรงงานทำขนมอบใส่ถั่วสำหรับเอาไปแจกจ่ายให้พวกทหารญี่ปุ่น แม่ก็ไปทำงานรับใช้ทหารญี่ปุ่นมีหน้าที่เอาน้ำชาไปวางคอยเซ็ดโต๊ะให้ เคยเห็นเวลาทะเลาะกับคนไทยก็ควักดาบออกมา ตอนนั้นก็กลัววิ่งหนีไปไม่กล้าดูแต่เกลียดญี่ปุ่นมาก ยังมีสงครามแล้วน้ำยังมาท่วมซ้ำเข้าไปอีกยิ่งลำบาก¹⁰⁷

ความรู้สึกของคนส่วนใหญ่เกลียดชังทหารญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นผู้ก่อสงครามและสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม

¹⁰⁶ พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล, *ทางรถไฟสายใต้ในเงาอาทิตย์อุทัย* (นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553), 193.

¹⁰⁷ สัมภาษณ์นางประเทือง ศรีสุข อายุ 79 ปี, วันอาทิตย์ที่ 15 พฤษภาคม 2554.

รูปแบบความบันเทิงในระหว่างสงครามพบว่า กิจกรรมด้านความบันเทิงเชิงมหรสพบางประเภทที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนสงคราม ยังคงดำเนินกิจการต่อไปได้ เนื่องจากสามารถสนองความสุขให้กับบรรดาทหารญี่ปุ่นระหว่างที่พักอาศัยอยู่ในประเทศไทย

ไนท์คลับยามสงคราม สถานบันเทิงในยามสงครามไม่ได้หายไปจากสังคมกรุงเทพฯ ทั้งหมด แต่พบว่ายังคงมีไนท์คลับและสถานบันเทิงเชิงมหรสพซึ่งเปิดบริการแก่พ่อค้าชาวจีนข้าราชการไทย และทหารญี่ปุ่นสำหรับเป็นพักผ่อนหย่อนใจในยามว่าง ซึ่งกลุ่มคนที่เข้าไปเที่ยวไนท์คลับในภาวะสงครามเช่นนี้ จะต้องเป็นผู้มีเงินเหลือมากพอที่จะหาความสำราญใส่ตัวในยามเศรษฐกิจตกต่ำจากสงคราม จึงสันนิษฐานได้ว่าคนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ร่ำรวยขึ้นมาจากการค้าขายกับทหารญี่ปุ่นที่เรียกกันว่า “เศรษฐีสงคราม”

เมื่อยังเป็นระยะช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เมืองไทยมาก คนกวางตุ้งเป็นคนกลุ่มเดียวที่สามารถพูดและร้องเพลงญี่ปุ่นได้ ผู้หญิงกวางตุ้งจึงหัดเป็นนักร้องกันมาก ความได้เปรียบของผู้หญิงกวางตุ้งคือพูดภาษาจีนกลางและญี่ปุ่นได้นอกเหนือจากภาษาของตัวเองและภาษาไทย สมัยนั้นตามไนท์คลับและสถานบันเทิงชั้นดีคนนิยมฟังเพลงจากนักร้องต่างประเทศ เพราะคนไทยขณะนั้นยังร้องเพลงฝรั่งและภาษาอื่น ๆ ไม่ค่อยได้ ผู้หญิงกวางตุ้งที่ร้องเพลงไม่ได้นำเข้าจากฮ่องกงแต่อย่างใด หากแต่เป็นผู้หญิงกวางตุ้งที่อพยพเข้ามาเมืองไทยตั้งแต่ก่อนสงครามแล้วนั่นเอง ใครที่ชอบทางร้องเพลงและหน้าตาใช้ได้จะมาสวมครเป็นนักร้องกัน เพลงที่ต้องร้องให้ได้คือเพลงญี่ปุ่น เพลงไทยบางเพลง เพลงจีน ทั้งนี้เพราะลูกค้าย่อมจะเป็นพ่อค้าจีนที่มีเงินทอง คนญี่ปุ่นที่อยู่เมืองไทยและข้าราชการไทย ส่วนเรื่องขายบริการทางเพศกับแขกนั้นแล้วแต่ตัวนักร้อง¹⁰⁸

การดำรงอยู่ของทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามมีส่วนทำให้เกิดการค้าประเวณี เห็นได้จากการหย่อนใจและลดความตึงเครียดของทหารญี่ปุ่นมักจะใช้บริการ “ผู้หญิงปลอบขวัญ” หรือ “หญิง

¹⁰⁸ยูวดี ดันสกุลรุ่งเรือง, จากอาถำถึงหย่าฉ่า, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ:ประพันธ์สาส์น, 2551),

หย่อนใจ” ที่สถานบริการ ซึ่งมีอัตราค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง คือ พลทหารเสีย 1 บาท/ 1 ชั่วโมง นายทหารเสีย 2.50 บาท/ 1 ชั่วโมง เป็นต้น¹⁰⁹

ระบาคณะนายหรั่ง เรื่องนาม เป็นความบันเทิงที่สามารถตอบสนองทหารญี่ปุ่นในยามสงคราม จึงยังคงดำเนินกิจการต่อไปได้โดยจัดให้มีการแสดงบนตึก 9 ชั้นอยู่เป็นประจำ ความมีชื่อเสียงของคณะระบ่านายหรั่งทำให้ทหารญี่ปุ่นระบุที่ตั้งของตึก 9 ชั้นลงบนแผนที่พระนครสำหรับให้ทหารญี่ปุ่นใช้ขณะที่อยู่ในประเทศไทย

พ.ศ.2484 เมื่อกองทัพอากาศญี่ปุ่นเข้ามาในเมืองไทย ระบ่านายหรั่งก็ยังคงแสดงให้กองทัพอากาศญี่ปุ่นดูตามคำขอ ทั่วๆ ที่ต้องพรางไฟกันมิดมิดทั่วบ้านทั่วเมือง บางครั้งการแสดงก็ต้องหยุดชะงัก และเมื่อเครื่องบินของสัมพันธมิตรกลับไปแล้วก็ต้องแสดงต่อไปอีก ผลของการแสดงระบ่าทำให้แผนที่พระนครซึ่งจัดทำโดยพวกญี่ปุ่นสำหรับทหารญี่ปุ่น บรรจุที่ตั้งของตึก 9 ชั้น อันเป็นสถานที่แสดงของ คณะละครมหาเสน่ห์พร้อมคำอธิบายลงไปด้วย¹¹⁰

ความมีชื่อเสียงของระบ่านายหรั่ง เรื่องนาม ทำให้ทหารญี่ปุ่นต้องการไปชมการแสดงกันมาก ศ.พลายน้อยได้บันทึกไว้ว่า “ในวันที่ผู้เขียนไปดูระบ่าเก้าชั้นนั้น ปรากฏว่ามีทหารญี่ปุ่นไปดูกันมาก พวกนี้ไปยืนอยู่จนชิดเวที เมื่อพวกนางระบ่านวนขนาดเข้ามาใกล้ ๆ พวกทหารญี่ปุ่นก็มักจะดีใจเอามือไขว่คว้าอะไรต่ออะไรเล่น”¹¹¹ เป็นผลให้คณะระบ่ายังคงดำเนินกิจการได้ตลอดระยะเวลาสงคราม

เบียร์ฮอลล์ของญี่ปุ่น เป็นร้านที่ให้บริการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทสุราและเบียร์ ดังที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 ก่อนเกิดสงคราม ร้านเบียร์ฮอลล์ของญี่ปุ่นมักจะเข้าร่วมกิจกรรมออกร้านในงานรัฐพิธีหรืองานเฉลิมฉลองเสมอ

¹⁰⁹ พวงทิพย์ เกียรติศสกุล, ทางรถไฟสายใต้ในเงาอาทิตย์อุทัย, 230.

¹¹⁰ เอนก นาวิกมูล, หมายเหตุประเทศไทยเล่ม 4 (กรุงเทพฯ:959 พับลิชชิ่ง, 2549), 56-57.

¹¹¹ ศ.พลายน้อย, เล่าเรื่องบางกอก, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : รวมสาสน์, 2525), 266.

งานฉลองรัฐธรรมนูญปีนี้ สโมสรญี่ปุ่น-สยาม มาร่วมออกร้านด้วย ร้านเบียร์ฮอลล์ ญี่ปุ่นฉาบหน้าเก่งมาก จัดร้านเร็วเปิดบริการ ได้ตั้งแต่วันที่ 5 นั้นแน่ะ ขายเบียร์ขวดละ 60 สตางค์สบายแฮ (ข้างนอกขวดละ 35 สตางค์เอง) พวกไปทำร้านพากันเข้าอุดหนุนเพียบ เบียร์ญี่ปุ่นยี่ห้ออาซาฮี กิริน ซัปโปโร¹¹²

ร้านเบียร์ฮอลล์ของญี่ปุ่นมักออกร้านตามงานรัฐพิธีต่างๆ จนคนไทยเห็นเป็นเรื่องปกติและไม่เคยคลางแคลงใจว่าญี่ปุ่นจะเป็นต้นเหตุในการชักนำให้ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสงคราม

มีการเปิดบริการร้านอาหารญี่ปุ่นและเบียร์ฮอลล์เพิ่มขึ้นอีกมากในกรุงเทพฯ พนักงานบริการในร้านเป็นผู้หญิงญี่ปุ่นเกือบทั้งสิ้น ผู้หญิงเหล่านี้ส่วนหนึ่งเตรียมเข้ามาทำหน้าที่พยาบาลสนามหรือไม่ก็มีหน้าที่ในหน่วยช่วยรบ อีกส่วนหนึ่งก็มีหน้าที่บำรุงขวัญทหาร¹¹³

บันทึกความทรงจำเหล่านี้นอกจากจะถ่ายทอดความทรงจำในอดีตที่เกี่ยวกับสถาบันบันเทิงแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมของประเทศญี่ปุ่นและการสร้างขวัญกำลังใจให้บรรดาทหารที่ต้องทำสงคราม จึงได้นำผู้หญิงญี่ปุ่นเข้ามาทำงานทั้งในด้านการบริการและการบำรุงขวัญทหารในประเทศไทย

2.4.2 ความบันเทิงในฐานะเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาล

ในยามสงครามรัฐบาลพยายามปลุกฝั่งสิ่งต่าง ๆ ให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตาม ความบันเทิงจึงกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างหนึ่งที่รัฐบาลพยายามนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับรัฐบาลของตน สื่อบันเทิง อาทิ บทเพลง ภาพยนตร์ ถูกนำมาใช้เพื่อจูงใจให้ประชาชนยอมรับและเพื่อนำเสนอนโยบายของรัฐบาล

¹¹² สรศักดิ์ แผงสภา, สงครามมีตัวญี่ปุ่นบุกไทย (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2543), 45.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, 104.

จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อสื่อสารและชักชวนให้ประชาชนเข้าใจการกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาลมากขึ้น ข่าวสารสามารถส่งตรงไปถึงต่างจังหวัดและเจ้าหน้าที่ปกครองได้รวดเร็ว ในช่วงนี้กองวิทยุกระจายเสียงได้ผลิตรายการใหม่ ซึ่งเป็นที่นิยมและรู้จักกันดีในยุคนั้น คือ รายการสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และ นายคง รักไทย ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ก่อนสงครามใน พ.ศ. 2482 เป็นการใช้นักสนทนาแบบถามตอบความเห็นระหว่างบุคคลสองคน แทนการเสนอบทความหรือแถลงการณ์ของรัฐบาลซึ่งมีความจูงใจน้อยกว่า อีกทั้งสามารถแทรกแนวคิดที่อยากจะให้ผู้ฟังไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกกล่อมเกลา¹¹⁴ ทุกครั้งในรายการจะมีการเปิดเพลงปลุกใจ คำขวัญ คำปราศรัยและสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีในวาระต่าง ๆ สลับสับเปลี่ยนไปด้วย ซึ่งล้วนแต่มีข้อความปลุกใจ เร้าใจประชาชนทั้งสิ้น

นอกจากนี้สื่อบันเทิงประเภทภาพยนตร์ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่กิจการของรัฐบาลเนื่องจากประชาชนนิยมดูภาพยนตร์กันเป็นจำนวนมาก แม้ในช่วงสงครามจะไม่สามารถหาภาพยนตร์เรื่องใหม่จากต่างประเทศมาฉายได้ก็มีการนำภาพยนตร์เก่ามาพากย์ใหม่เพื่อให้เกิดความสนุกสนานมากขึ้น “ช่วงเกิดสงคราม อ่าวไทยปิด เรือสินค้าจากยุโรปเข้ามาไม่ได้ ภาพยนตร์จากฮอลลีวูดก็หมดสต็อก เราจึงต้องรีอภาพยนตร์เก่า ๆ ทุกชาติที่ตกค้างเอามาฉาย โดยพากย์ให้สนุกกว่าเรื่องจริง ตรงนี้เองที่นักพากย์หนังเกิดขึ้นอย่างอลหม่าน”¹¹⁵ การนำภาพยนตร์เก่ามาฉายซ้ำทำให้คนดูรู้สึกเบื่อหน่ายจึงต้องสร้างสิ่งดึงดูดใจเพิ่มขึ้นโดยการจัดให้มีวงดนตรีและนักร้องชื่อดังมาแสดง รวมถึงการแสดงตลกหรือที่เรียกว่าจำอวดในยุคนั้น บริเวณหน้าโรงภาพยนตร์ก่อนมีการฉาย

ละครย่อยคือจำอวดและการแสดงดนตรีล่อคนให้เข้ามาดูหนังพากย์ก็บูมขึ้นมา ตอนนี้การแสดงละครย่อย จำอวด เกิดขึ้นเพื่อล่อคนดูหนังเก่า ๆ ดังนั้น มี สื่อดึงดูดเสน่ห์ โกมารชุน จำรูญ หนวดจิม จอก ดอกจันทร์ ฯลฯ ก็เล่นจำอวดไปทั่วทุกโรงหนัง

¹¹⁴ สุวิมล พลจันทร์, “กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ. 2476-2487)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), 92.

¹¹⁵ อาจินต์ ปัญจพรรค์, บอมบ์กรุงเทพฯ, 76.

ถูกระเบิดก็ลงไป คนกรุงเทพฯ ก็คูหนั่งแถมจำอวด หรือ เพลงสุนทราภรณ์ก็ล้อมขวัญ
กรุงเทพฯ ถูกบอมบ์แต่ในโรงหนังโรงละครมีเสียงเพลง¹¹⁶

นอกเหนือจากการแสดงจำอวดและการบรรเลงดนตรีแล้ว บางครั้งยังมีการจัดแสดง
กายกรรมให้ชมด้วย

เพื่อกันมิให้คนกรุงเอือมระอา จึงมีการแสดงบนเวทีก่อนภาพยนตร์ฉาย บางทีก็เป็น
การแสดงกายกรรมของคณะ “ดาวทอง” ซึ่งขึ้นชื่อมานานแล้ว มี นายหวาน เป็นตัว
ชูโรง บางทีก็เป็นการร้องเพลง คณะสุนทราภรณ์เป็นคณะที่ดังคู่ค “แฟน” ได้ไม่น้อย
นักร้องบนเวทีบางคนได้กลายเป็น “ดาวเสียง” ที่ยังไม่เคยดับแม้กระทั่งปัจจุบันนี้ ซึ่ง
เวลาได้ล่วงมาแล้วนับยี่สิบปีเศษ คือ สุรสิทธิ์ สัตยวงศ์ ซึ่งเวลานั้นยังเป็นทหารอากาศ
แต่ได้แว่วมาร้องเพลง ความอาภัพของคนไร้รัก ที่โรงภาพยนตร์พัฒนากร¹¹⁷

สงครามทำให้คนเกิดความรู้สึกหวาดกลัวและไม่ปลอดภัย จึงต้องนำความบันเทิงมา
ช่วยเหลือนำจิตใจแก่คนไทยให้เกิดความผ่อนคลายในภาวะสงคราม ที่นำมาเพิ่มสีสันให้กับโรง
ภาพยนตร์จึงมีทั้งการแสดงตลก ละครย่อยหรือเรียกว่า จำอวด จนเกิดเป็นคณะจำอวดหน้าม่านที่มี
ชื่อเสียงขึ้นมากมายในขณะนั้น อาทิ ล้อต๊อก, จอก ดอกจันทร์ เป็นต้น การแสดงกายกรรมของนาย
หวานซึ่งมีชื่อเสียงในเขตพระนคร รวมถึงการร้องเพลงเพื่อคิงคูคแฟนเพลงของวงสุนทราภรณ์ให้
เข้ามาชมภาพยนตร์

เห็นได้ว่าเจ้าของโรงภาพยนตร์ต่างหาวิธีการต่างๆ เพื่อเป็นการเรียกลูกค้าให้เข้ามาชม
และวิธีการเหล่านี้มีผลกับจำนวนผู้ชมที่เพิ่มมากขึ้น รัฐบาลเห็นความสำคัญของภาพยนตร์ในฐานะ
เป็นสิ่งสำหรับเผยแพร่กิจการของรัฐบาล จึงมีการผลิตภาพยนตร์ประชาสัมพันธ์และสนองนโยบาย
รักษาดีของรัฐบาลถึง 3 เรื่อง ได้แก่ บ้านไร่นาเรา สงครามเขตหลัง บินกลางคืน

¹¹⁶ อาจินต์ ปัญจพวรรณ์, บอมบ์กรุงเทพฯ, 76.

¹¹⁷ ลาวัณย์ โชตตามระ, ชีวิตชาวกรุงเมื่อก่อนศตวรรษมาแล้วและชีวิตชาวกรุงเมื่อสมัยสงคราม
(กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2527), 165-166.

แม้ผลจากสงครามจะทำให้สังคมไทยเกิดความอึดอัดขาดแคลน สินค้าอุปโภค บริโภค หาได้ยาก เนื่องจากเป็นความเห็นแก่ตัวของพวกที่กักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรและเพื่อทำการค้ากับ ทหารญี่ปุ่น แต่สันนิษฐานว่าคนส่วนใหญ่ยังคงมีเงินสำหรับไว้ใช้จ่ายเพียงแต่ไม่สามารถหาซื้อ สินค้าต่างๆ ได้สะดวกเหมือนในยามปกติ การเสียเงินเพื่อหาซื้อความบันเทิงอย่างการชมภาพยนตร์ จึงยังได้รับความนิยมตลอดช่วงสงคราม หรืออีกนัยหนึ่ง คนที่ยอมเสียเงินไปชมภาพยนตร์ในยามที่ เศรษฐกิจกำลังย่ำแย่ต้องเป็นกลุ่มคนที่มีเงินทองมากพอสำหรับการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย กลุ่มคนที่ยว ตามโรงภาพยนตร์ส่วนหนึ่งจึงเป็นคนที่ร่ำรวยมาจากการค้าระหว่างสงครามที่ไม่ขัดสนในชีวิต ความเป็นอยู่

ความบันเทิงอีกสิ่งหนึ่งภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลคือการ “รำวง” ซึ่งแปลงมา จากการละเล่นพื้นเมืองตามต่างจังหวัดที่เรียกว่ารำโทน เครื่องดนตรีที่ใช้มีฉิ่ง กรับ และ โทนหรือ กลอง สำหรับตีตามหน้าทับเป็นจังหวะประกอบฟ้อนรำ โดยปรับปรุงให้เป็นมาตรฐานและส่งเสริม ให้เป็นความบันเทิงของประชาชนในยามสงคราม “ประชาชนนิยมนำรำวงไปร่วมรำเล่นเพื่อความ สนุกสนาน รำเดินไปตามลีลาที่ตนถนัดโดยไม่ให้ความสำคัญกับท่ารำนานัก อีกทั้งยังคิดเพลง ประกอบตามความถนัด เพลงรำวงจึงเกิดขึ้นมากมาย เช่น เพลงหวอมาจะว่าอย่างไร เพลงลพบุรีฉัน เอ๋ย เพลง ไอ้ลุมพินี”¹¹⁸ แม้แต่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ภริยาของจอมพล ป. ก็ได้แต่งบท เพลงรำวงไว้ 6 เพลง ได้แก่ ดวงจันทร์วันเพ็ญ ดอกไม้ของชาติ หญิงไทยใจงาม ดวงจันทร์ขวัญฟ้า ยอดชายใจหาญ และ บุชานักรบ¹¹⁹ บทเพลงรำวงบางเพลงยังสื่อให้เห็นนโยบายส่งเสริมการรำวงให้ ชัดเจนมากขึ้นไปอีก ดังเนื้อความบางท่อนว่า

จิ้น พ.ศ. แแปดสิบห้า

ลิเกมัน หมดสมัย

นายกท่าน มีคำสั่ง

หนุ่มสาวไทย ต้องเล่นฟ้อนรำ

¹¹⁸ สุจิตต์ วงษ์เทศ, *ดนตรีไทยมาจากไหน* (นครปฐม : วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533), 181.

¹¹⁹ จีรวัดส์ ปันยารชุน, *ชีวประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธา, 2540), 383-384.

ลมพัดเย็น มาเต็มระบำ

เชิญมาฟ้อนรำ กับพีนีเอ๋ย¹²⁰

การที่รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ประชาชนร่ำวงในช่วงสงกรานต์นั้น รัฐบาลเป็นกังวลและเกรงจะถูกญี่ปุ่นบังคับให้คนไทยใช้ชีวิตและรับวัฒนธรรมแบบเดียวกับชาวญี่ปุ่น จึงต้องสร้างอารยธรรมไทยหลายประการขึ้นมาดังเช่น การตัดตัวอักษรไทยให้น้อยลงเพื่อให้คนทั่วไปสามารถอ่านเขียนได้ง่ายขึ้น รวมถึงการจัดการกับวัฒนธรรมความบันเทิงโดยส่งเสริมให้คนไทยหันมาร่ำวงเป็นหลัก เนื่องจากเป็นการร่ำวงทำเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน จดจำได้ง่าย และสามารถคลายเครียดจากภาวะสงครามได้ อีกทั้งบทเพลงร่ำวงและทำรำก็ง่ายต่อการจดจำ จึงเหมาะสำหรับการกำหนดให้เป็นมาตรฐานของวัฒนธรรมบันเทิง

2.4.3 การควบคุมการแสดงละครและดนตรี

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความเห็นว่าการดนตรีและละครแสดงถึงความเจริญของชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงศิลปะทางการแสดงละครและดนตรีให้ทัดเทียมกับนานาชาติ อารยะประเทศโดยใช้วัฒนธรรมตะวันตกเป็นมาตรฐาน เนื่องจากที่ผ่านมาไม่เคยมีการกำหนดวิธีการระเบียบแบบแผนที่แน่นอน ใครชอบใจจะแสดงอย่างไรก็แสดงไปไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ ทำให้วัฒนธรรมของชาติทรุดโทรมไปเรื่อย ๆ อีกทั้งดนตรีหรือละครบางอย่างแม้จะเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาติ แต่หากขัดกับศีลธรรมความเจริญก้าวหน้าของชาติก็ต้องปรับปรุง ทำให้มีการออกประกาศห้ามการแสดงและการเต้นรำต่าง ๆ ที่ขัดกับนโยบายของรัฐบาล จนในที่สุดจึงมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละครและดนตรีขึ้น

การปรับปรุงวัฒนธรรมบันเทิงครั้งนี้ยังส่งผลกระทบต่อกิจการสถานบันเทิง เมื่อมีประกาศห้ามการเต้นรำตามที่สาธารณะสถาน เช่น ตามโรงแรม เบียร์ฮอลล์ ตลอดจนสถานที่ซึ่งจัดให้มีการเต้นรำอยู่เป็นปกติ โดยอนุญาตให้เต้นรำได้เฉพาะภายในบ้านเป็นการส่วนตัวเท่านั้น และห้ามการจำหน่ายสุราแก่ประชาชนในระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกา ถึง 05.00 น. ของวันรุ่งขึ้น พร้อมทั้งมีคำสั่งให้อ่านประกาศผ่านทางวิทยุกระจายเสียงทันที¹²¹ ต่อมาเมื่อคณะกรรมการร่าง

¹²⁰โกวิท ตั้งตรงจิตร, เล่าความหลังครั้งสงคราม (กรุงเทพฯ : พิมพ์คำ, 2554), 185.

¹²¹สจข. บก.สูงสุค1/200 ประกาศห้ามการเต้นรำในที่สาธารณะสถาน

พระราชกฤษฎีกามีการประชุมเรื่องกำหนดการแสดงที่ต้องควบคุมเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2485 ได้อนุโลมให้ระบำมหาเสน่ห์สามารถทำการแสดงได้โดยรวมอยู่ในประเภทวิพิธทัศนา โดยคณะกรรมการได้ให้ความหมายไว้ว่า “วิพิธทัศนา ได้แก่ Variety (วาไรตี้) คือ การแสดงซึ่งต้องการได้รับความบันเทิงเป็นสิ่งละอันพันละน้อย จัตุสด์สั้น ๆ ไม่จำกัดว่าจะจะเป็นชนิดใด สุดแต่ให้ได้อุปลักษณ์แปลก ๆ ออกไป จัดเข้าได้ทั้งนั้น แม้กระทั่งการแสดงกายกรรม เป็นต้น”¹²² แต่เมื่อเวลาผ่านไปเพียงแค่ 12 วัน จอมพล ป. ได้ออกประกาศสั่งให้เลิกการแสดงระบำของนายหรั่ง เรื่องนามทันที เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2485 โดยให้เหตุผลว่า แม้จะเป็นการเดินรำเหมือนกันแต่การแสดงนั้นผิดจากวัฒนธรรมอันดีและก่อให้เกิดความไม่สงบในยามคับขัน¹²³

การออกประกาศห้ามดังกล่าวของรัฐบาลแสดงให้เห็นว่าการเดินรำตามสถานที่สาธารณะถือเป็นเรื่องปกติและเป็นความนิยมของประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้นเมื่อรัฐบาลพยายามผลักดันให้การรำวงเป็นความบันเทิงของประชาชนในยามสงคราม จึงสันนิษฐานได้ว่า การออกประกาศห้ามเดินรำจะทำให้ผู้คนหันมารำวงกันมากขึ้น ซึ่งหากยังอนุญาตให้มีการเดินรำตามที่สาธารณะกันอยู่รัฐบาลก็ไม่สามารถควบคุมวัฒนธรรมบันเทิงได้ตามต้องการ สิ่งที่ตอกย้ำถึงนโยบายส่งเสริมการรำวงของรัฐบาลได้แก่ การประกาศให้ทุกวันพุธช่วงบ่ายตั้งแต่เวลา 13.00-16.00 น. เป็นเวลาให้ข้าราชการได้หยุดงานเพื่อเล่นกีฬาและร่วมรำวง¹²⁴ ส่วนเรื่องที่คณะกรรมการร่างพระราชกฤษฎีกาจะอนุญาตให้ระบำมหาเสน่ห์สามารถแสดงได้ โดยอนุโลมให้อยู่ในประเภทวิพิธทัศนา สันนิษฐานว่า เนื่องจากการแสดงที่ได้รับความนิยมจากทหารญี่ปุ่นอย่างมากทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในประเทศยามสงคราม แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าระบำคณะนี้จะแสดงออกไปในทางวาบหวิวและตัวแสดงแม้จะแต่งกายสวยงามแต่ก็เป็นลักษณะนุ่งน้อยห่มน้อย ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจึงไม่สามารถอนุญาตให้ระบำมหาเสน่ห์ทำการแสดงต่อไปและถูกสั่งห้ามทันทีเนื่องจากจอมพล ป. ต้องการให้การแสดงละครและดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติและถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่สื่อไปในทางโป๊เปลือย สันนิษฐานว่าแม้ระบำโป๊เปลือยจะได้รับความนิยมจากกองทหารญี่ปุ่นแต่เมื่อถูกทางการสั่งห้ามแสดง ทหารญี่ปุ่นจึงไปหาความสำราญจากแหล่ง

¹²² สจข. ศธ.0701.29/23 การควบคุมการแสดงละครและดนตรี[พ.ศ.2485-2486]

¹²³ สจข. บก.สูงสุด1/268 ห้ามการแสดงบางอย่างเช่นระบำเปลื้องกาย[8-9 พ.ย.2485]

¹²⁴ สจข. [2]ศธ.15.2.1/33 อบรมข้าราชการกับให้เล่นกีฬาและการเล่นพื้นเมืองในวันพุธ

อื่น อาทิ การเที่ยวโสเภณีย่านชอยทรัพย์ซึ่งมีชื่อเสียงในขณะนั้น การชมจำพวกซึ่งเป็นความบันเทิงยอดนิยมในช่วงสงคราม เป็นต้น

สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่สองแม้จะเกิดขึ้นในยุโรป แต่ผลกระทบของสงครามต่อเอเชียรวมถึงประเทศไทยได้เริ่มขึ้นในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นขอเดินทัพผ่านประเทศไทยและรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตัดสินใจประกาศเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายกองกำลังของญี่ปุ่นเพื่อต่อต้านฝ่ายสัมพันธมิตร อันเป็นจุดเริ่มต้นของภาวะสงครามภายในประเทศ การที่ไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่นส่งผลกระทบต่อประเทศหลายประการ อาทิ เกิดความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจตกต่ำ การขาดแคลนเครื่องอุปโภค บริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สองกล่าวได้ว่าเกิดจากนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ วัฒนธรรมด้านความบันเทิงสมัยสงครามถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐบาลให้เหตุผลว่า เพื่อให้ประเทศมีวัฒนธรรมที่ดีงามและทำให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยในยามสงคราม เมื่อนโยบายควบคุมการแสดงละครและดนตรีเกิดขึ้น การแสดงประเภทที่สื่อไปในทางสองแง่สองง่ามหรือทางลามกถูกสั่งห้ามแสดง อาทิ ลิเก ลำตัด ระบำโป๊ของนายหรั่ง เรืองนาม โดยรัฐบาลหันมาสนับสนุนให้ประชาชนใช้การร่าวซึ่งคัดแปลงมาจากการรำโทนเป็นความบันเทิงในยามสงคราม

การจะทำให้นโยบายต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชนเป็นสำคัญ รัฐบาลจึงเล็งเห็นว่าการเข้าถึงประชาชนส่วนมากต้องใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่และชี้้นำให้เกิดการปฏิบัติตาม การใช้วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ แทรกด้วยบทเพลงปลุกใจและการจัดทำภาพยนตร์เพื่อเผยแพร่ นโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นจึงเป็นวิธีการที่มีบทบาทและเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด ในขณะที่สถานบันเทิงต่างๆ ชบเซาลง สันนิษฐานว่าประชาชนไม่ต้องการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในภาวะสงคราม ประกอบกับรัฐบาลสั่งห้ามการเดินรำในที่สาธารณะ อาทิ โรงแรม ร้านอาหารเครื่องดื่ม เบียร์ฮอลล์ คอฟฟี่ช็อป เป็นผลให้สถานบันเทิงได้รับความนิยมน้อยลงในช่วงสงคราม แต่ความบันเทิงก็ไม่ได้หายไปจากสังคมไทย เนื่องจากรัฐบาลยังคงใช้ความบันเทิงเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงประชาชน เพียงแต่มีการห้ามความบันเทิงบางประเภทที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบในยามสงคราม ส่งผลให้ประชาชนต่างแสวงหาความบันเทิงเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง

บทที่ 3

กิจการสถานบันเทิงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ.2488-2521)

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงในปี 2488 ผู้คนต่างแสวงหาความบันเทิง หลังจากที่ถูกรัฐบาลสั่งห้าม ทำให้กิจการสถานบันเทิงกลับมาเป็นที่นิยม โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามบริบททางสังคม เนื่องจากนโยบายการบริหารประเทศหลังสงครามของไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาอย่างมาก คนไทยจึงได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอเมริกันแทนวัฒนธรรมจากยุโรปเช่นในอดีต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วง พ.ศ. 2488-2512 เป็นช่วงที่ผู้คนต่างแสวงหาความบันเทิงหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง นโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาลในยุคนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาอย่างมาก ประกอบกับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังก่อตัวในเวียดนาม รัฐบาลเกรงว่าประเทศไทยอาจได้รับผลกระทบตามทฤษฎีโดมิโน จึงยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยการอนุญาตให้มีการตั้งฐานทัพอเมริกันในพื้นที่จุดยุทธศาสตร์ของไทย เพื่อทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม

การรับวัฒนธรรมอเมริกันของคนไทยและการดำรงอยู่ของกองทัพอเมริกันส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจการสถานบันเทิง ทำให้รัฐบาลต้องประกาศใช้พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ขึ้นเป็นฉบับแรกเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม และเป็นจุดเริ่มต้นของแหล่งสถานบันเทิงย่านพัฒนาพงษ์ ในปี 2512 เพื่อให้บริการแก่ทหารอเมริกัน

ช่วง พ.ศ. 2512-2521 หลังจากเกิดย่านพัฒนาพงษ์และมีสถานบันเทิงรูปแบบอะโกโก้ขึ้นในกรุงเทพฯ เพื่อให้บริการแก่ทหารอเมริกันและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ซึ่งเริ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล กิจการสถานบันเทิงจึงเกิดการขยายตัวเรื่อยมา จนกระทั่งกองทัพทหารสหรัฐอเมริกาถอนกำลังออกจากประเทศไทย หลังจากสิ้นสุดสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศเวียดนาม กิจการสถานบันเทิงต่างได้รับผลกระทบจากภาวะขาดทุน ทำให้สถานบันเทิงส่วนใหญ่เกิดการปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศและนักท่องเที่ยวชาวไทยแทน วิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ในกรุงเทพฯ ดำเนินไปตามอย่าง

ตะวันตก การเดินร่ำสมัยใหม่ดังเช่น ร็อคแอนด์โรล ดิสโก้ และการกินดื่มตามสถานบันเทิง ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประจบต่อการก่อเหตุทะเลาะวิวาทระหว่างคนที่อยู่ด้วยกันเนื่องจากการเมาสุราอยู่เป็นประจำ รวมถึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดอาชญากรรมด้านต่างๆ ทางอ้อม ทำให้รัฐบาลต้องจำกัดสถานบันเทิงเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม โดยการแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการเป็นครั้งที่ 2 ในปี 2521

3.1 กิจการสถานบันเทิงยุคคริสต์ทศวรรษอเมริกัน (พ.ศ. 2488 – 2512)

หลังจากประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้พ่ายแพ้ในเหตุการณ์สงครามสงครามโลกครั้งที่สองใน พ.ศ. 2488 จักรพรรดิชิโรฮิโตะได้ประกาศยอมแพ้และสั่งให้ทหารญี่ปุ่นทั่วโลกวางอาวุธ สถานการณ์สงครามในประเทศไทยจึงได้ยุติลงด้วย การยอมแพ้ของญี่ปุ่นมีผลให้ประเทศที่เข้าร่วมกับฝ่ายอักษะรวมทั้งประเทศไทยตกอยู่ในฐานะประเทศที่แพ้สงครามเช่นเดียวกัน แต่รัฐบาลไทยอ้างว่าการประกาศสงครามของรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงครามถือเป็นโมฆะ เนื่องจากผิดเจตนารมณ์และความประสงค์ของประชาชนชาวไทย เมื่อหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจึงได้เจรจากับอังกฤษเพื่อยกเลิกสถานะสงคราม ในขณะที่สหรัฐอเมริกายื่นมือเข้ามาช่วยเหลือและยอมรับว่าการประกาศสงครามของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะแล้ว ประเทศอังกฤษจึงตกลงยกเลิกสถานะสงครามกับไทยเช่นกัน แต่ประเทศไทยยังคงต้องรับโทษตามข้อตกลงที่รัฐบาลไทยทำไว้กับอังกฤษเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2489 จำนวน 3 ข้อด้วยกันคือ

1. บริจาคข้าวให้สหประชาชาติจำนวน 1.5 ล้านตัน
2. ชดใช้ค่าเสียหายให้กับกิจการของชาติสัมพันธมิตรที่รัฐบาลไทยยึดกิจการมา

ดำเนินการระหว่างสงคราม

3. รับภาระเลี้ยงดูกองทัพสหประชาชาติที่เข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย¹

ไทย¹

การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าทางเศรษฐกิจหลังสงครามของรัฐบาลจึงมุ่งเน้นในเรื่องการเงินและการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นหลัก โดยได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจาก

¹“ข้อตกลงสมบูรณแบบระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 63 ตอนที่ 4 (11 มกราคม 2489), 36.

สหรัฐอเมริกา สมศักดิ์ นิลนพคุณ ให้ความเห็นว่า การที่ไทยเริ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามีจุดเริ่มต้นมาจาก การรับรองขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาและคอยช่วยเหลือประเทศไทยตลอดมาโดยไม่ถือว่าเป็นประเทศแพ้สงคราม อีกทั้งประเทศอื่นที่เคยเข้ามาลงทุนในไทย อาทิ อังกฤษ ฝรั่งเศส ต่างได้รับผลกระทบจากสงครามทั้งสิ้น ส่วนสหรัฐอเมริกานั้นได้รับผลกระทบจากสงครามน้อยกว่าและเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจดีที่สุดในหลังสงคราม² ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงมีความรู้สึกว่สหรัฐอเมริกาคือมิตรที่แท้จริง

คนเราจะหามิตรแท้ที่ดีได้ก็แต่ในยามยาก และก็เวลาตกทุกข์ได้ยากนั้นแหละที่แสดงให้เราเห็น ได้ถนัดว่า เพื่อนของเราคนไหนจริงไม่จริงต่อเราเพียงใด เพื่อนจริงมักจะมีในยามยาก ส่วนเพื่อนกินมีมาเสมอในเวลาสบาย ระหว่างสงคราม อเมริกาได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ที่ดี โดยได้ให้ความช่วยเหลืออุปการะแก่ไทยเราในเวลาที่เรตกอับที่สุด จนแทบไม่มีหวังที่จะได้เห็นแสงสว่างแห่งเอกราชต่อไปข้างหน้า ความสัมพันธ์ระหว่าง ไทยกับอเมริกาตอนนี้จึงควรนับว่า เป็นเกลียวสัมพันธ์ที่จะผูกมัดชาติทั้งสองของเราไว้ในความเป็นมิตรอย่างไม่มีวันเสื่อม³

ประเทศไทยจึงตอบแทนรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในฐานะมิตรที่ดีด้วยการเปิดโอกาสให้นายทุนอเมริกันเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศ ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจต่างๆ ที่เข้ามาประกอบกิจการมากมาย

ขณะที่คนไทยมองอเมริกันในฐานะมิตรที่ช่วยเหลือประเทศไทยหลายด้าน จึงเปิดประเทศให้นายทุนอเมริกันเข้ามาลงทุนในกิจการต่างๆ ในประเทศด้วยความยินดี โดยไม่เคยล่วงรู้

²สมศักดิ์ นิลนพคุณ, “ปัญหาเศรษฐกิจของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการแก้ไขของรัฐบาลระหว่าง พ.ศ.2488-2498” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527), 148-149.

³ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกาช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ปาฐกถาแสดงที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 17 สิงหาคม 2489 โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา” นวทัศน์ เล่มที่ 25 (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519), 176.

มาก่อนว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกาขณะนั้นต้องการใช้ประเทศไทยเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ทิพวรรณ หอมกระหลบ วิเคราะห์ไว้ว่า การที่สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำโลกเสรีเข้ามาช่วยเหลือประเทศไทยอย่างมากหลังสงคราม เนื่องจากห่วงเกรงว่าระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งมีโซเวียตเป็นผู้นำขณะนั้นจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงในประเทศของตน เหตุการณ์ในปี 2492 รัฐบาลโซเวียตให้การรับรองแก่รัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนทันทีภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์อันยาวนานมาเป็นคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จ ยิ่งทำให้สหรัฐอเมริกาหวาดระแวงว่า โซเวียตกำลังเริ่มต้นยึดครองภูมิภาคเอเชียหลังจากยึดครองยุโรปตะวันออกได้สำเร็จ และจะนำไปสู่การปิดล้อมสหรัฐอเมริกาเพื่อทำลายระบบทุนนิยมอเมริกันซึ่งกำลังขยายตัวในขณะนั้น เป็นผลให้อเมริกันพยายามขยายระบบทุนนิยมของตนเองมาสู่ภูมิภาคเอเชียโดยใช้ประเทศไทยซึ่งเป็นเพียงประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังไม่ได้ถูกคุกคามจากคอมมิวนิสต์มากเท่ากับประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกันเป็นเครื่องมือทางการเมืองของตน พร้อมกับให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในด้านต่างๆ เพื่อให้รัฐบาลไทยและคนไทยรู้สึกว่าการที่สหรัฐอเมริกาคือมิตรที่ดี ซึ่งง่ายต่อการส่งเสริมให้บรรดานายทุนชาวอเมริกันเข้ามาลงทุนในประเทศไทย ทำให้เกิดเศรษฐกิจทุนนิยมขึ้นในประเทศไทยก่อนจะขยายไปยังประเทศอื่นในเอเชีย⁴

การลงทุนด้านธุรกิจประเภทหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการสถานบันเทิงคือธุรกิจโรงแรมและบริการที่เป็นกิจการของรัฐบาลเองและที่เป็นกิจการของชาวต่างประเทศ ทั้งนี้รัฐบาลเล็งเห็นว่าหลังสงครามเป็นต้นมา ประเทศไทยมีโอกาสรับรองแขกชาวต่างประเทศมากขึ้น จึงควรจัดให้มีโรงแรมที่ได้มาตรฐานเพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาของประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลยังมีการออกหนังสือขอความร่วมมือให้โรงแรมรัตนโกสินทร์เป็นที่รับรองแขกชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทย รวมทั้งหน่วยงานราชการทั้งหมดที่ต้องการจัดงานเลี้ยงก็ขอให้มาใช้บริการของโรงแรมทั้งสองแห่งนี้เพื่อให้รัฐบาลมีผลกำไรพอเลี้ยงตัวได้⁵ ธุรกิจโรงแรมเหล่านี้มักจะต้องมีสิ่ง

⁴ทิพวรรณ หอมกระหลบ, “ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ : การศึกษาเฉพาะจากกรณีช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2493-2519” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534), 40-45.

⁵สจช. [2]สร.0201.72/1 โรงแรมรัตนโกสินทร์และโรงแรมสุริยานนท์ของสำนักงานทรัพย์สินฯ

อำนวยความสะดวกให้กับผู้มาใช้บริการในรูปแบบของบาร์ ไนต์คลับ ซึ่งต่อมากายหลังโรงแรมรัตนโกสินทร์ได้จัดให้มีบริการสถานบันเทิงและการเดินลีลาศที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคนั้น

เมื่อสงครามสิ้นสุดลงกิจการสถานบันเทิงต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครก็เกิดขึ้นมาอย่างมากมาย ในขณะที่การรื้อวางเริ่มหมดความนิยมลงและการเดินรำแบบลีลาศก็กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งหลังจากถูกสั่งห้ามระหว่างสงคราม สันนิษฐานว่าเป็นเพราะคนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่นิยมรับวัฒนธรรมแบบตะวันตกทั้งในเรื่องของการศึกษาและวิถีชีวิตมาตั้งแต่ก่อนสงคราม แม้แต่การเดินรำก็ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกโดยเลียนแบบมาจากชนชั้นนำซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างมาก แต่การรื้อวางนั้นเป็นการตัดแปลงมาจากการรำโขนของต่างจังหวัดเพื่อบังคับใช้กับคนกรุงเทพฯ เมื่อหมดสงครามคนกรุงเทพฯจึงหมดความนิยมในการรื้อวางตามไปด้วย สันนิษฐานว่าการรื้อวางไม่ทันสมัยเหมือนกับการเดินลีลาศ ซึ่งเป็นที่ต้องการคนหนุ่มสาวสมัยใหม่มาตั้งแต่ช่วงสงคราม

พี่สาวผม ช่อม ปัญญาพรรค กำลังขึ้นจุฬาฯ อักษรศาสตร์ปี 1 เอาหนังสือวารสารจุฬา ในยุคนั้นมาให้ดู ที่ท้ายเล่มเสียบกระดาษอาร์ต 1 แผ่น วาดรูปขาวดำ เป็นรูปหนุ่มรูปหล่อ แต่งชุดเดินรำ ยืนติดเก้าอี้สาวสวยในชุดราตรี เขียนบรรยายว่า “ความฝันของหนุ่มสาว” เพราะทุกคนอยากเดินรำตามแบบมหาวิทยาลัยเมืองนอกเพราะปี 2484-2485 ยังถูกห้ามการเดินรำ⁶

หลังสงครามยุติ ผู้คนจึงมีความชื่นชมยินดีและกลับมานิยมการเดินรำทันที “เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงใหม่ ๆ เป็นช่วงที่การเดินรำ หรือ ลีลาศ ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากแทบทุกงานต้องมีลีลาศ รวมทั้งตามสมาคม สวนอัมพร บางปู และสถานที่สำหรับคนกลางคืนที่มีอาหาร เหล้า และ พาร์ทเนอร์”⁷ สันนิษฐานว่าเป็นเพราะการถูกสั่งห้ามในช่วงสงคราม ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์สงบลง ผู้คนจึงแสวงหาความสุขจากสิ่งบันเทิงอย่างรวดเร็ว

⁶ อาจินต์ ปัญญาพรรค, บอมบ์กรุงเทพฯ, 75.

⁷ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, นักเรียนนอกรุ่นสุดท้าย (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2544), 98.

บางปู หรือ "สถานตากอากาศชายทะเลบางปู" ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ สร้างขึ้นสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปี 2480 เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับประชาชนทั่วไป เนื่องด้วยพื้นที่ติดชายทะเลและระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ซึ่งประชาชนที่ไปเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวกรุงเทพฯ ที่นิยมเดินทางไปพักผ่อน โดยเฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์ แต่ได้หยุดการดำเนินการในปี 2488 เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่บริเวณนี้ และใช้เป็นทางผ่านในการสู้รบกับฝ่ายสัมพันธมิตรในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อสงครามยุติบางปูจึงเริ่มกลับมาดำเนินการอีกครั้งในปี 2501 โดยมีกรมพลาธิการทหารบก เป็นผู้ดูแล ซึ่งจัดให้มีบริการขายอาหารและเครื่องดื่ม รวมถึงการเดินลิลาศในวันหยุดสุดสัปดาห์ คนที่ไปเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนจากกรุงเทพฯ ซึ่งมีทั้งไปพักผ่อนตากอากาศในวันหยุดสุดสัปดาห์และเพื่อไปเดินลิลาศโดยเฉพาะ

3.1.1 การรับวัฒนธรรมแบบอเมริกันของคนไทย

เมื่อเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงไม่นาน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หันไปผูกมิตรกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศผู้ชนะสงครามที่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมากที่สุดเนื่องจากเป็นประเทศผู้ชนะสงครามและได้รับผลกระทบด้านต่าง ๆ น้อยกว่าประเทศอื่น ส่งผลให้ไทยได้รับความช่วยเหลือทางด้านการทหาร เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ทำให้ประชาชนชาวไทยรู้สึกชื่นชอบและรับวัฒนธรรมอเมริกันได้ง่าย สิ่งที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนคือแฟชั่นการแต่งกาย

องค์การ อ.จ.ส. ซึ่งมีคุณพระพิศาลสุขุมวิทเป็นผู้อำนวยการได้ไปเจรจาขอซื้อยูนิฟอร์มทหารอเมริกันที่ใช้แล้วและผ่านการฆ่าเชื้อโรคแล้ว นำเข้ามาแก้ปัญหาผ้าขาดแคลนในเมืองไทย ซึ่งตัดเย็บด้วยผ้าเวสป้อยท์ เลยทำให้ชุดเวสป้อยท์กลายเป็นเครื่องแต่งกายโดยทั่วไปของผู้ชายไทย ในตอนนั้นสุภาพสตรีนิยมสวมแว่นกันแดดสีฟ้าเย็นตา และกระโปรงนิวลูก ตอนนั้นพลาสติกกำลังติดตลาดเป็นแฟชั่น⁸

⁸วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, สี่แยกราชวัตร (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2549), 189-190.

เมื่อ อ.จ.ส. หรือ องค์การจัดซื้อและขายสินค้า ซึ่งตั้งขึ้นภายหลังสงครามเพื่อช่วยบรรเทาความขาดแคลนเครื่องนุ่งห่มของคนไทย ได้ทำการจัดหาเสื้อผ้าชุดเวสป้อยท์เข้ามาใช้ในประเทศไทย จึงทำให้แฟชั่นการแต่งกายด้วยชุดเวสป้อยท์เป็นที่นิยมกันมากระหว่าง พ.ศ.2488-2489 แม้เป็นเพียงแค่เสื้อผ้าเหลือใช้ของทหารอเมริกัน แต่ก็สะท้อนให้เห็นความนิยมยินดีในการรับวัฒนธรรมแบบอเมริกันของคนไทยเช่นกัน ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลัทธิคอมมิวนิสต์แผ่ขยายเข้ามาครอบคลุมประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกายิ่งใกล้ชิดกันมากขึ้น เนื่องจากผู้นำประเทศต่างมีนโยบายเดียวกันในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง กองทัพสหรัฐอเมริกาได้ส่งคณะที่ปรึกษาทางการทหารมาประจำในประเทศไทยและให้การช่วยเหลือปกป้องหากถูกรุกรานจากคอมมิวนิสต์

สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือประเทศไทยหลายด้าน อาทิ การเงิน การทหาร การคมนาคม การศึกษา เป็นต้น และเมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังขยายตัวในกลุ่มประเทศอินโดจีน จอมพลสฤษดิ์แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง ประกอบกับสหรัฐอเมริกาเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ในแถบอินโดจีนเป็นอย่างมาก ในขณะนั้นเกิดสงครามระหว่างเวียดนามเหนือซึ่งปกครองแบบคอมมิวนิสต์และเวียดนามใต้ซึ่งปกครองแบบสาธารณรัฐ โดยมีนโยบายต้องการกวาดล้างคอมมิวนิสต์ ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงยื่นมือเข้าช่วยเหลือเวียดนามใต้ เมื่อเวียดนามเหนือทำการรุกรานเวียดนามใต้อย่างรุนแรงและได้เข้าโจมตีเรือรบของสหรัฐอเมริกา ทำให้ประธานาธิบดี จอห์นสัน กระทำสงครามแบบขยายขอบเขต (Escalation) เข้าไปในเวียดนามเหนือ ส่งผลให้สงครามระหว่างสหรัฐฯ และเวียดนามเหนือเริ่มต้นขึ้น

ความช่วยเหลือของสหรัฐฯ มีทั้งด้านเงินทุนและกิจการต่าง ๆ ได้แก่ การสำรวจแร่ การขุดสันดอนและการบำรุงท่าเรือ การรถไฟ การเกษตร การประมง การสาธารณสุข การศึกษา และการวิทยุ ซึ่งเรื่องวิทยุนี้อาจมีการพาดพิงทางการเมืองด้วย กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาอาจขอร่วมใช้ด้วยบางครั้งเพื่อประโยชน์ร่วมกันในการต่อสู้คอมมิวนิสต์ เนื่องจากเครื่องส่งวิทยุมีกำลังติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้สะดวก ทั้งนี้ความช่วยเหลือดังกล่าว จะมีการส่งคณะผู้เชี่ยวชาญจาก

สหรัฐอเมริกาเข้ามาให้คำแนะนำในประเทศไทย รวมทั้งส่งคนจากประเทศไทยไปฝึกหัดวิชาการต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา⁹

ทางด้านสหรัฐอเมริกาตระหนักดีว่าประเทศไทยมีความสำคัญต่อการวางนโยบายของสหรัฐตามทฤษฎีโดมิโนจึงพยายามเข้าแทรกแซงกิจการภายในของไทยเพื่อให้การดำเนินนโยบายของตนประสบความสำเร็จ¹⁰และไม่ให้ประเทศไทยตกเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ เป็นผลให้กองกำลังทหารสหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งอยู่ตามบริเวณต่าง ๆ ของประเทศไทย อาทิ อุตรธานี อุบลราชธานี อุตะเถา ตาคลี เป็นต้น และมีหน่วยงานที่ปรึกษาทางการทหารในประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณถนนสาทร หรือที่เรียกกันว่า หน่วยจัสแมก (JUSMAG) ซึ่งมีจำนวนทหารรวมทั้งสิ้นกว่า 40,000 นาย เพื่อส่งกองกำลังไปช่วยรบในสงครามเวียดนาม ดังนั้นเมื่อทหารญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามกลับไปจึงมีทหารอเมริกันเข้ามาแทน “ในช่วงเวลาที่สงครามเล็กใหม่ๆ บรรยากาศในกรุงเทพฯ ค่อนข้างจะแปลก ๆ ไปจากตอนสงคราม ทหารญี่ปุ่นเมื่อแพ้สงครามแล้วก็ถอดฟอร์มและทยอยกันเดินทางกลับประเทศ ขณะที่ทหารฝรั่งและทหารแขกได้เข้ามาแทนที่”¹¹ การเข้ามาของกองทหารอเมริกันมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของคนกรุงเทพฯ อาทิ การบริโภคข้าวของเครื่องใช้แบบอเมริกัน เนื่องจากร้านค้าสวัสดิการของทหารอเมริกันหรือที่เรียกกันว่าร้าน P.X. Shop นั้น เป็นร้านค้าสำหรับทหารอเมริกันเท่านั้นในการซื้อสินค้าที่สั่งมาจากประเทศของตนโดยละเว้นภาษี แต่ปรากฏว่าสินค้าจากร้าน P.X.เหล่านี้ รั่วไหลไปยังตลาดการค้าจำนวนมากและคนไทยส่วนใหญ่ก็นิยมไปหาซื้อเพราะเป็นของแท้ซึ่งมีราคาถูก ทำให้กระทบกระเทือนต่อผลิตผลและรายได้ของรัฐบาลโดยตลอดแม้ว่าจะมีการวางมาตรการควบคุมแล้วก็ตาม

สถานบันเทิงที่ตั้งขึ้น โดยกองทัพอเมริกัน 2 แห่งในกรุงเทพฯ ระหว่างสงครามเวียดนาม พ.ศ.2507-2518 ได้แก่ Villa Club ถนนสุขุมวิท และ 59ers(NEO) Club ถนนราชวิถี ซึ่งได้

⁹สจช. [2]สร 0201.96/2 เบ็ดเสร็จความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค ระหว่างไทย-อเมริกา

¹⁰ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2546), 155.

¹¹วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, สี่แยกราชวัตร, 188.

เอกสิทธิ์ไม่ต้องเสียภาษี และการซื้อขายใช้เงินเหรียญอเมริกัน¹²จึงทำให้สกุลเงินดอลลาร์สะพัดในขณะนั้น บรรดาสถานบันเทิงนอกจากตั้งขึ้นเพื่อรองรับทหารอเมริกันแล้ว ยังเป็นแหล่งบันเทิงสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศอีกด้วย สถานบันเทิงขยายตัวอย่างมากโดยปราศจากการควบคุม ซึ่งบางแห่งพบว่าการแอบแฝงการค้าประเวณีอยู่ด้วย รัฐบาลจึงได้กำหนดพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เพื่อควบคุมดูแลให้อยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย

การตั้งฐานทัพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้กิจการสถานบันเทิงขยายตัว เนื่องจาก บาร์ ในท่กลับ เกิดขึ้นเพื่อให้ทหารอเมริกันใช้บริการในการพักผ่อนหย่อนใจ ตามนโยบาย Rest and Recreation Service หรือการให้เวลาพักผ่อนของกองทหารสหรัฐในสงครามเวียดนาม

ความบันเทิงแบบอเมริกันในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม การเดินร่าตามจังหวัดนครเริ่มเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม กล่าวคือ การเดินร่าลีลาศที่มีการบังคับจังหวะให้เกิดท่าทางสวยงามเริ่มหมดไป เมื่อดนตรีในจังหวะเร้าร้อนแบบอเมริกันเช่น ร็อกแอนด์โรล ดิสโก้ และบัมพ์ เข้ามาแทนที่ โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของภาพยนตร์เรื่องวัยอลวน และ รักอุตุตุ¹³

¹²สจข. [1]มท.3.1.5.18/2 ปี 4 การประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับฐานทัพที่สหรัฐให้อยู่ในประเทศไทย(19 เม.ย.2500-7 ม.ค.2519)

¹³ช่วงปี 2519 สังคมไทยตกอยู่ในภาวะของความขัดแย้งแบ่งขั้วอย่างรุนแรง ทำให้ภาพยนตร์ที่สื่อความหมายในลักษณะวิพากษ์สังคมเกี่ยวกับหลากหลายปัญหาในสังคมไทยต้องยุติลง และหันมาผลิตหนังตลกหรือหนังวัยรุ่นแทน หนังของเป็ยกโปสเตอร์ซึ่งเป็นหนังวัยรุ่นอย่าง “วัยอลวน” ประสบความสำเร็จอย่างสูงในปี 2519 ด้วยการผูกเรื่องราวที่น่ารักสดใสของวัยรุ่น ทำให้หนังประสบความสำเร็จอย่างมาก ส่งผลให้เพลงประกอบภาพยนตร์อย่างเพลง “สุขาอยู่ไหน” และ “น่ารัก” โด่งดังไปพร้อมๆ กับความนิยมเล่นกีตาร์ไฟฟ้าของหนุ่มสาวในยุคนั้น เนื่องจากเลียนแบบนักแสดงในภาพยนตร์ รวมถึงเกิดความนิยมตั้งชื่อเด็กที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2519 ว่า ต้ม และ โอ้ กันมาก ทำให้ในปี 2520 ภาพยนตร์ซึ่งเป็นภาคต่อของวัยอลวน ที่มีชื่อเรื่องว่า “รักอุตุตุ” จึงเกิดขึ้นตามมา ซึ่งเป็นเรื่องราว เมื่อ ต้มกับโอ้ ได้เป็นแฟนกันแล้ว แต่ก็ยังมีเรื่องวุ่นๆ เกี่ยวกับความหึงหวงเกิดขึ้นมา จุดเด่นของภาพยนตร์ตอนนี้ เป็น การเดินบัมพ์ หรือ การเดิน โดยใช้สะโพกกระทบกันตามจังหวะ ทำให้การเดินลักษณะนี้เป็นที่นิยมมากตามสถานบันเทิงในขณะนั้น

นำเสนอโดย ไพโรจน์ สว่างวิบุตร และ ลลนา สุลาวัลย์ เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการเกิดสถาบันเทว
แบบดิสโก้เทคโนโลยีในประเทศไทยเมื่อปี 2518-2519

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง คนไทยมีความนิยมชมชอบความเป็นอเมริกันอย่าง
มากเนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นมิตรที่ดีและคอยช่วยเหลือประเทศไทยมาโดยตลอด ทำให้ประเทศ
ไทยไม่ต้องเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม

สหรัฐอเมริกาได้มามีบทบาทสำคัญในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2484 ประเทศไทย
ได้ประกาศสงครามกับพันธมิตร แต่สหรัฐอเมริกาได้ชนะหัวใจคนไทยทุกคน เมื่อ
ออกประกาศว่า การประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่าง
สงครามโลกนั้น มิได้เป็นไปตามเจตจำนงอันแท้จริงของประชากรชาวไทย หากแต่ถูก
ประเทศญี่ปุ่นบีบบังคับให้หัวหน้ารัฐบาลจำต้องประกาศสงคราม ดังนั้นจึงถือว่าเป็น
โมฆะ ทั้งสหรัฐก็ไม่คิดใจที่จะเรียกค่าเสียหายใด ๆ จากประเทศไทยทั้งสิ้น ซึ่งผิดกับ
ท่าทีของประเทศอังกฤษซึ่งในตอนแรก ได้เรียกร้องให้ประเทศไทยเสียค่าปรับและให้
จ่ายเงินค่าทดแทน เนื่องในการสูญเสียและการเสียหายต่าง ๆ ที่ประเทศอังกฤษได้รับ
ในประเทศไทยระหว่างทำสงครามกับประเทศญี่ปุ่น แต่สหรัฐได้เข้าช่วยเหลือประเทศ
ไทย โดยเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและหาวิถีทางที่จะเจรจามิให้ประเทศอังกฤษเอาเรื่องกับ
ประเทศไทยโดยยินยอมไม่ให้เรียกร้องเอาโทษมากมายกับประเทศไทยด้วย ทำให้คน
ไทยรู้สึกว่ สหรัฐอเมริกามีความจริงใจและมีความยุติธรรมต่อประเทศไทยมาก¹⁴

เมื่อคนไทยส่วนใหญ่รู้สึกว่ สหรัฐอเมริกาเป็นมิตรที่ดีแล้ว คนไทยจึงยอมรับ
วัฒนธรรมแบบอเมริกันด้วยความเต็มใจ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ การรับวัฒนธรรมแบบตะวันตกของคน
ไทยจะนิยมชมชอบไปทางยุโรปตามแบบอย่างชนชั้นนำมากกว่า

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเห็นได้ประจักษ์ชัดเจนว่ อิทธิพลของประเทศใน
ยุโรปโดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ซึ่งประเทศไทยได้รับมาช้านาน ได้เสื่อมทราลงไป

¹⁴ มณี สิริวรสาร, ชีวิตเหมือนฝัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ (1984), 2530), 420.

จนแทบไม่เหลืออยู่เลย แต่ความนิยมสิ่งของทุก ๆ อย่างที่มาจากสหรัฐอเมริกา ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และได้เข้ามาแทนที่อย่างแน่นแฟ้นแข็งแรง สหรัฐอเมริกาก็ได้ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือประเทศไทยมากยิ่งขึ้นในด้านการศึกษา การทหาร การเศรษฐกิจและสังคม คนไทยก็เริ่มมีความเคยชินต่อสิ่งต่าง ๆ ที่นิยมในสหรัฐเพิ่มขึ้นทุกที คนไทยเริ่มตื่นน้ำอัดลม โคล่า เบปซี่ พอใจที่จะรับประทานฮอตดอก (Hot dog) แฮมเบอร์เกอร์ (hamburger) แทน หมูแฮมไข่ดาว ชอบดูภาพยนตร์เรื่องบู๊ ซึ่งส่วนมากเป็นภาพยนตร์ที่ทำจากสหรัฐและที่มีอิทธิพลโดยตรงและมีคนให้ความนิยมมากที่สุดก็คือ การที่คนไทยพอใจการแต่งกายแบบที่นิยมใช้ในสหรัฐซึ่งไม่มีพิธีรีตองในการนุ่งห่ม และนิยมการแต่งตัวสบาย ๆ ง่าย ๆ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นพอใจมากที่จะนุ่งกางเกงยีนส์ (jeans) แบบอเมริกัน ใส่เสื้อยืดคอกลมแบบ ที เชิ้ต (Tee shirt) การสวมใส่ชุดสากลที่คนไทยเคยแต่งสีแก่ ๆ ตามแบบอย่างการแต่งชุดของยุโรปก็เปลี่ยนแปลงไป บุรุษเพศที่มีอายุแล้วต่างเริ่มนิยมใช้เครื่องแต่งกายสีฉูดฉาดใช้ผ้าตัดเสื้อที่มีสีสันทันตามเหมือนสตรีเพศไม่ต่างกันเลย พิธีรีตองในการแต่งกายเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ก็ค่อย ๆ หายไปที่ละน้อย ๆ จนแทบหมดสิ้น เช่น เวลาไปเที่ยวงานราตรี สตรีก็ไม่จำเป็นต้องแต่งเสื้อยาวเช่นแต่ก่อน เครื่องอาภรณ์ที่เคยแต่งกันอย่างเต็มที่และใช้เครื่องประดับเป็นเพชรพลอยแท้ ๆ ก็เบาบางลงไปมากมาย คนเริ่มนิยมใช้เครื่องประดับที่ไม่ใช่ของแท้ หรือมีค่ามากนัก เช่น ใช้ลูกปัด หรือ เพชรพลอยเทียม และมีขายทั่ว ๆ ไป ออกแบบต่างๆ สวยงามไม่แพ้ของจริง เสื้อผ้าที่นิยมใส่หลังสงครามส่วนมากก็เป็นแฟชั่นแบบง่าย ๆ เช่น สมัยตัดเสื้อแบบกระสอบ (sack) และต่อมาก็เป็นกระโปรงสั้นเหนือเข่า (mini-skirt) เพื่อประหยัดเงินไม่ต้องใช้ผ้ามากเป็นต้น¹⁵

เห็นได้ชัดเจนว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบอเมริกันแทบทั้งสิ้น อาทิ อาหารการกินและแฟชั่นการแต่งกาย รวมทั้งการฟังเพลงและเดินร่ำแบบอเมริกันในช่วงปี พ.ศ. 2503 หรือ ค.ศ.1960 ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่คนกรุงเทพฯ รับวัฒนธรรมแบบอเมริกันอย่างเต็มตัว คนร่วมสมัยในยุคนี้มักจะพูดกันติดปากว่ายุคซิกตี้ และยังคงระลึกถึง

¹⁵มณี สิริวารสาร, ชีวิตเหมือนฝัน, 421.

บรรยากาศเหล่านั้นอย่างภาคภูมิใจ จากการสัมภาษณ์นายนิคม ศิลปดิษฐ์ เจ้าของวงดนตรี MEMORY BAND ซึ่งเป็นนักดนตรีตามไนท์คลับสมัยนั้นกล่าวว่า

ผมอยู่ในยุคซิกตี้ ยุค โก้หลังวังใจ เมื่อก่อนการไปเที่ยวการแต่งกายน่ารักผู้ชายจะเรียกจิ๊กโก๋ ผู้หญิงจะเรียกจิ๊กกี้ผู้ชายจะใส่เป็นกางเกงขาแคฟ รองเท้าหัวแหลม เสื้อเชิ้ตหรือเสื้อยืดจะรัด ๆ แล้วพับแขน ผมจะต้องตั้ง ๆ สมัยก่อนไม่มีเครื่องทำผมก็ใช้น้ำมันอย่างคัน โจมกับสีผึ้งผสมกันแล้วใช้หลอดไฟม้วนให้มันตั้ง พุดง่าย ๆ ว่าไปเที่ยวทะเลนี่ผมไม่กระดิกเลยแหละ แต่งตัวกันตามเจมส์ ดิน ซึ่งดังมาก หล่อ เท่ห่มมาก ผู้หญิงก็จะใส่เป็นชุดกระโปรงบานนิด ๆ ไข่ผมบ๊อบ ส่วนไนท์คลับสมัยนั้นมีอยู่หลายที่ แต่จุดใหญ่ ๆ จะอยู่แถวราชดำเนิน ที่ดัง ๆ ก็จะมี โคลิด้า โรฟิโน่ แอสตรา อเล็กซานดร้า มูแรงดูจ สมัยก่อนเต้นรำก็น่ารัก พวกผู้ใหญ่จะชอบเต้นลีลาศถือเป็นการออกกำลังกายนะ ตามไนท์คลับนี้จะมีพาร์ทเนอร์หรือคู่ขาคอยเต้นรำอยู่ด้วย พวกแขกขาประจำก็จะเลือกคนที่เด่นเก่ง ๆ ไข่เป็นขาประจำ แต่ไม่ได้ขายบริการนะเมื่อก่อนไม่มีแต่หลังจากนั้นถ้าไปตกกลางเองก็ไมรู้เหมือนกัน ส่วนพวกวัยรุ่นสมัยก่อนจะมีร้านตู้เพลงหยอดเหรียญแล้วก็เต้นกันอยู่ตรงนั้น¹⁶

ประมาณปี 2505-2515 นอกจากแฟชั่นการแต่งกายก็ยังมีดนตรีแบบอเมริกันซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของบรรดาวัยรุ่นในยุคนั้น แต่การเต้นลีลาศในสถานบันเทิงก็ยังคงเป็นที่นิยมในกลุ่มผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าการเต้นรำที่ได้ออกกำลังกายไปด้วย ดร.สุวิชัย รัศมิภูมิ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรซึ่งเป็นบุคคลร่วมสมัยได้เล่าให้ฟังว่า “สมัยก่อนลีลาศนี่เป็นที่นิยมมากถือว่าการออกกำลังกายด้วย เขาจะจัดกันเป็นประจำที่บางปู ส่วนในกรุงเทพฯ ก็จัดกันที่สวนลุมพินี คนก็จะแน่นตลอด พวกไนท์คลับดัง ๆ อย่าง โคลิด้านี้ถือว่าดังที่สุดแล้วในสมัยนั้นก็มียลีลาศแล้วคนก็นิยมไปฟังนักร้องดัง ๆ กัน นักร้องที่จะมาร้องเพลงที่นี่ได้ต้องถือว่าดังจริง ๆ อย่าง สุเทพ สวลี พวกนี้”¹⁷ การเต้นลีลาศ

¹⁶สัมภาษณ์ นายนิคม ศิลปดิษฐ์ อายุ 68 ปี, วันเสาร์ที่ 15 ตุลาคม 2554.

¹⁷สัมภาษณ์ ดร.สุวิชัย รัศมิภูมิ อายุ 82 ปี, วันพุธที่ 18 พฤษภาคม 2554.

ส่วนมากจะใช้ดนตรีจังหวะวอลซ์และบอลล์รูมซึ่งเป็นจังหวะสุภาพและผ่อนคลาย แต่การเต้นรำในจังหวะสนุกสนานและเร้าใจก็กำลังเป็นที่นิยมเช่นกัน อาทิ ร็อกแอนด์โรลล์ ซ่าซ่าซ่า ทวิสต์

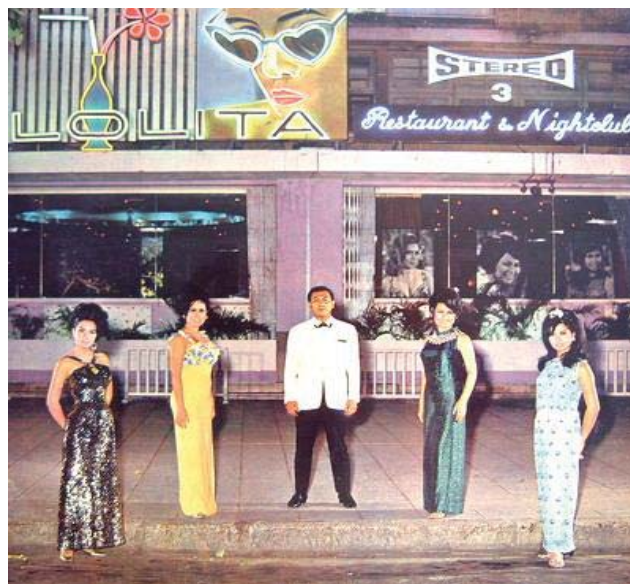
สมัยนั้น(พ.ศ.2510)นอกจากบอลล์รูมแล้ว จังหวะฮิตมากก็มี ร็อกแอนด์โรลล์ ซ่าซ่าซ่า ทวิสต์ กั๊วราซ่า รุมบ้า และแซมบ้า ที่เราเรียกว่า จังหวะแจ๊วเรื่อจ้าง เพราะทำเต้นเหมือนท่าแจ๊วเรื่อจ้างยัง ไข่ยังงั้น จังหวะที่สนุกสนานมากอีกอย่างคือ บันนี่ ฮอป ซึ่งคนเต้นเกาะสะเอวกันเป็นแถวยาวแล้วกระโดดตามจังหวะเหมือนกระต่ายกระโดดนั้นแหละ จังหวะฮิตตั้งแต่รุ่นคุณปู่ คุณย่า คุณป้า คุณลุง ไปจนถึงลูกหลาน เพราะครั้นแรกดี ไม่ต้องเต้นรำเป็นเลยก็เต้นได้ ส่วนจังหวะตะลุงเทมโป้ ซึ่งฮิตมากไม่แพ้จังหวะอื่นนั้น...นอกจากจะเต้นรำกันแล้ว ก็สลับด้วยการร้องเพลง ทำนองใครใคร่ร้องก็ร้อง ใครใคร่ฟังก็ฟัง ตอนนั้นเพลง *More Than I Can Say* เราเรามักจะเรียกกันว่า เพลง โหว โหว เหย เหย กับเพลง *Can't Help Falling in Love* กำลังฮิตมาก¹⁸

ที่ผ่านมา สถานบันเทิงและการเต้นรำเหล่านี้ไม่เคยมีการออกกระเบียบควบคุมจากทางการ และค่อนข้างจะดำเนินการอย่างอิสระ สันนิษฐานว่าการเต้นรำในสมัยก่อนหน้าเป็นการเต้นรำที่มีท่าทางบังคับที่เป็นมาตรฐานสากลและจังหวะดนตรีเช่น บอลล์รูม หรือ วอลซ์ เป็นจังหวะที่สุภาพ ฟังสบายและนิ่มนวล เมื่อประกอบกับท่าเต้นลีลาจึงดูเป็นความสวยงามและน่าชม แต่เมื่อการเต้นรำในจังหวะใหม่ ๆ อาทิ ร็อกแอนด์โรลล์ ทวิสต์ และ ฮอฟบิท เป็นจังหวะที่เร้าร้อนและท่าทางการเต้นรำซึ่งสื่อไปในทางช่วยุกามารมณ์ จึงมีการสั่งห้ามบรรเลงและเต้นรำตามที่สาธารณะรวมไปถึงการห้ามฉายภาพยนตร์ที่มีการบรรเลงหรือการแสดงในจังหวะดนตรีดังกล่าวด้วย¹⁹ ซึ่งทางการตระหนักถึงปัญหาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีเกี่ยวกับการให้บริการในสถานบันเทิงหรือสถานบริการอื่น ๆ ที่ขยายตัวอย่างมาก จึงทำให้เกิดพระราชบัญญัติสถานบริการขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2509

¹⁸ ทรงสุดา ขอคมณี, *กั๊วหนัต้องลม*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2542), 135-136.

¹⁹ สจข. มท.0201.2.1.3/398 ห้ามการบรรยายเพลงหรือการแสดงในจังหวะร็อก เอน รอลล์ จังหวะทวิสต์ และ ฮอฟบิท

ภาพที่ 2 : ภาพรวมนักร้องชื่อดังหน้าโลลิต้าไนท์คลับ : จากซ้ายไปขวา ผุสดี อนัฒมนตรี(วงศ์กำแหง) , ประสานศรี สิงหนานนท์, สุเทพ วงศ์กำแหง, สวลี ผกาพันธุ์, สิริมา สุนทร ณ ริงส์

ที่มา : โลลิต้าไนท์คลับ[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2555 เข้าถึงได้จาก

http://www.pisutshop.com/webboard_detail.asp?TopicID=630

3.1.2 การปรับตัวของกิจการสถานบันเทิงหลังสงคราม

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง บรรดากิจการสถานบันเทิงซบเซาลงเนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจและนโยบายควบคุมการแสดงละครและดนตรีระหว่างสงครามของรัฐบาล(โปรดดูหน้า 67) จนเมื่อสงครามยุติ ผู้คนจึงแสวงหาความบันเทิงต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของตนในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศยังไม่ฟื้นคืน

สถานบันเทิงหลังสงครามระยะแรกในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีการลงทุนของภาคเอกชนเท่าไรนัก เนื่องจากจอมพล ป. ใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมและสกัดกั้นการลงทุนของเอกชน ซึ่งขัดกับนโยบายการลงทุนแบบเสรีนิยมของสหรัฐอเมริกาที่ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินกู้เพื่อการลงทุนแก่รัฐบาลไทย กล่าวคือ จอมพล ป. มีนโยบายที่ต้องการให้การลงทุนและกิจการบางอย่างอยู่ในรูปของรัฐวิสาหกิจซึ่งผูกขาดโดยรัฐบาล

ต่อมาในปี 2500 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สำเร็จ จึงได้ล้มเลิกเศรษฐกิจแบบชาตินิยม และหันมาส่งเสริมเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมโดยเปิดโอกาสให้เอกชนและชาวต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น อีกทั้งยังมีการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ความทันสมัยตามแบบวัฒนธรรมอเมริกัน ทำให้สถาบันเท็กซัสเริ่มขยายตัวอย่างชัดเจนในรัฐบาลนี้

การที่กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานครเริ่มขยายตัว สันนิษฐานว่า มาจากการรับวัฒนธรรมแบบตะวันตกโดยเฉพาะวัฒนธรรมแบบอเมริกันที่บ่งบอกถึงความทันสมัยและความมีรสนิยมที่ดี ภายใต้นี้จึงพบเห็นกลุ่มวัยรุ่นนิยมฟังเพลงและเต้นรำจังหวะใหม่มากขึ้น อาทิ ร็อกแอนด์โรล ทวิสท์ ฮอบบิท เป็นต้น แต่การเต้นลีลาศก็ยังคงเป็นที่นิยมในกลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งคุ้นเคยมาก่อนเกิดสงครามและช่วงหลังสงครามเล็กใหม่ ๆ

การปรับตัวของกิจการสถานบันเทิงมีปัจจัยสำคัญมาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล โดยการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี 2502 และการดำรงอยู่ของกองทัพอากาศสหรัฐอเมริกาในพื้นที่สำคัญหลายแห่งในประเทศไทย เนื่องจากรัฐบาลไทยยอมรับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกาเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ฝ่ายไทยเองก็ให้ความช่วยเหลือสหรัฐอเมริกาในการส่งทหารไปร่วมรบในสงครามเวียดนามครั้งแรกเมื่อปี 2510 และเสร็จสิ้นการช่วยรบในปี 2515 อีกทั้งยังมีข้อตกลงในการให้พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่บรรดาทหารอเมริกันที่ว่างจากการรบในสงครามเวียดนาม ส่งผลให้กรุงเทพมหานครเต็มไปด้วยสีสันยามราตรีจากสถานบันเทิงเหล่านี้ หนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทยฉบับพิเศษวันพุธที่ 28 ก.ย.2509 โดยสมบูรณศิริ โศภิต ก่อถึงสถานบันเทิงในกรุงเทพฯ ไว้ว่า

ขอให้เงินตัวเองเท่านั้นแหละกรุงเทพคือสุดยอดของความสุข จะเอาแง้ไหนชนิดไหนมีทั้งนั้น ต่างประเทศบางที่มีเงินแต่ไม่เสรีเหมือนบ้านเรา สังเกตจากสิ่งง่าย ๆ รอบตัวเราไม่ว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะปรับปรุงประเทศให้เจริญเพียงใดดูเหมือนในทอล์ก บาร์ โรงแรม สถานนวดอบอบ ใดๆเหมือนเงาที่จะต้องติดตามไปด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เคยศึกษาดูงานและรับราชการในต่างประเทศกล่าวว่า ต่างประเทศ

ชีวิตยามราตรี เริ่มต้นหวั่นไหวแต่ของเราเริ่มเอาตอนเที่ยงคืน ฟังดูเข้าที่ นับว่าเรื่องเที่ยว
เตร่ของเรามีอิสระเสรีมาก²⁰

การที่รัฐบาลพยายามพัฒนาประเทศให้เจริญและเริ่มทันสมัยตามแบบอเมริกัน ทำให้
ประชาชนเริ่มมีความคิดและวิถีชีวิตเสรีตามไปด้วย สถาบันทั้งหลายปรับตัวให้ทันสมัยเพื่อรองรับ
นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ บรรดาการท่องเที่ยวอเมริกันในสงครามเวียดนาม และสนองตอบความ
ต้องการด้านความบันเทิงต่อคนไทยด้วยกัน

3.1.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว

ทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา นโยบายการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการสร้างสังคมให้มีความ
เจริญที่ทันสมัยไปพร้อม ๆ กับการพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นศูนย์กลางของความเจริญ
ต่าง ๆ ทำให้กลุ่มคนในต่างจังหวัดหลั่งไหลเข้าสู่กรุงเทพมหานครมาโดยตลอด ประกอบกับการที่
รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ทำตามคำแนะนำของสหรัฐอเมริกาและรายงานของธนาคารโลกเป็นแนวทาง
ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ พร้อมกับลดบทบาทการลงทุนโดยภาครัฐบาลและหันมา
ส่งเสริมการลงทุนโดยภาคเอกชน รวมถึงการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2503
และ พ.ศ. 2505 ตามนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ที่มีความต้องการให้ประเทศไทยเป็นประเทศ
อุตสาหกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดเศรษฐกิจที่ดี รัฐบาลเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนโดย
การสร้างถนนหนทาง การพลังงานและสาธารณูปโภค อีกทั้งยังมีการส่งเสริมการลงทุนด้านต่าง ๆ
ของเอกชน ทำให้อุตสาหกรรมของประเทศไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วและเกิดความต้องการจ้าง
แรงงานจำนวนมาก ส่งผลให้คนจากต่างจังหวัดเดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อหางานทำและมีอนาคตที่
ดีกว่าอยู่ต่างจังหวัด ปิ่นเพชร จำปา ให้ความเห็นว่า การอุตสาหกรรมและความเป็นเมืองของ
กรุงเทพฯ ที่เติบโตไปพร้อมกับการพัฒนาประเทศ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อมของเมืองและชีวิตชาวเมือง ทำให้ชาวเมืองเกิดความต้องการท่องเที่ยว²¹ เนื่องจาก

²⁰ สจข. สธ.0701.48/167[104] ข่าวน.ส.พ. เกี่ยวกับดนตรี ละคร ทวี (พ.ศ.2509)

²¹ ปิ่นเพชร จำปา, “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), 146.

สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชนบทเคยเป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งเวลาในการทำงานขึ้นอยู่กับฤดูกาลเพาะปลูก ไม่เคยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องของเวลาทำงาน แต่เมื่อกรุงเทพฯ และธนบุรีถูกพัฒนาให้เป็นสังคมเมืองอุตสาหกรรม จึงเกิดความต้องการแรงงาน ทำให้คนจากชนบทหลั่งไหลเข้ามาหางานทำเพื่ออนาคตที่ดีกว่า

การทำงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมในเมืองใหญ่ๆ มีการกำหนดเวลาทำงานวันละ 8 ชั่วโมง มีวันหยุดงานประจำสัปดาห์ในวันอาทิตย์ มีวันหยุดงานตามประเพณีนิยมปีละ 13 วันเป็นอย่างน้อย²² ทำให้คนไทยซึ่งไม่เคยอยู่ในกฎเกณฑ์ของเวลาทำงานเกิดความเครียดในชีวิตและเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเลียนแบบชาวตะวันตก กล่าวคือการเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมส่วนใหญ่ของผู้คนในดินแดนซีกโลกตะวันตก เนื่องจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในพุทธศตวรรษที่ 23 เมื่อมีการผลิตเครื่องจักรที่ทำให้การเดินทางไปยังที่ต่างๆ ได้เร็วขึ้นและค่าใช้จ่ายในการเดินทางน้อยลงกว่าเดิม ชาวตะวันตกซึ่งมีวิถีชีวิตในสังคมแบบอุตสาหกรรมมาก่อนคนไทยจึงเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเป็นการพักผ่อนในยามว่าง

นอกจากเหตุผลที่กล่าวมา รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ได้พยายามพัฒนาประเทศตามอย่างตะวันตกซึ่งรวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามคำแนะนำขององค์การสหประชาชาติ²³ ประกอบกับรัฐบาลเล็งเห็นโอกาสในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวจึงได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อดูแลการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ โดยการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว(อสท.) ในปี 2502 และพัฒนามาเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ในปี 2522

การส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี 2502 เริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์ให้ชาวต่างประเทศรู้จักประเทศไทยและเดินทางเข้ามาเพื่อท่องเที่ยวพักผ่อน ซึ่งขณะนั้นชาวต่างประเทศสัญชาติอเมริกันเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยมากเป็นอันดับต้นๆ เนื่องจากความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลอเมริกัน อีกทั้งยังเป็นระยะเวลาใกล้เคียงกับกองทหารอเมริกันดำรงอยู่ในประเทศ

²²นิคม จันทรวินิจ, แรงงานไทยกับอุตสาหกรรม (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), 75.

²³อรรณพ ศรีอุดม, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453-2468)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543), 121.

ไทยซึ่งเป็นผลจากสงครามเวียดนาม ทำให้สถานบันเทิงต่างเริ่มปรับตัวและเปลี่ยนแปลงลักษณะกิจการของตนให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างประเทศและกองทหารอเมริกัน กิจการสถานบันเทิงดังเช่น ไนท์คลับ บาร์ จึงเริ่มขยายตัวหลังจากที่ซบเซาลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งภาคเอกชนยังถูกจำกัดโอกาสในการลงทุน

ผลจากการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้น พล.ต.เฉลิมชัย จารุวัสต์ ผู้อำนวยการส่งเสริมการท่องเที่ยวขณะนั้น ได้แถลงการณ์ว่า นักท่องเที่ยวในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นสัญชาติอเมริกัน 99% สัญชาติอังกฤษ 97% และเมื่อเปรียบเทียบสถิติจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางเข้ายังสนามบินดอนเมืองในแต่ละปีพบว่า มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี 2497 มีจำนวน 48,189 คน ต่อมาในปี 2504 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 306,107 คน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงถึง 6 เท่าตัวในช่วงเวลาเพียง 7 ปี²⁴ เห็นได้ชัดเจนว่ารัฐบาลประสบความสำเร็จจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าสู่ประเทศไทยได้มากขึ้น ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเมื่อเกิดการท่องเที่ยวก็จะเกิดการใช้จ่ายเงินตราตามมาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ทำรายได้ให้ประเทศไทยมาโดยตลอด การบริการด้านความบันเทิงต่าง ๆ จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญที่บรรดานายทุนต่างเห็นโอกาสในการลงทุนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเหล่านี้ซึ่งนายทุนสามารถแสวงหากำไรจากนักท่องเที่ยวได้พอ ๆ กับการบริการความบันเทิงแก่ทหารอเมริกัน

3.1.4 การออกพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509

เมื่อสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนเวียดนามใต้และตัดสินใจทำสงครามกับเวียดนามเหนือเพื่อยับยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ให้เข้าสู่ภูมิภาคอินโดจีนเมื่อปี 2506 และขออนุญาตใช้พื้นที่หลายแห่งในประเทศไทยเพื่อใช้เป็นฐานบินในการทิ้งระเบิดในประเทศเวียดนาม ท่าอากาศยานของไทยจำนวน 8 แห่ง จึงถูกใช้เป็นฐานทัพอากาศสำหรับปฏิบัติการของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ สนามบินดอนเมือง กรุงเทพฯ สนามบินนครราชสีมา สนามบินนครพนม สนามบินศาลี นครสวรรค์ สนามบินอุดรธานี สนามบินอุบลราชธานี สนามบินอุ้มตะโก ชลบุรี และสนามบิน

²⁴ สชช. ก/ป7/2505/อ.2 องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว

น้ำพอง ขอนแก่น ทำให้จำนวนทหารอเมริกันในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2507-2512 มีมากถึง 49,000 นาย การดำรงอยู่ของกองทหารอเมริกันจำนวนมากเป็นผลให้สถานบันเทิงเป็นกิจการที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดกิจการหนึ่งในช่วงสงครามเวียดนาม เนื่องจากทหารอเมริกันจะเที่ยวหาความสำราญกันเต็มที่หลังเสร็จจากงานในค่ายทหารและหลังจากการรบในแต่ละครั้ง ทหารอเมริกันและคนอเมริกันในยุคนี้นิยมการพักผ่อน โดยถือคติ “กิน ดื่ม รื่นเริงเข้าไป เพราะพรุ่งนี้เราก็ตาย”²⁵ บรรดาทหารอเมริกันจึงนิยมดื่มสุราและเที่ยวผู้หญิงบริการ ส่วนคนไทยนิยมการเที่ยวไนท์คลับเพื่อไปฟังเพลงและเต้นรำลีลาศ บรรดาชายหนุ่มที่ไปเต้นลีลาศตามสถานบันเทิงมักจะใช้บริการพาร์ทเนอร์เป็นคู่เต้นรำ ซึ่งช่วงที่ทหารอเมริกันเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและนิยมการเที่ยวผู้หญิงบริการ ทำให้อาชีพพาร์ทเนอร์ซึ่งเป็นเพียงคู่เต้นรำสำหรับชายหนุ่มที่มาเที่ยวไนท์คลับคนเดียว กลายเป็นที่รู้จักในกลุ่มคนเที่ยวสถานบันเทิงว่ามีการแอบแฝงการขายบริการทางเพศไว้ด้วย

บ่อยครั้งที่ตามสถานบันเทิงเกิดการทะเลาะวิวาทอยู่เป็นประจำระหว่างนักเที่ยวราตรีชาวไทยกับทหารอเมริกัน ทำให้กรมตำรวจทำการยกร่างพระราชบัญญัติสถานบริการขึ้นในปี 2506 เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและสะดวกต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และจำนวนสถานบันเทิงที่เพิ่มขึ้นรวม 300 แห่งในกรุงเทพฯ-ธนบุรี²⁶ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เป็นกฎหมายสถานบริการฉบับแรกที่ใช้เป็นใบอนุญาตแก่ผู้ประกอบการและเจ้าของธุรกิจบันเทิง โดยมีสาระสำคัญได้แก่

1. ความหมาย "สถานบริการ" คือ สถานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้บริการ โดยหวังประโยชน์ในการค้า มี 4 ประเภท คือ

ก. สถานที่เต้นรำ รำวง หรือร้องเงิง

ข. สถานที่อาบน้ำ หรือ อบตัว

ค. สถานที่ขายอาหาร สุรา น้ำชา

ง. สถานที่ที่จัดให้มีการแสดงดนตรี หรือการแสดงอื่นใดเพื่อความบันเทิง

ทั้งนี้ รวมถึงมีที่พักผ่อนหลับนอนและหญิงบำเรอปรนนิบัติ

²⁵สมร นิติทัศน์ประกาศ, คำบรรยาย วิชาอารยธรรมอเมริกันปีที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), 107.

²⁶สจข. ก/ป7/2509/มท.12(1) โรงแรม บาร์ ไนต์คลับ โสเกณี สถานอาบอบนวด

2. การขอใบอนุญาต ผู้ขอ ต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยประพฤดิเสื่อมเสียศีลธรรม หรือ วิกลจริต หรือ เป็นโรค พิษสุราเรื้อรัง ยาเสพติด หรือประพฤดิผิดทางเพศ มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีและ ฯลฯ
3. ที่ตั้ง สถานบริการต้องอยู่ห่างจากชุมชนและสถานที่สำคัญ เช่น ห่างจากโรงเรียน วัด สถานข้าราชการ และที่พักอาศัยเป็นต้น
4. ผู้ที่เข้าทำงาน ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ส่วนผู้ใช้บริการต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี และห้ามหญิงที่มีได้ทำงานเข้าสถานบริการ โดยไม่มีชายเข้ามาด้วย
5. การขอใบอนุญาต และอัตราค่าธรรมเนียม การชด พักใช้และ เพิกถอนใบอนุญาต
6. บทลงโทษ หากฝ่าฝืน มีโทษจำคุกตั้งแต่ไม่เกินหนึ่งเดือน ถึง ไม่เกินหนึ่งปี และปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทถึงปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวได้แบ่งสถานบริการไว้ 4 ประเภท ซึ่งสถานบริการบริการในประเภท ก. หมายถึงในท้กลับต่างๆ ที่จัดให้มีการเดินรำ ทั้งนี้การรวมสถานที่รำวงและรองเง็งไว้ด้วย สันนิษฐานว่า สถานที่รำวงนั้นต้องการให้ครอบคลุมไปถึงพื้นที่ปริมณฑลสิ่งนิยมีการรำวงมาตั้งแต่สมัยสงครามตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่วนรองเง็งนั้นสันนิษฐานว่า ต้องการให้มีการครอบคลุมความบันเทิงในภาคใต้ของไทยไว้ด้วย เนื่องจากลักษณะของรองเง็งของภาคใต้นั้นจะคล้ายกับรำวงในภาคกลาง โดยมีการจับคู่ ชาย-หญิงผลัดเปลี่ยนกันร้องบทกลอนตามจังหวะดนตรีและรำหมุนเป็นวงไปรอบๆ แบบรำวง²⁷

ประเด็นน่าสนใจอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในสาระสำคัญข้อ 4 ได้แก่ การห้ามสตรีที่ไม่ได้ทำงานบริการเข้าไปยังสถานบริการหากไม่มีผู้ชายเข้าไปด้วย สันนิษฐานได้ว่า รัฐบาลพยายามจะป้องกันการแอบแฝงบริการทางเพศของหญิงโสเภณีที่มีจำนวนมากขึ้นระหว่างที่กองทหารอเมริกันดำรงอยู่ในประเทศไทย และทำให้เข้าใจได้ว่ากลุ่มคนที่เข้าไปใช้บริการในสถานบันเทิงจึงมีแต่ผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งความเป็นจริงไม่ปรากฏหลักฐานว่าสาระสำคัญในข้อนี้จะมีผลบังคับใช้ได้จริงหรือไม่

²⁷ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, อุบลศรี อรรถพันธุ์ และ ประพันธ์ เรืองณรงค์, การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้

3.1.5 พัฒนัพงษ์ : การปรับตัวจากย่านธุรกิจเป็นย่านบันเทิง

ถนนพัฒนัพงษ์มีพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสีลมกับถนนสุรวงศ์กับถนนสีลม เดิมเป็นที่ดินของตระกูลพัฒนัพงษ์พาณิชย์ ซึ่งเป็นคนจีนที่อพยพมาจากประเทศและซื้อที่ดินแห่งนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2489²⁸ เริ่มบุกเบิกธุรกิจอาคารสำนักงานให้เช่าเมื่อประมาณ พ.ศ. 2490 โดยปรับปรุงบ้านให้บริษัทห้างร้านต่างๆ เช่าทำเป็นสำนักงาน เมื่อธุรกิจดำเนินไปด้วยดีตระกูลพัฒนัพงษ์พาณิชย์ จึงตัดถนนพัฒนัพงษ์เชื่อมถนนสุรวงศ์และถนนสีลมเมื่อพ.ศ. 2493 พร้อมกับการสร้างอาคารพาณิชย์สูง 2 ชั้นตลอดแนวถนน อีกทั้งยังสร้างอาคารปัญญาพลให้บริษัทของฝรั่งเช่าเป็นที่ทำการ อาทิ บริษัท เซลล์(ประเทศไทย) จำกัด รวมถึงสายการบินของต่างประเทศอย่าง แพนแอม คาเธ่ย์แปซิฟิก แอร์ อินเดีย เป็นต้น²⁹ การที่พัฒนัพงษ์กลายเป็นย่านธุรกิจเป็นผลมาจากการอยู่อาศัยของชาวต่างประเทศ มากขึ้นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เกิดเป็นย่านธุรกิจ ธนาคาร ที่ทำการสายการบิน ฯลฯ เรื่อยมา

เมื่อกองทหารอเมริกันดำรงอยู่ในประเทศไทยช่วงสงครามเวียดนาม และมีหน่วย จัสแมก (JUSMAG) เป็นที่ปรึกษาทางการทหารในประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณถนนสาทรในกรุงเทพฯ ทำให้ย่านธุรกิจในพัฒนัพงษ์เริ่มมีสถานบันเทิงเพื่อรองรับทหารอเมริกันและนักท่องเที่ยวชาว ต่างประเทศเกิดขึ้นประมาณปี 2509 ประกอบกับบริษัทของชาวต่างประเทศที่เคยตั้งอยู่ตามอาคารพาณิชย์สองข้างทางเริ่มขยายกิจการ จึงย้ายออกไปตั้งสำนักงานบริเวณอื่นที่สามารถรองรับธุรกิจที่ ขยายตัวของตนได้มากขึ้น จึงทำให้พัฒนัพงษ์เปลี่ยนจากย่านธุรกิจมาเป็นย่านของสถานบันเทิง เรืองรมย์โดยเฉพาะการตั้งบาร์อะ โก โก้แห่งแรกขึ้นในช่วงที่สงครามเวียดนามใกล้จะยุติลง ได้มีทหาร อเมริกันที่มาติดต่อบริษัทสายการบินของสหรัฐอเมริกาผู้หนึ่งเริ่มธุรกิจบาร์อะ โก โก้ขึ้นบน ถนนพัฒนัพงษ์ในปี 2512³⁰ ทำให้นักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอีกหลายคนมองเห็น โอกาสในการลงทุนสถานบันเทิงประเภทนี้ดังเช่น เบอร์มา บอร์นแฟรงค์ ได้ร่วมเป็น 1 ในหุ้นส่วน ของผู้ก่อตั้งบาร์อะ โก โก้ชื่อ “ซูเปอร์สตาร์” ซึ่งเป็นบาร์ที่มีชื่อเสียงแห่งแรกๆ ในย่านพัฒนัพงษ์³¹

²⁸ พัฒนัพงษ์ เข้าถึง โดย <http://พัฒนัพงษ์.com/history.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2555.

²⁹ อรวรรณ ศรีอุดม, วันวานกับวันนี้ของถนนสีลม (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535), 36.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, 38.

³¹ สาวแก่นเชี่ยวชาญ[นามแฝง] “เปิดกรุพัฒนัพงษ์” อาฟเตอร์เวิร์ค 4, 43 (กุมภาพันธ์ 2537), 252.

การมีบาร์อะโกโก้หลายแห่งส่งผลให้ย่านพัฒนาพงษ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยเฉพาะกับชาวต่างประเทศที่เข้าใจภาพลักษณ์ของกรุงเทพมหานครในระยเวลานั้นว่า เป็นเมืองแห่งแสงสีและการขายบริการทางเพศ

การที่ประเทศไทยเป็นพื้นที่พักผ่อนของทหารอเมริกันในสงครามเวียดนาม เป็นปัจจัยส่งเสริมให้บริเวณพัฒนาพงษ์ปรับเปลี่ยนจากย่านธุรกิจมาเป็นพื้นที่ด้านความบันเทิงเรียมย์ พิเชฐ สายพันธ์ ให้ความเห็นที่ “เมื่อรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา มีการตกลงเรื่อง *R&R Services* หรือ *Rest and Recreation* (พ.ศ.2510) หมายถึง การใช้เวลาพักผ่อนของกองทหารสหรัฐในสงครามเวียดนาม ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของสถานบันเทิงเรียมย์ยามราตรีในพัฒนาพงษ์ พร้อมกับการเข้ามาของวัฒนธรรมทางเพศแบบตะวันตก”³²

กล่าวได้ว่าสถานบันเทิงย่านพัฒนาพงษ์เติบโตมาจากการใช้เวลาในการพักผ่อนหย่อนใจของทหารอเมริกันอย่างแท้จริง คนไทยเองก็เห็นการเปลี่ยนแปลงบริเวณย่านพัฒนาพงษ์มาโดยตลอดเช่นกัน จากเดิมซึ่งเคยเป็นย่านการลงทุนด้านธุรกิจ อาทิ ธนาคารฮ่องกง และ ธนาคารเชียงใหม่ และที่ทำการสายการบินต่าง ๆ “ศาลาอเมริกันกับแอร์เวียดนามนั้นเคยอยู่ติดกันที่ถนนพัฒนาพงษ์ แต่แล้วเมื่อเช้าวันก่อนเดินผ่านถนนนั้นไป กลับไม่เห็นป้ายชื่อที่คุ้นตา “ศาลา” กลายเป็นไนท์คลับตามแฟชันคนกรุงไปเสียแล้ว”³³ จากการสัมภาษณ์นายประพันธ์ แสงทอง บรรณาธิการข่าวธุรกิจท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ Inside ท่องเที่ยว ที่เคยอาศัยอยู่ย่านพัฒนาพงษ์ในช่วงปี พ.ศ. 2510 เล่าว่า

ช่วงนั้นจำได้ว่าแถว ๆ พัฒนาพงษ์ เป็นที่ทำการของสายการบินหลายสาย เพราะเริ่มมีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาเที่ยวมากขึ้น แล้วก็ค่อย ๆ กลายเป็นไนท์คลับอย่างที่เห็น คนที่จะไปเที่ยวแถวพัฒนาพงษ์ส่วนใหญ่จะเป็นพวกทหารอเมริกันแล้วก็นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ทหารอเมริกันจะเที่ยวพัฒนาพงษ์ กับ เพชรบุรีตัดใหม่กันมาก แต่เพชรบุรีนี้จะขึ้นชื่อเรื่อง อาบ อบ นวด ชะมากกว่า คนไทยไม่เที่ยวกันหรอกแต่จะไปเที่ยวแถวราชดำเนิน กับ วังบูรพา เมื่อก่อนแถววังบูรพาจะมีโรงหนัง 3 โรง ชื่อ แกรนด์ ควีน

³²พิเชฐ สายพันธ์, “ใน” บางลำพู และ “สีลม” “พื้นที่” และ “ตัวตน” ในอัตลักษณ์ของคนเมือง, 30 ปีไทยคดีศึกษา (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), 97.

³³นิพนธ์ แจ่มดวง, ย่างหนทางไทยของ ส. สิวรักษ์ (กรุงเทพฯ: สึกษิตสยาม, 2550), 39.

คิงส์ แล้วก็มีบาร์นครถ้าติดกับโรงหนังเลย ซึ่งคงมากวิยรุ่นที่เกี่ยวกันเยอะกว่าจะปิดก็ดี

1 ตี 2 ทุ่ม³⁴

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นว่าพัฒนาพงษ์เริ่มแปรสภาพจากย่านธุรกิจเป็นสถานบันเทิง สันนิษฐานว่านอกจากจะเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับทหารอเมริกันแล้วยังเป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยให้มาใช้จ่ายเงินตราได้มากที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

3.2 การปรับตัวของสถานบันเทิงเมื่อถอนกองกำลังทหารอเมริกันกลับประเทศ พ.ศ. 2512 – 2521

หลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทแสนยานุภาพทางการทหารอย่างเต็มที่ในการช่วยเหลือเวียดนามใต้เพื่อทำการรบกับเวียดนามเหนือเป็นระยะเวลาหลายปี แต่ก็ยังไม่สามารถยุติสงครามในประเทศเวียดนามลงได้ ทำให้สหรัฐอเมริกาสูญเสียทั้งกำลังทัพและกำลังคนไปเป็นจำนวนมาก รัฐบาลสหรัฐจึงตัดสินใจถอนกำลังทหารออกจากเวียดนามใต้ในปี 2516 โดยปล่อยให้เวียดนามใต้ทำสงครามโดยลำพังกับเวียดนามเหนือ เมื่อไม่มีกองทหารอเมริกันช่วยเหลือจึงทำให้เวียดนามเหนือสามารถเข้ายึดเวียดนามใต้และรวมทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน ได้สำเร็จในวันที่ 2 กรกฎาคม 2519 พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม”

เมื่อสหรัฐอเมริกาถอนกำลังทหารจากเวียดนามใต้อย่างเป็นทางการในปี 2516 แต่กองทหารอเมริกันบางส่วนยังคงดำรงอยู่ในประเทศไทย จึงเกิดเป็นข้อถกเถียงของคนในสังคมไทยเรื่อยมา กระทั่งในปี 2518 เกิดปัจจัยหลายประการที่ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องถอนกองกำลังทั้งหมดของตนออกจากประเทศไทย (โปรดดูในหัวข้อ 3.2.1) กิจการสถานบันเทิงที่ดำเนินกิจการอยู่ได้จากการรองรับทหารอเมริกันต่างได้รับผลกระทบเมื่อทหารอเมริกันออกจากประเทศไทยโดยสมบูรณ์ สถานบันเทิงหลายแห่งขาดทุนจนไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้และปิดตัวลง ในที่สุด ดังนั้นบรรดาสถานบันเทิงจึงเปลี่ยนเป้าหมายมาให้บริการชาวไทยแทน โดยปรับให้เข้ากับ ความชื่นชอบของคนไทยและยังคงรับรูปแบบมาจากวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้เกิดคิสโก้เทคซึ่ง

³⁴สัมภาษณ์นายประพันธ์ แสงทอง อายุ 63 ปี, วันศุกร์ที่ 7 ตุลาคม 2554.

เป็นสถานบันเทิงแบบใหม่ตามมาและมุ่งเน้นกลุ่มตลาดวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ปัญหาสังคมหลายประการเกิดขึ้นจากผลพวงของการถอนกองทัพอเมริกันออกจากประเทศไทย อาทิ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเมียเช่า และ ปัญหาเด็กหัวแดง หมายถึงเด็กลูกครึ่งซึ่งเกิดจากบิดาที่เป็นชาวอเมริกัน ทำให้สถานบันเทิงปรับตัวมาให้บริการแก่ชาวไทยเสียแทน สันนิษฐานได้ว่า ขณะนั้นจำนวนสถานบันเทิงมีมากขึ้นจนทำให้รัฐบาลต้องจำกัดสถานบันเทิงด้วยการปรับปรุงพระราชบัญญัติสถานบริการเป็นครั้งที่ 2 ในปี 2521

3.2.1 การถอนกองกำลังทหารสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศไทย

ตลอดเวลาที่กองกำลังทหารสหรัฐอเมริกาคำรงอยู่ในประเทศไทยนั้น เศรษฐกิจหมุนเวียนภายในประเทศดีขึ้นอย่างมาก รายได้จากการพักผ่อนหย่อนใจของทหารอเมริกันในเมืองไทย พ.ศ. 2508 มีประมาณ 2 ล้านดอลลาร์อเมริกัน พ.ศ. 2509 มี 11 ล้านดอลลาร์อเมริกัน และใน พ.ศ. 2512 เพิ่มขึ้นเป็น 24 ล้านดอลลาร์อเมริกัน³⁵ ซึ่งเป็นรายได้ของประเทศจำนวนมหาศาล ทั้งนี้ยังไม่นับเงินลงทุนด้านอื่นและการให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่ประเทศไทย เมื่อสงครามเวียดนามยุติลง ปัญหาของฐานทัพอเมริกันในประเทศไทยกลายเป็นข้อถกเถียงมาโดยตลอดว่าสมควรให้ดำรงอยู่หรือให้ถอนทัพกลับไป ทางรัฐบาลไทยเองตระหนักดีว่าหากไม่มีฐานทัพอเมริกันอยู่ในประเทศไทยเศรษฐกิจของประเทศจะต้องได้รับความกระทบกระเทือนอย่างแน่นอน ในขณะที่คนไทยจำนวนมากได้เรียกร้องให้กองกำลังสหรัฐถอนออกไปจากประเทศไทย ด้วยเหตุผลว่าสงครามเวียดนามได้สิ้นสุดลงแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะมีกองกำลังสหรัฐอยู่ในประเทศไทยเพื่อปฏิบัติการทางทหารเพราะจะทำให้ไทยเข้าไปมีส่วนพัวพันอยู่ในสงครามด้วย สิ่งสำคัญ 2 ประการที่พอจะสันนิษฐานว่าคนไทยส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาดึงถอนกำลังออกไปทั้งที่หลังสงครามโลกครั้งที่สองคนไทยต่างให้การต้อนรับสหรัฐในฐานะมิตรที่ดี ประการแรกมาจากองค์การประมวลข่าวกลางของอเมริกาหรือ ซี.ไอ.เอ. Central Intelligence Agency (C.I.A) เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในประเทศของไทยซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตยของชาติ

³⁵ กองบรรณาธิการ, วารสารสังคมปริทัศน์ 11, 5 (พฤษภาคม 2516) หน้า 18-26.

เรื่องเกิดจากจดหมายที่ถูกส่งมาจากสกลนครลงชื่อว่า จำรัส มีเนื้อหาให้นายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ ประกาศหยุดยั้งผู้ก่อการร้ายโดยมีเงื่อนไขว่ารัฐบาลต้องให้ผู้ก่อการร้ายปกครองบริเวณที่ตนได้ปลดแอก ถ้าหากเป็นเช่นนั้นได้ผู้ก่อการร้ายก็จะช่วยเหลือรัฐบาลในทุกวิถีทาง ปรากฏว่าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ ซี.ไอ.เอ. ทำให้ทราบว่าการประมวลข่าวกลางของอเมริกาเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในประเทศของไทย เป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตยของชาติ และหน่วยของ ซี.ไอ.เอ.ประจำทำการอยู่ในกรุงเทพมหานครกับตามต่างจังหวัดหลายแห่งที่เป็นเขตปฏิบัติการของผู้ก่อการร้ายขณะนี้ใช้เมืองไทยเป็นจุดสืบท่าข่าวในบริเวณชายแดนพม่า ใช้ไทยเป็นศูนย์สืบท่าข่าวในอินโดจีน ซี.ไอ.เอ. อยู่ทุกหนทุกแห่งในเมืองไทยเพื่อสร้างอิทธิพลของตน³⁶

นอกจากการแทรกแซงทางการเมืองยังปรากฏข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันเกือบทุกฉบับในช่วงเวลานั้นว่า ซี.ไอ.เอ. ยังมีส่วนเกี่ยวพันกับการปลุกปั่นของชาวเขาในภาคเหนือเพื่อหาข่าวกรองและความเคลื่อนไหวทางการเมืองและการทหารของคอมมิวนิสต์ด้วย

ประการที่สอง กรณีเหตุการณ์เรือสินค้ามายาเกวซัสสัญชาติสหรัฐที่ถูกจับในน่านน้ำกัมพูชาระหว่างที่เดินทางเข้ามาที่สต๊อปปิ้งในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 ปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐเพื่อช่วยเหลือเกิดขึ้นทันที โดยนาวิกโยธินอเมริกันจากเกาะโอกินาวาและอ่าวชุกถูกส่งมายังฐานทัพที่อุตะเถารวมถึงมีเครื่องบินรบจากฐานทัพอเมริกันที่อุดรธานีและโคราชออกปฏิบัติการร่วมด้วย ซึ่งรัฐบาลไทยไม่เคยล่วงรู้ถึงปฏิบัติการครั้งนี้มาก่อนและถือว่าการกระทำครั้งนี้เป็นการละเมิดอธิปไตยของไทย จึงได้ยื่นบันทึกประท้วงต่อสหรัฐพร้อมทั้งระงับให้ถอนนาวิกโยธินออกทั้งหมดภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นความเห็นพ้องกับคนไทยส่วนใหญ่ เป็นผลให้สหรัฐอเมริกาทอนกองกำลังออกจากประเทศไทย

รัฐบาลสหรัฐฯ ได้ตกลงใจที่จะลดกำลังทหารอเมริกันในประเทศไทยจาก 27,000 นาย ให้เหลือไม่เกิน 20,000 นาย ภายใน 30 มิ.ย. 2518 ขอให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

³⁶ ศจช. ก/ป5/2517/8 (1) การถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทยและการแทรกแซงของ ซี.ไอ.เอ.

เตรียมการในทางปฏิบัติและประสานงานในรายละเอียดกับสหรัฐต่อไป รุ่นแรกปี 2518 จำนวน 7,500 นาย ออกจากประเทศไทยภายในประมาณสิ้นเดือน มิ.ย. และถอนทหารออกให้หมดภายใน 12 เดือน จาก นครราชสีมา นครพนม อุบล อุดร อุตะเภาคาคี³⁷

หลังจากกองกำลังสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดออกจากประเทศไทยไปแล้วพบว่าเกิดผลกระทบกับเศรษฐกิจและสังคมไทยหลายด้าน อาทิ การว่างงานของคนไทยกว่า 30,000 คน ที่เคยทำงานกับสหรัฐ³⁸ ปัญหาสตรีที่ทำอาชีพเมียเช่าตามฐานทัพต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย และ ปัญหาเด็กหัวแดง หรือ เด็กลูกครึ่งซึ่งเกิดจากทหารอเมริกันจำนวนมาก โดยเฉพาะปัญหาเด็กหัวแดงซึ่งเป็นปัญหาใหม่ของสังคมไทยในขณะนั้นเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนต้องมีมูลนิธิของชาวอเมริกันเข้ามาดูแล

การช่วยเหลือมีมูลนิธิของนักประพันธ์หญิงชาวอเมริกัน ชื่อมูลนิธิเพิล.เอส.บัค (Pearl S. Buck Foundation) ได้เข้ามาสำรวจและจัดการช่วยเหลือแก่เด็กหัวแดงที่เรียกว่าอเมราเซียน(Amerasian) ในไทยขณะนี้ มี 1,200 คน คาดว่าอีก 3 ปี จะเพิ่มขึ้นเป็น 3,600 คน จากการสำรวจเขตอันเป็นที่ตั้งฐานทัพใหญ่ของสหรัฐในไทย เช่น คาคี นครสวรรค์ นครราชสีมา อุบล อุดร อุตะเภาสัตหีบ พบบ้างที่กรุงเทพฯ โดยทางมูลนิธิมีเจตนาดีที่จะให้เด็กเหล่านี้มีความเป็นคืออยู่ดี เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นพลเมืองดีและเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยในอนาคต³⁹

³⁷ สจข. [1]มท.3.1.5.18/2 (3) การประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับฐานทัพที่สหรัฐใช้ในประเทศไทย (19 เม.ย.2500-7 ม.ค.2519)

³⁸ สจข. [1]มท.3.1.5.18/2 (1) การประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับฐานทัพที่สหรัฐใช้ในประเทศไทย (19 เม.ย.2500-7 ม.ค.2519)

³⁹ สจข. ก/ป5/2511/22 ปัญหาเมียเช่าและลูกครึ่งไทย-อเมริกัน

ปัญหาสังคมเรื่องเด็กหัวแดงซึ่งรวมทั้งเด็กลูกครึ่งอเมริกันผิวขาวและอเมริกันผิวดำ หรือ นิโกรนับว่าเป็นปัญหาอย่างมากในระยะแรก เพราะเด็กไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้และรู้สึกแปลกแยกจากเด็กไทยทั่วไปทั้งเรื่องของ หน้าตา สีผม หรือ สีผิว ส่วนสตรีที่เคยทำอาชีพเมียเช่านั่นแม้บางส่วนจะมีโอกาสไปทำอาชีพบริการด้านอื่น แต่ส่วนมากไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานทั่วไปได้ง่ายเนื่องจากขาดความรู้ทางวิชาชีพ กรมประชาสงเคราะห์จึงต้องช่วยเหลือโดยให้มีการฝึกฝนอาชีพสตรีด้านอื่นแก่คนกลุ่มนี้

ส่วนกิจการสถานบันเทิงและธุรกิจบริการทั่วประเทศต่างประสบปัญหาขาดทุนหลายราย ดังตัวอย่างที่ตลาคี ซึ่งบรรดานายทุนต่างคาดหวังจะแสวงหากำไรจากทหารอเมริกันเหล่านี้

ผู้ที่เดือดร้อนและกระทบกระเทือนจากการถอนทหารนี้คือ นายทหารชั้นประทวนยศอย่างสูงถึงจ่า ซึ่งไปเช่าซื้อผ่อนส่งรถเก๋งมาทำแท็กซี่รับ จี.ไอ. จากแคมป์เข้ามาตลาดเที่ยวละ 1 ดอลลาร์ เมื่อจีไอถอนตัวไป การหาเงินก็ลำบาก ค่าซื้อรถก็ยังผ่อนไม่หมดจึงเป็นเรื่องหนักใจกันมาก อาจถูกยึดรถคืนก็ได้ รถที่นายทหารชั้นประทวนซื้อผ่อนมาวิ่งหาเงินที่ตลาคีมีทั้งหมด 40 คัน สำหรับภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำซึ่งเคยเฟื่องฟู ผู้สื่อข่าวรายงานว่า ขณะนี้ฝืดมากบรรดาพ่อค้าที่ลงทุนสร้างบาร์ในท์คลับรับจี.ไอ. ต่างได้รับผลกระทบไปตาม ๆ กัน เช่น บาร์ฟ็อกซ์ของนายวิชัย แซ่ตั้ง ลงทุน 280,000 บาท บอกหมดตัวไม่รู้จะทำยังไง บาร์แพนเอ็มของนายมะยม เอี่ยมรอด ลงทุนไปประมาณ 1 ล้านบาทยังปิดอยู่ บาร์ซิกาโก้ ของนายศรีชา ตามวัฒน์ ลงทุนไป 400,000 บาท เมื่อจีไอถอนทหารออกก็ต้องทุบทิ้งกลับไปทำฟิชไร้แต่รอดตัวเพราะฟิชไร้ยังมีราคาดี บาร์กรังค์ปรีซ์ ก็ทุบทิ้งไปแล้ว⁴⁰

เห็นได้ชัดเจนว่า มีกลุ่มคนจำนวนไม่น้อยที่มองเห็นว่าการลงทุนในกิจการสถานบันเทิงเพื่อรองรับทหารอเมริกันมีความคุ้มค่ากับจำนวนเงินที่ลงทุนไป แต่เมื่อสหรัฐอเมริกาถอนทัพออกจากประเทศไทย บรรดานักลงทุนเหล่านี้ต่างประสบปัญหาขาดทุนอย่างมากทำให้ต้องกลับไปทำอาชีพพื้นฐานดั้งเดิมคือเกษตรกรรม ทำให้สันนิษฐานได้ว่าสถานบันเทิงต่าง ๆ มีการปรับ

⁴⁰ สจข. ก/ป5/2517/8 (2) การถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทยและการแทรกแซงของ ซี.ไอ.เอ.

กลยุทธ์ทางการค้าเพื่อความอยู่รอดของตน โดยเฉพาะสถานบันเทิงในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่หันมาให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและชาวไทยซึ่งเน้นกลุ่มวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้น

ผลกระทบจากสถานบันเทิงที่รองรับบรรดาทหารอเมริกันมักจะมีผู้หญิงเข้ามาให้บริการและนำไปสู่การลักลอบค้าประเวณี สถานบันเทิงที่คนไทยรู้จักคุ้นเคยนั้นเป็นการหาความสำราญจากการดื่ม กิน ฟังดนตรี เต้นรำ ก็เริ่มเปลี่ยนมาเป็นการมีผู้หญิงคอยบริการความสำราญแก่บรรดาทหารอเมริกัน ซึ่งไม่ต่างอะไรกับการมีหญิงปลอมขวัญให้กับทหารญี่ปุ่นเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่สอง อาชีพที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อรองรับทหารอเมริกันเหล่านี้คืออาชีพเมียเช่า “ประมาณปี พ.ศ. 2511 ในซอยเอกมัยมีบ้านเช่าหลังเล็ก ๆ รูปทรงคล้ายคลึงกันตั้งเรียงรายอยู่กลุ่มหนึ่ง ชาวบ้านแถบนั้นเรียกคนกลุ่มนี้ว่า หมูบ้านเมียเช่า โดยสาวไทยทำมาหากินกับต่างชาติเช่นเป็นเมียชั่วคราวนั่นเอง”⁴¹ ซึ่งบรรดาเมียเช่าเหล่านี้ได้เป็นปัญหาสังคมตามมาหลังจากที่ทหารอเมริกันถอนทัพกลับไป อีกอาชีพหนึ่งที่เป็นผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสถานบันเทิงคือแท็กซี่ป้ายดำ หมายถึงรถยนต์ที่จดทะเบียนเป็นรถนั่งส่วนบุคคลแต่มาทำเป็นรถรับจ้างสาธารณะ ส่วนมากจะให้บริการแก่ทหารฝรั่งซึ่งมาจากสมรภูมिवีเยตนาม คอยดูแลรับส่งไปเที่ยวตาม บาร์ ไนต์คลับ สถานอาบ อบ นวด และสถานที่เหล่านี้ก็จะให้เปอร์เซ็นต์เป็นเงินค่าพามาให้กับแท็กซี่⁴² กล่าวได้ว่าทั้งหมดนี้เป็นผลกระทบจากการดำรงอยู่ของกองทัพอเมริกันตั้งแต่เริ่มเข้าสู่ประเทศไทย จนกระทั่งถอนกองกำลังออกจากไทยอย่างสมบูรณ์ในปี 2518

3.2.2 จากอะโกโก้สู่ติสโก้เทค

เมื่อสหรัฐอเมริกาถอนทัพออกจากประเทศไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้วประกอบกับการประสบปัญหาขาดแคลนน้ำมันในประเทศ รัฐบาลได้มีนโยบายให้ประชาชนใช้จ่ายอย่างประหยัดรวมถึงการให้สถานบันเทิงปิดทำการก่อนเวลาที่กำหนดไว้ในเวลา 24.00 น. ซึ่งนโยบายดังกล่าวทำให้ผู้ประกอบการสถานบันเทิงรวมตัวกันขอผ่อนผันให้ปิดตามเวลาเดิมแต่จะหยุดให้บริการในวันอาทิตย์แทน รัฐบาลจึงมีประกาศห้ามสถานบริการ ไนต์คลับ สถานเต้นรำที่มีและไม่มีพาร์ทเนอร์

⁴¹ เกลินวิสต์คอลลัมน์ เหนือ ใต้ ออก ตก วันพฤหัสบดีที่ 1 ก.พ. 2511 ฉบับที่ 6734, 3.

⁴² ตาวันชัย โฆตามระ, ใ้รู้ได้หัวเราะ (พระนคร : แพร่พิทยา, 2512), 338-339.

เปิดทำการวันอาทิตย์⁴³ เป็นผลให้สถานบันเทิงเกิดภาวะซบเซามากขึ้น บรรดาผู้ประกอบการสถานบันเทิงจึงต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยหันมาให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศรวมถึงเอาใจกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยมากขึ้นและเน้นตลาดกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ การเดินร่าแบบลีลาศเริ่มคลายความนิยมลงไปสันนิษฐานว่าเป็นเพราะวัยรุ่นจำนวนมากนิยมดนตรีร็อกและดนตรีแบบดิสโก้ซึ่งเน้นการเดินร่าในท่าทางที่สนุกสนานเร้าร้อนไม่ต้องมีการบังคับจังหวะมากกว่า

เพลงดิสโก้ได้รับความนิยมอย่างสูงจากชาวตะวันตกในช่วงกลาง-ปลายคริสต์ศตวรรษ 1980 ซึ่งดนตรีดิสโก้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกจากบทความของ Vince Aletti นักข่าวสายดนตรี ซึ่งเขียนลงในนิตยสาร Rolling Stone เมื่อปี 1973⁴⁴ ซึ่งนักร้องนักดนตรีดิสโก้ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในขณะนั้นได้แก่ Donna Summer, Bee Gees, Abba, The Jackson Five เป็นต้น ต่อมาปัจจัยที่ส่งเสริมให้ดนตรีดิสโก้ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นจากผู้คนหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย มาจากภาพยนตร์ดังหลายเรื่องที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับดิสโก้ อาทิ Saturday Night Fever ออกฉายในค.ศ. 1977 เป็นผลให้นักแสดงนำชายอย่างจอห์น ทราโวลต้า (John Travolta) และเพลงประกอบภาพยนตร์ที่ร้องโดยวงบีจีส์ (Bee Gees) โด่งดังตามไปด้วย และ Thank God It's Friday ตามมาด้วยภาพยนตร์เรื่อง Grease ในค.ศ. 1978 ซึ่งนักแสดงนำยังคงเป็นจอห์น ทราโวลต้า เช่นเดิม แม้ฉากในการเดินร่าจังหวะดิสโก้ของ Grease จะไม่เร้าใจเท่ากับ Saturday Night Fever แต่กล่าวได้ว่าภาพยนตร์ทั้ง 2 เรื่องนี้เท่ากับเป็นการกระตุ้นให้ดิสโก้เป็นดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างมากและการทำให้การเดินร่าลักษณะนี้นิยมต่อเนื่องมาอีกหลายปี ส่งผลให้ภาพยนตร์แนวเดินร่าเรื่อง Flah Dance นำแสดงโดยเจนนิเฟอร์ บีล (Jennifer Beals) ออกฉายในปี 1983 ตามมาด้วยภาพยนตร์เรื่อง Dirty Dancing ในปี 1987 เป็นภาพยนตร์แนวโรแมนติกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของครูฝึกการเต้นกับนักเรียนสาว นำแสดงโดย แพทริก สเวย์ซี (Patrick Swayze) และ เจนนีเฟอร์ เกรย์ (Jennifer Grey) ทั้งภาพยนตร์และเพลงดิสโก้เหล่านี้ส่งผลให้สถานบันเทิงประเภทดิสโก้เทคในสหรัฐอเมริกาได้รับความนิยมอย่างมากมาย

⁴³บ้านเมือง วันพุธที่ 9 มกราคม 2517 ฉบับที่ 37344, 7.

⁴⁴Vince Aletti เข้าถึงโดย http://en.wikipedia.org/wiki/Vince_Aletti เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม

ส่วนในประเทศไทยก็นิยมดนตรีดิสโก้ตามอย่างตะวันตกเช่นกัน ทำให้ดิสโก้เทคเป็นสถานบันเทิงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2518 โดยตั้งขึ้นที่เมืองพัทยาเป็นแห่งแรกซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชาวต่างประเทศมากที่สุดในขณะนั้น

ดิสโก้เทคแห่งแรกของไทยเปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2518 ที่โรงแรมออกิดิตพัทยา ใช้ชื่อว่า “บิบลอส” โดยได้เปลี่ยนแปลงจากไนท์คลับธรรมดาที่มีวงดนตรีร้องเพลง เต้นรำ เป็นการเปิดเพลงจากแผ่น เพลงที่เปิดจะเปิดติดต่อกัน ไม่มีการหยุดคั่นระหว่างเพลง ในช่วงแรกของการเปิดบิบลอส ทำให้วัยรุ่น โดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ หลังไหลไปเที่ยวพัทยากันมากจนทำให้บิบลอสขยายสาขามาเปิดที่กรุงเทพฯ เพื่อตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น โดยเปิดย่านสุขุมวิท ซอย 4⁴⁵

แม้ว่าดิสโก้เทคจะเกิดขึ้นที่พัทยาแต่ปรากฏว่า ได้รับความนิยมจากวัยรุ่นในกรุงเทพมหานครอย่างมากจนทำให้ต้องขยายสาขามาที่กรุงเทพฯ ย่านสุขุมวิท ซอย 4 ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าบรรดาวัยรุ่นต่างชื่นชอบและยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต ซึ่งเป็นโอกาสให้สถานบันเทิงประเภทอื่น อาทิ ไนต์คลับ ผับ บาร์ ปรับตัวกันในการดำเนินธุรกิจและหันมามองตลาดกลุ่มวัยรุ่นกันมากขึ้น สันนิษฐานว่าสิ่งที่ทำให้ดิสโก้เทคได้รับความนิยมอย่างมากคือ การเปิดเพลงจากแผ่นเสียงโดยไม่มีการหยุดคั่นจังหวะเหมือนวงดนตรีและนักร้องที่ต้องหยุดพักเป็นช่วง

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าดนตรีและการเต้นแบบดิสโก้ได้รับความนิยมอย่างสูงในสังคมไทย ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบภาพยนตร์ไทยเมื่อปี 2519 อาทิ เรื่องวัยอลวน นำแสดงโดย ไพโรจน์ สวรรูป และ แฉะลลนา สุลาวัลย์ เมื่อภาพยนตร์ประสบความสำเร็จส่งผลให้พระเอกภาพยนตร์เรื่องแรกอย่าง ไพโรจน์ สวรรูป ได้รับการจัดอันดับเป็น 1 ใน 10 ยอดคนเด่นในรอบปี เนื่องจากสามารถทำให้ภาพยนตร์มีรายได้ถึง 8 ล้านบาทซึ่งมากกว่าพระเอกชื่อดังคนอื่น ๆ ในขณะนั้น⁴⁶ ทำให้มีการจัดสร้างภาพยนตร์ภาคต่อจากวัยอลวนอีก 2 เรื่องคือ รักอุตุตุต และ ชื่นชุลมุน ซึ่ง

⁴⁵ ชัยเอ็ดเดอร์ 1987 [นามแฝง], “อินเงาสลัวดิสโก้เทค,” *บ้านไม่รู้อย* 3, 7 (สิงหาคม 2530), 20.

⁴⁶ ศจช. ก/ป3/2520/26 คอลัมน์ “ท็อปเท็น 10 ยอดคนเด่นในรอบปี” จากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์

เรื่องรักอุตลุดนั้นมีฉากการแสดงบางตอนที่คู่พระนางต้องเต้นบัมพ์ คือ เป็นการเต้นที่ใช้สะโพกชนกันและเป็นที่ยอมรับกันมากในสถานบันเทิงดิสโก้เทคขณะนั้น

เมื่อความนิยมในการเที่ยวสถานบันเทิงของคนกรุงเทพฯ มีมากขึ้น จึงเกิดการขยายตัวและเพิ่มจำนวนของสถานบันเทิงตามไปด้วย รัฐบาลจึงปรับปรุงกฎหมายสถานบริการอีกครั้งในปี 2521 โดยเพิ่มสาระสำคัญในความหมายของสถานบริการ ดังนี้

"สถานบริการ" หมายถึง สถานที่ที่จัดขึ้นเพื่อให้บริการ โดยหวังประโยชน์ในการค้าดังต่อไปนี้

(1) สถานเต้นรำ รำวง หรือรอกเง้ง ประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีหญิงพาร์ทเนอร์บริการ

(2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีหญิงบำเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอน หรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า

(4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดง ดนตรีเกินสองชิ้น หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง

เห็นได้ว่าในข้อ (4) มีการเพิ่มข้อความว่า โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีเกินสองชิ้น หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายสถานบริการในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าขณะนั้นสถานบันเทิงเริ่มปรับตัวมาให้บริการคนไทยมากขึ้นหลังจากทหารอเมริกันถอนทัพกลับไปจนสถานบันเทิงกลายเป็นที่นิยมของคนกรุงเทพฯ ทำให้ร้านอาหารทั่วไปเล็งเห็นผลประโยชน์ทางการค้า จึงปรับปรุงร้านค้าให้มีการบริการเหมือนกับสถานบันเทิง โดยไม่มีใบอนุญาตสถานบริการที่ถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งยังเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเกิดความยากลำบากในการดูแล เนื่องจากร้านอาหารเหล่านี้อยู่นอกเหนือจากพระราชบัญญัติสถานบริการพ.ศ. 2509

รัฐบาลจึงเห็นควรว่าต้องปรับปรุงพระราชบัญญัติสถานบริการขึ้นใหม่ในปี 2521 เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในยุคนั้น พร้อมกับประกาศให้ประชาชนได้ทราบทั่วกันว่า หากสถานที่ใดที่ไม่มีใบอนุญาตสถานบริการแต่มีการจัดให้เล่นดนตรีเกินสองชิ้น หรือจัดให้มีการแสดงความบันเทิงอื่นใด ต้องถูกจับกุมเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย พร้อมกับจำกัดจำนวนสถานบริการ โดยไม่

อนุญาตให้สถานประกอบการใดๆ ขอใบอนุญาตสถานบริการเพิ่ม เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่รัฐ แต่การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสถานบริการในปี 2521 ยังมีไม่ความเข้มงวดเท่าใดนัก

กล่าวได้ว่า หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง คนไทยมีโอกาเลือกรับความบันเทิงได้มากขึ้นหลังจากถูกสั่งห้ามความบันเทิงโดยรัฐบาลในช่วงเวลาสงคราม ระยะเวลาที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เนื่องจากหลังสงครามเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างหนัก ซึ่งสหรัฐอเมริกายื่นมือเข้ามาช่วยในฐานะมิตรที่ดีมาโดยตลอด ทำให้คนไทยยินดีรับวัฒนธรรมทุกด้านจากสหรัฐอเมริกา ต่อมาเมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์ระบาดในเวียดนามทำให้กองทัพทหารอเมริกันเข้ามาตั้งอยู่ในประเทศไทยเพื่อไม่ให้ไทยต้องตกเป็นคอมมิวนิสต์ตามหลักทฤษฎีโดมิโน การเข้ามาของทหารอเมริกันในครั้งนั้นส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของไทยอย่างมาก เนื่องจากสถานบันเทิงรูปแบบใหม่ที่ไม่เหมาะสมกับคนไทยเกิดขึ้นจำนวนมากเพื่อรองรับทหารอเมริกัน อาทิ การเกิดไนท์คลับ บาร์อะโกโก้ อาบอบนวด ในย่านพัฒนาพงษ์และถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ทำให้รัฐบาลต้องออกพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เพื่อควบคุมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

ในปี 2518 เมื่อสหรัฐอเมริกาถอนกองกำลังทหารทั้งหมดออกจากประเทศไทย เนื่องจากสิ้นสุดสงครามเวียดนาม จึงทำให้สถานบันเทิงจำเป็นต้องเปลี่ยนกลุ่มลูกค้าโดยมาให้ความสนใจกลุ่มคนไทยด้วยกัน เป็นผลให้มีสถานบันเทิงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและขยายตัวอยู่เป็นระยะ รัฐบาลจึงต้องคอยควบคุมดูแลเพื่อให้สถานบันเทิงดำเนินกิจการอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

บทที่ 4

กิจการสถาบันเงินกู้กับการบริโภคนิยมในกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2521-2545)

ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา นโยบายทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยสนับสนุนการค้าโดยรัฐวิสาหกิจ มาเป็นการสนับสนุนการค้าการลงทุนโดยเอกชนแทน เห็นได้จากการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509¹ มีใจความสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลส่งเสริมให้มีการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐาน อาทิ ระบบคมนาคมขนส่ง ระบบเขื่อนเพื่อการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า สาธารณูปโภค เป็นต้น ทั้งนี้ได้สนับสนุนการค้าและการลงทุนโดยเอกชนเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวได้อาศัยความช่วยเหลือด้านการลงทุนจากต่างประเทศซึ่งมีสหรัฐอเมริกาและธนาคารโลกเป็นหลัก

สาเหตุที่สหรัฐอเมริกาและธนาคารโลกเข้ามามีบทบาทกับเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้นำฝ่ายโลกเสรีที่มีความมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจขณะนั้นและได้รับความกระทบกระเทือนจากภัยพิบัติของสงครามน้อยกว่าประเทศอื่น ๆ ส่วนธนาคารโลกเป็นสถาบันทางการเงินระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง เพื่อเร่งพัฒนาระบบเศรษฐกิจของโลกที่เสียหายในระหว่างสงคราม โดยให้ความช่วยเหลือด้านการลงทุนแก่ประเทศโลกที่สามรวมถึงประเทศไทย ความช่วยเหลือดังกล่าวสนับสนุนการค้าการลงทุนโดยนายทุนเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการลงทุนของนายทุนเอกชนชาวอเมริกันในประเทศไทย อาทิ ธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างผงซักฟอกและสบู่ เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขของธนาคารโลกที่กำหนดไว้ให้กับรัฐบาลไทยคือ จะไม่มีการอนุมัติเงินกู้ให้กับโครงการที่ลงทุนโดยรัฐวิสาหกิจเด็ดขาด และจะสนับสนุนการลงทุนโดยภาคเอกชนเท่านั้น จารึก สุดใจ ให้ความเห็นว่า บทบาทของ

¹แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นการวางรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาวของประเทศไทย รัฐบาลต่อมาได้นำแนวทางนี้มาเป็นแบบอย่างในการปรับปรุงแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เหมาะสมกับเวลาและสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แผนพัฒนาฯ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นฉบับที่ 11

ธนาคารโลกเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยจากระบบเศรษฐกิจชาตินิยมไปสู่ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมเร็วยิ่งขึ้น²

การค้าแบบเสรีทำให้ระบบทุนนิยมเติบโตไปพร้อมกับวิถีการบริโภคที่เปลี่ยนไปของคนในสังคม โดยเห็นชัดเจนในสังคมของชาวกรุงเทพมหานคร อาทิ การมีรถยนต์ส่วนตัว การตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับ การใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อความสุขชั่วคราวตามสถานบันเทิง เป็นต้น เนื่องจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเริ่มจากกรุงเทพฯ เป็นอันดับแรกในฐานะเมืองหลวง ทำให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับลงข่าวประชดประชันรัฐบาลว่าเอาใจคนกรุงเทพฯ ราวกับเป็นเทวดาในสวรรค์ จึงทำให้คนต่างจังหวัดมุ่งสู่กรุงเทพฯ เพื่อหางานทำและอยากเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์เหมือนกัน³ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดกลุ่มคนรุ่นใหม่ซึ่งมีการศึกษาสูงขึ้น อีกทั้งยังมีความคิดแตกต่างจากคนรุ่นก่อน⁴ เช่นเดียวกับการแสวงหาความบันเทิงเพื่อพักผ่อนหย่อนใจซึ่งมีรูปแบบหลากหลายมากขึ้นภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมแบบอเมริกัน

สถานบันเทิงจึงเป็นพื้นที่สร้างความสุข ความรื่นรมย์ ความเพลิดเพลินต่างๆ ให้กับผู้ที่แสวงหาสิ่งเหล่านั้นเพื่อผ่อนคลายตามวิถีบริโภคนิยม ชเนศ วงศ์ยานนาวา ให้ความเห็นเกี่ยวกับบริโภคนิยมว่า ผู้คนสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการบริโภคประหนึ่งพระเจ้าที่สถิตอยู่ทุกหนทุกแห่ง

สำหรับคำว่าบริโภคนิยมยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การบริโภคเป็นเรื่องที่ปรากฏให้เห็นอยู่อย่างดาษดื่น ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งทำให้บริโภคนิยมแตกต่างไปจากการบริโภคของหรรหราพุ่มเพียงในสังคมโบราณ เพราะในสังคมแบบนี้ของหรรหราพุ่มเพียงไม่ได้ปรากฏอยู่ทุกหนแห่ง แต่ปรากฏอยู่ในพื้นที่เฉพาะ

² จารึก สุดใจ, “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2501-2506”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), 103.

³ สจข. กทม.4.2.6.2 รายงานข่าวตัดจาก นสพ. เกี่ยวกับ กทม. ประจำเดือน ม.ค. 2521

⁴ ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, ความคิดการเมืองไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2549), 357.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นสูงและในศาสนสถานเป็นต้น ในสภาวะสมัยใหม่ การบริโภคนิยมจะปรากฏอยู่ทั่วไป อาณาเขตต่าง ๆ ของสภาวะสมัยใหม่จะขาดการบริโภคนิยมไปเสียไม่ได้ ราวกับว่าการบริโภคนิยมดำรงอยู่ประหนึ่งพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่สถิตอยู่ทุกหนทุกแห่ง (omnipresence) ในแง่นี้บริโภคนิยมจึงได้กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและทรงพลังแก่พระเจ้าด้วยเช่นกัน⁵

การเปรียบเทียบบริโภคนิยมให้มีความสำคัญเช่นพระเจ้าผู้เป็นเจ้านี้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นพร้อมกับประโยคอุปมา “เงินคือพระเจ้า”⁶ ซึ่งเป็นวลีที่มาจากแนวคิดแบบตะวันตกที่ใช้กันอยู่ทั่วไป อีกทั้งยังสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและความนิยมในวัตถุของคนยุคนี้ได้เป็นอย่างดี สำหรับความนิยมในการใช้วลีนี้ในประเทศไทยสันนิษฐานว่าเริ่มมาจากช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2531-พ.ศ.2534) ซึ่งเป็นช่วงสิ้นสุดของสงครามเย็น รัฐบาลเน้นการเปิดตัวของระบบเศรษฐกิจอย่างสูง สร้างความสัมพันธ์กับประเทศสังคมนิยมในแถบอินโดจีนด้วยนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ส่งผลให้ที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ และการลงทุนต่างๆ เติบโตอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจนเกิดวลีที่นิยมกล่าวกันว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” และ “เงินคือพระเจ้า” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความต้องการเงินตราในยุคแห่งการบริโภคนิยมวิถีชีวิตแบบฟุ่มเฟือยได้สอดแทรกเข้าไปอยู่ในทุกชนชั้นของสังคม การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นจากปัจจัยสี่ที่มนุษย์ต้องการ เป็นผลให้กิจการสถานบันเทิงต่าง ๆ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว

⁵ธเนศ วงศ์ยานนาวา, ปฏิวัติบริโภคนิยม : จากสิ่งของฟุ่มเฟือยมาสู่สิ่งจำเป็น (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2550), 10-11.

⁶“เงินคือพระเจ้า” เป็นวลีของชาวตะวันตกซึ่งไม่ปรากฏว่าเกิดขึ้นในยุคสมัยใด เป็นไปได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคโบราณและมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา ดังตัวอย่างของชาวยิวที่มีความเชื่อว่าเงินคือเรือนร่างจำแลงของพระเจ้า เนื่องจากการใช้ชีวิตด้วยความยากลำบากและไร้แผ่นดินของชาวยิวทำให้เงินกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต การนับถือเงินของชาวยิวปรากฏในคัมภีร์ทัลมุด (Talmud) ซึ่งสอนเอาไว้ว่า คนต้องรักษาทรัพย์สินที่ตัวเองมี 3 ประการ ได้แก่ 1.เงินสด 2.สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของมีค่า 3.อสังหาริมทรัพย์

นับตั้งแต่พ.ศ. 2521 เป็นต้นมากิจการสถานบันเทิงได้รับความนิยมนิยมจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งพบว่าความนิยมไม่ได้ถูกจำกัดไว้เพียงแค่นักในสังคมกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่ได้กระจายตัวไปตามจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจไทยอยู่ในภาวะถดถอยตั้งแต่ปี 2515 จากปัญหาฝนแล้งรุนแรง ส่งผลต่อการผลิตในด้านการเกษตรทุกชนิด ตามมาด้วยวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ในปี 2516-2517 และวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ในปี 2522

กิจการสถานบันเทิงเติบโตอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนแม้ว่าสถานบันเทิงทั้งหลายจะเป็นพื้นที่เปราะบางและง่ายต่อการเกิดอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การแอบแฝงการค้าเพศพาณิชย์ การลักลอบค้ายาเสพติด เป็นต้น ทำให้รัฐต้องเข้ามาควบคุมดูแลเป็นระยะ ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 3 ช่วงหลักคือ

ช่วงพ.ศ. 2521 – 2530 เป็นช่วงเวลาที่ภาครัฐเริ่มเข้ามามีส่วนสำคัญในการควบคุมดูแลกิจการสถานบันเทิงอย่างจริงจัง หลังจากที่สหรัฐอเมริกาถอนกองกำลังทหารออกจากประเทศไทย โดยสมบูรณ์ บรรดาสถานบันเทิงต่างปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยและกลุ่มคนไทยที่ชื่นชอบความบันเทิงดังกล่าว รวมถึงการรับวัฒนธรรมด้านความบันเทิงจากตะวันตกทำให้สถานบันเทิงขยายตัวพร้อมกับการเกิดความบันเทิงรูปแบบใหม่อย่างดิสโก้เทคและคาราโอเกะ ภายใต้อำนาจของรัฐบาลได้ทำการแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นผลจากนโยบายจำกัดสถานบันเทิง นโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพทางด้านบันเทิงจนเกิดการเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนกฎหมายซ้ำ ทำให้เกิดการแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2525 ตามมา ทั้งนี้ รัฐบาลยังพบปัญหาการค้าประเวณีที่แอบแฝงอยู่ในกิจการสถานบันเทิง ทำให้ต้องเข้ามาควบคุมดูแลเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างเข้มงวดมากขึ้น

ช่วงพ.ศ. 2530-2540 นับว่าเป็นยุคที่กิจการสถานบันเทิงเฟื่องฟูอย่างมาก สังคมไทยต้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบโลกที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ หมายถึงการทำให้โลกกลายเป็นหนึ่งเดียวข้ามพรมแดนพื้นที่และเวลา เศรษฐกิจไทยช่วงเวลานี้เริ่มดีขึ้นเนื่องจากรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำข้อตกลงพลาซ่า (Plaza Accord) ในปี 2528 ระหว่าง 5 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และอังกฤษ เพื่อทำให้ค่าเงินเงินดอลลาร์สหรัฐอ่อนค่าลง ซึ่งในกรณีของญี่ปุ่นนั้นจะใช้นโยบายการเงินแบบผ่อนคลายเป็นหลักคู่ไปกับการปฏิรูปภาคการเงิน ส่งผลให้เงินเยน

ของญี่ปุ่นปรับค่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ทำให้หลังจากนั้นเกิดกระแสที่บริษัทญี่ปุ่นออกมาลงทุนนอกประเทศเป็นจำนวนมาก และพากันย้ายฐานการลงทุนมาสู่ประเทศไทยซึ่งมีต้นทุนต่ำกว่า เศรษฐกิจไทยในยุค 2530 จึงเป็นเศรษฐกิจยุคฟองสบู่และเฟื่องฟูไปโดยปริยาย เมื่อเศรษฐกิจขยายตัวจึงทำให้ผู้คนสามารถใช้จ่ายเงินได้อย่างฟุ่มเฟือย ในขณะที่ความนิยมในการเที่ยวสถานบันเทิงกลายเป็นค่านิยมในสังคม ซึ่งค่านิยมเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปรับตัวของสถานบันเทิงและการกำหนดนโยบายทางการตลาดของตนให้น่าสนใจ โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของสถานบันเทิงที่มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ไนท์คลับ ผับ บาร์ คาเฟ่ คาราโอเกะ รวมถึงการเกิดย่าน R.C.A. ซึ่งเป็นแหล่งรวมสถานบันเทิง และมีภาพลักษณ์เสมือนเป็นตัวแทนของสถานบันเทิงในยุคนี้

ช่วงพ.ศ. 2540-2545 เป็นระยะที่กิจการสถานบันเทิงหลายแห่งโดยเฉพาะสถานบันเทิงขนาดใหญ่ต้องปิดตัวลงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำใน พ.ศ. 2540 หลังจากนั้นมา บรรดาสถานบันเทิงต่างปรับตัวอีกครั้งเพื่อให้กิจการสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยการปรับพื้นที่จากสถานบันเทิงขนาดใหญ่ให้เล็กลง เนื่องจากพื้นที่ใช้สอยในกรุงเทพฯ หาได้ยากขึ้นและมีราคาแพง สถานบันเทิงในยุคนี้จึงมักจะพบกับปัญหาการกระทำผิดพระราชบัญญัติสถานบริการเกี่ยวกับที่ตั้ง ซึ่งระบุไว้ชัดเจนว่าจะต้องไม่อยู่ใกล้กับ วัด สถานศึกษา สถานพยาบาล ฯลฯ รวมทั้งเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายมายังวัยรุ่นเพิ่มขึ้น เพราะคนกลุ่มนี้แทบไม่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจดังกล่าว แต่กลับเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อมากที่สุด ในขณะที่ การศึกษาพบว่า ยุคบริโภคนิยมเช่นนี้เกิดปรากฏการณ์จูงใจให้กลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่อยากลอง อยากรู้ อยากเห็น อยากมี ชื่นชอบการเที่ยวเตร่ตามสถานบันเทิงและนิยมใช้สินค้าที่มีราคาแพงเพื่อโอ้อวดกันในสังคม ดังนั้นนอกจากการเที่ยวสถานบันเทิงเพื่อความสนุกของบรรดาวัยรุ่นแล้ว จุดประสงค์อีกอย่างหนึ่งคือการหารายได้เสริมตามสถานบันเทิง เช่น อาชีพไรด์ไลน์ หรือการขายตัวของนักศึกษาหญิง รวมทั้งการแอบแฝงค้ายาเสพติดและการก่ออาชญากรรมด้านอื่น ๆ กล่าวได้ว่าในระยะนี้สถานบันเทิงขยายตัวอย่างไร้ทิศทางไม่เป็นที่ไปตามกฎหมายสถานบริการ จึงทำให้เกิดการจัดระเบียบสังคมพร้อม ๆ กับการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงใน พ.ศ. 2545 และรัฐบาลได้แก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อควบคุมสถานบันเทิงอย่างจริงจังอีกครั้ง

4.1 กิจการสถานบันเทิงยุคปรับตัวเพื่อความอยู่รอด (พ.ศ.2521-2530)

หลังจากสหรัฐอเมริกาถอนกองกำลังทหารออกจากประเทศไทยเป็นที่เรียบร้อยใน พ.ศ. 2518 ปรากฏว่าสถานบันเทิงที่ตั้งอยู่ตามค่ายทหารสหรัฐในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยต่าง ได้รับผลกระทบจากการขาดทุนอย่างหนักจนทำให้หลายแห่งต้องปิดตัวลง สถานบันเทิงที่เหลือ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครต่างปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและหันมาสนใจกลุ่มลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมถึงคนไทยที่นิยมการเที่ยวตามสถานบันเทิงเพิ่มขึ้นซึ่งมีทั้งกลุ่มคนทำงานและกลุ่มวัยรุ่น

นอกจากปัจจัยที่กล่าวมา สันนิษฐานว่าการปรับตัวของกิจการสถานบันเทิงในยุคนี้เกิดจากการเผชิญกับวิกฤตการณ์น้ำมันช่วงปี 2523 หลังจากกลุ่มประเทศผู้ค้าน้ำมันได้รวมตัวกันขึ้นราคา ทำให้ไทยซึ่งต้องพึ่งปริมาณน้ำมันนำเข้าจากต่างประเทศเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าได้รับผลกระทบโดยตรง สาเหตุที่ไทยต้องนำเข้าปริมาณน้ำมันจากต่างประเทศเนื่องจากภาวะฝนแล้งในปี 2522 ทำให้ระดับน้ำในเขื่อนขนาดใหญ่ที่ใช้ผลิตกระแสไฟฟ้ามีปริมาณลดต่ำลง ขณะนั้นรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถูกกดดันให้แก้ปัญหาอันเนื่องมาจากราคาน้ำมันและค่าไฟที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยการลดภาษีน้ำมันและใช้เงินจากกองทุนภาษีน้ำมันเพื่อตรึงอัตราค่าไฟฟ้าและราคาขายปลีกน้ำมันดีเซลไว้ ส่งผลให้รัฐบาลไม่สามารถใช้นโยบายลอยตัวราคาน้ำมันเพื่อลดภาระในการนำเข้าน้ำมันได้ รัฐบาลต้องควบคุมปริมาณการบริโภคไฟฟ้าด้วยมาตรการต่าง ๆ อาทิ การจำกัดช่วงเวลาให้บริการของสถานบันเทิง สถานีน้ำมัน และการแพร่ภาพโทรทัศน์ เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายจำกัดสถานบริการไม่ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากเห็นว่าเป็นการทำลายวัฒนธรรมไทยและเป็นการชี้นำเยาวชนในทางที่ผิด ส่งผลให้สถานบันเทิงต้องพยายามปรับตัวเพื่อให้กิจการสามารถดำเนินต่อไปได้

แม้ว่าสถานบันเทิงสามารถสร้างความสุขให้กับคนที่แสวงหาความบันเทิงชั่วครั้งคราว แต่ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมและการทำสิ่งผิดกฎหมายได้ง่าย ซึ่งสามารถพบเห็นได้บ่อยครั้งตามหน้าหนังสือพิมพ์อย่างเช่นกรณีของขบวนการแซปเปอโร⁷

⁷แซปเปอโร เป็นคำที่สหรัฐอเมริกาใช้เรียกหน่วยรบพิเศษของกองทัพเวียตนามเหนือช่วงสงครามเวียตนามซึ่งมีสมรรถนะในการรบสูง โดยใช้ยุทธวิธีแทรกซึมเข้าไปยังแนวป้องกันของข้าศึกก่อนเข้าโจมตี ขณะนั้นเวียตนามเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ซึ่งสามารถครอบงำลาวและกัมพูชาได้ตามทฤษฎีโดมิโน และต้องการ

ทางมหาดไทยได้รับคำร้องเรียนมาจากประชาชนผู้หวังดีเป็นจำนวนมากว่าในขณะนี้ได้มีคนฉวยฉวยโดยเฉพาะหญิงสาวได้เข้ามาอาศัยอยู่ตามชานกรุง โดยติดสินบนเจ้าหน้าที่ทางราชการเข้ามาและได้ทำงานอยู่ตามสถานอาบ อบ นวด บาร์และไนท์คลับ นายชลอกกล่าวว่ ตามที่มีผู้ร้องเรียนมาระบุว่า หญิงสาวฉวยเหล่านี้ประกอบอาชีพเพื่อที่จะหารายได้มาให้กับขบวนการแซปเปอร์ที่จะดำเนินการก่อวินาศกรรมในกรุงเทพ⁸

การที่สถานบันเทิงเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมทั้งหลาย สันนิษฐานว่าเนื่องจากเป็นสถานที่ที่ผู้คนมักเข้ามาหาความสุขแบบฉาบฉวยเพื่อผ่อนคลายชั่วครั้งชั่วคราว จึงทำให้ผู้คนที่เข้าไปสัมพันธ์กับพื้นที่เหล่านั้นมุ่งเน้นแต่การหาความสุขใส่ตัวจนไม่ได้สนใจถึงรอบข้าง การลักลอบกระทำสิ่งผิดกฎหมายจึงเกิดขึ้นได้ง่าย

ในขณะนี้สถานบันเทิงมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับความต้องการของคนไทยมากขึ้น อาทิ การผสมผสานระหว่างร้านอาหารกับไนท์คลับ และการผสมผสานระหว่างไนท์คลับ ผับ ดิสโก้เทค เป็นต้น การผสมผสานเช่นนี้ทำให้สถานบันเทิงในประเทศไทยเกิดเป็นลักษณะเฉพาะไม่เหมือนสถานบันเทิงในต่างประเทศที่แยกประเภทได้ชัดเจนกว่า เนื่องจากคนไทยไม่มีวัฒนธรรมในการกินดื่มตามสถานบันเทิงเหมือนกับตะวันตก แม้จะพยายามเลียนแบบตะวันตกแต่ก็ต้องปรับให้เข้ากับความต้องการของคนไทย

สถานบันเทิงที่ได้รับผลกระทบจากการถอนกองกำลังทหารอเมริกันออกไปมีการปรับตัวโดยหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นการทดแทน รวมถึงสถานบันเทิงที่รองรับกลุ่มคนไทยพบว่า ไนต์คลับและผับที่มีดนตรีเบาๆ บรรเลงซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในย่านถนนสารสินได้รับความนิยมจากกลุ่มวัยทำงานมากที่สุด โดยเฉพาะช่วงปี 2526 ขณะเดียวกันคนที่เขวสถานบันเทิงเริ่มเป็นกลุ่มวัยรุ่นเพิ่มขึ้น คนกลุ่มนี้เป็ได้รับอิทธิพลของดนตรีดิสโก้จากสหรัฐอเมริกาและมีความชื่นชอบสถานบันเทิงประเภทดิสโก้เทคซึ่งเต็มไปด้วยแสงสีวูบวาบ

ให้ประเทศไทยเป็นรายต่อไปแต่ไม่สำเร็จ ขบวนการนี้จึงพยายามแทรกซึมเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อก่อความไม่สงบอยู่เป็นระยะ

⁸สจช. ก/ป7/2519/11 กรณีขบวนการจารกรรม “แซปเปอร์” จะก่อวินาศกรรมในกรุงเทพมหานคร

ประกอบกับเสียงเพลงอันดั่งเร้าใจจึงได้รับความนิยมจากกลุ่มวัยรุ่นมากกว่าวัยอื่น ๆ รูปแบบความบันเทิงต่อมาที่ได้รับความนิยมคือสถานบันเทิงประเภทคาราโอเกะซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศญี่ปุ่น คนที่ไปเที่ยวสถานบันเทิงประเภทนี้ไม่ได้ไปเพื่อฟังเพลงจากนักร้องอีกต่อไป แต่ไปเพื่อหาความบันเทิงโดยเป็นผู้ร้องเสียเอง ขณะเดียวกันธุรกิจประเภทสวนอาหารได้รับความนิยมจากคนกรุงเทพฯมากขึ้น เนื่องจากสวนอาหารมีพื้นที่กว้างขวางและสวยงาม อีกทั้งยังจัดให้มีทั้งการแสดงดนตรี การแสดงตลก ฯลฯ ไว้คอยบริการพร้อมกับการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มต่างๆ กลุ่มคนที่เที่ยวสวนอาหารส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มครอบครัวที่นิยมการรับประทานอาหารนอกบ้าน

ประมาณ ปี 2530 มีสวนอาหารเกิดขึ้นหลายแห่งบนถนนรัชดาตัดใหม่(ปัจจุบันคือ ถนนพระราม 3 เลียบแม่น้ำเจ้าพระยา)อาทิ สวนอาหารกาหลง สวนอาหารหลงหาว ซึ่งมีชื่อเสียงอย่างมาก ปัจจุบันทั้ง 2 แห่งได้ยกเลิกกิจการไปแล้ว อย่างไรก็ตามการมีกิจการสถานบันเทิงจำนวนมากเท่ากับเป็นการชี้นำเยาวชนไปในทางเลื่อมเสีย อีกทั้งยังก่อให้เกิดอาชญากรรมและปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ อีกด้วย รัฐบาลจึงเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง โดยมีนโยบายเข้มงวดในการจำกัดสถานบันเทิง

4.1.1 รัฐบาลกับการควบคุมกิจการสถานบันเทิง

ลักษณะของกิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานครแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกเป็นสถานบันเทิงที่เน้นการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเป็นหลัก กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในแหล่งที่เคยมีทหารอเมริกันไปใช้บริการบ่อย ๆ อาทิ ไนท์คลับ บาร์อะ โกโก้ ย่านพัฒนาพงษ์ และ ซอยคาวบอย ย่านอโศก เป็นต้น กลุ่มที่สองเป็นสถานบันเทิงที่รองรับคนไทยด้วยกัน อาทิ ไนท์คลับ ผับ ดิสโก้เทค คาเฟ่ ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างร้านอาหารกับไนท์คลับ ผับ ดิสโก้เทค จนกระทั่งเกิดเป็นลักษณะเฉพาะสำหรับคนไทย เป็นต้น กลุ่มนี้มีการกระจายตัวอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพฯ และมีจำนวนเพิ่มขึ้น สันนิษฐานว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความคิดว่าชาติตะวันตกเป็นผู้ที่มีวิทยาการก้าวหน้ากว่าตนเอง อีกทั้งยังได้ซึมซับวัฒนธรรมแบบอเมริกันมาตลอดระยะเวลาหลายปี จึงทำให้การเที่ยวตามสถานบันเทิงเป็นแบบอย่างที่ได้รับมาจากตะวันตกและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ขณะเดียวกันคนไทยอีกส่วนหนึ่งมีความเห็นว่ากิจการสถานบันเทิงเหล่านี้ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยและเป็นวัฒนธรรมด้านลบที่หลงเหลืออยู่ในประเทศไทย

สังคมไทยโดยเฉพาะในเมืองหลวงขณะนี้เราเอาอย่างวัฒนธรรมแล้ว ๆ ของอเมริกัน และตะวันตกจนล้ำหน้ากว่าแบบฉบับเสียอีก ไม่ต้องมองคู่มือแปลแหล่งอบายมุขหลายจุดในกรุงเทพตั้งแต่พัฒนาพงษ์ ราชประสงค์ และบางแห่งมีความสกปรก โสมม อณาจารย์เหลือที่จะกล่าวยิ่งกว่า นิวออร์ลีนส์ในอเมริกา หรือฮัมบูร์กในเยอรมันเสียอีก เรายอมให้อบายมุขเหล่านี้พัฒนาตัวเองยิ่งเสียกว่าการพัฒนาในสิ่งที่ดีอย่างอื่น ๆ เราไม่คิดกันบ้างหรือว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้เยาวชนของเราออกนอกกลุ่มนอกรทางไปแล้วไม่รู้วาท่าไหนต่อท่าไหน จะทำให้คนรุ่นใหม่ที่ดีติดตามกันมามีจิตใจที่ไม่ใช่เป็นไทย ตัวอย่างที่มองเห็นได้และอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลชุดนี้ก็คือ การเตรียมรับปัญหาคนว่างงานจากการถอนฐานทัพอเมริกัน บาร์และไนท์คลับ กับบริการอบายมุขต่าง ๆ ตามฐานทัพเหล่านั้นต้องปิดตัวเองกันทั้งหมด รัฐบาลมิได้หาทางช่วยเหลือสนับสนุนให้คนงานและหญิงบางประเภทที่ไร้อาชีพเพราะตกงานจากการปิดบาร์และไนท์คลับได้ประกอบอาชีพอื่น แต่ปล่อยตามยถากรรมผลก็คือหญิงเหล่านี้ต้องดิ้นรนมาหากินตามบาร์ลามกในกรุงเทพฯ และตามเมืองใหญ่ ๆ กันมากขึ้น ซึ่งจะหาผู้ได้ตามบาร์ไม่รู้วาท่าที่สืบแห่งในกรุงเทพฯ ภายใต้การอุปถัมภ์คุ้มครองเป็นอันดีของตำรวจท้องถิ่น

คนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ไนต์คลับ บาร์อะโกโก้ และ ปัญหาโสเภณี เป็นวัฒนธรรมที่อเมริกันทิ้งไว้ให้กับคนไทย แต่ในทางกลับกันสันนิษฐานได้ว่า ผลประโยชน์จากกิจการสถานบันเทิงทำให้คนไทยยินดีรับวัฒนธรรมที่ว่าเป็นเช่นกัน จึงทำให้สถานบันเทิงขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยขาดการควบคุมอย่างจริงจัง ผลจากการสำรวจในพ.ศ. 2519 พบว่าไนท์คลับที่ถูกตั้งตามกฎหมายในเขตกรุงเทพฯ มีจำนวนถึง 111 แห่ง¹⁰

นอกจากสถานบันเทิงจะเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมจนทำให้นิยามของสถานบริการไม่ครอบคลุมตาม พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ดังที่อธิบายไว้ในบทที่ 3 ยังพบว่ามิสถาน

⁹สจข. ก/ป5/2518/9 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา กรณีการลดกำลังทหารสหรัฐในประเทศไทย

¹⁰ม.ร.ว. ทองใหญ่ ทองใหญ่, ปัญหาการขยายตัวตามยถากรรมของกรุงเทพมหานคร อันเนื่องมาจากการเพิ่มประชากร (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ม.ป.พ.), 34.

บันเทิงหลายแห่งไม่มีใบอนุญาตฯ รัฐบาลจึงเห็นควรให้มีนโยบายจำกัดสถานบริการโดยการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2521 เพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีและสวัสดิภาพของประชาชน¹¹ โดยเพิ่มเติมคำนิยามของสถานบริการในมาตรา 3 ดังนี้

- (1) สถานเด่นรำ รำวง หรือรองเง็ง ประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีหญิงพาดเนอร์บริการ
- (2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องคี่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีหญิงบำเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอน หรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า
- (3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า
- (4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องคี่มอย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีเกินสองชิ้น หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง¹²

การแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2521 เพื่อให้ความหมายของสถานบริการมีความสมบูรณ์มากที่สุดและง่ายต่อการดูแล โดยเฉพาะการเพิ่มเติมมาตรา 3(4) ให้มีข้อความว่า “โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีเกินสองชิ้น” สันนิษฐานว่า เนื่องจากร้านอาหารส่วนใหญ่มีการผสมผสานรูปแบบสถานบันเทิงเข้าไปด้วยโดยไม่ได้ขอใบอนุญาตตั้งสถานบริการ อีกทั้งยังจัดให้มีการแสดงดนตรีหรือการแสดงความบันเทิงอื่น ๆ เหมือนกับสถานบริการทั่วไป รัฐจึงต้องเพิ่มความกดดันเพื่อให้กิจการดังกล่าวถูกต้องตามกฎหมาย โดยเปิดโอกาสให้เจ้าของกิจการทำการขอใบอนุญาตสถานบริการให้ถูกต้องเพื่อรัฐจะได้เรียกเก็บภาษีได้เต็มที่ แต่ปรากฏว่าเจ้าของกิจการบางส่วนก็ละเลยต่อการขอใบอนุญาตฯ ต่อมาในช่วงพ.ศ. 2524 สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม เห็นว่า

¹¹ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 95 ตอนที่ 73 (21 กรกฎาคม 2521), 1.

¹²ใจความสำคัญของมาตรา 3(4) ต้องการให้ความหมายของสถานบันเทิงครอบคลุมไปถึงร้านอาหารกึ่งผับหรือคิสโก้เทค รวมถึงคาเฟ่ที่มีนักร้อง มีการแสดงดนตรีเกินสองชิ้น มีการจัดแสดงความบันเทิง อาทิ ตก ให้กับผู้มาใช้บริการ เนื่องจากร้านอาหารและคาเฟ่เหล่านี้มักจะอ้างกับทางราชการว่ากิจการของตนไม่อยู่ในขอบเขตของการเป็นสถานบริการซึ่งเป็นช่องทางในการหลีกเลี่ยงไม่ขอใบอนุญาตสถานบริการ จึงเกิดความยากลำบากในการควบคุมดูแลและทำให้รัฐไม่สามารถเรียกเก็บภาษีได้เต็มที่

สถานบันเทิงมีจำนวนมากขึ้นเมื่อวิเคราะห์จากปัญหาการเติบโตทางด้านประชากรของกรุงเทพฯ เนื่องจากคนต่างจังหวัดหลั่งไหลเข้ามาทำงานตามสถานบริการในกรุงเทพฯ สูงขึ้นถึงร้อยละ 4.1 ต่อปี¹³ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านอื่นตามมา อาทิ การขาดแคลนที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพฯ การจราจรติดขัด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

นโยบายจำกัดจำนวนสถานบันเทิงจึงเกิดขึ้น โดยรัฐไม่อนุญาตให้เปิดเพิ่มอีก ที่เปิดอยู่แล้วเจ้าของจะโอนหรือขายให้ใครไม่ได้แม้แต่ทายาท¹⁴ กำหนดเวลาปิดบริการในแต่ละวันไม่ให้เกินเที่ยงคืน พร้อมทั้งปราบปรามจับกุมสถานบันเทิงที่ไม่มีใบอนุญาตประกอบสถานบริการ โดยใช้พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2521 เป็นเกณฑ์ ส่งผลให้กิจการสถานบันเทิงมีจำนวนลดลงและดูเหมือนจะสามารถควบคุมได้ตามนโยบายของรัฐบาล แต่ก็ยังเป็นเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ เท่านั้น เนื่องจากมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวทำการฟ้องร้องเพื่อขอให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ อีกทั้งผู้รักษากฎหมายเองห่อนยานในการปฏิบัติหน้าที่และมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจการสถานบันเทิง¹⁵ จึงเป็นที่ทราบกันดีว่ายิ่งมีการปราบปรามมากเท่าไรกิจการสถานบันเทิงเหล่านี้ก็ไม่ได้ลดจำนวนลง หากคนในสังคมยังมีวิถีบริโภคนิยมและยังมีผู้ได้รับผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างไม่จบสิ้น รัฐบาลจึงทำได้เพียงแค่ควบคุมไม่ให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่นเท่านั้น

4.1.2 ผู้ได้รับผลกระทบจากการควบคุมกิจการสถานบันเทิง

เมื่อรัฐบาลเพิ่มความเข้มงวดในการตรวจตรากิจการสถานบันเทิงมากขึ้น เจ้าของกิจการจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด หลังจากรัฐประกาศใช้นโยบายจำกัดสถานบันเทิง ทำให้มีผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิ เจ้าของกิจการ พนักงาน ตลก นักร้อง นักดนตรี เป็นต้น สถานบันเทิงที่ไม่มีใบอนุญาตต้องได้รับการตรวจตราอย่างเข้มงวดอยู่เป็นระยะ หากพบว่ามีกรกระทำผิดเงื่อนไขพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2521 เจ้าหน้าที่ก็จะดำเนินการตาม

¹³ สจข. ก/3/2522/1 ปัญหาสังคม

¹⁴ สจข. ก/3/2524/77(1) นโยบายกวดขันปราบปราม บาร์ ในที่ลับ และแหล่งอบายมุขผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญหาอาชญากรรม

¹⁵ สจข. ก/3/2524/77(2) นโยบายกวดขันปราบปราม บาร์ ในที่ลับ และแหล่งอบายมุขผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญหาอาชญากรรม

กฎหมาย บ่อยครั้งที่พบว่าในร้านอาหาร ภัตตาคาร คาเฟ่ และสถานฟังเพลงต่าง ๆ มีการเล่นดนตรีเกินสองชิ้น ถูกทางการจับกุมอยู่บ่อย ๆ เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวไม่มีสิทธิ์ขอใบอนุญาตสถานบริการตามนโยบายจำกัดสถานบริการของรัฐ ทำให้บรรดา นักร้อง นักดนตรี และตลกไม่กล้ามาทำงาน ทางด้านเจ้าของกิจการเองก็ไม่กล้าว่าจ้างนักดนตรีเหล่านี้เพราะไม่ยอมมีปัญหา ส่วนสถานบันเทิงที่มีใบอนุญาตถูกต้อง สามารถทำการแสดงดนตรีหรือทำการแสดงเพื่อความบันเทิงอื่นใดได้ตามปกติ แต่สันนิษฐานว่าได้รับผลกระทบเช่นกัน เนื่องจากสามารถเปิดบริการได้ไม่เกินเที่ยงคืน ทั้งที่ก่อนหน้านี้เคยเปิดได้จนกระทั่งตี 1-ตี 2 ก่อนที่รัฐจะดำเนินการกวาดล้างจึงทำให้มีรายได้ลดลง

นักหนังสือพิมพ์ขณะนั้นมีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่เข้มงวดกวาดล้างเกินไป ซึ่งการแสดงบางอย่างไม่จำเป็นต้องถึงขั้นจับกุม

ยกตัวอย่างเช่นมีกลอง 1 ชุด กับ ออร์แกน 1 ตัว ท่านก็บอกว่าเล่นไม่ได้ ผิดกฎหมาย เพราะท่านนับกลองเป็นชิ้น มีกลองแตก กลองเล็ก กลองใหญ่ มีฉาบ มีไม้ ตีกลอง ฯลฯ กลายเป็นว่าชุดหนึ่งก็ปาไป 8-9 ชิ้นแล้ว เรียกว่าพอขยับชิ้นนั้งเก้าอี้แล้วตีกลองตุ้งเดียวก็ผิดกฎหมายแล้ว บางแห่งเขามีดนตรีแค่ 2 ชิ้นจริง แต่พอนักร้องออกมาร้องเพลงพอถึงเพลงมันส์ ๆ เขาก็ต้องเดินต้องเอามือปรบเป็นจังหวะ ตำรวจหาว่าการปรบมือให้จังหวะนั้นถือเป็นเรื่องดนตรีอีกชิ้นหนึ่ง¹⁶

แม้ข้อความเบื้องต้นจะเป็นเพียงการสะท้อนความคิดของบุคคลเพียงบางกลุ่ม แต่ก็ทำให้ทราบถึงความลำบากในการดำเนินกิจการของสถานบันเทิงในขณะนั้น เมื่อรัฐห้ามเล่นดนตรีเกินสองชิ้น ส่วนนักร้องทำได้แค่เพียงนั่งหรือยืนร้องเท่านั้นห้ามแสดงลีลาท่าทาง ทำให้นักดนตรีต้องแก้ปัญหาด้วยการหาซื้อเครื่องเล่นอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งต้องนำเข้าจากต่างประเทศทำให้มีราคาสูงถึงเครื่องละ 1 แสนบาทมาประยุกต์ใช้ เนื่องจากอิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องดนตรีไฟฟ้าประเภทรวมเสียงชิ้นเดียวที่สามารถทำการบรรเลงคนเดียวได้ สถิติการสั่งซื้ออิเล็กทรอนิกส์ในเดือนสิงหาคมปี 2524 เป็นจำนวนเงินมากกว่า 100 ล้านบาท¹⁷ ซึ่งหลายฝ่ายมีความเห็นว่าทำให้เงินตรารั่วไหลออกนอกประเทศโดย

¹⁶แนวหน้า 2, 503 (ศุกร์ที่ 7 สิงหาคม 2524), 5.

¹⁷บ้านเมือง 7, 6785 (อังคารที่ 4 สิงหาคม 2524), 16.

ไม่จำเป็น และผู้ที่ได้ผลประโยชน์มากที่สุดคือ โรงเรียนดนตรีสยามกลการซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศรายใหญ่ที่สุดในขณะนั้น ทำให้คุณหญิงพรทิพย์ ณรงค์เดช ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องออกมาปฏิเสธว่าไม่มีส่วนรู้เห็นหรือสนับสนุนพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2521 ดังที่ถูกกล่าวหา พร้อมย้ำว่าเห็นด้วยกับนักร้อง นักดนตรี ที่จะขอให้กระทรวงมหาดไทยทบทวนและแก้ไขกฎหมายฉบับนี้เสียใหม่¹⁸

เจ้าของกิจการสถานบันเทิงหลายแห่งได้รับผลกระทบในการบริหารกิจการ อาทิ นายสมพันธ์ เตชะรัตนประเสริฐ เจ้าของคาราโอเกะ ย่านเพชรบุรีตัดใหม่กล่าวว่า สถานบันเทิงซบเซา นักดนตรีต้องหยุดงานทำให้รายได้ตกไปมาก ด้านนายวิเชียร อนุสรณ์ทรงกูร ผู้จัดการบีเอ็มเคาเฟ่ ก็มีความกังวลในส่วนของรายได้ที่ตกลงจะมีผลกระทบเกี่ยวกับภาษีไม่พอกับรายได้¹⁹

ทางด้านนักร้อง นักดนตรี และตลกจึงรวมตัวกันเพื่อยื่นหนังสือต่อประธานรัฐสภาให้ทบทวนกฎหมายฉบับนี้ใหม่ เนื่องจากบรรดานักดนตรีต่างตกงานแล้วกว่า 1,000 คน²⁰ อีกทั้งยังพบความยากลำบากในการประกอบอาชีพ ทางด้าน พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น ได้ทำการช่วยเหลือจนในที่สุดบรรดาศิลปินเหล่านี้จึงได้รับอนุญาตให้เล่นดนตรีได้ตามปกติ โดยให้มีการปรับแก้พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2525 จากคำนิยามเดิมตามมาตรา 3 (4) ที่ “สถานบริการที่มีอาหาร สุรา น้ำชาหรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีเกินสองชั้น หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง” แก้ไขใหม่เป็น “สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีหรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง”²¹

¹⁸ สยามรัฐ 12, 10605 (เสาร์ที่ 1 สิงหาคม 2524), 9.

¹⁹ เดลินิวส์ 3, 1028 (ศุกร์ที่ 7 สิงหาคม 2524), 2.

²⁰ สยามรัฐ 12, 10618 (จันทร์ที่ 17 สิงหาคม 2524), 9.

²¹ การปรับแก้มีหมายเหตุแนบท้าย ดังนี้ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521 มาตรา 3 (4) ได้สร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้ประกอบการสุจริต ทั้งผู้ตั้งสถานบริการและผู้มีอาชีพเป็นนักร้อง นักดนตรี นักแสดงตลก ศิลปินและมายากล ฯ เป็นการจำกัดอาชีพและไม่ส่งเสริมความสามารถพิเศษของบุคคลทางด้านศิลปการดนตรีและการแสดงซึ่งเป็นการสวนทางกับความต้องการของรัฐบาลที่จะส่งเสริมให้เยาวชน

4.1.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยว: นโยบายที่สวนทางกับการควบคุมกิจการสถานบันเทิง

การท่องเที่ยวของไทยได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างดีจากรัฐบาลมาโดยตลอด เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก เดิมทีประเทศไทยมีรายได้สูงสุดจากการค้าเข้ามาโดยตลอด แต่ปี 2526 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวกลับทำรายได้ให้ประเทศสูงเป็นอันดับ 1 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเริ่มต้นอย่างจริงจังหลังจากสงครามเวียดนามยุติเพื่อเป็นการดึงเม็ดเงินจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เข้าสู่ประเทศทดแทนเงินดอลลาร์อเมริกันจากบรรดาทหารที่ถอนทัพกลับประเทศไป

แผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการปรับให้เข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ปี 2520-2524 โดยเริ่มการพัฒนาพื้นที่หลายจังหวัดให้เตรียมพร้อมผู้การเป็นเมืองท่องเที่ยว อาทิ การพัฒนาพื้นที่พัทยาให้เป็นเมืองโดยปฏิรูปการปกครองเพื่อเป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหาร การปรับปรุงจังหวัดภูเก็ตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะหากรายได้หลักที่มาจากการทำเหมืองแร่หมดลงภูเก็ตจะไม่มีแหล่งรายได้อื่นมารองรับ พร้อมกันนี้ก็ได้พัฒนาจังหวัดพังงาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับภูเก็ตไปพร้อมกัน อีกทั้งยังส่งเสริมอำเภอหาดใหญ่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียและสิงคโปร์ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ²² นอกจากนี้ปี 2523 ยังมีนโยบายส่งเสริมให้เป็นปีท่องเที่ยวไทยอีกด้วย

เมื่อพื้นที่ใดมีการท่องเที่ยว สถานบันเทิงต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นตามเพราะถือเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบข้อที่ 1 ในการท่องเที่ยวไปแล้ว²³ แม้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะไม่ได้

ต้นตัวสนใจศิลปะที่ละเอียดอ่อน และสามารถใช้ความรู้นี้ประกอบอาชีพได้ในอนาคตสร้างความอ่อนโยนในจิตใจให้แก่เยาวชน ลดปัญหาอาชญากรรมให้น้อยลงหรือหมดไปและเพื่อให้การแสดงดนตรีกระทำได้โดยสะดวก แต่ทางราชการยังสามารถควบคุมได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

²² สจข. ก/ป6/2520/20 การส่งเสริมการท่องเที่ยว

²³ องค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในหลักสูตรการเรียนการสอนแขนงวิชาการท่องเที่ยวตามสถานศึกษาทั่วไปจัดให้มี 10 ข้อได้แก่ 1.แหล่งท่องเที่ยว 2.พาหนะเดินทาง 3.ภัตตาคารร้านอาหาร 4.โรงแรมที่พัก 5.ร้านขายสินค้าที่ระลึก 6.บริษัทจัดนำเที่ยว 7.มัคคุเทศก์ 8.หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง 9.สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ 10.นักท่องเที่ยว

โดยองค์ประกอบข้อที่ 1.แหล่งท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อาทิ น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ เป็นต้น

ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ก็ตาม “การท่องเที่ยวมีแต่ส่งเสริมในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ดีของประเทศ เราไม่เคยไปบอกว่ามีในทลัฒบ์ ผัฒบ์ เทค อาบอบนวด อะไรพวกนี้ แต่เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเขารับรู้กันเอง แต่เราไม่เคยไปส่งเสริม”²⁴ ขณะที่คนไทยบางส่วนมีความเห็นต่อสถานบันเทิงเหล่านี้ว่ามีส่วนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงสวนทางกับการกวัดขันปราบปรามสถานบันเทิง “ปี 2523 จะเป็นปีท่องเที่ยวได้อย่างไร เมื่อมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ออกมาขัดกัน นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเมืองไทยกลางวัน กลางคืนเที่ยว ในทลัฒบ์ อาบอบนวด ถ้าปิดเที่ยงคืน ใครอยากมาเที่ยว ปิดปิดวันอาทิตย์เพื่อประหยัดน้ำมัน รถไม่มีน้ำมันเติมใครจะมาเที่ยว”²⁵ เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลจึงแก้ไขปัญหาโดยการขยายเวลาเปิดสถานบริการให้กับพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากเวลาเที่ยงคืนเป็นตี 1 ได้แก่ กรุงเทพฯ พัทยา เชียงใหม่ หาดใหญ่ ภูเก็ต²⁶ สันนิษฐานว่าการขยายเวลาเปิดบริการให้แก่สถานบันเทิงเนื่องจากเศรษฐกิจในช่วงนั้นอยู่ในภาวะที่ต้องเร่งหาเงินตราเข้าสู่ประเทศ เห็นได้จากการขาดแคลนน้ำมันจึงต้องปิดปั๊มในวันอาทิตย์ ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้นแต่ยังคงมีรายได้เท่าเดิม สินค้าอุปโภคบริโภคขึ้นราคา อาทิ น้ำอัดลม นมข้น นมผง เป็นต้น²⁷

นอกจากสถานบันเทิงแล้ว โรงแรมบางแห่งในพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างพัทยาต้องปิดตัวลงเพราะรัฐบาลส่งเสริมให้มีการตั้งโรงแรมแต่ไม่ให้เปิดในทลัฒบ์และสถานบันเทิงเพิ่มอีก รัฐบาลจึง

1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.2.1 สิ่งที่เกิดความรักความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย อาทิ วัด โบราณสถาน

1.2.2 สิ่งที่สร้างเพื่อนันทนาการและการพักผ่อน อาทิ สถานบันเทิง สวนสนุก

²⁴ สัมภาษณ์นายอภิชาติ อินทร์พงษ์พันธุ์ รองผู้ว่าการด้านบริหาร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (4 มกราคม 2554) อายุ 58 ปี.

²⁵ สจข. ก/2/2523/128(1) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : การส่งเสริมการท่องเที่ยวและปีท่องเที่ยวไทย

²⁶ สจข. ก/3/2524/78(1) กรณีการขอขยายเวลาเปิดบริการอีก 1 ชั่วโมงของบาร์และในทลัฒบ์เฉพาะเมืองท่องเที่ยว และการขอผ่อนผันการใช้เครื่องดนตรีเกินกว่า 2 ชิ้น และโชว์ตลกได้

²⁷ สจข. ก/2/2525/210 ค่าครองชีพ

ผ่อนผันให้โรงแรมชั้น 1 ที่ได้มาตรฐานตามหลักเกณฑ์ของโรงแรมเพื่อการท่องเที่ยวในแหล่งที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากสามารถเปิดสถานบริการประเภทไนท์คลับได้²⁸ ต่อมาพลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขณะนั้นได้เปิดโอกาสให้สถานบันเทิงทั่วไปขอใบอนุญาตสถานบริการได้ เพื่อมิให้ขัดต่อกฎหมาย โดยมีหลักการว่า

1. ต้องไม่มีปัญหาในการรบกวนความสงบสุขของชุมชนข้างเคียง และควรเป็นสถานที่ที่มีประชาชนเที่ยวเป็นจำนวนมากอยู่ก่อนแล้ว
2. ต้องได้รับการพิจารณาประวัติ ความประพฤติของผู้ประกอบการนั้น ๆ จากเจ้าหน้าที่ก่อน
3. ไม่อนุญาตสำหรับสถานบริการรายใหม่ จะพิจารณาเฉพาะรายที่เปิดทำการอยู่แล้วแต่เดิม²⁹

หลังจากที่รัฐบาลผ่อนผันให้สามารถเปิดสถานบริการพร้อมทั้งขยายเวลาเปิดบริการออกไป กิจการสถานบันเทิงจึงเริ่มขยายตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยให้มากขึ้น แต่สิ่งที่น่าสนใจอยู่ประการหนึ่งของการท่องเที่ยวคือต้องมีสถานบันเทิงเรีงรมย์หรืออาบอบนวดเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จนทำให้นักท่องเที่ยวจากหลายประเทศตั้งใจมาเที่ยวผู้หญิงโดยเฉพาะและขนานนามตัวเองว่าเป็นกลุ่มเซ็กส์ทัวร์ไทยแลนด์ แม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะคอยตรวจตราจับกุมกันอยู่เสมอเนื่องจากการกระทำที่ทำลายชื่อเสียงของผู้หญิงไทยและประเทศไทยแต่ก็ยังพบผู้แอบแฝงทำการท่องเที่ยวลักษณะนี้อยู่เป็นประจำ นักท่องเที่ยวลักษณะนี้พบว่ามิชวณัฐิ์ปุ่นอยู่ด้วย ทำให้กลุ่มเพื่อนหญิงรวมตัวกันยื่นจดหมายถึงนายเซ็น โกะ ชูซูกิ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นในครั้งที่มาเยือนประเทศไทย เพื่อเป็นการประท้วงญี่ปุ่นที่มีการจัดเซ็กส์ทัวร์มาเมืองไทย โดยระบุว่าทางกลุ่มเห็นด้วยกับการส่งเสริม

²⁸ สจข. ก/2/2526/109(1) การท่องเที่ยว

²⁹ สจข. ก/3/2524/78(2) กรณีการขอขยายเวลาเปิดบริการอีก 1 ชั่วโมงของบาร์และไนท์คลับเฉพาะเมืองท่องเที่ยว และการขอผ่อนผันการใช้เครื่องดนตรีเกินกว่า 2 ชั้น และโชว์ตลกได้

การท่องเที่ยวของญี่ปุ่นในประเทศไทย แต่ขอคัดค้านการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อแสวงหา
บริการทางเพศ³⁰

แม้ว่ารัฐบาลจะมีการกวาดขัน ปรามปราม สถานบริการทุกประเภท ไม่ว่าจะบาร์
ไนท์คลับ ออบอบนวด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้เกิด
อาชญากรรมหรือการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยกลับเป็นการ
เรียกร้องให้มีสถานบริการเหล่านั้นอยู่ด้วย ดังนั้นเมื่อนโยบายทั้งสองสวนทางกันจึงทำให้ยากแก่
การควบคุมดูแล

4.1.4 โสเภณี : เพศพาณิชย์ที่แอบแฝงในสถานบันเทิง

ตั้งแต่ปี 2503 ประเทศไทยออกกฎหมายปรามปรามการค้าประเวณี ถือว่า โสเภณีเป็น
อาชีพผิดกฎหมาย แต่เนื่องจากความเคยชินและทัศนคติของผู้ชายในสังคมที่ยังนิยมการเที่ยวหญิง
โสเภณี จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายนี้เป็นไปอย่างไม่เต็มที่นัก กฎหมายนี้ไม่ได้ทำให้จำนวน
โสเภณีลดลงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับพบว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือ สำนัก
โสเภณีและการค้าประเวณีต้องกระทำอย่างหลบซ่อน และแอบแฝงในรูปแบบต่าง ๆ³¹ รวมไปถึง
สถานบันเทิง จนมีผู้ออกความเห็นว่าการปรามปรามโสเภณีต้องล้ม บาร์ ไนต์คลับให้หมด เหลือไว้
ที่พัฒนพงษ์เพียงแห่งเดียวที่มีไว้สำหรับนักท่องเที่ยว³² เนื่องจากพัฒนพงษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวยาม
ราตรีที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เมื่อมีการจัดอันดับบาร์ยอดเยี่ยมที่สุดในโลก
โดยนิตยสารนิตส์วิกในปี 2528 ได้แยกบาร์เป็น 3 ประเภท ได้แก่ คลาสสิกและร่มรื่น ออบอุ้น
หฤทัย ร่าร้อนและเสน่ห์เหลือร้าย ปรากฏว่า “คิงส์ แคลสซิค” บาร์อะโกโก้ย่านพัฒนพงษ์ติดอันดับ

³⁰ สจข. ก/3/2524/76 กรณีกลุ่มสตรียื่นหนังสือประท้วงต่อนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และนายเชนโกะ ชูชุกิ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดนำเที่ยว ด้วย
การบริการทางเพศ

³¹ พิรสิทธิ์ คำานวนศิลป์, สุภวัฒน์นกร วงศ์ธนวุธ และทะนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ, ลักษณะและ
ความสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวและผู้ขายบริการทางเพศในประเทศไทย (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์,
2543), 3.

³² สจข. ก/ป8/2520/19 ปัญหาโสเภณี

ประเภทเร้าร้อนและเสน่ห์เหลือร้ายที่จำแนกว่าเป็นสถานที่อันอบอวลไปด้วยบรรยากาศความสุข ในนิตยสารนิวส์วีคฉบับพิเศษยังลงข้อความไว้ว่า “คุณจะต้องขึ้นชอปปาร์ที่มีอิทธิฤทธิ์เพศกึ่งโป๊ เปลือย พร้อมทั้งบรรยากาศของเสียงดนตรีที่อิงกะนึ่ง หากคุณชอบสัมผัสกับบรรยากาศเช่นนี้ นี่ก็คือ สถานที่อันมีชีวิตชีวาและกรุ่นด้วยมิตรภาพแก่ทุกคน”³³ การติดอันดับบาร์ยอดเยี่ยมนี้ยิ่งทำให้พัฒนา พงษ์เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างชาติมากขึ้น และเป็นพื้นที่ที่สามารถดึงเงินตราต่างประเทศ ได้มากที่สุดแห่งหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม สถานบันเทิงคือสถานที่ที่ตัวของคนกลางคืนซึ่งแท้จริงแล้วการเที่ยว ของคนส่วนใหญ่ในลักษณะนี้เป็นการเสพความบันเทิงพร้อมกับความสุขทางเพศไปด้วย ผู้ประกอบกิจการหลายรายที่นำจุดนี้เป็นเป้าหมายทางการตลาดเพื่อผลประโยชน์ของตนแม้จะเป็น สิ่งผิดกฎหมายดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ด้วยผลประโยชน์จำนวนมากจึงทำให้การแอบแฝง ค้าประเวณียังคงพบเห็นอยู่ทั่วไป ในปี 2520 คาร์เทียร์คลับเป็นหนึ่งในตัวอย่างของสถานบันเทิงที่ แอบแฝงการค้าประเวณีรวมถึงธุรกิจผิดกฎหมายอีกหลายประเภท โดยการตั้งบ่อนเล็ก ๆ จากกลุ่ม ลูกค้าวีไอพีที่เป็นสมาชิก มีการเล่นไพ่บาคาร่า³⁴ และไฮโลซึ่งทำกำไรได้มากถึง 10 ล้านบาทต่อคืน ส่วนการค้าประเวณีสามารถทำกำไรได้ปีละ 5-6 ล้านบาท³⁵ เห็นได้ชัดเจนว่าผลประโยชน์และกำไร จากการค้าเพศพาณิชย์ทำให้เจ้าของกิจการบางแห่งยังคงแอบแฝงธุรกิจนี้ไว้ในสถานบันเทิงของตน

การแอบแฝงค้าประเวณีในกิจการสถานบันเทิงพบว่ามีอยู่หลายรูปแบบ สถานบันเทิง ประเภทบาร์อะโกโก้เป็นสถานที่หญิงบริการทำหน้าที่เดินระบำโชว์ด้วยท่าเต้นอันยั่วยุคมารมณี มี เครื่องแต่งกายน้อยชิ้นในลักษณะที่ปกปิดเฉพาะส่วนสำคัญของร่างกายเท่านั้น การเดินโชว์ในแต่ละ ครั้งจึงเท่ากับเป็นการนำตัวหญิงบริการมาให้ลูกค้าเลือกนั่นเอง³⁶ นักเดินอะโกโก้ที่ขายบริการทาง

³³ธุรกิจการเงิน 4, 40 (2528), 117-118.

³⁴บาคาร่า คือ เกมสำพนันไพ่ชนิดหนึ่ง มีลักษณะการเล่นคล้ายไพ่โป๊กเกอร์ แตกต่างกันตรงที่ไม่มีเม็ด หรือไม่มีการเล่นได้เสีย 2 เท่า หรือมากกว่านั้น ไพ่บาคาร่า แต้มสูงสุดคือ 9 และ 8 ลงมาตามลำดับ

³⁵สนธิ ลิ้มทองกุล, เจ้าพ่อ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่มนิตยสารผู้จัดการ, 2548), 51.

³⁶สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ “การค้าประเวณีในรูปแบบของธุรกิจบันเทิง” ใน ทนายประจำบ้าน 1, 9 (มกราคม 2528), 91.

เพศจะมีรายได้สูงถึงเดือนละ 10,000 บาทหรือมากกว่านั้น ส่วนทางบาร์จะได้ค่าพาหุญบริการออกไปที่เรียกกันว่า off หรือ ซ้อชั่วโมง รายละ 200-300 บาท³⁷ ผู้ใช้บริการประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด

สถานบันเทิงประเภทคาเฟ่ ภัตตาคาร ร้านอาหาร ที่มีดนตรีและนักร้องขับกล่อม มีพนักงานนั่งชั่วโมงเพื่อเป็นเพื่อนคุย กระทั่งบางแห่งมีพนักงานสำหรับป้อนอาหาร ซึ่งพบว่ามีเพศพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องเช่นกัน ผู้ที่นิยมใช้บริการสถานบันเทิงประเภทนี้มักเป็นชายวัยกลางคนที่มีความค่อนข้างดีเพราะต้องจ่ายทั้งค่าอาหารเครื่องดื่ม ค่าซ้อชั่วโมง และค่าบริการทางเพศ กรณีพนักงานป้อนอาหารจะมีรายได้จากเงินเดือน ค่าชั่วโมงที่ถูกซ้อไว้ชั่วโมงละ 30-50 บาท และรายได้จากการให้บริการทางเพศครั้งละ 400-1,000 บาท หากเฉลี่ยรายได้ต่อเดือนจะได้มากกว่าเดือนละ 10,000 บาท³⁸ กรณีที่เป็นนักร้องจะพบในลักษณะว่าเมื่อนักร้องคนใดร้องเพลงจบจะเดินมานั่งคุยกับแขกและใช้เทคนิควิธีการเพื่อให้ทราบว่ามิชยาบริการทางเพศด้วยจากนั้นจะแจ้งให้สถานบันเทิงทราบ รายได้สำหรับการค้าประเวณีอยู่ระหว่าง 400-1,000 บาท³⁹ และต้องแบ่งให้กับสถานบันเทิงแล้วแต่จะมีการตกลง

สำหรับโรงแรมบางแห่งที่มีคอฟฟี่ซ้อบริการเครื่องดื่มแก่ผู้มาใช้บริการจะมีส่วนรู้เห็นกับหญิงโสเภณีที่จะนั่งรอหรือคอยมองหาลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติ เมื่อตกลงกันเรียบร้อยก็จะใช้โรงแรมแห่งนั้นเป็นสถานที่ค้าประเวณี โดยโรงแรมจะได้ค่าบริการจากการเปิดห้องพักส่วนหญิงโสเภณีจะมีรายได้ที่ 300-1,000 บาท⁴⁰ ต่อครั้ง

ดูเหมือนว่าความบันเทิงที่สนองตอบรสนิยมคนเที่ยวกลางคืนทุกรูปแบบ หนีไม่พ้นต้องมีเรื่องเซ็กส์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น⁴¹ ไม่พ้นแม้แต่สถานบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ อย่างดิสโก้เทค และ คาราโอเกะ ส่วนใหญ่โสเภณีในดิสโก้เทคจะเป็นเยาวชนหรือวัยรุ่นที่มีนายหน้าคอยจัดการให้

³⁷ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ “การค้าประเวณีในรูปแบบของธุรกิจบันเทิง”, 91-92.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, 91.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, 93.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 97.

⁴¹ อรสม สุทธิสาคร, ดอกไม้ราตรี, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2548), 159.

โดยมีอัตราค่าบริการอยู่ที่ 800-1,000 บาท ซึ่งนายหน้าจะได้ส่วนแบ่ง 20-30%⁴² ด้านคาราโอเกะแม้จะเป็นสถานบันเทิงที่ผู้ใช้บริการเป็นผู้ร้องเพลงแต่ในมิวสิกวิดีโอส่วนใหญ่จะแสดงโดยนางแบบที่อยู่ในสภาพเครื่องแต่งกายน้อยชิ้นหรือโป๊ เปลือย ซึ่งไม่ได้สอดคล้องกับเนื้อเพลงประกอบกับบรรยากาศที่มีหญิงบริการแต่งตัวอวดสัดส่วนมานั่งเคียงข้าง การแอบแฝงซื้อขายบริการทางเพศจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะกระทำกัน⁴³

การค้าเพศพาณิชย์ที่แอบแฝงในสถานบันเทิงจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ หากยังมีความต้องการซื้อบริการทางเพศความต้องการขายย่อมเกิดขึ้นเสมอ อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการปราบปรามของรัฐ ซึ่งบางครั้งพบว่าเจ้าหน้าที่รัฐเองมีส่วนรู้เห็นและเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ จากรายงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวถึงการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงของไทยเกี่ยวกับปัญหาคอร์รัปชันว่า “แหล่งข่าวที่เชื่อถือได้ รายงานว่าตำรวจสามารถหาเงินได้ 3,000-5,000 บาท ต่อเดือนในการรับเงินค่าคุ้มครองจากช่องหรือโสเภณีอิสระ”⁴⁴ จึงทำให้การปราบปรามการค้าประเวณีเป็นปัญหาในสังคมไทยอยู่เรื่อยมา

4.2 ยุคเฟื่องฟูของกิจการสถานบันเทิง (พ.ศ. 2530 – 2540)

ในทศวรรษที่ 2530 เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างมาก เนื่องจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมให้เป็นอุตสาหกรรมเพื่อให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่เรียกว่านิคส์ ทำให้เกิดการลงทุนในด้านการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การสร้างธุรกิจบริการ การลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ การสร้างถนนหนทางไปยัง

⁴² ชัยเอดิเตอร์ 1987 [นามแฝง] “ซินเงาสลัวลึกลับ” *บ้านไม่รู้โรย* 3, 7 (สิงหาคม 2530), 17.

⁴³ จงจิตต์ โสภณคณาภรณ์, “การเข้าสู่สถานบริการทางเพศแบบแอบแฝงของสตรีที่มีการศึกษาในสถานเริงรมย์ : กรณีศึกษาที่ออกเทลลานจ์ ผับ และคาราโอเกะ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2538), 87.

⁴⁴ *รูปแบบใหม่ของการค้าทาส : การค้าหญิงและเด็กสาวพม่าในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ : มูณินธิผู้หญิง, 2536), 50.

พื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ความเจริญจึงเข้าสู่ทุกเมืองของประเทศอย่างรวดเร็ว⁴⁵ ค่านิยมในวัตถุและการบริโภคก็แผ่ขยายไปถึงชนบทและเกิดการแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรงมากขึ้น⁴⁶ นักธุรกิจรุ่นใหม่เกิดขึ้นในยุคนี้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเงินตราจากต่างประเทศที่เข้าสู่ประเทศไทยจากการประกาศนโยบายให้ปี 2530 เป็นปีท่องเที่ยวไทยอย่างเป็นทางการ ทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยมากขึ้น เห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 24 เงินรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณสามหมื่นล้านบาทในปี 2528 เพิ่มขึ้นหนึ่งแสนหนึ่งล้านบาทในปี 2533⁴⁷

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและนำรายได้เข้าสู่ประเทศไทยดังที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการเก็บสถิติไว้ ดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลสถิติการท่องเที่ยว

ปี	นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ		ชาวไทยเที่ยวภายในประเทศ				รายได้ (ล้านบาท) +/- (%)
	จำนวน(คน)	+/- (%)	รายได้(ล้านบาท)	+/- (%)	จำนวน(คน-ครั้ง)	+/- (%)	
2518	1,180,075	+6.56	4,538	+17.81			
2519	1,098,442	-6.92	3,990	-12.08			
2520	1,220,672	+11.13	4,607	+15.46			
2521	1,453,839	+19.10	8,894	+93.05			
2522	1,591,455	+9.47	11,232	+26.29			
2523	1,858,801	+16.80	17,765	+58.16			
2524	2,015,615	+8.44	21,455	+20.77			

⁴⁵ ศรีศักร วัลลิโภคม, พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554), 178-179.

⁴⁶ กัจจกร หลุยยะพงศ์ และ ดวงมน จิตรจันทน์ “สังคมไทยในพุทธศักราช 2520-2547 โดยสังเขป” ในวารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 3, 1 (มกราคม- มิถุนายน 2550), 79.

⁴⁷ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์ม, 2546), 191.

ปี	นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ		ชาวไทยเที่ยวภายในประเทศ				รายได้	
	จำนวน(คน)	+/- (%)	รายได้(ล้านบาท)	+/- (%)	จำนวน(คน-ครั้ง)	+/- (%)	รายได้(ล้านบาท)	+/- (%)
2525	2,218,429	+10.06	23,879	+11.30				
2526	2,191,003	-1.24	25,050	+4.90				
2527	2,346,709	+7.11	27,317	+9.05				
2528	2,438,270	+3.90	31,768	+16.29				
2529	2,818,092	+15.58	37,321	+17.48				
2530	3,482,958	+23.59	50,024	+34.04	46,161,392	-		
2531	4,230,737	+21.47	78,859	+57.64	39,318,600	-14.82		
2532	4,809,509	+13.68	96,386	+22.23	39,975,249	+1.67		
2533	5,298,860	+10.17	110,572	+14.72	42,880,641	+7.27		
2534	5,086,899	-4.00	100,004	-9.56	39,400,068	-8.12		
2535	5,136,443	+0.97	123,135	+23.13	35,945,709	-8.77		
2536	5,760,533	+12.15	127,802	+3.79	38,699,243	+7.66		
2537	6,166,496	+7.05	145,211	+13.62	42,646,456	+10.20		
2538	6,951,566	+12.73	190,765	+31.37	52,256,566	+22.53	148,112	-
2539	7,192,145	+3.46	219,364	+14.99	52,465,944	+0.40	157,323	+6.22
2540	7,221,345	+0.41	220,754	+0.63	52,053,251	-0.79	180,388	+14.66
							376,687	11.16
							401,142	+6.49

ที่มา : ได้รับความอนุเคราะห์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยฝ่ายบริหาร

จากตารางซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปี 2518 ซึ่งเป็นปีที่ทหารอเมริกันถอนทัพออกจากประเทศไทย จนจบที่ปี 2540 ซึ่งเป็นปีที่เศรษฐกิจไทยตกต่ำในยุคพองสบู่แตก จากตารางสังเกตได้ว่าก่อนหน้าปี 2530 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติเท่านั้น แต่ภายหลังปี 2530 เป็นต้นมาเริ่มมีการเก็บข้อมูลสถิติของนักท่องเที่ยวชาวไทย รัฐเริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศสำหรับคนไทยด้วยกัน การท่องเที่ยวเริ่มขยายเข้าสู่ทุกภูมิภาคในประเทศไทย เท่ากับว่าสถานบันเทิงซึ่งเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวมีการขยายตัวตามไปด้วย การส่งเสริมการท่องเที่ยวในครั้งนั้นเกิดบทเพลงดังที่รู้จักกันดีของวงดนตรีคาราบาวคือเพลง "เวลคัม ทู ไทยแลนด์"

ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาสะท้อนสังคมในเรื่องของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยต่างรู้จักสถานบันเทิงในย่านพัฒนาพงษ์เป็นอย่างดี

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้สถานบันเทิงเติบโตอย่างมากในยุคนี้คือ นโยบายจัดตั้งสถานบริการทุกประเภทอย่างเสรีและขยายเวลาเปิดสถานบริการทั่วประเทศได้จนถึงตี 3 แม้ว่าจะมีผู้คัดค้านมากกว่าผู้ที่เห็นด้วย แต่ในที่สุดนโยบายดังกล่าวก็ได้รับการอนุมัติใช้อย่างเป็นทางการในสมัยที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ขณะนั้น โดยพลเอกชวลิตให้เหตุผลในการอนุมัติใช้นโยบายนี้ว่า เพื่อเปิดโอกาสให้แก่ผู้ทำงานเวลากกลางคืนตามสถานบันเทิงมากขึ้นเนื่องจากคนส่วนใหญ่จะเริ่มเที่ยวในช่วงเวลา 22.00 น. เป็นต้นไป ทำให้สมญานาม “จิวคาเฟ่” เกิดขึ้นตามหน้าหนังสือพิมพ์ในเวลาต่อมา⁴⁸

ภาพลักษณ์ของสถานบันเทิงในทศวรรษนี้มุ่งเน้นให้มีลักษณะเป็นความบันเทิงจริง ๆ และพยายามลบภาพลักษณ์ของสถานบันเทิงที่จะต้องมีการแอบแฝงขายบริการทางเพศแม้ว่าในความเป็นจริงจะไม่สามารถทำได้ก็ตาม เมื่อการเที่ยวสถานบันเทิงกลายเป็นค่านิยมของคนในสังคมไปแล้ว จึงเป็นโอกาสของบรรดานักลงทุนที่จะแสวงหาผลประโยชน์จากกิจการสถานบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ แม้จะต้องใช้เงินลงทุนที่สูงกว่าธุรกิจอื่นและวงจรของธุรกิจค่อนข้างสั้นแต่ระยะเวลาดิ้นทุนก็สั้นเช่นเดียวกัน อีกทั้งผลกำไรซึ่งเป็นจำนวนเงินที่มากพอก็ทำให้มีนักลงทุนหลายคนตัดสินใจลงมือทำกิจการนี้ กล่าวคือต้องปรับปรุงสถานบันเทิงให้ใหม่และมีความทันสมัยอยู่เสมอ บางแห่งจึงเปิดได้เพียงไม่กี่ปีก็ปิดตัวลงแล้วสร้างขึ้นมาใหม่โดยเปลี่ยนชื่อร้านหรือเปลี่ยนเจ้าของกิจการและมักจะเป็นวงจรลักษณะนี้โดยส่วนใหญ่

ก่อนหน้านี้คนส่วนใหญ่ใช้สถานบันเทิงเพื่อพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ แต่ในยุคบริโภคนิยม การเที่ยวตามสถานบันเทิงกลายเป็นแฟชั่นเพื่อ โอ้อวดความร่ำรวยอย่างหนึ่งในสังคม ทำให้สถานบันเทิงกระจายตัวอยู่ทั่วไปในกรุงเทพฯ บางแห่งที่มีคนนิยมไปเที่ยวกันมากจึงเกิดเป็นแหล่งสถานบันเทิงดังเช่นย่านอาร์ซีเอ ซึ่งเป็นถนนที่มีการรวมตัวของสถานบันเทิงจำนวนมาก จนทำให้โด่งดังและกลายเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งบันเทิงในกรุงเทพฯ ช่วงปี 2537

⁴⁸วันเพ็ญ อัครสมิต, “นโยบายขยายเวลาเปิดสถานบริการก่อปัญหามากกว่าแก้” ใน *โลกสีเขียว* 3, 4 (กันยายน-ตุลาคม 2537) : 88.

ตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา มีสถานบันเทิงเกิดขึ้นมากมาย รูปแบบความบันเทิงจึงแตกต่างกันออกไปเพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสเลือกตามความชอบของตน สถานบันเทิงเปรียบเป็นตัวแทนของความทันสมัยในสังคมซึ่งไปดบังวัฒนธรรมแบบไทยที่เคยได้รับการสั่งสอนกันมา อาทิ การดื่มสุราเป็นการผิดศีล การแสดงออกของสตรีควรรักษาตนไว้ไม่ให้แต่งกายโป้เปลือย เป็นต้น กล่าวได้ว่าความคิดของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากจนล้มวัฒนธรรมที่ดีของไทย และจะทำให้กลายเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่เยาวชนรุ่นหลัง ส.ศิวลักษณ์ นักวิชาการร่วมสมัยมีทัศนคติเกี่ยวกับสถานบันเทิงในยุคนั้นว่า “ถ้าจะให้ทันสมัย ต้องมี ในท์คลับ ค็อกเทลเลี่ยน และ ดิสโก้เทค ซึ่งเป็นอนันตริยกรรมทางวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนของเราในทุก ๆ ทาง”⁴⁹ เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้คนในสังคมจะรู้ว่าสถานบันเทิงคือสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมและเยาวชนไทย แต่ในยุคนี้กลับเน้นเป้าหมายเพื่อขายแก่เยาวชนหรือวัยรุ่น เนื่องจากสังคมยุคนี้เป็นยุคของเศรษฐกิจเงินตรา นายทุนต่างกอบโกยผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงปัญหาสังคมที่จะตามมา

กิจการสถานบันเทิงของไทยส่วนใหญ่มักเป็นการผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัว อาทิ ร้านอาหารกึ่งผับ ผับกึ่งดิสโก้เทค เป็นต้น ทำให้มีความคล้ายคลึงกันมากจนบางครั้งไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอยู่ในรูปแบบใด อย่างไรก็ตาม กิจการสถานบันเทิงทุกรูปแบบต่างต้องแข่งขันกันในการตลาดแม้กลุ่มลูกค้าเป้าหมายจะต่างกัน จึงต้องสรรหาสิ่งจูงใจใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดลูกค้าและพัฒนาเรื่องของการบริการอยู่ตลอดเวลา เมื่อสถานบันเทิงกลายเป็นแฟชั่นประดับอย่างหนึ่งของคนที่วัยกลางคืน⁵⁰ คนที่วัยจึงหมุ่นเวียนหาสถานที่ใหม่ไปเรื่อย ๆ ดังนั้นเจ้าของกิจการจึงพยายามพัฒนาความบันเทิงให้ทันสมัยเพื่อดึงฐานลูกค้าเดิมของตัวเองกลับมา รูปแบบสถานบันเทิงและลักษณะเด่นของแต่ละประเภทซึ่งมีทั้งสถานบันเทิงรูปแบบใหม่และสถานบันเทิงที่เคยมีอยู่แล้วแต่ได้รับการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย ได้แก่

ผับ บาร์ รากฐานของสถานบันเทิงสองรูปแบบนี้มาจากจุดเดียวกัน โดยพัฒนามาจากที่พักแรมชั่วคราวในประเทศอังกฤษประเภท TAVERN และ INN ซึ่งเป็นที่พักแรมของนักเดินทาง

⁴⁹นิพนธ์ แจ่มดวง บรรณาธิการ, *ย้ายหนทางไทยของ ส. ศิวลักษณ์* (กรุงเทพฯ: ศึกษิตสยาม, 2550), 150.

⁵⁰อิสรา มาลีวัลย์, “ธุรกิจบันเทิงแสงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ,” *ธุรกิจที่ดิน* 85 (สิงหาคม 2535), 40.

เผชิญโชคไม่ใช่เป็นสถานที่สำหรับผู้ดี⁵¹ ที่พักชั่วคราวเหล่านี้จะจัดให้มีพื้นที่สาธารณะที่เรียกว่า Public House สำหรับใช้เป็นที่ดื่มกินพบปะสังสรรค์ ภายหลังจากย่อเหลือเพียงแค่คำว่า Pub (ผับ) ภายใน Public House มีการแบ่งพื้นที่เป็นสองฟาก ได้แก่ฟากของ Private Bar หรือ Saloon Bar จะจัดเป็นมุมค่อนข้างส่วนตัว และฟากของ Public Bar⁵² ภายหลังจากย่อเหลือแค่คำว่า Bar (บาร์) มีลักษณะเป็น โต๊ะไม้ยาวธรรมดาไม่กี่แถว ๆ วางยาวตามแนวโต๊ะตรงบริเวณเคาน์เตอร์ซึ่งมีพนักงานบาร์เทนเดอร์อยู่ด้านหลัง บรรยากาศจะคึกคักกว่า

ในประเทศไทยได้นำ ผับ และ บาร์ แยกออกจากกัน ซึ่งผับจะมีลักษณะเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ มีบริการเครื่องดื่มและของว่างเบา ๆ มีวงดนตรีบรรเลงหรือนักร้องขับกล่อม ไม่มีพลอร์สำหรับเต้นรำ ลักษณะของผับจะถูกแบ่งประเภทด้วยดนตรี อาทิ ผับแจ๊ส ผับคันทรี่ เป็นต้น ในบรรยากาศของแสงไฟที่ทำให้ผ่อนคลายของเสียงดนตรีที่ฟังสบายไม่อีกทึกจนเกินไป กลุ่มที่มาเที่ยวส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและจะใช้เวลาว่างช่วงหลังเลิกงาน แต่ภายหลังจากเมื่อดิสโก้เทคเป็นความบันเทิงรูปแบบใหม่ซึ่งได้รับความนิยมจากคนที่ชวยอย่างมาก ผับเหล่านี้จึงถูกประยุกต์ให้เป็น ผับกึ่งเทค⁵³ แม้จะไม่มีพลอร์เต้นรำแต่ก็สามารถลุกขึ้นเต้นข้าง ๆ โต๊ะได้ซึ่งมีเสียงดังอีกทีก็กรีก โครมและเต็มไปด้วยแสงไฟสีสดต่าง ๆ เพื่อชักจูงให้กลุ่มวัยรุ่นในให้มาเที่ยว

สำหรับบาร์ที่ปรากฏในขณะนั้นพบว่าเป็นลักษณะของบาร์อะโกโก้ ซึ่งตกแต่งภายในให้มีเคาน์เตอร์ขายเครื่องดื่มโดยวางเก้าอี้เดี่ยวไว้รอบเคาน์เตอร์ นอกจากนี้ยังมีโต๊ะเก้าอี้เล็ก ๆ จัดไว้ทั่วพื้นที่ และมีเคาน์เตอร์ซึ่งมีเสาไว้สำหรับเต้นโชว์โดยเฉพาะ 2-3 จุด นักเต้นอะโกโก้จะขึ้นเต้นได้ครั้งละ 1 คน หรือมากกว่านั้นแล้วแต่ขนาดของพื้นที่ ภายในจะเปิดไฟสีต่าง ๆ ให้เป็นไฟสลัวและสลบสีของไฟไปมาระหว่างที่นักเต้นกำลังแสดง โดยมีเสียงเพลงจากแผ่นเปิดควบคู่กันไป ส่วนบาร์อีกประเภทหนึ่งคือบาร์เบียร์ การตกแต่งมีเคาน์เตอร์ยาวและมีเก้าอี้เดี่ยววางไปกับแนวโต๊ะ ส่วน

⁵¹ สราญมิตร ชาญสุทธิ, “กิจการโฮเต็ลในประเทศไทย พ.ศ. 2406-2478”, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 7.

⁵² พระเอก [นามแฝง] “เมื่อผมไปตะลุยผับที่อังกฤษ” *ไลฟ์แอนด์เดกคอร์ด* 2, 23 (กรกฎาคม 2536), 155.

⁵³ อิศรา มาลีวัลย์, “ธุรกิจบันเทิงแสงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ”, 43.

พื้นที่ที่เหลือในร้านก็จัดให้มีโต๊ะเก้าอี้นั่งบริเวณรอบ ๆ ไม่มีนักเดินอะโกโก้แต่จะมีผู้หญิงนั่งดื่มเป็นเพื่อน เป้าหมายหลักของบาร์ประเภทนี้คือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นหลัก

คอกเทลเล้าจ์ บางคนจะเรียกสั้น ๆ ว่าเล้าจ์ มีลักษณะคล้ายกับไนท์คลับ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในโรงแรมที่ได้มาตรฐาน เป็นสถานบันเทิงค่อนข้างมีระดับ บางแห่งจัดให้มีฟลอร์เต้นรำ บางแห่งไม่มี ตามเล้าจ์จะมีนักร้องคุณภาพและมีชื่อเสียงซึ่งส่วนใหญ่จะร้องตามไนท์คลับมาก่อนคอยขับกล่อมให้ฟัง มีบริการอาหารและเครื่องดื่มคอกเทลตามชื่อเรียกสถานบันเทิง หมายถึง เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ผสมเป็นส่วนน้อยขึ้นอยู่กับสูตรที่แต่ละแห่งคิดค้นขึ้นมา เครื่องดื่มชนิดนี้สามารถหาได้จากสถานบันเทิงรูปแบบอื่นเช่นกัน ผู้ใช้บริการส่วนหนึ่งคือผู้ที่มาใช้บริการพักผ่อนของโรงแรมนั้น และกลุ่มที่เคยเที่ยวตามไนท์คลับหรือเป็นแฟนคลับของนักร้องที่ชื่นชอบ หากเป็นคอกเทลเล้าจ์ที่ตั้งอยู่เดี่ยว ๆ เป็นสัดส่วนไม่ได้อยู่ในโรงแรม ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของเมมเบอร์คลับ ผู้ใช้บริการจำเป็นต้องสมัครสมาชิกก่อนซึ่งเป็นราคาที่สูงพอสมควร

คาเฟ่ เป็นรูปแบบสถานบันเทิงที่มีขนาดใหญ่จนได้จำนวนมาก กรณีของคาราคาเฟ่สามารถจุคนได้ถึง 700-800 ที่นั่ง กลุ่มที่มาเที่ยวมีทุกเพศทุกวัย “ทุกคืนจะมีลูกค้ามากมายตั้งแต่วัยที่เริ่มมีบัตรประชาชน กระทั่งวัย 50-60 ปีไม่เว้นลูกเล็กเด็กแดงขนาด 7-8 เดือนที่ถูกอุ้มอุกุงเข้ามาชุมนุมกัน ณ บันเทิงสถานแห่งนี้”⁵⁴ การที่คาเฟ่เป็นสถานบันเทิงของคนทุกวัย สันนิษฐานว่าเนื่องจากมีบริการขายอาหารเหมือนอย่างภัตตาคาร และมีการจัดแสดงรายการบันเทิงที่หลากหลายในแต่ละคืนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนให้เกิดความน่าสนใจ อาทิ การแสดงโชว์ของนักแสดงตลก การแสดงมายากล การร้องเพลงขับกล่อมจากนักร้องประจำคาเฟ่ เป็นต้น บรรยากาศของคาเฟ่ดูคล้ายคลับขนาดใหญ่ แตกต่างกันตรงที่คาเฟ่มีวิธีการหารายได้จากการจำหน่ายพวงมาลัยเพื่อให้นักไปเที่ยวซื้อไปคล้องให้กับนักร้องประจำคาเฟ่พื่อนั้น ๆ ในช่วงที่คาราโอเกะได้รับความนิยมจากคนที่เที่ยวสถานบันเทิง คาเฟ่หลายแห่งได้ปรับรูปแบบมาให้บริการคาราโอเกะเช่นกัน

ดิสโก้เทค เข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2520 โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่วัยรุ่น แม้จะมีฟลอร์สำหรับเต้นแต่ก็ไม่ใช่การเต้นลีลาศอีกต่อไป การเต้นในดิสโก้เทคมีความเป็นอิสระไม่มีการบังคับท่าทาง แม้ดิสโก้เทคแห่งแรกจะเปิดบริการที่พัทยา แต่ปรากฏว่าวัยรุ่นจากกรุงเทพฯ

⁵⁴“ยุค(เงิน)ทองของตลก” ศิลปวัฒนธรรม 17, 9 (กรกฎาคม 2539), 110.

เดินทางไปเที่ยวเป็นจำนวนมากจนต้องมาเปิดกิจการในกรุงเทพฯ ในปี 2530 พบว่ามีดิสโก้เทคในกรุงเทพฯ กว่า 40 แห่ง⁵⁵ รูปแบบของสถานบันเทิงมีขนาดใหญ่ บางแห่งสามารถจุคนได้ถึง 2,000 คน สถานบันเทิงประเภทนี้จะมีเสียงดนตรีที่ดังมาก หลายแห่งมีระดับเสียงเกิน 120 เดซิเบลซึ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่เกิน 95 เดซิเบล เทคโนโลยีการใช้ไฟหลากสีที่เป็นแสงเลเซอร์ เสียงดนตรีที่ใช้การเปิดจากแผ่นติดต่อกันไม่มีหยุดคั่นระหว่างเพลง การเข้าไปใช้บริการต้องเสียค่าบริการผ่านประตูในอัตรา 200-500 บาท และสามารถนำบัตรนั้นไปแลกเครื่องดื่มได้ 1-2 แก้ว ตามข้อกำหนดของดิสโก้เทคแต่ละแห่ง

ดิสโก้เทคเป็นสถานบริการรูปแบบใหม่ซึ่งรัฐต้องรีบดำเนินการควบคุมเนื่องจากพบปัญหาจากเสียงที่ดังเกินกว่ากำหนด การใช้แสงเลเซอร์หรือแสงไฟที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ รวมถึงการจุคนได้เป็นจำนวนมากถึง 1,000 คนในบางแห่ง ทำให้ต้องมีการออกกฎหมายควบคุมอาคารเพิ่มเติมให้สามารถมีกระบบระบายอากาศไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่รวมต้องมีทางเข้าออกไม่น้อยกว่า 2 ประตู เพื่อแก้ปัญหาในยามที่มีเหตุเพลิงไหม้จะได้มีทางออกที่เพียงพอ ห้องสุขภัณฑ์ต้องแยกเพศหญิงเพศชาย มีอ่างล้างมือแยกกันเป็นสัดส่วนและพอเพียงกับจำนวนคนที่มาใช้บริการ⁵⁶

คาราโอเกะ เป็นคำทับศัพท์ที่มาจากภาษาญี่ปุ่นจากคำว่า คารา(kara) หมายถึง วางเปล่า ส่วนโอเกะมาจากคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า (Orchestra) เป็นดนตรีที่มาจากวงออร์เคสตรา มีเพียงทำนองเพลง ส่วนเนื้อเพลงจะปรากฏอยู่ในภาพวิดีโอ แต่ละเพลงจะมีภาพประกอบดนตรีที่เรียกว่า มิวสิควิดีโอ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยกลางคนขึ้นไป ซึ่งจะร้องตามเนื้อเพลงที่เห็นให้ตรงกับจังหวะของทำนองเพลง ความบันเทิงรูปแบบนี้เริ่มเข้าสู่ประเทศไทยช่วงทศวรรษ 2530 จุดประสงค์ของผู้ไปใช้คาราโอเกะคือไปเป็นผู้ร้องเพลงไม่ใช่ไปเพื่อฟังเพลงอย่างที่ผ่านมาภายในเป็นบรรยากาศสลัว ๆ ไม่ถึงกับมืด มีอาหารเครื่องดื่มจำหน่าย โดยจัดให้มีห้องโถงใหญ่พร้อมจอภาพขนาดยักษ์สำหรับต้อนรับแขกทั่วไป และมีห้องพิเศษสำหรับผู้ที่ต้องการความเป็นส่วนตัว

⁵⁵ ชัยเชิดเตอร์ 1987 [นามแฝง] “อินเงาสลัวดิสโก้เทค” *บ้านไม่รู้อย* 3, 7 (สิงหาคม 2530), 20.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, 23.

เอนเตอร์เทนเมนต์คอมเพล็กซ์ คือการรวบรวมสถานบันเทิงทุกรูปแบบมาไว้ในแห่งเดียวกัน ให้ทั้งความบันเทิงพร้อมกับเชื่อมโยงกิจกรรมทางธุรกิจ⁵⁷ อาทิ มีการจัดห้องประชุมไว้ในคอมเพล็กซ์ มีศูนย์สุขภาพ เซาน่า ฟับ คาราโอเกะ เกมส้อมพิวเตอร์ เป็นต้น สถานบันเทิงรูปแบบนี้มีไม่มากนักเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการบริหารค่อนข้างสูง แม้จะพยายามสร้างภาพลักษณ์ว่าสามารถเที่ยวได้ทั้งครอบครัว และบางแห่งยังต้องสมัครเป็นเมมเบอร์อีกด้วย

แม้ว่านายทุนบางกลุ่มพยายามจะเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของสถานบันเทิงในยุคนี้ให้เป็นเอนเตอร์เทนเมนต์แทนภาพลักษณ์ของการเป็นแหล่งแอบแฝงค้าบริการทางเพศ แต่ในสภาพความเป็นจริงไม่สามารถจะลบภาพลักษณ์ดังกล่าวได้ ผลการสำรวจสถานบริการที่เป็นแหล่งขายบริการทางเพศในเดือนกรกฎาคม 2536 ของกรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข เป็นการสนับสนุนเหตุผลดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เมื่อผลสำรวจพบว่าแหล่งค้าบริการทางเพศแอบแฝงอยู่ในสถานบันเทิงจำนวนมากดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนสถานบันเทิงที่มีการแอบแฝงบริการทางเพศในปี 2536

ประเภทของสถานบันเทิง	จำนวนรวม (ทั่วประเทศ)	จำนวนรวม (ในเขตกรุงเทพฯ)
ร้านอาหารกึ่งผับ หรือ เทค	1,845	ไม่ได้แจ้ง
บาร์เบียร์	485	19
บาร์อะโกโก้	114	70
คาเฟ่	253	151
คาราโอเกะ	202	ไม่ได้แจ้ง
ไนท์คลับ	155	85

ที่มา : ร่วมแรงแบ่งปันรัก : สภาพและข้อเท็จจริงแห่งปัญหาโสเภณีและเอดส์ (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, มปท.), 61-66.

⁵⁷อิสรา มาลีวัลย์, “ธุรกิจบันเทิงแสวงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ,” 46.

กล่าวได้ว่า รูปแบบของสถานบันเทิงจำนวนมากในกรุงเทพฯ เกิดจากนักลงทุนที่เล็งเห็นผลกำไรจากกิจการที่สามารถถอนทุนคืนได้ในระยะสั้น ประกอบกับมีผู้ใช้บริการจำนวนมากที่ชื่นชอบความบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ตนเองเป็นผู้ทันสมัย จึงทำให้อกิจการดังกล่าวสามารถดำรงอยู่ได้ในทศวรรษนี้ แม้สถานบันเทิงพยายามเปลี่ยนภาพลักษณ์ของกิจการให้เป็นลักษณะของเอนเตอร์เทนเมนต์ที่ไม่มีบริการทางเพศ แต่พฤติกรรมที่ยังต้องการซื้อบริการทางเพศยังฝังลึกอยู่ในสังคมไทย จึงเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์แบบเก่าได้

4.2.1 แหล่งหรือย่านสถานบันเทิงของคนกรุงเทพฯ

เมื่อสถานบันเทิงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีบริโภคนิยมสำหรับคนกรุงเทพฯ ไปแล้ว จึงกระจายตัวอยู่ทั่วไปในพื้นที่กรุงเทพฯ แต่ส่วนใหญ่พบว่าสถานบันเทิงที่มีชื่อเสียงมักจะรวมตัวอยู่ใกล้ ๆ กันจนเกิดเป็นแหล่งหรือย่านบันเทิง การเลือกสถานที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันสันนิษฐานได้ว่า เมื่อพฤติกรรมของผู้บริโภคต้องการสิ่งใหม่อยู่เสมอจึงเป็นแผนการตลาดของเจ้าของกิจการที่จะโฆษณาสินค้าให้ผู้บริโภคเห็นโดยตรง อีกทั้งยังตั้งอยู่ในบริเวณที่คนเที่ยวคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี จึงง่ายต่อการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ทันสมัยกว่า

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงปี 2526-2535 สถานบันเทิงจะมีขนาดใหญ่และใช้เงินลงทุนจำนวนมากเนื่องจากเป็นยุคที่เศรษฐกิจดีและคนมีกำลังซื้อ แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ธุรกิจทางด้านการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์และสถานบันเทิงเรีงรมย์ เป็นธุรกิจที่ต้งขึ้นมาเพื่อเป็นการฟอกเงินที่นิยมวิธีหนึ่งซึ่งสามารถฟอกเงินต่อครั้งได้เป็นจำนวนมาก⁵⁸ เห็นได้จากในปี 2528 แชรซ์ชาร์เตอร์ หันมาเปิดชาร์เตอร์ดิสโก้เทค ย่านอโศกดินแดง โดยนำเงินของประชาชนที่เล่นแชร์มาสร้าง “เนื่องจากการวางแผนที่รอบคอบราวกับว่ามันจะเป็นแหล่งผันเงินให้ถ้าแชรซ์ชาร์เตอร์เกิดล้มลง รายได้ต่อวันแสนกว่าบาท หักค่าใช้จ่ายต่อเดือนแล้วเดือนหนึ่งน่าจะมียู่ในกระเป๋าสัก 2 ล้านบาทสด ๆ”⁵⁹ หรือการสร้างเอนเตอร์เทนเมนต์คอมเพล็กซ์อย่างบูมสเตรชั่น บริเวณชั้นใต้ดินลานจอดรถโครงการเวสต์เทรคเซ็นเตอร์ตรงที่เป็นเซ็นทรัลเวสต์ในปัจุบัน เป็นการรวมกลุ่มของ 3 หุ้นส่วนใหญ่ ได้แก่ กนกพร

⁵⁸ ฟ้าสุก พงษ์ไพจิตร, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และ นवलน้อย ตรีรัตน์, หวย ช่อง บ่อน ยาบ้า (เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์ม, 2543), 272.

⁵⁹ สนธิ ลิ้มทองกุล, เจ้าพ่อ, 192-193.

ปริญญวัฒน์ อดีตหุ้นส่วนบอสตันและและบอนด์สตรีท ย่านพหลโยธินและสุขุมวิท วันชัย ล้วนเพชร และ วิรุฬ เตชะไพบุลย์ หุ้นส่วนทางด้านสถานที่ โดยมีพื้นที่มากถึง 2,800 ตารางเมตร ด้วยเงินลงทุนกว่า 100 ล้านบาท⁶⁰ นอกจากนั้นยังมีโคล่า คอนเสิร์ต ฮอลล์ ย่านสุขุมวิทซึ่งเป็นของนักลงทุนชาวไต้หวัน แกวทอลล์คลับขนาดใหญ่ 5 ไร่ ซึ่งลงทุนประมาณ 20 ล้านบาทโดยหุ้นส่วนเจ้าของและผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นของค่ายกันตนา ไรโนมิวสิกเฮาส์ เป็นการลงทุนร่วมของนักลงทุนหลายฝ่าย อาทิ วีระเดช เตชะไพบุลย์ กรรมการผู้จัดการบริษัท นพกิจ จำกัด สุรพันธ์ เวชชาชีวะ รองกรรมการผู้จัดการบ้านฉางแลนด์ แอนด์ เฮาส์ จำกัด และชฎาทิพย์ จารุวัตร ปัจจุบันคือนางชฎาทิพย์ จุตระกูล กรรมการผู้จัดการสยามเซ็นเตอร์ ด้วยเงินลงทุนกว่า 10 ล้านบาทเป็นต้น⁶¹ กล่าวได้ว่าผลประโยชน์ที่นักลงทุนมองเห็นจากการตั้งกิจการสถานบันเทิงคือผลกำไรมหาศาลที่คุ้มค่ากับการลงทุน ไม่เว้นแม้แต่หนังสือพิมพ์รายใหญ่อย่างไทยรัฐที่เริ่มต้นจากการสร้างไนท์คลับชื่อป่าคาเฟ่ บริเวณตึกที่ทำการของไทยรัฐเอง และขยายกิจการมาสร้างคิสโก้เทคชื่อเดอะพาเลซ ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังในยุคนั้นด้วยงบประมาณ 40 ล้านบาท⁶²

สันนิษฐานได้ว่า การลงทุนจำนวนมากในกิจการสถานบันเทิงยุคนี้เป็นผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ นายทุนบางกลุ่มหาประโยชน์จากการเก็งกำไรซื้อขายที่ดิน ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ได้เติบโตอย่างมากไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาคารสำนักงาน สนามกอล์ฟ รวมถึงสถานบันเทิง ราคาอสังหาริมทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่องทำให้เกิดความต้องการเก็งกำไร ซึ่งดึงให้มีผู้เข้ามาลงทุนในธุรกิจนี้ เมื่อพิจารณาจากกลุ่มนายทุนที่กล่าวมาจะเห็นว่า การลงทุนในกิจการสถานบันเทิงเป็นการเอื้อผลประโยชน์แก่พวกพ้อง ขณะเดียวกันก็เป็นหนทางในการเพิ่มทุนของตน อาทิ

กรณีของหุ้นส่วนบวมสเตชันต่างเป็นผลประโยชน์ที่ลงตัว เมื่อวิรุฬ เตชะไพบุลย์ เป็นเจ้าของที่ดินเวสต์เทรคเซ็นเตอร์ ทำให้ไม่เกิดความเสี่ยงต่อการลงทุนในที่ดินซึ่งมีราคาสูงขณะนั้น อีกทั้งยังได้หุ้นส่วนที่มีประสบการณ์ในการบริหารธุรกิจสถานบันเทิงอย่างบอสตันและบอนด์สตรีทจนประสบความสำเร็จมาร่วมทุน จึงสันนิษฐานได้ว่าบวมสเตชันไม่เกิดความเสียหายใด ๆ ต่อการลงทุนร่วมกันแต่กลับเป็นการเอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันอย่างลงตัว

⁶⁰อิสรา มาลีวัลย์, “ธุรกิจบันเทิงแสงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ”, 44.

⁶¹เรื่องเดียวกัน, 45.

⁶²กองบรรณาธิการ, “สถาปัตยกรรมยามราตรี”, อาร์ค แอนด์ ไอเดีย 1, 5 (มกราคม 2537), 46.

กรณีของโรโนมิวติกเฮาส์ซึ่งเป็นการร่วมลงทุนของนักลงทุนหลายคน โดยมีวีระเดช เตชะไพบุลย์ นักธุรกิจด้านพัฒนาที่ดิน และผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายประจำสำนักประธานกรรมการ ธนาคารศรีนคร จำกัด (มหาชน) ขณะนั้น สุรพันธ์ เวชชาชีวะ รองกรรมการผู้จัดการบ้านฉางแลนด์ แอนด์ เฮาส์ จำกัด และชฎาทิพย์ จารุวัตร กรรมการผู้จัดการสยามเซ็นเตอร์ เป็นหลักสำคัญในการ ดำเนินธุรกิจ สันนิษฐานว่าการดึงกลุ่มธุรกิจทางด้านที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ประเภทเดียวกัน มาร่วมหุ้น เพื่อต้องการลดคู่แข่งทางการค้าพร้อมกับการสร้างพันธมิตร อีกทั้งยังเป็นการกระจาย ความเสี่ยงทางธุรกิจอีกด้วย

การแข่งขันระหว่างสถานบันเทิงต่าง ๆ ทำให้มีการนำความบันเทิงแปลกใหม่มาเป็น จุดดึงดูดให้คนเข้ามาใช้บริการ คนร่วมสมัยที่เคยมีประสบการณ์ได้เขียนไว้ในสังคมออนไลน์ว่า เดอะพาเลซเป็นสถานบันเทิงแห่งแรกที่น่าเครื่องจีวักกระหิงมาให้บริการเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน “ไอ้เครื่องจีวักเนี่ย สมัยก่อนต้องไปดูที่ the palace วางตระหง่านอยู่พลอร์กลางร้าน สาวคนไหน อยากดั่งขึ้นไปเลย ตกไม้ตกคนไม่สนใจ แต่ทุกคนปรบมือเชียร์กับความกล้าของเธอ โดยเฉพาะคืน วงอังกคาร lady night มันส์โพดๆๆๆๆ”⁶³ นอกจากกลุ่มคนที่ไปสถานบันเทิงเพื่อหาความ สนุกสนานยังพบว่า มีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการแสดงความร่ำรวยของตนโดยการขับรถยนต์ หือ ดั่งในช่วงเวลานั้นไปไอ้อวดกัน “สมัยนั้นรถญี่ปุ่นพิมพ์นิยม 1. toyota liftback 2. toyota dx 2 ประตุนัยว่า 2 รุ่นนี้แต่งสวย แต่งขึ้น หลุยซ์ชอบ ฝั่งยุโรป เบนซ์นี่แน่นนอน..นั่งนอน บีเอ็ม e30 พิมพ์นิยมฝั่ง ยุโรปนัยว่า hiso ก็จริงๆ แต่ถ้าจะให้หลุยซ์หลงนี่ต้อง 2 ประตุนะ สมัยหน้าพาเลซนี่เบนซ์ w123 ce นี่กำลังเปรี้ยวจัดจาดสุดๆ”⁶⁴ กล่าวได้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวสามารถสะท้อนวิถีของคนเที่ยวสถาน บันเทิงในยุคบริโภคนิยมได้เป็นอย่างดี

ในทศวรรษนี้แหล่งสถานบันเทิงในกรุงเทพฯ เกิดขึ้นและเสื่อมความนิยมไปตามยุค สมัย โดยมีปัจจัยมาจากพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ที่เปลี่ยนไป เมื่อมีการใช้เวลาว่างนอกบ้านมากขึ้น จึงต้องการสถานที่หย่อนใจหลังเลิกงาน เริ่มจากความบันเทิงรูปแบบดิสโก้เทคชื่อว่าบีบลาส ซึ่งเปิด

⁶³ เดอะพาเลซ เข้าถึง โดย <http://www.ptwclub.com/index.php?PHPSESSID> เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2555.

⁶⁴ vito[นามแฝง], กระจู๋ อยากราบเหตุการณ์ยุค The Palace ครีบ เข้าถึง โดย <http://www.bangkokclassiccar.com/forum/index.php?topic=597.0> เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2555.

เป็นแห่งแรกที่พื้พญา แต่เนื่องจากนักเที่ยวจากกรุงเทพฯ เดินทางไปบ่อย ๆ จึงทำให้บีบลดสขยขายสาขามาที่กรุงเทพฯ บริเวณชอยนนานาใต้ และได้เกิดดิสโก้เทคอีกหลายแห่งตามมา อาทิ เดอะบับเบิลของโรงแรมคูลิตธานี ไดอาน่าของโรงแรมโอเรียนเต็ล ฮอทชิตีบริเวณใต้ถุนตึกโชคชัย ถนนสุขุมวิท ซูเปอร์สตาร์ดิสโก้ย่านพัฒนพงษ์ เดอะพาลาเซ และนาซ่าสเปซโครม⁶⁵ เป็นต้น ความนิยมของดิสโก้เทคมีมากจนเกิดปรากฏการณ์ที่ทำให้สถานบันเทิงอื่น ๆ นำรูปแบบของดิสโก้เทคเข้าไปผสมผสานด้วย

ช่วงปี 2526 หลังจากผับชื่อซั่มไทม์บริเวณเกษรพลาซ่าเป็นที่นิยมของนักเที่ยวอย่างมาก ผับย่านถนนสารสินจึงเกิดตามมา ส่วนใหญ่เป็นผับสไตล์แจ๊สที่มีระดับ กลุ่มผู้บริโภคมักกำลังซื้อพอสมควร ผับชื่อดังบริเวณนั้น อาทิ บราวน์ชูเก้ โอลด์เวสต์ เบอร์กันดี พลูบาร์⁶⁶ เป็นต้น

เมื่อนักลงทุนเห็นว่าผับเป็นกิจการที่สามารถทำกำไรได้ดีจึงขยายตัวมาแถบถนนสีลม ซึ่งหวังให้กลุ่มพนักงานสำนักงานในย่านนั้นใช้เป็นที่พักผ่อนหลังเลิกงาน ทำให้เกิดสีลมพลาซ่าซึ่งเป็นอาคาร 4 ชั้นที่เต็มไปด้วยผับและดิสโก้เทค อาทิ คาเมลผับ และ ฟริกอิน ฟริกเอาต์ดิสโก้เทค เป็นต้น ความโด่งดังของสีลมพลาซ่าทำให้นักลงทุนรายย่อยรวมถึงคารานักแสดงหลายรายหันมาเปิดผับในสถานที่แห่งนี้เป็นการงานนอกเวลาแสดง ดังเช่นมัสดงผับของทรงสิทธิ์ รุ่งนพคุณศรี⁶⁷

เป็นที่น่าเสียดายว่าสถานบันเทิงแห่งนี้ได้รับความนิยมอยู่เพียงแค่ 2-3 ปี สันนิษฐานว่ามีปัจจัยอยู่ 2 ประการคือ ประการแรกเกิดจากผู้ลงทุนไม่สามารถหาจุดขายของตนเองได้ชัดเจน⁶⁸ ประการที่สอง อรวรรณ บัณฑิตกุล วิเคราะห์ไว้ในนิตยสารผู้จัดการว่า เกิดจากการทะเลาะวิวาทขั้นรุนแรงบ่อยครั้งจนทำให้ผู้ที่มาเที่ยวเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งบดบังทัศนคติของนักลงทุนสถานบันเทิงรายหนึ่งในนิตยสารให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “ที่สีลมพลาซ่า นั้น เขามีนักเลงประเภทเจ้าพ่อ

⁶⁵ อิศรา มาลีวัลย์, “ธุรกิจบันเทิงแสวงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ”, 45-47.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, 42.

⁶⁷ always on my mind [นามแฝง], กบ ทรงสิทธิ์ รุ่งนพคุณศรี พระเอกหนุ่มหล่อจากเผื่อใจไว้ให้กัน ลักหน้อย เข้าถึง โดย <http://70-90memory.blogspot.com/2009/12/1989.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2554.

⁶⁸ “สถาปัตยกรรมยามราตรี” อาร์ค แอนด์ ไอเดีย 1, 5 (มกราคม 2537), 52.

จริงๆ ประเภทควักปิ่นขึ้นมายังกันแทบทุกคืน แล้วใครจะกล้าไป”⁶⁹ ประกอบกับข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยที่เคยไปเที่ยวย่านสีลมพลาซ่าได้ให้คำตอบที่สนับสนุนความเป็นไปได้ของเหตุผลดังกล่าว

สีลมพลาซ่าดังมากมีแต่ฝรั่ง เทค อะไรพวกนั้นเต็มไปหมดทั้งตึก เรียกว่าพอเดินเข้าไปก็เป็นที่แห่งของเขาเลย จำได้ว่าประมาณปี 30 เพราะเพิ่งประกาศเป็นปีท่องเที่ยวไทยแล้วลูกค้าสนิท ๆ ที่เคยไปเที่ยวทัวร์กันมากี่ชว่นไปเที่ยว ตอนนั้นจำเหตุการณ์ไม่ได้ว่ามีเรื่องอะไรสักอย่างแล้วต้องรีบวิ่งหนีกัน ปรากฏว่าพอมาถึงที่รถมีทางงในผู้หญิงและชีวางไว้หน้ารถ ตอนนั้นทำอะไรไม่ได้ต้องรีบขับรถออกมาก่อน พวกนักเลงเยอะ⁷⁰

ในปัจจุบันนี้สถานบันเทิงย่านสีลมพลาซ่าปิดตัวลง และเปลี่ยนเป็นเพียงสำนักงานย่อยของการบินไทย ซึ่งมีภัตตาคารและร้านค้าดำเนินกิจการอยู่ไม่มากนัก

นอกจากแหล่งบันเทิงที่กล่าวไปแล้ว ในกลุ่มคนเที่ยวสถานบันเทิงจะทราบกันดีว่าบริเวณถนนสุขุมวิทย่านทองหล่อหรือเอกมัยถือได้ว่าเป็นแหล่งรวมสถานบันเทิงที่มีระดับสูงกว่าที่อื่นทั้งความหรูหรา การตกแต่งสถานที่ และค่าใช้จ่ายในการไปใช้บริการ ซึ่งมีทั้งผับระดับสูงและค็อกเทลเล้าจ์ในลักษณะของเมมเบอร์คลับ อาทิ ซาโตบดอง ยิวเพลส เดอเวอรานอ ปิกาซัส อิลิท⁷¹ เป็นต้น กลุ่มที่มาใช้บริการส่วนใหญ่มักเป็นระดับนักธุรกิจ

ส่วนคาเฟ่ซึ่งคนทุกวัยสามารถไปเที่ยวได้ในราคาไม่สูงมาก มีกระจายตัวอยู่ทั่วไปตามเขตต่าง ๆ จากการสำรวจจำนวนคาเฟ่ซึ่งเป็นสถานบริการตามมาตรา 3(4) ในเขตกองบังคับการตำรวจนครบาลเหนือ พบว่ามีอยู่เกือบ 300 แห่งบริเวณถนนรามคำแหง ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถนน

⁶⁹อรวรรณ บัณฑิตกุล, อาร์ซีเอหมดยุคผับเฟื่อง ชาตรี โสภณพาณิชย์ จะทำอย่างไร โดย เข้าถึงโดย <http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9595> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2543.

⁷⁰สัมภาษณ์นายชนวิวัฒน์ ทองเพิ่ม รองกรรมการผู้จัดการบริษัท หนุ่มสาวทัวร์ จำกัด (วันที่ 11 ธันวาคม 2554), อายุ 56 ปี

⁷¹“สถาปัตยกรรมยามราตรี”, อาร์ค แอนด์ ไอเดีย, 54.

รัชดาภิเษก ถนนโชคชัย 4 ถนนลาดพร้าว ถนนสุทธิสาร ถนนวิภาวดีรังสิต ถนนพหลโยธิน ถนนพญาไท ถนนวิสุทธิกษัตริย์ และถนนราชดำเนินกลาง โดยมีมากที่สุดในพื้นที่ของสน.พญาไท ส่วนพื้นที่ความรับผิดชอบของกองบังคับการตำรวจนครบาลได้มีสถานบริการประเภทนี้อยู่เกือบ 500 แห่ง มีมากที่สุดในพื้นที่ของสน.บางรัก สำหรับเขตบังคับการตำรวจนครบาลธนบุรีนั้นมียู่ประมาณ 100 แห่ง มีมากที่สุดในพื้นที่สน.บางยี่ขัน ในยุคที่คาราโอเกะเริ่มเป็นที่นิยมพบว่าคาเฟ่หลายแห่งได้ปรับรูปแบบให้เป็นคาราโอเกะเช่นกัน⁷²

เมื่อพิจารณากิจการสถานบันเทิงในยุคเฟื่องฟูกล่าวได้ว่า แหล่งสถานบันเทิงสามารถแบ่งระดับของคนที่เกี่ยวข้องได้ดี อีกทั้งการเติบโตของกิจการสถานบันเทิงไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ดีหรือเป็นความต้องการของผู้บริโภคเท่านั้น แต่ยังเป็นความร่วมมือของนักลงทุนกลุ่มใหญ่ที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันดังที่กล่าวไปแล้ว

4.2.2 กรณีศึกษานักลงทุนสถานบันเทิง กำพล วัชรพล

หากกล่าวถึงบุคคลชื่อกำพล วัชรพล คนส่วนใหญ่จะนึกถึงในฐานะของเจ้าของและผู้ก่อตั้งธุรกิจหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ แต่ที่ผ่านมากำพลยังมีธุรกิจอีกหลายประเภทที่ประสบความสำเร็จไม่แพ้ไทยรัฐ อาทิ ธุรกิจสถานบันเทิงอย่างปาป้าในทศวรรษช่วงปี 2512 ตามมาด้วยดิสโก้เทคชื่อดังอย่างเดอะพาเลซช่วงปี 2535 เป็นต้น

กำพล วัชรพล เกิดที่อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2462 ในครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งทั้งบิดาและมารดามีอาชีพค้าขาย เมื่อโตขึ้นได้สอบติดและทำอาชีพเป็นนายท้ายเรือโดยสารอยู่ระยะหนึ่งจึงตัดสินใจเดินทางเข้ามาหางานทำที่กรุงเทพฯ ชีวิตในกรุงเทพฯ ทำให้กำพลเข้าไปอยู่ในแวดวงนักเลงย่านบางรัก จนเมื่ออายุเข้าเกณฑ์ทหารจึงได้สมัครใจเข้าเป็นทหารเรืออยู่ 5 ปี⁷³ และได้ลาออกเพื่อมาทำงานหนังสือพิมพ์โดยเริ่มต้นกับหนังสือพิมพ์หลักไทย กระทั่งมีหนังสือพิมพ์เป็นของตัวเอง ได้แก่ เสียงอ่างทอง ข่าวกภาพ และไทยรัฐ ตามลำดับ

⁷²สถาปัตยกรรมยามราตรี”, อาร์ค แอนด์ ไอเดีย, 48-49.

⁷³ณรงค์ เพิ่มพูน, เปิดปมชีวิต กำพล วัชรพล เจ้าพ่อไทยรัฐ (กรุงเทพฯ : แบล็คแอนด์เกรย์, 2532),

งานหนังสือพิมพ์ทำให้กำพลมีโอกาสร่วมงานกับสตรีที่ชื่อประณีตศิลป์ ทูมมานนท์ จนได้สมรสกัน
ในที่สุด

เรื่องราวในชีวิตของกำพล วัชรพล และชื่อเสียงของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐทำให้กำพล
วัชรพล กลายเป็น “เจ้าพ่อ” หนังสือพิมพ์ ซึ่งความหมายของเจ้าพ่อในที่นี้หมายถึง ผู้มีอิทธิพลคร่ำ
หวอดอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์มาเป็นเวลานาน แต่เหตุการณ์หลายอย่างที่ผ่านมาในชีวิตของกำ
พลรวมถึงธุรกิจที่เขามีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้คนส่วนใหญ่มองว่าเขาเป็น “เจ้าพ่อ” ในอีกแง่มุมหนึ่งซึ่ง
ต่างจากที่กล่าวไปข้างต้น หมายถึง ผู้มีอิทธิพลที่ใช้อิทธิพลนั้น ไปในทางที่ผิดกฎหมาย

หากมองจากประวัติโดยย่อของกำพลจะเห็นว่าเขาเป็นเพียงเด็กต่างจังหวัดคนหนึ่ง
เดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ เพื่ออนาคตที่ดีกว่า แต่การเข้าสู่แวดวงนักเลงของกำพลนั้นได้ทำให้เขามี
ส่วนเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองการพนันจนมีรายได้เก็บไว้เป็นทุนในการทำการค้าจำนวนหนึ่ง⁷⁴
นอกจากธุรกิจหนังสือพิมพ์แล้ว กำพลยังได้หันมาสนใจธุรกิจสถานบันเทิงอย่างไร้ที่กลับและ
ดิสโก้เทค ซึ่งเป็นธุรกิจของการฟอกเงินประเภทหนึ่งอีกด้วย

ยุคที่ในทศวรรษกำลังเป็นที่นิยมช่วงปี 2512 กำพลเริ่มหันมาจับธุรกิจสถานบันเทิงโดย
ร่วมเป็นหุ้นส่วนกับนักเขียนของไทยรัฐหลายคนเปิดในทศวรรษชื่อ ปาป้าในทศวรรษ ขึ้นบริเวณ
ใกล้เคียงกับสำนักงานไทยรัฐ

ในปี 2520 กำพลเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนใหญ่⁷⁵ กับพระเอกหนังที่ชื่อ เสกสรร ลัดดา หรือ
ชื่อจริงว่า พิชัย กิจพานิช ในการเปิดคลับหรูมีระดับของชนชั้นสูงอย่าง คาร์เทียร์คลับ ซึ่งเป็นทั้ง
สถานบันเทิงในการดื่ม กิน เต้นรำ และอาบอบนวด ในเวลาเดียวกัน⁷⁶ ต่อมาเสกสรรเห็นช่องทางใน
การหาประโยชน์จากการเปิดบ่อนในคาร์เทียร์คลับ โดยทำเป็นเมมเบอร์คลับที่มีการเก็บเงินค่า
สมาชิกสูงถึง 50,000-100,000 บาทต่อคน นับว่าเป็นการฟอกเงินที่มีมูลค่ามหาศาลในขณะนั้น
เนื่องจากมีสมาชิกเข้าร่วมเป็นจำนวนเกือบ 500 คน⁷⁷ แม้กำพลจะไม่ได้ลงมือบริหารเองแต่ชื่อของ
กำพลก็เข้าไปอยู่ในหุ้นส่วนคาร์เทียร์คลับเรียบร้อยแล้ว

⁷⁴ณรงค์ เพิ่มพูน, *เปิดปมชีวิต กำพล วัชรพล เจ้าพ่อไทยรัฐ*, 111.

⁷⁵เรื่องเดียวกัน, 113.

⁷⁶สนธิ ลิ้มทองกุล, *เจ้าพ่อ*, 49.

⁷⁷เรื่องเดียวกัน, 53.

ประมาณปี 2535 หลังจากที่เขาไปไนท์คลับเป็นกิจการในเครือของไทยรัฐและดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี จึงเป็นโอกาสในการสร้างคิโกล์เทคชื่อเดอะพลาซ่าขึ้นบริเวณถนนวิภาวดีรังสิต ใกล้ๆ กับสำนักงานไทยรัฐ ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมาก

กล่าวได้ว่าสถานบันเทิงเป็นกิจการประเภทหนึ่งที่สามารถทำกำไรให้กับผู้ลงทุนอย่างมาก ดังเช่นกรณีของกำพล วัชรพล แม้จะทำกิจการหนังสือพิมพ์อย่างไทยรัฐอยู่แล้วแต่ก็หันมาลงทุนกิจการสถานบันเทิงในเวลาเดียวกัน

4.2.3 RCA : อาร์ซีเอแหล่งสถานบันเทิงในยุคบริโภคนิยม

ปี 2532 บริษัท นารายณ์ร่วมพัฒนา จำกัด เปิดถนนอาร์ซีเอ (RCA หรือ Royal City Avenue) เป็นชอปปิงมอลล์ที่ยาวที่สุดในเอเชียโดยเชื่อมระหว่างถนนพระราม 9 กับถนนเพชรบุรีตัดใหม่ที่มีความยาวถึง 1.7 กิโลเมตร⁷⁸ เมื่อครั้งที่กลุ่มชาวยุอิสรระเป็นผู้ดูแลโครงการได้เปิดให้ผู้ลงทุนเช่าโครงการในขณะที่ยังไม่แล้วเสร็จ ต่อมาเมื่อชาติ โสภณพาณิชย์ เข้ามาเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่จึงเร่งสานต่อโครงการนี้ให้เรียบร้อย โดยในปี 2537 เกิดความคิดที่จะให้มีสถานบันเทิงเกิดขึ้นในย่านนี้เพื่อดึงคนมาเที่ยว ผับร้านแรกที่มาเปิดชื่อคูลแวงโก้ ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกันกับร้านบราวน์ชูก้าบนถนนสารสิน ต่อมาในปี 2538 จำนวนผับเพิ่มขึ้นบนถนนสายนี้กว่า 80 แห่ง นับว่าเป็นจำนวนที่มากเกินไปหากเปรียบเทียบกับพื้นที่

จากการรายงานของนิตยสารผู้จัดการทำให้ทราบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดผับมากมายบนถนนสายนี้เนื่องจากทางโครงการมีข้อเสนอในการให้เช่าที่ไม่แพงและไม่เกิดความเสียหายในการลงทุน กล่าวคือยอมให้เช่าเป็นรายเดือนๆ ละ 5 หมื่นบาทเป็นระยะเวลา 3 ปี จากเดิมที่ผู้เช่าจะต้องเช่าระยะยาวโดยมิให้เลือกระหว่าง 5 ปี หรือ 25 ปี เท่านั้น⁷⁹ ประกอบกับผู้ลงทุนหลายรายสามารถถอนทุนคืนได้อย่างรวดเร็วจากกลุ่มวัยรุ่นที่นิยมมาเที่ยวในแหล่งนี้

⁷⁸ ดวงรัตน์ ทิพย์พาวลี, “รอยัล ซิตี้ อเวนิว ความหลากหลายบนถนนสายบันเทิง” อาร์ค แอนด์ ไอ เดีย 4, 38 (ตุลาคม 2539): 56.

⁷⁹ อรวรรณ บัณฑิตกุล, อาร์ซีเอหมดยุคผับเฟื่อง ชาตรี โสภณพาณิชย์ จะทำอย่างไร เข้าถึง โดย <http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9595> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2543

ร้านเล็ก ๆ ต่อกันอย่างน้อยก็มีรายได้ประมาณ 5 หมื่นบาทขึ้นไป รายได้ที่ว่าจะมาจากการเปิดขวด และอาหารจานเดียว ค่าเปิดขวดประมาณ 700-900 บาทต่อขวด ส่วนใหญ่คนที่มาเที่ยวที่นี่จะเป็นวัยรุ่น ซึ่งกินเหล้าเร็วมาก นั่ง 4 คนต่อโต๊ะ เปิดเหล้าอย่างน้อย 3 ขวด ถ้าร้านมี 20 โต๊ะ รายได้ประมาณ 5 หมื่นบาท แต่ถ้าเป็นร้านใหญ่รายได้ต้องเป็นแสนบาทขึ้นไป⁸⁰

รายได้จำนวนมากนี้จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้จำนวนสถานบันเทิงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับโครงการสามารถจอดรถได้ถึง 2,500 คัน⁸¹ ซึ่งปัญหาการไม่มีที่จอดรถเกิดขึ้นกับสถานบันเทิงหลายแห่งในขณะนั้น ทำให้นักเที่ยวต่างมุ่งตรงมายังถนนสายนี้เป็นหลัก

RCA นับว่าเป็นแหล่งสถานบันเทิงในยุคนิวโรคนิยมอย่างแท้จริง เห็นได้จากสถานบันเทิงบนถนนทั้งสายมีคนไปเที่ยวเกือบทุกวัน โดยเฉพาะวันศุกร์สัปดาห์จะมีคนมากเป็นพิเศษ จนกระทั่งโต๊ะเก้าอี้เกือบทุกร้านแทบจะไม่เพียงพอสำหรับคนมาเที่ยว สิ่งที่ตอกย้ำให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นคือการแต่งตัวเพื่อไปประชันและอวดความร่ำรวยใส่กัน ค่านิยมการใส่เสื้อสายเดี่ยวหรือเสื้อเกาะอกเที่ยวตามสถานบันเทิงก็เริ่มต้นขึ้นที่นี่ กล่าวได้ว่าความสำเร็จของ RCA คือต้นแบบให้กับแหล่งสถานบันเทิงรุ่นหลัง เห็นได้จากการสร้างสถานบันเทิงจำนวนมากขึ้นมาบนถนนหลายสายให้ดูคล้าย RCA แม้จะเป็นถนนช่วงสั้น ๆ ก็ตาม หรือ การนำชื่อของ RCA ไปตั้งเลียนแบบ อาทิ ถนนสุขุมวิทเรียกกันว่า RCA 2 ถนนบริเวณแยกโพธิ์สามต้นฝั่งธนบุรีเรียกกันว่า RCA 3 และหมู่บ้านเชียงใหม่แลนด์เรียกกันว่า RCA เชียงใหม่⁸² เป็นต้น

⁸⁰ อรวรรณ บัณฑิตกุล, อาร์ซีเอหมดยุคผับเฟื่อง ชาตรี โสภณพาณิชย์ จะทำอย่างไร เข้าถึงโดย <http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9595> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2543

⁸¹ ดวงรัตน์ ทิพย์พาว์ลีย์, “รอยัล ซิตี้ อเวนิว ความหลากหลายบนถนนสายบันเทิง”, 58.

⁸² คมสัน สุริยะ, “รายงานอุตสาหกรรมท่องเที่ยวรายสาขาเล่มที่ 6 : อุตสาหกรรมบันเทิงยามราตรีในจังหวัดเชียงใหม่” (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการมูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. 2548), 26.

แม้แหล่งบันเทิงย่าน RCA จะเฟื่องฟูอย่างมากแต่ก็ต้องประสบกับวงจรธุรกิจที่ตกต่ำ เช่นเดียวกับธุรกิจประเภทอื่น ปัจจัยที่ส่งผลให้สถานบันเทิงย่าน RCA เสื่อมความนิยมลง สันนิษฐานว่า เนื่องจากเกิดแหล่งบันเทิงอื่นขึ้นมาที่ บริเวณสี่แยกคอกวัว RCA 2 และ RCA 3 เป็นต้น ประกอบกับระยะหลัง RCA เป็นสถานที่ที่มียาเสพติดระบาด เป็นแหล่งมั่วสุม และปล่อยให้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีเข้าไปเที่ยว ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองต้องหมั่นเข้าไปตรวจตราอยู่เสมอ แหล่งสถานบันเทิงในย่านนี้เริ่มซบเซาลงแต่ก็ยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

4.3 กิจการสถานบันเทิงในยุคจัดระเบียบสังคม (พ.ศ. 2540-2545)

สังขรณ์ที่กล่าวว่าไม่มีอะไรอยู่ค้ำฟ้า หรือ เมื่อมีวันรุ่งเรื่องย่อมต้องมีวันเสื่อมสลาย สามารถนำมาใช้ได้กับวัฏจักรของกิจการสถานบันเทิง หากมองย้อนกลับไปในทศวรรษก่อนหน้า สถานบันเทิงอยู่ในยุคเฟื่องฟูจนถึงขีดสุด แหล่งบันเทิงเกิดขึ้นมากมายและเปลี่ยนที่ตั้งไป เรื่อย ๆ บรรดาสถานบันเทิงต่างปรับรูปแบบให้ทันสมัยเพื่อเอาใจคนเที่ยว นักลงทุนทั้งรายใหญ่และรายย่อยสามารถกอบโกยผลประโยชน์ได้อย่างคึกคัก การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเองก็มีส่วนส่งเสริมให้กิจการสถานบันเทิงเติบโตอย่างมาก

อย่างไรก็ดีเมื่อก้าวเข้าสู่ทศวรรษ 2540 เศรษฐกิจไทยพบกับวิกฤตเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างมาก ทั้งนี้ปัจจัยประการหนึ่งมาจากนโยบายการเงินที่ผิดพลาดของแบงก์ชาติที่ประกาศเปิดเสรีทางการเงินต่างๆ ที่ยังไม่พร้อมทุกด้าน การผูกคิค่าเงินบาทไว้กับค่าเงินดอลลาร์ที่แข็งตัวจนภาคการส่งออกทรุด ซ้ำยังปล่อยอัตราดอกเบี้ยในประเทศให้สูงทั้งดอกเบี้ยเงินกู้และเงินฝาก ทำให้นักธุรกิจบางรายเห็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวโดยการ ร้างโครงการธุรกิจขึ้นมาเพื่อขอกู้เงินดอลลาร์จากต่างประเทศจำนวนมากและชะลอธุรกิจนั้นไว้ไม่ดำเนินการต่อ แล้วนำเงินกู้นั้นมาแลกเป็นเงินบาทฝากไว้ในธนาคารเพื่อกินดอกเบี้ยสูงๆ ส่งผลให้เกิดหนี้เงินดอลลาร์ระยะสั้นจำนวนมากมาย ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินทุนสำรองไปจำนวนมากจนกระทั่งประเทศเกือบล้มละลายจากความผันผวนของค่าเงิน

จากนั้นรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศลอยตัวค่าเงินบาททำให้ค่าเงินลดลงอย่างรวดเร็ว จากระดับที่แข็งค่ากว่า 25 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ กลายเป็น 55 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ เจ้าของธุรกิจของไทยหลายรายต้องตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สูงชัน เมื่อนำมูลค่าดอลลาร์มาคิด

เป็นเงินบาท ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำอย่างหนัก นักลงทุนต่างล้มละลาย กิจกรรมธนาคารพบกับปัญหาถูกหนี้ไม่สามารถใช้คืนเงินกู้ทำให้เกิดหนี้เสียจำนวนมาก⁸³

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษนี้ทำให้สังคมเต็มไปด้วยปัญหาที่ทำให้เกิดความเครียดอยู่ตลอดเวลา การแสวงหาความบันเทิงเพื่อผ่อนคลายความเครียดจึงมีมากขึ้นตามลำดับ เป็นผลให้ธุรกิจบันเทิงทุกประเภทเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคทั่วไปได้ง่ายขึ้น⁸⁴ กิจกรรมสถานบันเทิงในยุคนี้มี การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยลดขนาดพื้นที่ให้เล็กลงและไม่จำเป็นต้องลงทุนด้วยเงินจำนวนมากเช่นที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานสถานบันเทิงหลายรูปแบบไว้ด้วยกัน อาทิ ผับกึ่งร้านอาหารและผับกึ่งเทค เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่ามี การเปิดร้านเหล้า⁸⁵ ซึ่งเป็นร้านจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขนาดเล็กพบเห็นได้ทั่วไปข้างทาง เป็นที่น่าสังเกตว่าสถานบันเทิงในยุคนี้มักจะไม่นำเงินถึงสถานที่ตั้งตามข้อกำหนดของ พรบ.สถานบริการ กล่าวคือ มีการตั้งกระจกระบายทั่วไปใกล้พื้นที่ต้องห้าม อาทิ วัด โรงพยาบาล ที่อยู่อาศัยของประชาชน และสถานศึกษาซึ่งมีมากที่สุด สันนิษฐานว่าการใช้พื้นที่ในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มักจะทำเป็นคอนโดที่อยู่อาศัยและสำนักงานต่าง ๆ ทำให้พื้นที่มีจำนวนจำกัด จึงเกิดการดัดแปลงพื้นที่ใช้สอยทำเป็นสถานบันเทิง นอกจากนี้กลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะนักศึกษามหาวิทยาลัยเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดหรือไม่ได้รับผลกระทบเลยกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ไม่ได้หาเงินใช้จ่ายเอง แต่ได้รับจากพ่อแม่และมีค่านิยมในการเที่ยวสถานบันเทิง ทำให้เป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อ มากที่สุดในขณะนั้น

จากข้อมูลสถิติของธุรกิจบริการอย่างร้านอาหารกึ่งผับในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ ปี 2542 มีจำนวน 2,822⁸⁶ แห่ง และเพิ่มขึ้นเป็น 30,166⁸⁷ แห่ง ในปี 2545

⁸³ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, 215-217.

⁸⁴ เจตนา นาควัชร และ สุกรี เจริญสุข, “ธุรกิจบันเทิงในสายตานักวิจารณ์,” สารคดี 8, 89 (กรกฎาคม 2535), 104.

⁸⁵ เป็นร้านขนาดเล็กที่จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และอาหารว่างซึ่งมีราคาไม่แพงมาก บรรยากาศตกแต่งด้วยไฟสลัวมีดนตรีบรรเลง บางแห่งเป็นห้องแถวห้องเดียวมีโต๊ะเพียง 4-5 โต๊ะเท่านั้น

⁸⁶ รายงานการสำรวจธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการ พ.ศ. 2542 (กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543), 42.

กล่าวได้ว่าสถานบันเทิงในทศวรรษ 2540 เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองของกลุ่มวัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา ทำให้มีสถานบันเทิงตั้งอยู่ใกล้แหล่งสถานศึกษาเกือบทุกแห่งในกรุงเทพฯ จนนำวิกฤต สิ่งเหล่านี้ถือว่าการมอมเมาเยาวชนทำให้ขาดวัฒนธรรมและศีลธรรมซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ในปี 2545 รัฐบาลเริ่มเห็นปัญหาจากการขยายตัวของกิจการสถานบันเทิง จึงมีนโยบายให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

4.3.1 การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของกิจการสถานบันเทิง

ยุคที่เศรษฐกิจกำลังตกต่ำ นักธุรกิจหลายรายได้รับผลกระทบและขาดทุนเป็นจำนวนมากแต่ดูเหมือนว่านักลงทุนในกิจการสถานบันเทิงต่างปรับตัวได้และใช้ภาวะวิกฤตให้เป็นโอกาสด้วยการลดขนาดของพื้นที่ลงเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย บางแห่งก็มีการลดราคาอาหารเครื่องดื่มลงเพื่อเป็นการจูงใจหรือการจัดสมนาคุณต่าง ๆ ด้วยประโยชน์ที่น่าสนใจ อาทิ “เปิดเหล่าเรด 1 ขวด พร้อมมิกเซอร์ฟรีทั้งคืนเพียง 2,000 บาทเท่านั้น” หรือ “ทุกวันก่อน 5 ทุ่ม สาวสาว 4 ท่านขึ้นไป รับเหล่า ฟรี 1 ขวด” เป็นต้น ที่จริงแล้วการโฆษณาจูงใจลักษณะนี้มีมาตั้งแต่ยุคก่อนซึ่งพบเห็นไม่มากนักและมักจะเป็นการตลาดของสถานบันเทิงขนาดใหญ่ แต่ในทศวรรษนี้สถานบันเทิงทุกแห่งทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ต่างใช้วิธีสมนาคุณเป็นการเรียกความสนใจจากคนเที่ยว

นอกจากการปรับขนาดสถานบันเทิงให้เล็กลงแล้วยังพบว่าในทศวรรษนี้พื้นที่กรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทตึกแถวซึ่งไม่สามารถขยายหรือต่อเติมออกไปได้อีก อาคารบางแห่งตั้งอยู่กลางย่านธุรกิจซึ่งที่ดินมีราคาสูงจึงเป็นข้อจำกัดในการลงทุน เจ้าของกิจการจำเป็นต้องจัดหาพื้นที่ราคาไม่แพงนักในการตั้งสถานบันเทิง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะละเมิดข้อกำหนดพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509⁸⁷ เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้สถานศึกษา วัด ที่อยู่อาศัยของ

⁸⁷ รายงานการสำรวจธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการ พ.ศ. 2545 (กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546), 46.

⁸⁸ เนื้อหาของการควบคุมอาคารและสภาพแวดล้อมตามพระราชบัญญัติสถานบริการมีดังนี้

1. ไม่อยู่ใกล้ซัดวัด สถานที่สำหรับปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา โรงเรียน หรือสถานศึกษา
โรงพยาบาล สถานพยาบาลที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน สโมสรเยาวชน หรือหอพักตามกฎหมายว่าด้วยหอพัก

ประชาชน ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของมลภาวะทางเสียงและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อาศัย บริเวณใกล้เคียง แม้ว่าสถานบันเทิง บางแห่งที่อยู่ไกลออกไป หากพิจารณาเฉพาะประเด็นทาง ภายนอกแล้วไม่ได้สร้างความเดือดร้อนโดยตรง แต่หากกล่าวถึงประเด็นด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม จะเห็นถึงความไม่เหมาะสม

ในยุคนี้พบว่าสถานบันเทิงส่วนใหญ่มีขนาดเล็กและมีกลุ่มลูกค้าเป้าหมายเป็นวัยรุ่น เพิ่มขึ้น รูปแบบของสถานบันเทิงที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มวัยรุ่นในยุคนี้เป็นผับกึ่งดิสโก้เทคที่สามารถลุกขึ้นเต้นได้ข้างโต๊ะโดยไม่ต้องมีฟลอร์เต้นรำ และร้านเหล้าสำหรับดื่มกินพร้อมฟังเพลง ซึ่งมีค่าอาหารและเครื่องดื่มในราคาที่ถูกลงกว่าสถานบันเทิงรูปแบบอื่น ส่วนมากร้านเหล้าเหล่านี้นักจะมีเหล้าปั่นเป็นเครื่องดื่มขึ้นชื่อของร้าน ซึ่งเป็นเครื่องดื่มที่ออกเทคที่มีส่วนผสมของเหล้าเพียงเล็กน้อยและนำไปปั่นกับน้ำแข็งเพื่อให้ดูมีปริมาณมาก ในขณะที่กลุ่มผู้ใหญ่หรือคนทำงานบริษัท มักจะนิยมไปร้านอาหารกึ่งผับมากกว่า

สถานบันเทิงที่ตั้งอยู่ใกล้กับสถานศึกษามหาวิทยาลัยได้รับความนิยมจากกลุ่มนักศึกษาอย่างมากเนื่องจากสะดวกและไม่ต้องเดินทางไปไกล ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการไปสถานที่เหล่านี้เป็นการผ่อนคลายความเครียดในการเรียน “สมัยตอนที่เรียนสวนดุสิตฯ เริ่มมีร้านเหล้ามาเปิดใกล้ๆ กับมหาลัยแล้ว เวลาเลิกเรียนก็ไปนั่งกินเหล้าสักพักแล้วค่อยกลับบ้าน เวลาไปก็มักจะเป็นคืนวันศุกร์ อาทิตย์ละครั้ง ครั้งหนึ่งเสียเงินประมาณ 500 บาท ไปกินเป็นกลุ่มประมาณ 5-6 คน ก็ไปกินเหล้า ไปแดนซ์ บางทีเรียนกันเครียดๆ หรือเบื่อกๆ ไม่มีอะไรทำก็ไปกิน”⁸⁹ ขณะที่บางส่วนไม่ได้ไปเพื่อกินเหล้าหรือชอบการเที่ยวกลางคืนแต่ไปเพราะตามเพื่อน “ส่วนตัวไม่ได้ชอบไปเพราะไม่กิน

ในขนาดที่เห็นได้ว่าจะก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่สถานที่ตั้งกล่าว

2. ไม่อยู่ในย่านที่ประชาชนอาศัยอยู่ อันจะก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนผู้อยู่อาศัย

ใกล้เคียง

3. มีทางถ่ายเทอากาศสะดวก

⁸⁹ สัมภาษณ์นางอัมพวัน จอมจันทร์ พนักงานบริษัทชนนี้ทัวร์ (วันที่ 11 พฤศจิกายน 2554), อายุ 35 ปี

เหล่าแล้วก็หมั่นบุหรี แต่เพื่อนอยากไป ถ้าไม่ไปเพื่อนก็โกรธเลยต้องไปด้วย แต่ไม่บ่อยคะนาน ๆ ที แล้วก็มีหน้าที่พาเพื่อนกลับบ้านเพราะเพื่อนมา”⁹⁰

งานวิจัยของตวิษา นาคะเวช เรื่อง “ความคุ้มค่าในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกลางคืนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเขตทองหล่อ” ทำให้ทราบถึงทัศนคติของกลุ่มนักศึกษาที่ไปเที่ยวสถานบันเทิงในเขตทองหล่อซึ่งเป็นแหล่งบันเทิงที่มีค่าบริการแพงกว่าแหล่งอื่นแม้จะไม่ได้ตั้งอยู่ใกล้เขตสถานศึกษา แต่ก็มีนักศึกษาบางกลุ่มที่นิยมไปสถานบันเทิงบริเวณนี้ สันนิษฐานว่าการได้รับความภูมิใจจากการใช้บริการราคาแพง บรรยากาศการตกแต่งที่หรูหราสวยงาม การบริการที่น่าประทับใจของพนักงานสถานบันเทิง และการส่งเสริมการขายที่น่าสนใจ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้กลุ่มนักศึกษานิยมการไปเที่ยวสถานบันเทิงในเขตทองหล่อ นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่าผู้ไปใช้บริการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-22 ปี ทั้งชายและหญิง ตั้งแต่ช่วงเวลา 20.00 น. ถึง 01.00 น.ของวันรุ่งขึ้น โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อคนเดือนละ 5,000-8,000 บาท ซึ่งแหล่งรายได้มาจากผู้ปกครอง ทัศนคติส่วนใหญ่ในการเที่ยวสถานบันเทิงของนักศึกษากลุ่มนี้เพื่อเป็นการผ่อนคลายจากการเรียนหนักหรือเพิ่งเสร็จสิ้นจากการสอบ ในบางโอกาสก็เป็นเพียงการไปร่วมดื่มแอลกอฮอล์กับเพื่อนและหวังจะได้ทำความรู้จักกับเพศตรงข้ามใหม่ ๆ จากการเที่ยวสถานบันเทิง⁹¹

เห็นได้ชัดเจนว่าการเที่ยวสถานบันเทิงกลายเป็นค่านิยมในหมู่วัยรุ่น ซึ่งการเที่ยวแต่ละครั้งต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายจำนวนไม่น้อย บรรดาสถานบันเทิงที่เกิดขึ้นอย่างมากมายใกล้กับสถานศึกษาได้ใช้ค่านิยมดังกล่าวของวัยรุ่นในการกอบโกยผลประโยชน์ใส่ตัวโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมา ประกอบกับเจ้าหน้าที่รัฐละเลยในการควบคุมดูแลสถานที่ตั้งให้ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นผลให้สถานบันเทิงขยายตัวอย่างไร้ระเบียบและยากต่อการแก้ไข

⁹⁰ สัมภาษณ์นางจันทิมา วรชาติทวีชัย เจ้าของกิจการจักรวาลมอเตอร์ (วันที่ 25 พฤศจิกายน 2554), อายุ 33 ปี

⁹¹ ตวิษา นาคะเวช, “ความคุ้มค่าในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกลางคืนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเขตทองหล่อ”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553), 69-88.

4.3.2 ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากสถานบันเทิง

เมื่อสังคมในยุคบริโภคนิยมคือการแสวงหาความสุขทางวัตถุ สถานบันเทิงจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งความสุขที่ต้องใช้จ่ายเงินเพื่อหาซื้อมา งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวยามราตรีของคนที่เคยเที่ยวย่าน RCA พบว่าพฤติกรรมการไปเที่ยวของผู้หญิงมีอัตราการดื่มเหล้าเกือบเท่ากับผู้ชาย⁹² แม้งานวิจัยจะเลือกศึกษาเพียงแค่แหล่งสถานบันเทิงเพียงแห่งเดียว แต่กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเป็นกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานจำนวนถึง 400 ราย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงซึ่งต่างจากอดีตที่สังคมไม่ยอมรับผู้หญิงดื่มเหล้า ดังนั้นการดื่มเหล้าจึงกลายเป็นค่านิยมของการเข้าสังคมในช่วงนี้ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นผลสะท้อนจากค่านิยมในการเที่ยวสถานบันเทิงของกลุ่มวัยรุ่น นักวิชาการบางกลุ่มจึงเรียกปรากฏการณ์เหล่านี้ว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน

ประเด็นที่น่าสังเกตจากความเชื่อเรื่องช่วงชีวิตวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยเดียวที่ต้องเที่ยวให้เต็มที่นี้เอง ที่นำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนในหลาย ๆ แบบ เช่น นักเที่ยวหญิงส่วนใหญ่เวลาไปเที่ยวจะชอบทั้งสองอย่างคือ ชอบคนหนุ่มเพราะหน้าตาดี แต่ถ้าเป็นคนมีอายุต้องมีเงิน ส่วนนักเที่ยวชาย เวลาไปเที่ยวกลางคืนจะชอบไปคูผู้หญิง เพื่อได้ลาถลอย หรือได้เบอร์โทร และบางคนก็ไปคูผู้หญิงแต่งตัววาบหวี ผู้หญิงบอกว่า อยากไปเที่ยว อยากไปเดิน ไปคูหนุ่ม ๆ บางครั้งไม่มีเงิน ถ้าอยากให้มีคนมาเลี้ยงก็ต้องมีวิธี คือ ชวนคุยดี ๆ มีการออดอ้อนนิดหน่อย บางทีก็ต้องเข้าไปหา ไปชวนพูดคุย ส่วนมากก็จะเป็นผู้ชายที่อายุ 30 กว่าขึ้นไป เพราะถ้าไปคบกับเด็ก ๆ กลัวจะถูกหลอก⁹³

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ชัดว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนคือการแสดงออกที่คนในสังคมเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยหรือแตกต่างไปจากบรรทัดฐานที่สังคม

⁹² นายศุภวิช วงศ์ชัยบุรณ์ “ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อการใช้บริการร้าน Route66” (สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547), 31.

⁹³ รายงานกรณีศึกษาเรื่องเที่ยวกลางคืนของวัยรุ่น (ราชบุรี : ม.ป.ท., 2548), 121.

กำหนด การที่คนรุ่นใหม่ในยุคบริโภคนิยมมีพฤติกรรมแปลกแยกไปจากเดิม เนื่องจากมีความคิดว่
 สิ่งทีแสดงออกมาเป็นเรื่องปกติที่คนอื่น ๆ ในสังคมปฏิบัติกันจึงไม่เห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่เสียหาย

พฤติกรรมการเล่นแบบในกลุ่มคนเที่ยวกลางคืนทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่สะท้อน
 สังคมหลายประการ อาทิ การใช้สารเสพติดหลายประเภทเนื่องจากมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิด
 ความสุขมากกว่า การค้าประเวณีแอบแฝงในกลุ่มคนเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาหญิงทำให้เป็น
 ที่มาของอาชีพไซด์ไลน์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดอาชีพใหม่ที่สร้างความบันเทิงให้กับคนเที่ยวซึ่ง
 เรียกว่าโคโยตี้ หรือ นักเต้นที่แต่งกายและเต้นในท่าทางที่เขี้ยววน

ปรากฏการณ์แรกคือการใช้สารเสพติดหลายประเภทที่สามารถพบเห็นได้จาก
 ผู้รับบริการและผู้ให้บริการในสถานบันเทิง อาทิ ยาไอซ์ ยาเลิฟ และยาไอซ์ เป็นต้น มีส่วนผสมของ
 สารที่จะทำให้ผู้เสพเกิดความรู้สึกสดชื่น อยู่นิ่งไม่ได้และจะร้องเพลงเต้นร่าอย่างสนุกสนาน จึง
 มักจะได้ยินข่าวว่ามีการลักลอบจัดปาร์ตี้ยาไอซ์และปาร์ตี้ยาไอซ์อยู่เป็นระยะ การลักลอบซื้อขายยาเสพติด
 ติดยกลายเป็นปัญหาสังคมต่อเนื่องที่ยากต่อการแก้ไข

ปรากฏการณ์ต่อมามักจะเกิดขึ้นกับกลุ่มคนเที่ยวที่เป็นนักศึกษาหญิง ส่วนใหญ่แอบ
 แฝงเข้ามาเป็นคนเที่ยวในระยะแรก ต่อมาเมื่อขาดสนเรื่องเงินแต่ต้องการมาเที่ยวและต้องการเงิน
 บางส่วนไว้ใช้จ่ายจึงลักลอบค้าประเวณีซึ่งเรียกกันว่าสาวไซด์ไลน์ ขณะที่สาวไซด์ไลน์บางกลุ่ม
 ไม่ได้ขาดสนเรื่องเงินทองแต่เห็นว่าเป็นงานสบายและมีรายได้สูง นักศึกษาหญิงที่ทำอาชีพนี้ส่วน
 ใหญ่มีนิสัยฟุ่มเฟือยและชอบใช้ของราคาแพง บางรายสามารถส่งตัวเองเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชน
 ได้อย่างไม่ลำบาก

มาทำงานที่นี้ปีเดียวก็ส่งตัวเองเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัยเอกชนได้ มีความ
 สะดวกสบายทุกอย่าง เช่าหอระดับดีมีแอร์อยู่ มีเงินชอปปิ้งซื้อของเดือนละหมื่นกว่า
 ทุกอย่างทีเงินทองพอจะหาซื้อได้มีหมด ก่อนทำงานก็คัมบ้า้งสักครึ่งสอง ครึ่งก็พอ
 มินทำงานได้ เพื่อนที่มหาวิทยาลัยไม่มีใครรู้ว่าเราทำงานอย่างนี้ เราโกหกว่าช่วยที่บ้าน
 ทำงานแต่จริง ๆ แล้วเราไม่มีบ้านอยู่เลย ตั้งใจไว้ว่าเรียนจบแล้วอาจจะเลิก แต่ก็แค่

อาจจะ เพราะมันไม่มีงานไหนที่ดีเท่ากับงานนี้อีกแล้ว ได้เงินเยอะด้วย เราได้ทุกสิ่งที่ต้องการ อะไรที่ซื้อได้เราซื้อ เคือนนึ่งซื้อของเยอะมาก⁹⁴

จากบทสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าผู้ที่เข้าสู่วงการขายบริการทางเพศส่วนใหญ่ไม่สามารถเลิกขาดจากอาชีพที่สามารถหาเงินได้ง่ายและมีรายได้สูงแม้จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมก็ตาม เหตุผลที่นักศึกษาไซค์ไลน์มักจะอ้างถึงมีความจำเป็นที่ต้องเข้าสู่อาชีพนี้ ได้แก่ การมีปัญหาระงือระงอน ความต้องการใช้สินค้าราคาแพง และความจำเป็นต้องหาเงินเพื่อใช้หนี้ที่เกิดจากการพนันบอล⁹⁵ ส่วนทางด้านกระทรวงวัฒนธรรมเปิดเผยว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักศึกษาหันมาขายบริการทางเพศได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาวัตถุนิยม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป⁹⁶

ปรากฏการณ์สุดท้ายคือการเกิดอาชีพโคโยตี้ ซึ่งเป็นอาชีพใหม่ที่เข้าสู่ประเทศไทย สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นหลังจากภาพยนตร์อเมริกันเรื่องโคโยตี้อัป्ली(Coyote Ugly)เข้ามาฉายในประเทศไทยเมื่อปี 2543 เรื่องราวในภาพยนตร์เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีบาร์ชื่อ Coyote Ugly Saloon เกิดขึ้น โดยมีพนักงานสาวสวยที่มีความสามารถในการผสมเหล้าเป็นสิ่งดึงดูดคนเที่ยว ซึ่งบางช่วงผู้หญิงเหล่านี้จะต้องขึ้นไปเต้นบนเคาน์เตอร์บาร์ซึ่งมีขนาดเล็กด้วยท่าทางที่ทำให้ดูเซ็กซี่ ดังนั้นโคโยตี้ในแบบฉบับของอเมริกันนอกจากจะต้องมีความสามารถในการผสมเหล้าแล้วยังต้องมีทักษะการเต้นเพื่อทรงตัวอยู่ในพื้นที่ขนาดเล็กได้ดีด้วย ส่วนในประเทศไทยเริ่มมีสาวโคโยตี้ครั้งแรกที่สถานบันเทิงชื่อฟอร์เต้ ช่วงปี 2545⁹⁷ ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างจากสหรัฐอเมริกาโดยสิ้นเชิง กล่าวคือสาวโคโยตี้ในเมืองไทยไม่จำเป็นต้องมีทักษะทั้งสองประการที่กล่าวมา แต่จะต้องมีความใจกล้าเนื่องจากต้องแต่งกายน้อยชิ้น มีรูปร่างดี มีทักษะการเต้นเพียงเล็กน้อยพอให้แสดงได้ ที่สำคัญคือสามารถพูดคุยสร้างความบันเทิงให้กับผู้มาใช้บริการเนื่องจากบางครั้ง

⁹⁴ อรสม สุทธิสาคร, ดอกไม้ราตรี, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2548), 169-170.

⁹⁵ Phungmuu[นามแฝง], นักศึกษาชายตัว อีกหนึ่งปัญหาเรื้อรัง เข้าถึงโดย http://phungmuu-cannonshop.blogspot.com/2010/12/blog-post_05.html เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2554.

⁹⁶ กุ่มเข้ม นักศึกษาชายตัว ล้มมหาวิทยาลัยตรวจสอบ ตั้งศูนย์เฝ้าระวัง เข้าถึงโดย <http://www.tlcthai.com/education/news/6147.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2554.

⁹⁷ โคโยตี้ เข้าถึงโดย <http://th.wikipedia.org/wiki/โคโยตี้> เข้าถึงเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2554.

ผู้ใช้บริการจะเรียกไปนั่งคุยด้วยและหากโคโยตี้สามารถขายเครื่องดื่มได้ก็จะทำให้มีรายได้เพิ่ม แม้จะเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่แต่ปรากฏว่ามีผู้นิยมเข้าสู่อาชีพนี้อย่างมากเนื่องจากได้ค่าตอบแทนสูง

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นก่อให้เกิดผลกระทบหลายอย่าง เนื่องจากสถานบันเทิงกลายเป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นมากกว่าเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจหรือพบปะพูดคุย นอกจากนี้ปัญหาในการใช้สารเสพติดแล้ว การแต่งกายที่ส่อไปในทางยั่วยุกามารมณ์ของวัยรุ่นหญิงยังก่อให้เกิดอาชญากรรมได้ง่าย บ่อยครั้งที่การมีเพศสัมพันธ์ชั่วคราวเกิดขึ้นจากการพบกันในสถานบันเทิง งานเขียนแนววรรณกรรมจากเรื่องจริงที่เกิดในร้านเหล้าเรื่องหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งรวบรวมเหตุการณ์จริงที่ได้พบเห็นในช่วงที่ RCA กำลังเป็นแหล่งสถานบันเทิงยอดนิยมของคนกรุงเทพฯ บรรยายถึงบรรยากาศที่ทำให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ชั่วคราวไว้ว่า “ไฟเหลืองนวลบวกกับฤทธิ์เมา้มักทำให้อารมณ์เคลิบเคลิ้มอ่อนไหวได้ง่าย การสบตากันของหนุ่มสาวมักเกิดอย่างรวดเร็ว ประสานอย่างจรรวากับกระแสไฟส่องถึงกันแบบจู่โจม มีหลายคู่ที่ค้างการอยสัมพันธ์ไว้ในระดับหนึ่งเพื่อไปทางสู่วันต่อไปและก็มีหลายคู่จบลงด้วยการมีเพศสัมพันธ์ชั่วคราวคืน”⁹⁸ ความสัมพันธ์ลักษณะนี้นับว่าเสี่ยงต่อการติดโรคและการตั้งครรภ์ก่อนเวลาอันควรซึ่งกลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

ช่วงนี้ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้คนที่เที่ยวสถานบันเทิงคือการนำเสนอของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว การนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ผ่านสื่อฯ จึงเป็นไปได้ทั้งด้านบวกและด้านลบในเวลาเดียวกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าในขณะที่สังคมยุคนี้พยายามส่งเสริมให้คนเข้าใจถึงศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย มีการณรงค์ให้แต่งกายถูกต้องตามกาลเทศะ แต่สื่อโทรทัศน์ประเภทละครหรือภาพยนตร์มักจะนำเสนอสิ่งที่ขัดแย้งกัน ตัวละครในเรื่องแม้แต่นางเอกที่มีบุคลิกเรียบร้อยแต่กลับแต่งกายด้วยเสื้อสายเดี่ยวนุ่งกางเกงขาสั้น ฉากในละครมักจะนำเสนอค่านิยมการเที่ยวตามสถานบันเทิงต่าง ๆ โดยมีบทบาทที่ต้องดื่มเหล้าหรือแสดงออกในลักษณะยั่วยุกามารมณ์ แม้จะเป็นการสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในยุคบริโภคนิยมแต่ก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมการเที่ยวสถานบันเทิงทางอ้อม เนื่องจากสื่อฯ ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคซึ่งส่งผลให้เกิดการเลียนแบบอย่างมาก สื่อมวลชนจึงจำเป็นต้องระมัดระวังการนำเสนอสิ่งที่ยึดต่อวัฒนธรรม⁹⁹

⁹⁸ ชูเกียรติ ฉาโรสง, ร้านเหล้ามีนิยาย (กรุงเทพฯ : นาครมีเดีย, 2550), 17-18.

⁹⁹ วิทยากร เชียงกุล, เพื่อศตวรรษที่ 21 (กรุงเทพฯ : ที.พี.พรินท์, 2537), 263.

4.3.3 จัดโซนนิ่งสถานบันเทิง : การดูแลกิจการสถานบันเทิงของรัฐในยุคจัดระเบียบสังคม

สังคมไทยเริ่มรู้จักการจัดระเบียบสังคมมาตั้งแต่ปี 2544 โดยนโยบายของ ร.ต.อ. ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น จุดเริ่มต้นของนโยบายดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดประชุมระดมความคิดเห็นแก้ไขปัญหาเสพติดของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่จังหวัดเชียงราย รัฐบาลมีความเห็นว่าสภาพสังคมอยู่ในภาวะที่น่าเป็นกังวลจากการแพร่ระบาดของปัญหาเสพติดไปสู่เด็กและเยาวชน จึงควรจัดการดูแลสถานบันเทิงเรีงรมย์ต่าง ๆ เนื่องจากเป็นแหล่งสำคัญในการกระจายเสพติด ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีความเห็นในเรื่องปัญหาสังคมที่ตรงกับรัฐบาล

ธุรกิจบันเทิง คือด่านแรกของการเข้าไปสู่การตั้งบ่อน การค้าเสพติด และโสเภณี ถึงคุณจะไม่ค้ำมันแต่ลักษณะธุรกิจของคุณก็จะเปิดโอกาสให้มีการพบปะและเป็นที่ดีต่อและเรียกได้ว่าแทบจะร้อยละเก้าสิบของธุรกิจบันเทิงคือ แหล่งของการหาความสุขกับผู้หญิง องค์กรประกอบมันครบหมด มันมีเหล้า มีเพลง มีผู้หญิง มันก็มีโอกาสเพาะอาชญากรรมด้านอื่นได้¹⁰⁰

นอกจากนี้ยังพบว่าสถานบริการหลายแห่งตั้งอยู่อย่างกระจัดกระจายไม่เหมาะสมก่อให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนรำคาญแก่ราษฎรที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้ โดยเฉพาะการปล่อยเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 เข้าไปเที่ยวจะนำไปสู่ปัญหาสังคมในเรื่องของเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การขายบริการทางเพศ คดีอาชญากรรม ฯลฯ จึงมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดระบบควบคุมดูแลสถานบริการอย่างใกล้ชิด แม้ว่าผู้ประกอบกิจการสถานบันเทิงจะไม่เห็นด้วยและมีการนัดชุมนุมคัดค้านนโยบายที่ลานพระรูป แต่ ร.ต.อ. ประชัชก็สามารถผลักดันให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติจัดโซนนิ่งทั่วประเทศได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2544 นำร่องใน 9 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ

¹⁰⁰ สนธิ ลิ้มทองกุล, เจ้าพ่อ, 44-45.

เชียงใหม่ ลำปาง ดาก นครราชสีมา สุรินทร์ สมุทรสงคราม ชลบุรี และภูเก็ต เฉพาะในเขตกรุงเทพฯ ให้ผ่อนปรนจัดโซนนิ่งเพียง 3 พื้นที่ ได้แก่ พัฒน์พงษ์ ย่านรัชดาภิเษก และเพชรบุรีตัดใหม่¹⁰¹

แนวนโยบายการจัดโซนนิ่งของกระทรวงมหาดไทยมีสาระสำคัญคือ อนุญาตให้มีสถานบันเทิงเท่าที่จำเป็นในเขตที่เห็นสมควร¹⁰² กล่าวคือ เพื่อให้ไม่ขัดกับกฎหมายผังเมืองรวม บรรดาสถานบันเทิงต้องอยู่ในพื้นที่เขตพาณิชย์กรรมหนาแน่น เนื่องจากนิยามของสถานบริการใน พ.ร.บ. เป็นสถานที่ตั้งขึ้นเพื่อการค้า จึงต้องเดินทางไปมาสะดวกและสามารถมองเห็นเด่นชัด ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่โซนนิ่งในเขตกรุงเทพฯ นั้นมีสถานบันเทิงกระจายตัวอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งผังเมืองของ กรุงเทพฯ ไม่เป็นระเบียบมาตั้งแต่แรกจึงทำให้เขตพาณิชย์กรรมมีทั้งวัด สถานศึกษา โรงพยาบาล สถานบันเทิง ฯลฯ อยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้การจัดโซนนิ่งไม่เป็นผลเท่าที่ควร

ในที่สุดแล้วการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากประเทศไทยปล่อยให้สถานบันเทิงเกิดขึ้นอย่างไร้ทิศทางจำนวนมากก่อนหน้านี้ อีกทั้งไม่เคยมีการวางผังเมืองเพื่อรองรับมาก่อนจึงเป็นการยากลำบากในการจัดการ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ มีการประกาศจัดโซนนิ่งเพียงแค่ 3 โซน ได้แก่ พัฒน์พงษ์ เพชรบุรีตัดใหม่ และรัชดาภิเษกซึ่งครอบคลุมไปถึงอาร์ซีเอนั้นขัดแย้งกับความเป็นจริงอย่างมาก เนื่องจากย่านอื่น ๆ อาทิ ประชาชื่น สุทธิสาร สุขุมวิท ปิ่นเกล้า เป็นต้น ต่างก็มีสถานบันเทิงจำนวนมากเช่นกัน¹⁰³ แม้รัฐบาลจะแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการปี 2545 ให้เข้ายุคสมัยแต่ก็ยังไม่มีความกล้าซ้ำ เนื้อความในข้อกำหนดบางอย่างยังไม่สามารถให้ความหมายได้ชัดเจน อาทิ เนื้อความที่ว่า “ไม่อยู่ใกล้ชิดวัด สถานศึกษา ฯลฯ ในขนาดที่เห็นได้ว่าจะก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่สถานที่ตั้งกล่าว” ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่าขนาดเท่าใดจึงเรียกว่าก่อความเดือดร้อนรำคาญ ที่สำคัญที่สุดคือขาดบุคลากรในการปฏิบัติงานเนื่องจากบทบาทการทำงานของ ร.ต.อ.ปุระชัย เป็นไปอย่างตรงไปตรงมา การจัดระเบียบสังคมจึงเข้มงวดอย่างมากกับสถานบริการ ซึ่งขัดแย้งกับกลุ่มผลประโยชน์เดิม จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็น

¹⁰¹ กองบรรณาธิการมติชน, 289 ขาวดั่ง : 3 ทศวรรษหนังสือพิมพ์มติชน (กรุงเทพฯ : มติชน, 2549), 328-329.

¹⁰² ไพโรจน์ พรหมสาส์น, “ให้ตั้งสถานบริการ Zoning,” ข่าวสารกรมผังเมือง 78, 1, 2544 : 11.

¹⁰³ ชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์, จัดระเบียบนักการเมือง (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 23.

สาเหตุให้ ร.ต.อ.ประชัย ถูกย้ายไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแทน ทำให้นโยบายดังกล่าวถูกลดบทบาทลงโดยไม่ได้เข้มงวดเหมือนที่ผ่านมา

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแบบอย่างตะวันตกส่งเสริมให้ระบบทุนนิยมเติบโตในสังคมไทย บรรดานายทุนจึงมุ่งพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าความเจริญทางด้านจิตใจ เมื่อเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเติบโตทำให้นายทุนต่างมีความต้องการเพิ่มปริมาณของผลผลิต จึงพยายามส่งเสริมให้คนในสังคมหันมาใช้สินค้าของตน เป็นผลให้เกิดวิถีบริโภคนิยมในสังคมไทย เกิดการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ขณะเดียวกันอิทธิพลจากการรับวัฒนธรรมตะวันตกในทุกด้านรวมถึงด้านความบันเทิง ทำให้การเที่ยวตามสถานบันเทิงอาทิ ผับ ดิสโก้เทคได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เป็นโอกาสให้นักลงทุนแสวงหาผลกำไรจากกิจการสถานบันเทิง รูปแบบของความบันเทิงจึงต้องมีการปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อรองรับคนที่ไปเที่ยว การปรับตัวให้ทันสมัยจึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้กิจการสถานบันเทิงเกิดการขยายตัว ในระยะหลังสถานบันเทิงที่เกิดขึ้นจำนวนมากกลายเป็นแหล่งก่ออาชญากรรมและทำให้เกิดปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังตั้งอยู่ใกล้กับสถานศึกษา วัด และสถานที่ชุมชนซึ่งนอกจากจะเป็นการละเมิดต่อกฎหมายยังก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย รัฐบาลจึงต้องเข้ามาดูแลโดยการจัดระเบียบสังคมและจัดโซนนิ่งสถานบันเทิง เป็นผลให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2546 เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของสถานบันเทิง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถานบันเทิง และผลสะท้อนของกิจการสถานบันเทิงต่อสังคมกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่า ในสังคมไทยเดิมรูปแบบของความบันเทิงมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องของศาสนาและการประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอาทิ การเทศน์มหาชาติ พิธีการทำบุญเลี้ยงพระ คนไทยจะได้รับฟังดนตรีปี่พาทย์จากงานพิธีกรรมเหล่านั้น ดนตรีถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับงานและสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ชมในเวลาเดียวกัน เนื่องจากดนตรีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งการใช้ภาษาพูดทั่วไปไม่สามารถสื่อสารได้ จึงนำเอาภาษาพูดที่มีการเปล่งเสียงพิเศษมาใช้สำหรับการ อ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งก็คือการสวด เมื่อมีการเปล่งเสียงในเวลาสวดมนุษย์จะรู้ว่าควรต้องใช้เสียงลักษณะใดเพื่อสรรเสริญให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ ดังเช่น การสวดมนตร์ การเทศน์ของพระสงฆ์ การแห่ เป็นต้น เมื่อการสวดทำให้ทำนองแตกต่างไปจากการพูดปกติทั่วไปจึงเกิดเป็นการขับร้องขึ้น และภายหลังดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมจึงพัฒนามาเป็นดนตรีเพื่อการฟังของมนุษย์ทั่วไป

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมต่างๆ มักจะต้องมีการสมโภชตามมา มหรสพจึงเป็นสิ่งที่ใช้ในการสมโภชนั้น อาทิ โขน ละคร ทำให้คนไทยได้รับฟังทั้งดนตรีและรับชมมหรสพอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีความบันเทิงอื่นๆ ที่เล่นเพื่อความสนุกสนาน อาทิ ละครนอก ละครชาตรี การระบำ การแสดงหุ่นประเภทต่างๆ และความบันเทิงที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีตามฤดูกาลสำคัญ อาทิ การเล่นเพลงเกี่ยวข้าว การเล่นเพลงเรือ เป็นต้น รวมไปถึงความนิยมในการเล่นพนันตามโรงบ่อนเบี้ยเพื่อเป็นการหย่อนใจ ที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นว่า อารยธรรมไทยเดิมทำให้คนไทยซึมซับความบันเทิงอยู่ในวิถีชีวิตตลอดเวลาและสามารถแสวงหาความบันเทิงได้ตลอดปี

ต่อมาเมื่อมีการเปิดประเทศเพื่อค้าขายกับชาวตะวันตกเมื่อครั้งทำสนธิสัญญาเบาริ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 สังกมไทยจึงเปิดรับวัฒนธรรมจากตะวันตกตามไปด้วย ความบันเทิงในทัศนะของชาวตะวันตกคือการใช้เวลาพบปะสังสรรค์และกิน ดื่ม ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมเชิงการค้าและวิถีชีวิตของการพักผ่อนหย่อนใจ ในสังคมตะวันตก ผับ และ บาร์ จึงเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคม เมื่อของคนไทยเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่วิถีชีวิต จึงทำให้แนวคิดเปลี่ยนไปและต้องการแสวงหาความบันเทิงตามอย่างตะวันตก ความบันเทิงแบบเดิมที่เคยสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตจึงหายไป และรับความบันเทิงแบบตะวันตกเข้ามาแทน จึงเกิดเป็นสถานบันเทิงขึ้นในสังคมไทย ซึ่งรูปแบบความบันเทิงที่เกิดขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมในแต่ละช่วงเวลา

ในสมัยรัชกาลที่ 5 สถานบันเทิงที่ใช้ในการพบปะสังสรรค์และดื่มกินเริ่มปรากฏในสังคมไทย เนื่องจากมีชาวตะวันตกที่เข้ามารับราชการและค้าขาย ทำให้เกิดโฮเต็ล(Hotel) เพื่อเป็นที่พักแรมของนักเดินทาง ภายในโฮเต็ลจะมีสถานที่สำหรับพบปะสังสรรค์และกินดื่มเรียกว่าผับ(Pub) ไว้สำหรับหย่อนใจ รวมถึงการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของชนชั้นนำ ไทยก็มีส่วนสนับสนุนให้เกิดคอฟฟี่ช็อปอย่างร้านกาแฟรอสิงห์เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนและเดินร่ำลึลลาศซึ่งได้รับความนิยมขณะนั้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดการลงทุนของพ่อค้าชาวจีนในกิจการต่าง ๆ รวมถึงกิจการสถานบันเทิง จึงเกิดสถานที่พบปะสังสรรค์และกินดื่มในรูปแบบภัตตาคารจีนที่เรียกว่า “เหลา” บางแห่งได้จัดให้มีดนตรีบรรเลงและมีพื้นที่สำหรับเดินร่ำลึลลาศไว้ด้วย ต่อมาจึงเกิดการพัฒนาเป็นไนท์คลับเพื่อให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตก กิจการสถานบันเทิงเริ่มได้รับความนิยมและดำเนินกิจการเรื่อยมาจนกระทั่งเข้าสู่ภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้สถานบันเทิงส่วนใหญ่ซบเซาและปิดตัวลง

กิจการสถานบันเทิงเป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทุกระดับชั้นในสังคมไทยหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2488 สันนิษฐานว่าผู้คนต่างแสวงหาความบันเทิงหลังจากที่รัฐบาลมีประกาศให้งดความบันเทิงทุกชนิดในภาวะสงคราม สถานบันเทิงจึงเป็นพื้นที่สร้างความสุข ความรื่นรมย์ ความเพลิดเพลินต่างๆ ให้กับผู้ที่แสวงหาลึลลานั้นเพื่อผ่อนคลาย

ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เนื่องจากสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในหลายด้าน อาทิ การเงิน

การทหาร การคมนาคม และการศึกษา ต่อมาเมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังขยายตัวในกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยเฉพาะในประเทศเวียดนาม รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ได้แสดงออกว่าเป็นผู้ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง ประกอบกับสหรัฐอเมริกาเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ในแถบอินโดจีนเป็นอย่างมาก กองทัพสหรัฐอเมริกาได้ส่งคณะที่ปรึกษาทางการทหารมาประจำในประเทศไทย และให้การช่วยเหลือปกป้องหากถูกรุกรานจากคอมมิวนิสต์ เป็นผลให้ทหารอเมริกันกว่า 40,000 นาย เข้ามาประจำการอยู่ตามฐานทัพสหรัฐอเมริกาซึ่งมีอยู่ตามจุดสำคัญในประเทศไทย อาทิ อุตะเถา ตาคลี นครราชสีมา อุบลราชธานี อุดรธานี นครพนม สัตหีบ เป็นต้น โดยมีศูนย์บัญชาการใหญ่คือหน่วยจัสแมก(JUSMAG) ตั้งอยู่ที่ถนนสาทร กรุงเทพฯ

การดำรงอยู่ของกองทหารอเมริกันส่งผลให้สังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ในแต่ละวันทหารเหล่านั้นจะต้องออกมาพักผ่อน เพื่อเที่ยว บาร์อะโกโก้ ไนต์คลับ หรืออาบอบนวด จำนวนมากที่ตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับทหารอเมริกัน โดยเฉพาะ ทำให้รัฐบาลต้องออกกฎหมายพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เพื่อดูแลบ้านเมืองให้เกิดความสงบเรียบร้อย กล่าวได้ว่า ขณะที่กองทหารอเมริกันอาศัยอยู่ในประเทศไทยทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนภายในประเทศดีขึ้นอย่างมาก รายได้จากการพักผ่อนหย่อนใจของทหารอเมริกันในเมืองไทย พ.ศ. 2508 มีประมาณ 2 ล้านดอลลาร์อเมริกัน พ.ศ. 2509 มี 11 ล้านดอลลาร์อเมริกัน และใน พ.ศ. 2512 เพิ่มขึ้นเป็น 24 ล้านดอลลาร์อเมริกัน

หากพิจารณาถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมเห็นได้ชัดว่า การมีบาร์อะโกโก้ และไนท์คลับจำนวนมากบริเวณถนนพัฒนาพงษ์ และถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เป็นการชี้นำเยาวชนของชาติไปในทางที่ผิด อีกทั้งสตรีที่รับจ้างเป็นเมียเช่าของบรรดาทหารอเมริกันยังก่อให้เกิดการค้าประเวณีในสังคมไทยมากขึ้น เมื่อสงครามเวียดนามยุติลงและทหารอเมริกันถอนทัพกลับไปจึงทำให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

เมื่อทหารอเมริกันถอนทัพกลับไปแล้ว กิจการสถานบันเทิงต่างได้รับผลกระทบจากภาวะขาดทุนจนทำให้บางแห่งต้องปิดตัวลง ขณะเดียวกันบางแห่งก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบความบันเทิงเพื่อรองรับคนไทยมากขึ้น กิจการสถานบันเทิงก็เหมือนกับกิจการประเภทอื่นที่มีความผันผวนทางธุรกิจซึ่งเกิดจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะจากผู้บริโภคที่ต้องการความทันสมัยอยู่

เสมอ สถานบันเทิงในยุคเก่าเช่นไนท์คลับเริ่มหมดความนิยมลง และความบันเทิงรูปแบบใหม่อย่าง ดิสโก้เทคได้รับความนิยมแทน

หลังจากปี 2530 การลงทุนทางธุรกิจในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นทำให้เศรษฐกิจของ ประเทศไทยเติบโตอย่างมาก ประชาชนมีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นในยุคบริโภคนิยม ส่งผลให้กิจการสถานบันเทิงขยายตัวอย่างมาก เกิดแหล่งสถานบันเทิงหลายแห่งกระจายตัวอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคเกิดความเบื่อหน่าย อาทิ สีสลมพลาซ่า อาร์ซีเอส สุทธิสาร เป็นต้น

วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 หรือที่เรียกกันว่ายุคฟองสบู่แตก ส่งผลให้ธุรกิจหลายประเภทต้องล้มละลาย ประชาชนต่างได้รับความกระทบกระเทือนจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ผู้คนจำเป็นต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด แต่สถานบันเทิงก็ยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ สันนิษฐานว่าสถานบันเทิงมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยลดขนาดพื้นที่ให้เล็กลงเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย และดึงลูกค้ากลุ่มวัยรุ่นซึ่งไม่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจให้มาเที่ยวเพิ่มขึ้น รูปแบบของสถานบันเทิงในยุคนี้เป็นผับกึ่งดิสโก้เทคที่สามารถลุกขึ้นเดินได้ข้างโต๊ะ โดยไม่ต้องมีฟลอร์เต้นรำ และร้านเหล้าสำหรับดื่มกินพร้อมฟังเพลงซึ่งมีค่าอาหารและเครื่องดื่มในราคาที่ถูกลง

สถานที่ตั้งของสถานบันเทิงในยุคนี้มักจะอยู่ใกล้สถานศึกษา วัด และแหล่งชุมชน ทำให้เกิดมลพิษทางเสียงซึ่งสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนั้น โดยเฉพาะการปล่อยเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 เข้าไปเที่ยวจะนำไปสู่ปัญหาสังคมในเรื่องของยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การแอบแฝงขายบริการทางเพศ การเกิดอาชญากรรม ฯลฯ

แม้กิจการสถานบันเทิงจะเป็นสถานที่ในการสร้างความสุขให้แก่คนในสังคม แต่ขณะเดียวกันก็เป็นสถานที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายได้ง่าย อีกทั้งยังพบปัญหายาเสพติดและการค้าประเวณีที่แอบแฝงอยู่ในกิจการสถานบันเทิง ทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคมจนยากที่จะแก้ไข ประกอบกับระยะหลังสถานบันเทิงเติบโตอย่างไร้ทิศทางและละเมิดกฎหมายมาโดยตลอด สถานที่ตั้งของสถานบันเทิงมักตั้งอยู่ใกล้กับ วัด โรงพยาบาล และสถานศึกษา ซึ่งการศึกษายังพบว่ากลุ่มที่ไปเที่ยวในระยะหลังมักจะเป็นกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ นับว่าเป็นการชี้นำเยาวชนไปในทางที่ผิด รัฐบาลจึงเข้ามาดูแลควบคุมกิจการสถานบันเทิงโดยการจัดระเบียบสังคมและการจัดโซนนิ่งสถานบันเทิงอย่างเข้มงวดกวาดขัน

ในปี 2545 และมีการแก้ไขพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2546 ให้มีความทันสมัยและนิยามความหมายของสถานบริการให้ครอบคลุมรูปแบบของความบันเทิงทุกประเภทที่มีอยู่ในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาจากนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถานบริการทำให้ทราบว่า พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งใช้มาเป็นเวลานานแม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขใน พ.ศ. 2521 และ พ.ศ. 2525 แต่ก็ยังคงล้าสมัยไม่เข้ากับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น ส่วนการแก้ไขคำนิยามให้ครอบคลุมสถานบันเทิงทุกประเภทในปี 2546 ที่ผ่านมายังเป็นการตอกย้ำถึงความล่าช้าในการทำงานของรัฐบาลทุกสมัย ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงที

พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2546 มีการประกาศบทลงโทษเรื่องการซื้อ-ขายยาเสพติดให้โทษอยู่ด้วยซึ่งไม่เคยปรากฏในฉบับอื่นมาก่อน สันนิษฐานว่า เนื่องจากระยะหลังมีการลักลอบซื้อ-ขายยาเสพติดในสถานบันเทิงมากขึ้นทำให้รัฐบาลต้องพยายามหามาตรการควบคุมทุกวิถีทางเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงปัญหาเหล่านี้ไม่เคยได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจากรัฐบาลใด ๆ สันนิษฐานว่า เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีผลประโยชน์ร่วมในการเติบโตของกิจการสถานบันเทิง ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขจะทำให้กลายเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกในสังคมไทยอยู่เรื่อยไป

บรรณานุกรม

เอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ

สจช. เอกสารกรุงเทพมหานคร. กทม.4.2.6.2 “รายงานข่าวตัดจาก นสพ. เกี่ยวกับ กทม. ประจำเดือน
ม.ค. 2521”

สจช. บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ. ก/ป7/2505/อ.2 “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว”

_____. ก/ป7/2506/บ.3.13 “บริษัทบางกอกเบียร์”

_____. ก/ป7/2509/มท.12(1) “โรงแรม บาร์ไนท์คลับ โสเกณี สถานอาบอบนวด”

_____. ก/ป5/2511/22 “ปัญหาเมียเช่าและลูกครึ่งไทย-อเมริกัน”

_____. ก/ป5/2517/8 (1) “การถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทยและการแทรกแซงของ
ซี.ไอ.เอ.”

_____. ก/ป5/2517/8 (2) “การถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทยและการแทรกแซงของ
ซี.ไอ.เอ.”

_____. ก/ป5/2518/9 “ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา กรณีการลดกำลังทหาร
สหรัฐในประเทศไทย”

_____. ก/ป7/2519/11 “กรณีขบวนการจารกรรม แซปเปอร์” จะก่อวินาศกรรมใน
กรุงเทพมหานคร”

_____. ก/ป3/2520/26 คอลัมน์ “ที่อุปเห็น 10 ยอดคนเด่นในรอบปี” จากหนังสือพิมพ์
เดลินิวส์ นักร้อง”

_____. ก/ป6/2520/20 “การส่งเสริมการท่องเที่ยว”

_____. ก/ป8/2520/19 “ปัญหาโสเกณี”

_____. ก/3/2522/ “ปีปัญหาสังคม”

_____. ก/2/2523/128(1) “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : การส่งเสริมการท่องเที่ยวและปี
ท่องเที่ยวไทย”

_____. ก/3/2524/76 “กรณีกลุ่มสตรียื่นหนังสือประท้วงต่อนายบุญชู โรจนเสถียร รอง
นายกรัฐมนตรี และนายเซน โกะ ชูซูกิ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เรื่องการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวและการจัดนำเที่ยวด้วยการบริการทางเพศ”

_____. ก/3/2524/77(1) “นโยบายกวดขันปราบปราม บาร์ไนท์คลับ และแหล่งอบายมุขผิด
กฎหมายซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญหาอาชญากรรม”

สจช. บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ. ก/3/2524/77(2) “นโยบายกวดขันปราบปราม บาร์
ไนท์คลับ และแหล่งอบายมุขผิดกฎหมายซึ่งเป็นที่ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม”

_____. ก/3/2524/78(1) “กรณีการขอขยายเวลาเปิดบริการอีก 1 ชั่วโมงของบาร์และไนท์คลับ
เฉพาะเมืองท่องเที่ยว และการขอผ่อนผันการใช้เครื่องดนตรีเกินกว่า 2 ชิ้น และโชว์
ตกลงได้”

_____. ก/3/2524/78(2) “กรณีการขอขยายเวลาเปิดบริการอีก 1 ชั่วโมงของบาร์และไนท์คลับ
เฉพาะเมืองท่องเที่ยว และการขอผ่อนผันการใช้เครื่องดนตรีเกินกว่า 2 ชิ้น และโชว์
ตกลงได้”

_____. ก/2/2525/210 “ค่าครองชีพ”

_____. ก/2/2526/109(1) “การท่องเที่ยว”

สจช. เอกสารกองบัญชาการทหารสูงสุด. บก.สูงสุด 1/200 “ประกาศห้ามการเดินรำในที่สาธารณะ
สถาน”

_____. บก.สูงสุด1/268 “ห้ามการแสดงบางอย่างเช่นระบำเปลื้องกาย[8-9 พ.ย.2485]”

_____. บก.สูงสุด1.12/21 “ให้อบรมทหารว่าญี่ปุ่นเป็นมิตรกับไทย”

สจช. สารสังเขปเอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
“บัตรทูลเชิญ”

สจช. เอกสารกระทรวงมหาดไทย. มท.0201.2.1.3/398 “ห้ามการบรรยายเพลงหรือการแสดงใน
จังหวัดร้อยเอ็ด เอน รอลด์ จังหวัดวิสต์ และ ออฟบิท”

_____. มท 0201.2.1.23/89(45) “ร่าง พ.ร.บ. ควบคุมสถานบริการและการแสดงบางประเภท”

_____. [1]มท.3.1.5.18/2 (1) “การประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับฐานทัพอากาศที่สหรัฐอเมริกาที่อยู่ใน
ประเทศไทย(19 เม.ย.2500-7 ม.ค.2519)”

_____. [1]มท.3.1.5.18/2 (3) “การประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับฐานทัพอากาศที่สหรัฐอเมริกาที่อยู่ใน
ประเทศไทย(19 เม.ย.2500-7 ม.ค.2519)”

_____. [1]มท.3.1.5.18/2 (4) “การประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับฐานทัพอากาศที่สหรัฐอเมริกาที่อยู่ใน
ประเทศไทย(19 เม.ย.2500-7 ม.ค.2519)”

สจช. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศช.0701.29/23 “การควบคุมการแสดงละครและดนตรี(พ.ศ.
2485-2486)”

_____. ศช.0701.48/167[104] “ข่าว น.ส.พ. เกี่ยวกับดนตรี ละคร ทิว (พ.ศ.2509)”

_____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. [2]ศช.15.2.1/33 “อบรมข้าราชการกับให้เล่นกีฬาและ
การเล่นพื้นเมืองในวันพุธ”

สจข. เอกสารสำนักพระราชเลขานุการ. สร.0201.23/10 “บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่จำกัด (พ.ศ. 2476-2484)”

_____. [2]สร.0201.72/1 “โรงแรมรัตนโกสินทร์และโรงแรมสุริยานนท์ของสำนักงานทรัพย์สินฯ”

_____. [2]สร 0201.96/2 “เบ็ดเสร็จความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคระหว่างไทย-อเมริกา”

_____. [3]สร.0201.44/7 “สรุปข่าวจากหนังสือพิมพ์ของกรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ.2498”

สจข. ไมโครฟิล์มรัชกาลที่ 4. ม.ร 4 รล-กท/18 “สารตรา ว่าด้วยนำตั้งเจ้าภาสีโขน ลคอร หนุ่หนัง 4 เมือง”

สจข. ไมโครฟิล์มรัชกาลที่ 5. ม.ร 5 บ 15/2 “เรื่องบำนาญชั่งของนาเซนแนลเอกซออิบิเชอน”

_____. ม.ร 5 น/138 ควรแก้พิคัดอัตราการเก็บเงินอากรมหรสพเสียใหม่เพื่อให้เป็นระเบียบ

_____. ม.ร 5 น/197 เรื่องคิดบ่อนถั่ว บ่อนไฟในวังเจ้าและบ้านข้าราชการ

_____. ม.ร 5 น/317 สโมสร สมาคม

สจข. ไมโครฟิล์มรัชกาลที่ 6. ม.ร 6 น/10 “ร่างพรบ.ป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแก่การเล่นมหรสพ (18 มี.ค. 2460 – พ.ค. 2464)”

วิทยานิพนธ์

จงจิตต์ โสภณคณาภรณ์. “การเข้าสู่งานบริการทางเพศแบบแอบแฝงของสตรีที่มีการศึกษาในสถานเริงรมย์: กรณีศึกษาคีอ็อกเทลเลานจ์ ผับ และคาราโอเกะ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538.

จารึก สุดใจ. “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2501-2506.” วิทยานิพนธ์ปริญญาหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

จิรวัดน์ แสงทอง. “ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ.2426-2475.” วิทยานิพนธ์ปริญญาหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ตวิษา นาคะเวช. “ความคุ้มค่าในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกลางคืนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเขตทองหล่อ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.

ทิพวรรณ หอมกระหลาบ. “ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ : การศึกษาเฉพาะจากกรณีช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2493-2519.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. 2534.

ปิ่นเพชร จำปา. “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

ลออทอง อัมรินทร์รัตน์. “การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

วรพร ภู่งศ์พันธุ์. “กฎมณเฑียรบาลในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาถึง พ.ศ. 2348.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ศุภวัช วงศ์ชัยบุรณ์ “ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อการใช้บริการร้าน Route66.” สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

ศุภาภรณ์ อหันตะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติต่อสถาบันบันเทิงของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ รัชดา เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.

สมศักดิ์ นิลนพคุณ. “ปัญหาเศรษฐกิจของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการแก้ไขของรัฐบาลระหว่าง พ.ศ.2488-2498.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2527.

สรานุมิตร์ ประชาญสิทธิ. “กิจการไฮเต็ลในประเทศไทย พ.ศ. 2406-2478.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

สาวิตรี ทักษะสุด. “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวไทย จีน และตะวันตกในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2398-2453.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

สุวิมล พลจันทร์. “กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ.2476-2487).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

อรุณศรี อุดม. “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453-2468).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

หนังสือภาษาไทย

กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12**, 45. พระนคร : ม.ป.ท., 2462.

_____. **ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

_____. **ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4**, กรุงเทพฯ : มุขนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2547.

_____. **มหรสพของไทย**, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2526.

กระต่าย อิศรางกูร ณ อยุธยา, หม่อมราชวงศ์. **นิราศลอนดอน ของหม่อมราชวงศ์**. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

กองบรรณาธิการมติชน. **289 ข่าวดัง : 3 ทศวรรษหนังสือพิมพ์มติชน**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549”

โกวิท ตั้งตรงจิตร. **เรียงร้อยรอยอดีต 2**. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2549.

_____. **เล่าความหลังครั้งสงคราม**. กรุงเทพฯ : พิมพ์คำ, 2554.

ขจร สุขพานิช. **ข้อมูลประวัติศาสตร์: สมัยบางกอก**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับ หลวงประเสริฐ อักษรนิดี. พระนคร : คลังวิทยา, 2507.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. **สี่แผ่นดิน เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร: แพร่พิทยา, 250

จิรวาสส์ ปันยารชุน. **ชีวประวัติและผลงานของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธา, 2540.

ชูเกียรติ ฉายาไสสง. **ร้านเหล้ามีนียาย**. กรุงเทพฯ : นาครมีเดีย, 2550.

ชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์. **จัดระเบียบนักการเมือง**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546.

ณรงค์ เพิ่มพูน. **เปิดปมชีวิต กำพล วัชรพล เจ้าพ่อไทยรัฐ**. กรุงเทพฯ : แบล็คแอนด์เกรย์, 2532.

ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. “ราชพัสดากรณฝ้ายใน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.” เอกสารประกอบการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติครบรอบ 150 ปี พระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ตะวันตกใน

ตะวันออก : สังคมไทยสมัยรัชกาลที่ห้าถึงปัจจุบัน จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 21 กันยายน 2547.

ดอกไม้สด [นามแฝง]. **ศัตรูของเจ้าหล่อน**. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2517.

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศสยาม**. พระนคร : ไสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

_____. “ตำนานเรื่องเลิกลอยแลบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม” **ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 17** พระนคร : ไสภณพิพรรฒธนากร, 2462 พิมพ์ในงานศพ หลวงอุดรภักษ์พานิช.

เด่นดวง พุ่มศิริ. **การศึกษาและวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านในแนวศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2528.

แถมสุข นุ่มนนท์. **ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง**. กรุงเทพฯ : สถาสังคมาศตวรรษแห่งประเทศไทย, 2525.

_____. **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2548.

ทรงสุดา ยอดมณี. **กัณฑ์ต้องลม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์, 2542.

ทองใหญ่ ทองใหญ่, หม่อมราชวงศ์. **ปัญหาการขยายตัวตามยถากรรมของกรุงเทพมหานคร อันเนื่องมาจากการเพิ่มประชากร**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ม.ป.พ.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. **พระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2**. พระนคร : องค์การคำครุสภา, 2504.

ชนิด อยู่โพธิ์. **โชน**. กรุงเทพฯ : คำครุสภา, 2526.

_____. **ศิลปะคร่ำ หรือ คู่มือนาฏศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531

ชเนศ วงศ์ยานนาวา. **ปฏิวัติบริโกล : จากสิ่งของฟุ่มเฟือยมาสู่สิ่งจำเป็น**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา สิริินธร, 2550.

ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. **ความคิดการเมืองไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.

ธิดา สาระยา. **ประวัติศาสตร์เก็บทกจากยุโรป**. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2538.

นริศรานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และ คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คำครุสภา, 2526.

นากามูระ, อาเคโตะ. ผู้บัญชาการชาวพุทธ ความทรงจำของนายพลนากามูระเกี่ยวกับเมืองไทยสมัย
สงครามมหาเอเชียบูรพา. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย เออิจิ มูราชิม่า และนครินทร์
เมฆไตรรัตน์. กรุงเทพฯ : มติชน, 2546.

นิคม จันทรวิทุร. แรงงานไทยกับอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
2515.

นิพนธ์ แจ่มดวง, บรรณาธิการ. ย่างหนทางไทยของ ส. ศิวรักษ์. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม, 2550.

เบาริ่ง, จอห์น, เซอร์. ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม 1. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโคโยต้าแห่งประเทศไทย,
2547.

ป.อินทรปาลิต [นามแฝง]. สามเกลอ “ชุดวัยหนุ่ม” ชุดที่ 35 ตอนระบำหยาดฟ้า. กรุงเทพฯ : เฉลิม
ชัยการพิมพ์, ม.ป.ป.

ประยูร สิทธิพันธ์. พระราชประเพณี และ ประเพณีชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : ปรีทศน์ศาสตร์, 2524.

पालเลกัวซ์, มงเซญอร์. เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร [นามแฝง]. กรุงเทพฯ :
ศรีปัญญา, 2549.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ :
ซิลค์เวอร์ม, 2546.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. สังคิต พิริยะรังสรรค์ และ นวลน้อย ตรีรัตน์. หวย ช่อง บ่อน ยาบ้า. เชียงใหม่ :
ซิลค์เวอร์ม, 2543.

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. ปฐมบทดนตรีไทย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

พรณี บัวเล็ก. ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 : บทเรียนจากความ
รุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2545.

พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวิครพันธ์. สงครามเวียดนามกับความจริงของ“รัฐไทย”. กรุงเทพฯ :
คบไฟ, 2549.

พวงทิพย์ เกียรติสกุหล. ทางรถไฟสายใต้ในเงาอาทิตย์อุทัย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.

พิริยะ ไกรฤกษ์. “ปกิณกะในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ความเปลี่ยนแปลง
ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม.” เอกสารประกอบการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติครบรอบ
150 ปี พระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ตะวันตกใน
ตะวันออก : สังคมไทยสมัยรัชกาลที่ห้าถึงปัจจุบัน จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 21 กันยายน 2547.

พิธีสิทธิ์ คำนวณศิลป์, สุภวัฒน์นกร วงศ์ชนวสุ และทะนงศักดิ์ คุ้มไชน้ำ. **ลักษณะและความสัมพันธ์
ของนักท่องเที่ยวและผู้ขายบริการทางเพศในประเทศไทย.** ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระ
ธรรมจันทร์, 2543.

พูนพิศ อมาตยกุล บรรณาธิการ. **เพลงดนตรี : จากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ ถึง พระยา
อนุমানราชชน.** นครปฐม : วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.

ยุธิยสิทธิ์ [นามแฝง]. **เกล็ดจากอดีต.** พระนคร: รวมสาสน์, 2513.

_____. **ชุดจากอดีต.** พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2514.

ยุวดี ต้นสกุลรุ่งเรือง. **จากอาสาร่างหยาว่า.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาสน์, 2551.

มณี สิริวรสาร. **ชีวิตเหมือนฝัน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ (1984), 2530.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส.** พระนคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. **วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย.** กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.

รอง ศยามานนท์ และคณะ. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1
ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.

รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2535.

รายงานกรณีศึกษาเรื่องเที่ยวกลางคืนของวัยรุ่น. ราชบุรี : ม.ป.ท., 2548.

รายงานการสำรวจธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติ
แห่งชาติ, 2543.

รายงานการสำรวจธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติ
แห่งชาติ, 2546.

รูปแบบใหม่ของการค้าทาส : การค้าหญิงและเด็กสาวพม่าในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
ผู้หญิง, 2536

ลาลูแบร์, มองซิเออร์ เดอ. **จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม.** แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร
[นามแฝง]. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2548.

ลาวัญย์ โชตามระ. **ชีวิตชาวกรุงเมื่อก่อนศตวรรษมาแล้วและชีวิตชาวกรุงเมื่อสมัยสงคราม.**
กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2527.

_____. **ได้รู้ได้หัวเราะ.** พระนคร : แพร่พิทยา, 2512.

- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. **ตำนานเสรีไทย**. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2546.
- _____. **นักเรียนนอกกรุงสุดท้าย**. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2544.
- _____. **สี่แยกราชวัตร**. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2549.
- วิทยากร เชียงกุล. **เพื่อศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : ที.พี.พรีนซ์, 2537.
- วิไลเลขา ถาวรชนสาร. **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2545.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. **การปรับตัวของไทยและจีนในสมัยจักรวรรดินิยมใหม่**. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน, 2534.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554.
- ส.พลายน้อย [นามแฝง]. **เล่าเรื่องบางกอก**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2525.
- สแตนตัน แมรี บัคคัสซี่. **สยาม คือบ้านของเรา**. แปลโดย เด็กวิเศษ รุ่น 100 [นามแฝง]. กรุงเทพฯ : คณะบุคคลพัฒนารุ่น 100, 2550.
- สนธิ ลิ้มทองกุล. **เจ้าพ่อ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่มนิตยสารผู้จัดการ, 2548.
- สมมตอมรพันธุ์. **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2545.
- สมร นิตินันท์ประภาส. **คำบรรยาย วิชาอารยธรรมอเมริกันปีที่ 1**, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512.
- สรศิลป์ แห่งสภา. **สงครามมีดวงญี่ปุ่นบุกไทย**. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2543.
- _____. **“หวอ” ชีวิตไทยในไฟสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2539.
- สาระ มีผลกิจ. **ราชสำนักฝ่ายใน สมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, 2551.
- สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. **ราชกิจจานุเบกษา**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2489.
- สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, ผู้จัดพิมพ์. **พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และอรรถกถา**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2530.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ดนตรีไทยมาจากไหน**. นครปฐม : วิทยาลัยครุศึกษาศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. **ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมกรุงเทพฯ จากดนตรี ลาวดวงเดือน**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2548.
- สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. **แผนชิงชาติไทย**. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2534.
- สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, อุบลศรี อรรถพันธุ์ และ ประพันธ์ เรืองณรงค์. **การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้**. สงขลา : คณะกรรมการพัฒนาหนังสือ, 2528.

เสฐียร โกเศศ [นามแฝง]. **พื้นที่ความหลัง เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2547.

_____ . **พื้นที่ความหลัง เล่ม 3**. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2547.

อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ นายหรั่ง(บุญศรี) สอนชุ่มเสียง (พิมพ์ในงานศพนายหรั่ง สอนชุ่มเสียง เมษายน 2521ณ เมรุวัดพระพิเรนทร์)

อकिन รพีพัฒน์, หม่อมราชวงศ์. **สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ : พ.ศ.2325-2416**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, 2518.

อรวรรณ ศรีอุดม. **วันวานกับวันนี้ของถนนสีลม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535.

อรสม สุทธิสาคร. **ดอกไม้ราตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2548.

อัญชลี สุสาวัฒน์. **ไพร่ สมัย ร.5 ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2546.

อาจินต์ ปัญงพรรค์. **บอมบ์กรุงเทพฯ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2545.

เอนก นาวิกมูล. **จดหมายเหตุประเทศไทย เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : 959 พิมพ์ครั้งที่ 2, 2549.

_____ . **จดหมายเหตุประเทศไทย เล่ม 4**. กรุงเทพฯ : 959 พิมพ์ครั้งที่ 2, 2549.

บทความ วารสาร นิตยสาร

กองบรรณาธิการ. “สถาปัตยกรรมสยามราตรี.” **อาร์ค แอนด์ ไอเดีย** 1, 5 (มกราคม 2537) : 46-52.

กำจร หลุยยะพงศ์ และดวงมณ จิตรจำนง. “สังคมไทยในพุทธศักราช 2520-2547 โดยสังเขป.” **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** 3, 1 (มกราคม- มิถุนายน 2550) : 79.

เจตนา นาควัชระ และสุกรี เจริญสุข. “ธุรกิจบันเทิงในสายตานักวิจารณ์.” **สารคดี** 8, 89 (กรกฎาคม 2535) : 104.

ซันเอดิเตอร์ 1987 [นามแฝง]. “ยีนเจาสลัวคิสโก้เทก.” **บ้านไม่รู้โรย** 3, 7 (สิงหาคม 2530) : 17-23.

ดวงรัตน์ ทิพย์พาว์ลย์. “รอยัล ซิตี อเวนิว ความหลากหลายบนถนนสายบันเทิง.” ใน **อาร์ค แอนด์ ไอเดีย** 4, 38 (ตุลาคม 2539) : 56.

พระเอก [นามแฝง]. “เมื่อผมไปตะลุยผับที่อังกฤษ.” **ไลฟ์แอนด์เดคคอร์ด** 2, 23 (กรกฎาคม 2536) : 155.

พิเศษฐ สายพันธ์. “บางลำพู และ สีลม พื้นที่ และ ตัวตน ในอัตลักษณ์ของคนเมือง.” ใน **30 ปีไทยคดีศึกษา**, 97. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

- ไพโรจน์ พรหมสาส์น. “ให้ตั้งสถานบริการ Zoning.” **ข่าวสารกรมผังเมือง** 78 (2544) : 11.
- วันเพ็ญ อัครสมิต. “นโยบายขยายเวลาปิดสถานบริการก่อปัญหามากกว่าแก้.” **โลกสีเขียว** 3, 4 (กันยายน-ตุลาคม 2537) : 88.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. “การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองไทย.” ใน **โครงการวิจัยชุด : การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**, 17. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- สาวแก่นเขียว[นามแฝง]. “เปิดกรุพัฒนาพงษ์.” ใน **आफเตอร์เวิร์ค** 4, 43 (กุมภาพันธ์ 2537) : 252.
- สุวพร ทองธิว. “100 ปีภาพยนตร์ในประเทศไทย.” ใน **สารคดี** 150, 13 (สิงหาคม 2540) : 89-91.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. “รวมข้อเขียนเกียรติยศ ของ มนตรี ตราโมท และ จิตร ภูมิศักดิ์.” ใน **ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมกรุงเทพฯ จากคนตรี ลาวดวงเดือน**, 128. กรุงเทพฯ : มติชน, 2548.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. “การค้าประเวณีในรูปแบบของธุรกิจบันเทิง.” **ทนายประจำบ้าน** 1, 9 (มกราคม 2528) : 91-92.
- เสนีย์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ปาฐกถาแสดงที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 17 สิงหาคม 2489 โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช” ใน **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา หนังสือแปลชุด “นวัตสน์” เล่มที่ 25**. 23. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519.
- อิสรา มาลีวัลย์. “ธุรกิจบันเทิงแสวงสีและเม็ดเงินที่ไม่เคยหลับ.” **ธุรกิจที่ดิน** 85 (สิงหาคม 2535) : 40-47.

หนังสือพิมพ์

- เหนือ ใต้ ออก ตก, **เดลินิวส์** วันพฤหัสบดีที่ 1 ก.พ. 2511 ฉบับที่ 6734, 3.
- เดลินิวส์** 3, 1028 (ศุกร์ที่ 7 สิงหาคม 2524), 2.
- แนวหน้า** 2, 503 (ศุกร์ที่ 7 สิงหาคม 2524), 5.
- บ้านเมือง** 37344 (วันพุธที่ 9 มกราคม 2517), 7.
- บ้านเมือง** 7, 6785 (อังคารที่ 4 สิงหาคม 2524), 16.
- สยามรัฐ** 12, 10605 (เสาร์ที่ 1 สิงหาคม 2524), 9.
- สยามรัฐ** 12, 10618 (จันทร์ที่ 17 สิงหาคม 2524), 9.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Bethan Ryder. **Bar and Club Design**. London : Laurence King, 2002.

Emile Jottrand. **In Siam: The Diary of a Legal Adviser of King Chulalongkorn's Government**, translated by Walter E.J. Tips. Bangkok : White Lotus, 1996.

Hall, D.G.E. **A History of Southeast Asia**. 3rd ed. London : Macmillan, 1968.

Wyatt, David K. **Thailand : a short history**. Bangkok : Silkworm, 1984.

สื่อออนไลน์

อรวรรณ บัณฑิตกุล. อาร์ชีเอหมดยุคผ้าเฟื่อง ชาตรี โสภณพาณิชย์ จะทำอย่างไร. เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2543. เข้าถึงได้จาก

<http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9595>

เดอะพาเลซ. เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2555. เข้าถึงได้จาก

<http://www.ptwclub.com/index.php?PHPSESSID>

พัฒนพงษ์. เข้าถึงเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2555. เข้าถึงได้จาก <http://พัฒนพงษ์.com/history.html>

Vince Aletti เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555 เข้าถึงได้จาก

http://en.wikipedia.org/wiki/Vince_Aletti

vito[นามแฝง]. กระทู้ อยากรทราบเหตุการณ์ยุค The Palace ครึบ. เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2555. เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkokclassicar.com/forum/index.php?topic=597.0>

always on my mind[นามแฝง]. กบ ทรงสิทธิ์ รุ่งนพคุณศรี พระเอกหนุ่มหล่อจากเผื่อใจไว้ให้กันสักหน่อย. เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://70-90memory.blogspot.com/2009/12/1989.html>

Phungmuu[นามแฝง]. นักศึกษาชายตัว อีกหนึ่งปัญหาเรื้อรัง. เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2554. เข้าถึงได้จาก http://phungmuu-cannonshop.blogspot.com/2010/12/blog-post_05.html

คุมเข้ม นักศึกษาชายตัว ล้มมหาวิทยาลัยตรวจสอบ ตั้งศูนย์เฝ้าระวัง. เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.tlcthai.com/education/news/6147.html>

โคโยตี้. เข้าถึงเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/โคโยตี้>

ประวัติความเป็นมาของโรงแรมโอเรียนเต็ล. เข้าถึงโดย http://www.ohap.th.edu/ohap_history.htm. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2555

การสัมภาษณ์

จันทิมา วรรณชาติวิชัย. เจ้าของกิจการจักรวาลมอเตอร์. สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2554.

ชนวัฒน์ ทองเพิ่ม. รองกรรมการผู้จัดการบริษัท หนุ่มสาวท้าว จำกัด. สัมภาษณ์ 11 ธันวาคม 2554.

นิยม ศิลปดิษฐ์. เจ้าของวงดนตรีเมมโมรีแบนด์. สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2554.

ประเทือง ศรีสุข. อดีตพนักงานโรงงานยาสูบ. สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2554.

ประพันธ์ แสงทอง. บรรณาธิการข่าวธุรกิจท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ Inside ท่องเที่ยว. สัมภาษณ์
7 ตุลาคม 2554.

สุวิชัย รัศมิภูมิ. อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร. สัมภาษณ์
18 พฤษภาคม 2554.

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธุ์. รองผู้อำนวยการด้านบริหาร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์
4 มกราคม 2554.

อัมพัน จอมจันทร์. พนักงานบริษัทชั้นนำ. สัมภาษณ์ 11 พฤศจิกายน 2554.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติ
สถานบริการ (ฉบับที่ 4)
พ.ศ. 2546

ภูมิพลอดุลยเดช ก.ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2546
เป็นปีที่ 58 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่ง มาตรา 29 ประกอบกับ มาตรา 31 มาตรา 36 และ มาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2547"

มาตรา 2[1] พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"สถานบริการ" หมายความว่า สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อให้บริการโดยหวังประโยชน์ในทางการค้า ดังต่อไปนี้

(1) สถานเดินรา ร้าง หรือโรงเจิ้ง เป็นปกติธุระประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีผู้บริการ

(2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่อย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีผู้บ่าเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า เว้นแต่

(ก) สถานที่ซึ่งผู้บริการได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทยตามกฎหมาย ว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ หรือได้รับยกเว้นไม่ต้องขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยตามกฎหมายดังกล่าว หรือสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล

(ข) สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งจะต้องมีลักษณะของสถานที่ การบริการหรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย ประกาศดังกล่าวจะกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานนั้นด้วยก็ได้ หรือ

(ค) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา หรือเครื่องดื่อย่างอื่นจำหน่ายหรือให้บริการ โดยมีรูปแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(ก) มีดนตรี การแสดงดนตรี หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิงและยินยอมหรือปล่อยให้ปะละละเลยให้นักร้อง นักแสดง หรือพนักงานอื่นใดนั่งกับลูกค้า

(ข) มีการจัดอุปกรณ์การร้องเพลงประกอบดนตรีให้แก่ลูกค้า โดยจัดให้มีผู้บริการขับร้องเพลงกับลูกค้า หรือยินยอมหรือปล่อยให้พนักงานอื่นใดนั่งกับลูกค้า

(ค) มีการเต้นหรือยินยอมให้มีการเต้น หรือจัดให้มีการแสดงเต้น เช่น การเต้นบนเวทีหรือการเต้นบริเวณ โต๊ะอาหารหรือเครื่องดื่ม

(ง) มีลักษณะของสถานที่ การจัดแสงหรือเสียง หรืออุปกรณ์อื่นใดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(5) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา หรือเครื่องดื่อย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีหรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง ซึ่งปิดทำการหลังเวลา 24.00 นาฬิกา

(6) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 4 ให้เพิ่มบทนิยามคำว่า "ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด" ระหว่างบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" กับบทนิยามคำว่า "พนักงานเจ้าหน้าที่" ใน มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525

"ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด" หมายความว่า ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ กฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย และกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด"

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 4 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 4 ห้ามมิให้ผู้ใดตั้งสถานบริการ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาต ให้พนักงานเจ้าหน้าที่คำนึงถึงประวัติการกระทำความผิดต่อกฎหมายของผู้ขออนุญาตตั้งสถานบริการประกอบด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับประวัติการกระทำความผิดต่อกฎหมายของผู้ขออนุญาตตั้งสถานบริการตามวรรคสอง รวมทั้งการขอต่ออายุใบอนุญาตและการอนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 6 ให้ยกเลิก มาตรา 4ทวิ แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525

มาตรา 7 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 14 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 14 ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการจัดทำบัตรประวัติของพนักงานก่อนเริ่มเข้าทำงานในสถานบริการ ในกรณีที่รายการในบัตรประวัติเปลี่ยนแปลงไป ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการแจ้งการเปลี่ยนแปลงภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง

การจัดทำ การเก็บรักษา และการแจ้งการเปลี่ยนแปลงบัตรประวัติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดทำบัตรประวัตินั้น ต้องไม่ระบุหน้าที่ของพนักงานในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พนักงานนั้น"

มาตรา 8 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 16 แห่ง พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่ง มาตรา 29 ประกอบกับ มาตรา 31 มาตรา 36 และ มาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2547"

มาตรา 2[1] พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"สถานบริการ" หมายความว่า สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อให้บริการโดยหวังประโยชน์ทางการค้า ดังต่อไปนี้

(1) สถานเต็นท์ ร้าง หรือรองเง็ง เป็นปกติธุระประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีผู้บริการ

(2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีผู้บําเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า เว้นแต่

(ก) สถานที่ซึ่งผู้บริการได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทยตามกฎหมาย ว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ หรือได้รับยกเว้นไม่ต้องขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยตามกฎหมายดังกล่าว หรือสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล

(ข) สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งจะต้องมีลักษณะของสถานที่ การบริการหรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความ

เห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย ประกาศดังกล่าวจะกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานนั้นด้วยก็ได้ หรือ

(ค) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา หรือเครื่องคั่วอย่างอื่นจำหน่ายหรือให้บริการ โดยมีรูปแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(ก) มีดนตรี การแสดงดนตรี หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิงและยินยอมหรือปล่อยให้พนักงานนักร้อง นักแสดง หรือพนักงานอื่นใดนั่งกับลูกค้า

(ข) มีการจัดอุปกรณ์การร้องเพลงประกอบดนตรีให้แก่ลูกค้า โดยจัดให้มีผู้บริการขับร้องเพลงกับลูกค้า หรือยินยอมหรือปล่อยให้พนักงานอื่นใดนั่งกับลูกค้า

(ค) มีการเต้นหรือยินยอมให้มีการเต้น หรือจัดให้มีการแสดงเต้น เช่น การเต้นบนเวทีหรือการเต้นบริเวณโต๊ะอาหารหรือเครื่องคั่ว

(ง) มีลักษณะของสถานที่ การจัดแสงหรือเสียง หรืออุปกรณ์อื่นใดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(5) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา หรือเครื่องคั่วอย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดงดนตรีหรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง ซึ่งปิดทำการหลังเวลา 24.00 นาฬิกา

(6) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 4 ให้เพิ่มบทนิยามคำว่า "ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด" ระหว่างบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" กับบทนิยามคำว่า "พนักงานเจ้าหน้าที่" ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525

"ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด" หมายความว่า ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ กฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย และกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด"

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 4 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 4 ห้ามมิให้ผู้ใดตั้งสถานบริการ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาต ให้พนักงานเจ้าหน้าที่คำนึงถึงประวัติการกระทำความผิดต่อกฎหมาย ของผู้ขออนุญาตตั้งสถานบริการประกอบด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับประวัติการกระทำความผิดต่อกฎหมายของผู้ขออนุญาตตั้งสถานบริการตามวรรคสอง

รวมทั้งการขอต่ออายุใบอนุญาตและการอนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 6 ให้ยกเลิก มาตรา 4 ทวิ แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525

มาตรา 7 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 14 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 14 ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการจัดทำบัตรประวัติของพนักงานก่อนเริ่มเข้าทำงานในสถานบริการในกรณีที่รายการในบัตรประวัติเปลี่ยนแปลงไป ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการแจ้งการเปลี่ยนแปลงภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง

การจัดทำ การเก็บรักษา และการแจ้งการเปลี่ยนแปลงบัตรประวัติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดทำบัตรประวัตินั้น ต้องไม่ระบุหน้าที่ของพนักงานในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พนักงานนั้น"

มาตรา 8 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 16 แห่ง พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 16 ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการ

(1) รับผู้มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์เข้าทำงานในสถานบริการ

(2) ยินยอมหรือปล่อยให้พลละเลยให้ผู้มีอากรมีนเมาจนประพฤตินุญวาย หรือครองสติไม่ได้เข้าไปหรืออยู่ในสถานบริการระหว่างเวลาทำการ

(3) จำหน่ายสุราให้แก่ผู้มีอากรมีนเมาจนประพฤตินุญวายหรือครองสติไม่ได้

(4) ยินยอมหรือปล่อยให้พลละเลยให้ผู้ซึ่งไม่มีหน้าที่เฝ้าดูแลสถานบริการนั้นพักอาศัยหลับนอนในสถานบริการ

(5) ยินยอมหรือปล่อยให้พลละเลยให้มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในสถานบริการ

(6) ยินยอมหรือปล่อยให้พลละเลยให้มีการนำอาวุธเข้าไปในสถานบริการ เว้นแต่เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ซึ่งอยู่ในเครื่องแบบนำเข้าไปเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย"

มาตรา 9 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น มาตรา 16/1 มาตรา 16/2 และ มาตรา 16/3 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509

" มาตรา 16/1 ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการยินยอมหรือปล่อยให้พลละเลยให้ผู้มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ซึ่งมีได้ทำงานในสถานบริการนั้น เข้าไปในสถานบริการระหว่างเวลาทำ

การเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการตรวจเอกสารราชการที่มีภาพถ่ายและระบอบอายุของผู้ซึ่งจะเข้าไปในสถานบริการ

ในกรณีที่ผู้ซึ่งจะเข้าไปในสถานบริการไม่ยินยอมให้ตรวจเอกสารราชการ หรือไม่มีเอกสารราชการและเข้าไปในสถานบริการ ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบโดยพลัน ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ผู้รับแจ้งและหลักเกณฑ์และวิธีการในการแจ้งและการรับแจ้งให้เป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนด

ในการดำเนินการตามวรรคสองหรือวรรคสาม ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการจะมอบหมายให้พนักงานของสถานบริการเป็นผู้ดำเนินการแทนก็ได้

" มาตรา 16/2 ห้ามมิให้ผู้ใดนำอาวุธเข้าไปในสถานบริการ เว้นแต่ผู้นั้นเป็นเจ้าของหน้าที่ซึ่งอยู่ในเครื่องแบบและนำเข้าไปเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

" มาตรา 16/3 ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการพบหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า มีผู้มีอาการมีเมานจนประพฤติกวนวายหรือครองสติไม่ได้เข้าไปหรืออยู่ในสถานบริการระหว่างเวลาทำการ มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในสถานบริการ หรือมีการฝ่าฝืน มาตรา 16/2 ให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบโดยพลัน ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ผู้รับแจ้งและหลักเกณฑ์และวิธีการในการแจ้งและการรับแจ้งให้เป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนด

การแจ้งตามวรรคหนึ่ง ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการจะมอบหมายให้พนักงานของสถานบริการเป็นผู้แจ้งแทนก็ได้"

มาตรา 10 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 17 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 17 การกำหนดวันเวลาเปิดปิดของสถานบริการ การจัดสถานที่ภายนอกและภายในเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความสะอาดหรือเพื่อความสะดวกในการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ การใช้คอมพิวเตอร์หรือการให้พนักงานคิดหมายเลขประจำตัวในสถานบริการ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง"

มาตรา 11 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 21 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 21 ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการขาดคุณสมบัติ หรือเมื่อสถานบริการใดดำเนินการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ยินยอมหรือปล่อยให้พลละเลยให้มีการมั่วสุมเพื่อกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในสถานบริการ หรือดำเนินการโดยไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

หรือกฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจไม่ต่ออายุใบอนุญาต หรือสั่งพักใช้ใบอนุญาต หรือสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้ โดยให้คำนึงถึงความร้ายแรงของการกระทำ ความผิด

การสั่งพักใช้ใบอนุญาต ให้สั่งพักได้ดังต่อไปนี้

(1) กรณีดำเนินกิจการสถานบริการโดยไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืน มาตรา 14 มาตรา 15 มาตรา 16 (2) หรือ (3) หรือกฎกระทรวงตาม มาตรา 17 เฉพาะในส่วนที่ไม่ใช่กำหนดวันเวลาเปิดปิดสถานบริการ ให้สั่งพักได้ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน

(2) กรณีดำเนินกิจการสถานบริการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ขินยอมหรือปล่อยปละละเลยให้มีการมั่วสุมเพื่อกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในสถานบริการ หรือดำเนินกิจการสถานบริการโดยไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืน มาตรา 13 มาตรา 16 (1) (4) (5) หรือ (6) มาตรา 16/1 วรรคหนึ่ง มาตรา 16/2 มาตรา 19 หรือกฎกระทรวงตาม มาตรา 17 เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกำหนดวันเวลาเปิดปิดสถานบริการให้สั่งพักได้ครั้งละไม่เกินเก้าสิบวัน

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่ากรณีใดพนักงานเจ้าหน้าที่จะมีคำสั่ง หรือไม่มีคำสั่งต่ออายุใบอนุญาตหรือพักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาตพร้อมด้วยเหตุผล รวมทั้งหลักเกณฑ์การกำหนดระยะเวลาในการสั่งพักใช้ใบอนุญาตให้เป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนด

ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการอุทธรณ์คำสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตตาม มาตรา 22 หากอุทธรณ์โดยเหตุตามวรรคสอง (1) ให้การอุทธรณ์เป็นการทุเลาการบังคับตามคำสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตนั้น หากอุทธรณ์โดยเหตุตามวรรคสอง (2) หรือเหตุอื่นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งนั้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับตามคำสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตนั้น แต่ต้องมีคำสั่งภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับคำขอให้ทุเลาการบังคับ หากพ้นกำหนดดังกล่าวแล้วพนักงานเจ้าหน้าที่ยังไม่มีคำสั่งใดให้ถือว่าเป็นการทุเลาการบังคับตามคำสั่งพักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาตนั้น

ระยะเวลาในการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งพักใช้ใบอนุญาต ให้ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์พิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่หน่วยงาน ที่มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ประจำอยู่ได้รับอุทธรณ์ ระยะเวลาในการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งอื่นที่ไม่ใช่คำสั่งพักใช้ใบอนุญาตให้เป็นไปตามกฎหมาย ว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง"

มาตรา 12 ให้ยกเลิก มาตรา 25 ทวิ แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525

มาตรา 13 ให้ยกเลิกความในมาตรา 26 แห่ง พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 26 ผู้ใดตั้งสถานบริการโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือดำเนินกิจการสถานบริการ เช่นว่านั้นในระหว่างถูกพักใช้ใบอนุญาต หรือดำเนินกิจการสถานบริการผิดประเภทที่ระบุไว้ในใบอนุญาต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

มาตรา 14 ให้ยกเลิก มาตรา 26 ทวิ แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2525

มาตรา 15 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 27 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 27 ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 12 มาตรา 14 มาตรา 15 มาตรา 16 (1) (2) (3) หรือ (4) มาตรา 16/1 วรรคหนึ่ง หรือกฎกระทรวงตาม มาตรา 17 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท"

มาตรา 16 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

" มาตรา 28 ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการผู้ใดฝ่าฝืน มาตรา 13 หรือ มาตรา 16 (5) หรือ (6) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท"

มาตรา 17 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น มาตรา 28/1 มาตรา 28/2 มาตรา 28/3 และ มาตรา 28/4 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509

" มาตรา 28/1 ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 16/1 วรรคสอง หรือวรรคสาม หรือ มาตรา 16/3 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท

ผู้ใดเข้าไปในสถานบริการโดยไม่มีหรือไม่ยอมให้ตรวจเอกสารราชการตาม มาตรา 16/1 วรรคสาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

" มาตรา 28/2 ผู้ใดนำอาวุธเข้าไปในสถานบริการโดยฝ่าฝืน มาตรา 16/2 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่อาวุธตามวรรคหนึ่งเป็นอาวุธปืน ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่อาวุธตามวรรคหนึ่งเป็นวัตถุระเบิดหรืออาวุธสงคราม ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่สี่หมื่นบาทถึงสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาลงโทษตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบอาชุรณนั้นด้วย

" มาตรา 28/3 ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 19 หรือผู้ใดจัดให้มีการแสดงเพื่อความบันเทิงในสถานบริการที่เป็นไปในทางลามกหรืออนาจาร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

" มาตรา 28/4 ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น"

มาตรา 18 ให้ยกเลิกอัตราค่าธรรมเนียมท้ายพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 และให้ใช้อัตราค่าธรรมเนียมท้ายพระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา 19 สถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยตามที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตาม (ข) ใน (3) ของบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" ใน มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ที่ตั้งขึ้นก่อนหรือในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ต้องมีลักษณะของสถานบริการหรือผู้ให้บริการเป็นไปตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 20 ให้ผู้ตั้งสถานบริการซึ่งเข้าลักษณะสถานบริการตาม (ง) ใน (4) หรือ (6) ของบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" ใน มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ที่ประสงค์จะตั้งสถานบริการต่อไป ยื่นคำขอรับใบอนุญาตตั้งสถานบริการภายในหกสิบวันนับแต่วันที่กฎกระทรวงซึ่งออกตาม (ง) ใน (4) หรือ (6) ของบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" ใน มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และให้ผู้ตั้งสถานบริการนั้นประกอบกิจการต่อไปได้จนกว่าพนักงานเจ้าหน้าที่จะมีคำสั่งไม่อนุญาต

ความในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับแก่ผู้ตั้งสถานบริการ ซึ่งเข้าลักษณะสถานบริการตาม (ก) (ข) หรือ (ค) ใน (4) หรือ (5) ของบทนิยามคำว่า "สถานบริการ" ใน มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ที่ประสงค์จะตั้งสถานบริการต่อไปด้วย โดยให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตตั้งสถานบริการภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับคำขอรับใบอนุญาตตั้งสถานบริการตามวรรคหนึ่ง หรือ วรรคสองแล้วให้พิจารณาคำขอให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำขอ

มาตรา 21 บรรดาใบอนุญาตให้ตั้งสถานบริการที่ออกตาม พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ให้ถือว่าเป็นใบอนุญาตตั้งสถานบริการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้คงใช้ได้ต่อไปจนกว่าจะสิ้นอายุใบอนุญาตนั้น

ในกรณีที่ใบอนุญาตตามวรรคหนึ่งเป็นใบอนุญาตให้ตั้งสถานบริการประเภทที่มีบริการนวดให้แก้ลูกค้ำตาม มาตรา 3 (2) แห่ง พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการดังกล่าวมิได้ดำเนินกิจการสถานบริการผิดประเภท และใบอนุญาตดังกล่าวให้คงใช้ได้ต่อไปจนกว่าจะสิ้นอายุใบอนุญาตนั้น หรือเมื่อได้รับยกเว้นไม่เป็นสถานบริการตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี

มาตรา 22 บรรดากฎกระทรวงหรือคำสั่งที่ออกตาม พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ จนกว่าจะมีกฎกระทรวงหรือคำสั่งที่ออกตาม พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ในเรื่องนั้นๆ ใช้บังคับ

มาตรา 23 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

อัตราค่าธรรมเนียม

- (1) ใบอนุญาตตั้งสถานบริการ ฉบับละ 50,000 บาท
- (2) ใบแทนใบอนุญาตตั้งสถานบริการ ฉบับละ 1,000 บาท
- (3) การต่ออายุใบอนุญาตตั้งสถานบริการ ครั้งละ 10,000 บาท

ในการออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียม จะกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมให้แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงลักษณะ ขนาด หรือประเภทของสถานบริการก็ได้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ข

กำหนดวันเวลาเปิดปิดของสถานบริการ พ.ศ. 2547

กฎกระทรวง

กำหนดวันเวลาเปิดปิดของสถานบริการ

พ.ศ. 2547

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 และมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 31 มาตรา 36 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 สถานบริการตามมาตรา 3 (1) ให้เปิดทำการได้ ดังนี้

(1) ระหว่างเวลา 21.00 นาฬิกา ถึง 02.00 นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น สำหรับสถานบริการที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เพื่อการอนุญาตให้ตั้งสถานบริการตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ระหว่างเวลา 21.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา ของวันเดียวกัน สำหรับสถานบริการที่ตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่เพื่อการอนุญาตให้ตั้งสถานบริการ หรือสถานบริการที่ตั้งอยู่ในเขตท้องที่อนุญาตให้ตั้งสถานบริการตามที่ พระราชกฤษฎีกา กำหนดท้องที่เพื่อการอนุญาตหรืออนุญาตให้ตั้งสถานบริการได้ผ่อนผันให้

ข้อ 2 สถานบริการตามมาตรา 3 (2) ให้เปิดทำการได้ระหว่างเวลา 11.00 นาฬิกา ถึง 14.00 นาฬิกา และระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา ของวันเดียวกัน

ข้อ 3 สถานบริการตามมาตรา 3 (3) ให้เปิดทำการได้ ดังนี้

(1) ระหว่างเวลา 12.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา ของวันเดียวกัน สำหรับสถานบริการที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เพื่อการอนุญาตให้ตั้งสถานบริการตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา ของวันเดียวกัน

สำหรับสถานบริการที่ตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่เพื่อการอนุญาตให้ตั้งสถานบริการ หรือสถานบริการที่ตั้งอยู่ในเขตท้องที่อนุญาตให้ตั้งสถานบริการตามที่พระราชกฤษฎีกา กำหนดท้องที่เพื่อการอนุญาตหรืออนุญาตให้ตั้งสถานบริการได้ผ่อนผันให้

ข้อ 4 สถานบริการตามมาตรา 3 (4) ให้เปิดทำการได้ ดังนี้

(1) ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 01.00 นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น สำหรับสถานบริการที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เพื่อการอนุญาตให้ตั้งสถานบริการตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา ของวันเดียวกัน สำหรับสถานบริการที่ตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่เพื่อการอนุญาตให้ตั้งสถานบริการ หรือสถานบริการที่ตั้งอยู่ในเขตท้องที่งดอนุญาตให้ตั้งสถานบริการตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนดท้องที่เพื่อการอนุญาตหรืองดอนุญาตให้ตั้งสถานบริการได้ผ่อนผันให้

ข้อ 5 สถานบริการตามมาตรา 3 (5) ให้เปิดทำการได้ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 01.00 นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น

ข้อ 6 กำหนดเวลาเปิดทำการตามความในข้อ 1 ข้อ 2 ข้อ 3 ข้อ 4 และข้อ 5 ถ้าวันรุ่งขึ้น

ข้อ 7 สถานบริการที่ตั้งอยู่ก่อนวันที่ พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 มีผลใช้บังคับ ให้มีเวลาเปิดทำการตามข้อ 1 (1) ข้อ 2 ข้อ 3 (1) ข้อ 4 (1) ข้อ 5 และข้อ 6 แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ตามประเภทที่ได้รับใบอนุญาต

*หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่คำนิยาม "สถานบริการ" ตาม พระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 เป็นผลให้เกิดประเภทของสถานบริการขึ้นใหม่ และมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติ สถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติ สถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 กำหนดให้วันเวลาเปิดปิดของสถานบริการเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

ให้ไว้ ณ วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2547

โกศล พลกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ภาคผนวก ก
เนื้อเพลง เวลคัม ทู ไทยแลนด์

เนื้อเพลง เวลคัม ทู ไทยแลนด์

ศิลปิน การาบาว

ทอม ทอม แวร์ยูโก ลาสไนท์ (ไอเลิฟ เมืองไทย ไอลีย พัฒพงศ์)
 น้องนาง คงทำให้ทอมลุ่มหลง (ไอเลิฟ พัฒพงศ์ ไอเลิฟ เมืองไทย)
 เทียวเมือง ไทยได้กำไร ชีวิต ได้ผลผลิต แหล่ง วัฒนธรรม คุ่มค่าเงินทอง เป็นกอบ เป็นกำ
 คู่สิ่ง สูงล้ำ โบราณ โบราณ เศรษฐกิจเบิกบาน ปี การท่องเที่ยว ไทย
 แลลมทอง ของไทยมีของดี ธรรมชาติพ้อมี ใครเห็นเป็นติดใจ วัฒนาอาราม วัฒนธรรมยิ่งใหญ่
 ประเพณีไทย นำตื่น ใจลุ่มหลง อย่างงานสงกรานต์และลอยกระทง ยังคงเชิดหน้า ชูตา
 ฝรั่งเศสค่า มากพลขึ้นบก ศกนี้ ปีนี้ ปีเที่ยวท่อง ไทย มาแล้ว กันโลก
 เทียวให้อิ่ม น้ำใจ ลืมเรื่อง เลวร้าย พักไป สักปี รัฐบาล เขาทำดี ประชาชี ก็ชอบใจ
 ทอม ทอม แวร์ยูโก ลาสไนท์ (ไอเลิฟ เมืองไทย ไอลีย พัฒพงศ์)
 น้องนาง คงทำให้ทอมลุ่มหลง (ไอเลิฟ พัฒพงศ์ ไอเลิฟ เมืองไทยจริงจังใจ)
 มาละเวีย (มาละวา) มาแต่ของเขา (ของเราไม่เห็นมา) ตาละลา
 ใครมีมะกรูด (มาแลกมะนาว) ใครมีลูกสาว (มาแลกลูกสาว) ใครมีลูกชาย (มาแลกลูกชาย)
 ลูกชายเป็นเอดส์ไม่เอา ตาละลา (สมน้ำหน้า) ใครมีเงินทอง (มาแลกเก้าอี้)
 ทำดีทำดี (ระวัง โคนค่า) ทำชั่วทั้งปี (ไม่มีใครว่า) ทำเทปออกมา (มีปัญหาทุกที) ตาละลา
 หุย (ฮา) โห้ (ฮิ้ว) เวลคัม ทู ไทยแลนด์
 ต่อแต่นี้ จะมีชน ชาติอื่น ค้อมค้อม ยินยิน มาดูเรา เมืองไทย ไปถามดู ว่าชอบเรา ตรงไหน
 ฝรั่งเศสบอ ไม่อาย ไอลีย พัทยา ถ้ากรุงเทพ เมืองฟ้า นั้นไอก็ว่า พัฒน์พงศ์ เป็นจันไป
 ไหงมันเป็น อย่างนี้ รัฐบาล เขาทำดี ฝรั่งเศสยังไม่ เข้าใจ ลงทุนลงแรง ทั่วทั้งแผ่นดินไทย
 สร้างภาพ พจน์ใหม่ ส่งเสริมการ ท่องเที่ยว อย่างคิดมาลุย ลูกเดียว เทียวพัทยา
 พัฒน์พงศ์ คนต่างด้าว เขาคนต่างเมือง จากดินแดน รุ่งเรือง ควรรู้เรื่อง เมืองไทย เรามีของดี
 กว่าที่คุณ เข้าใจ อย่างวัฒนธรรมไทย นั้นยิ่งใหญ่ นมนาน
 อย่างมองอย่างคิด อนาคต ฝิดความต้องการ ของคน ไทย
 ทอม ทอม แวร์ยูโก ลาสไนท์ (ไอเลิฟ เมืองไทย ไอลีย พัฒพงศ์)
 น้องนาง คงทำให้ทอมลุ่มหลง (ไอเลิฟ พัฒพงศ์ ไอเลิฟ เมืองไทย) (ซ้ำ*)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล นางสาวยุวรี โชคสวนทรัพย์
ที่อยู่ 26 ซอยจันทน์ 43 แยก 26-1 แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2538 สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษา สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรภิมุข มหาเมฆ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2544 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2550 เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม